

Կարկաս

2

1991

სსსს

საქართველოს
მწერალთა
კავშირის
ორგანო

2

თეზაურუსი

1991

თბილისი

ლიტერატურულ-მეცნიერული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა
„საგზო“ № 302, გავრცელების 33-ე წელი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

□ □ □

შეავსა: რედაქტორი
იორაშ ქუჩაძე

საქრედაქციო კომისია:
ბივი ალბაზიშვილი
თეოდო ბაქიშვილი
(მოთხოვნა რედაქტორის
შეადგოლე)
ბივი გეგუშვილი
დათო მალაქაძე
რედაქტორი
ბივი სულაშვილი
მორის ფოცხველი
ჯარჯი ფოცხველი
ჯანსუღ ლეონიძე
ნუგზარ შატაძე
ბანანა ჩიტიშვილი
ვაჟა კორძე
(პასუხისმგებელი მდივანი)
ვანტანა ხარაიძე
მირონ ხარაიძე
ბარბელ შატაძე
მეკა ჯოხაძე

□ □ □

მორივე რედაქტორი
ბალაშვილი არაბული

კოეზიკა და კრეზიკა

3. მორის ფოცხველი — ლექსები
8. ვანო ჩიტიშვილი — მოთხრობა
51. ბივი ალბაზიშვილი — ლექსები
55. მიხეილ ანთაძე — მოთხრობა
67. დავი ჯანაშია — ლექსები
68. გოდერძი ბიტიშვილი — ალბანური. პორტრეტი მოთხრობისათვის
73. ნოდარ ბაქაძე — ლექსები
76. იაკოვ კაკიაშვილი — ბესიკი, მოთხრობა

ბაბლი თარგმანები

80. უილიამ შექსპირი — ლუკრეცია ინგლისურიდან თარგმნა ჯემალ აქიაშვილმა
92. შტუდენ ჰერმან — არგონავტები. გერმანიურიდან თარგმნა ვიქტორ კახიანიშვილმა

ისტორიის თეორი ფურცლები

111. ლევ ტროცკი — სტალინი. გაგრძელება. თარგმნეს ალვა მებრეველმა და დავით მუხომეშვილმა

იაკოვ გომეზაშვილი — 150

124. უსენი თგოლაძე — „იპენანა რა ჰენანა“
132. ვლადიმერ გეგუ — ცხოვრება და ამაღი იაკოვ გომეზაშვილისა

წერილები

139. როსტომ ჩხეიძე — ამირანის თქმულების გარშემო
152. გარონი ბასიანი — ვინ იყვნენ მისიგინები?

მორის ფოცხიშვილი

კვლევა-ძიება

ვინ იცია, იქნებ ჩვენი ცხოვრება
კვლევა-ძიების გზა და მტვერია. —
ბედნიერებას მოიპოვებ და...
ბედნიერება არაფერია.

ვაპთუ, ასეა თავისუფლებაც,
თავისუფლებას ჯვარი სწერია, —
ყველაფერია მოპოვებამდე,
მოიპოვებ და... არაფერია!

იბრძვი, ბობოქრობ უფლის
შენეენით,
წლებს ჯირკვბივით მატებ კერიას, —
მიხვალ მიზნამდე და ბედს ეწევი,
იმ ბედს იქეთ კი... არაფერია!

იწვის ქვეყანა შენი სიცოდვით,
შენს სიმღერებს კი მაინც
მღერიან, —
შხამით სავსეა თასი სიცოცხლის,
დასცლი ამ თასს და...
არაფერია!

გადაგვარება

გადაგვარებულ პოეტებს ეხვდები,
რა ვქნა, ვერაფერს ეხვდები, —
ცაა ასკდებიან ხელოვნურ ფრთებით
ჩემი სანყალი ძმები...

გადაჯიშებულ ცხენებზე სხედან,
რემას აკვდება მგელი, —
გატილებულ საჯინიბოში
თელემს მეჯინიბე ძველი.

დრო-გადისწერა

შენს წინ
კვლავ შენი სანთელი ენთო
და მე მტკიოდა შენივე გენი,
გნახე და ველარ მიცანი ერთობ,
არადა, ღმერთო,
სიტყვა ვარ შენი!

მახსოვს, მე ჩემი გოლგოთა მქონდა,
ან სული ჩემი
სიკვდილთან არ კრთის,
თუმც კაცთა მოდგმის ყოველგვარ
ცოდვას
ატარებს ჩემი ყოველი ნაკვითი.

დრო-ბედისწერა ყრანტალებს ყვავად,
ეპოქის ქარი მაფხიზლებს
სტვენით, —
არ შეგანუხებ ქვითინით, არა,
არადა, ღმერთო,
კენესა ვარ შენი!

მდის მაჯებიდან იესოს სისხლი,
მინას ვასკდები დალილი ფრენით,
არ მომეფერო, არა ვარ ღირსი,
არადა, ღმერთო,
შვილი ვარ შენი!

ზედაზნის მკლავზე

ზედაზნის მკლავზე კვდება რიჟრაჟი
და დრო გველივით ხვენს
ეშმას, რომელიც ადამიანში
ისევ აცოცხლებს მხეტს.

თრთის სიყვარულის ხეზე ნიავი,
მაინც ვინ ანდობს გულს
სურვილს, რომელსაც ადამიანი
გულში იკლავდა სულ.

წყდება წვიმების ლურჯი წკრიალი
ვტოვებ მღვიმეში ცეცხლს,
ვით გზას, რომელსაც ადამიანი
ისევ აგრძელებს დღეს.

მზე ყვავილებს წვიმით მირწყავს,
მიყვარს პერანგების ცვლა, —
არის პოეზია — მინა,
არის პოეზია — ცა!

ფეხს იორევ და პებლად მიჰქრი.
გულის ბატონი და ყმა, —
არის შთაგონება — ფიქრი,
არის შთაგონება — წვა.

ყაყაჩოთა სისხლად დენა,
ზვიად სურვილების ზრდა, —
არის სიყვარული — ფრენა!
არის სიყვარული — ცდა!

გვარკიდეს

ლევან ფოცხიშვილი

სახატავ ტილოდ

მხატვარს ცა გიდევს,
მზე ფუნჯის ფხაზე ბარჩხალებს
შენთვის.
დედა ღვთისმშობლის კალთა
გფარვიდეს,
წმინდა გიორგის ფარი გფარვიდეს,
ცხრა ანგელოსის ხატიც გფარვიდეს,
და როგორც ქართველს,
გწყალობდეს ღმერთი!

ენის ქართულის თაფლი გათრობდეს,
რწმენის ჯვარცმულის
მადლი გათბობდეს,

შენს კევრს აწრთობდე, შენს თოვლს
აღლობდე,
როგორც ქართველი შენს ქართველს
არ თმობდე.

იჭვს მოძალებულს რწმენით
სჭარბობდე,
საპყარს შევლოდე, სნეულს
სწამლობდე,
თუ რამ სწავლა, ღვთისგან
სწავლობდე,
არ მოგცარვოდეს ხელი აროდეს, —
გამდოს ურჩხული თეთრონის
ფერხთით
და როგორც მხედარა,
გწყალობდეს ღმერთი!

მიღურსმული ჯვარზე

შენ ახლა უკვე არსად არ ივლი
და თეთრ ფურცელზე თვლემს
კალმისტარი, —
ლოკე. ვით ხარმა,
ცრემლი — მარილი,
გაქვავებული მთვარის კრისტალი.

ნუ გაიხსენებ თუნდაც ნურავის,
ამ ერთხელ მაინც იყავ
გულგრილი, —
გასახლენია შენი ურანი,
მოსაკლავია შენი წყურვილი.

დადექ, დამშვიდდი, როგორც
მშვიდდება
ზვავმონყვეტილი მთაში მყინვარი, —
სიკვდილის შენ არ შეგეშინდება,
არც თავს მოიკლავ
ჩვეულ სიმწარით...

ვით პოეტს ღამე
თავზე გატყდება,
სიზმარში ხედები დღეებს
მიცვლილებს, —
რა საჭიროა თავის მართლება,
მინეწ წიგნებზე და მიიძინე.

შენთან ვარ

შენ ერთს გაღმერთებ ერთთავად
 და თუ სიმღერა მაცალეს, —
 თვალცრემლიანიც შენთან ვარ,
 გულგაბზარულიც შენთან ვარ,
 ლექსდაჩეხილიც შენთან ვარ,
 შენთან ვარ,
 შენ გენაცვალე!

დაკბენილი ვარ მხეცთავან
 და თუმც დრო ისევ მანვალეს, —
 დამუნჯებული შენთან ვარ,
 დაყრუებულიც შენთან ვარ,
 თვალდავაებულიც შენთან ვარ,
 შენთან ვარ,
 შენ გენაცვალე!

სულს სურდა ხორციდან ედავა,
 და თუ დროებით ამკრძალებს,
 მე აკრძალულიც შენთან ვარ,
 ჯვარზეგაკრულიც შენთან ვარ,
 სანთელ-საკმევლად შენთან ვარ,
 შენს ხატთან,
 შენ გენაცვალე!

ნუხს ანგელოსი

ნუხს ანგელოსი, როგორც დმანისი,
 ნუხს და ცა შიშველ მუხლებს
 უფარავა,

რაც მე არ ვიცი,
 რაც შენ არ იცი,
 იცის, ო, იცის,
 იცის უფალმა!

ნეტამც ამ მთებიან
 მთებთან გამრითმავს,
 მზე ყურს გიბრწყინებს
 მთვარის კუმპალით, —
 რაც მე არ მითქვამს,
 რაც შენ არ გითქვამს,
 იტყვის, ო, იტყვის,
 იტყვია უფალი.

ცისჟარი კაკუნი

აკაკუნებს,
 აკაკუნებს,
 აკაკუნებს
 ვილაც იავე, —
 მწუხრის ეტლში შებმულ ქართა
 უზენაეს ფრუტუნს ვისმენ.

თვლემს მეეტლე „სავარძელში“
 სიკვდილივით იფშენეტს თითება.
 მთვარის უკანასკნელ ეშხით
 უკანასკნელ ღამეა მითევს.

სისხლის უკანასკნელ წვეთად
 მაგიდაზე მრჩება ლექსი,
 ველარაფერა ველარ ვხედავ,
 თეთრი თოვლია სუნთქვა მესმის.

ვგრძნობ საათუმალს როგორც
 ღრუბელს,
 ცა გამირბის თითქოს ცისკენ, —
 აკაკუნებს,
 აკაკუნებს,
 აკაკუნებს
 ვილაც ისევ.

აქედან იქეთ, ისე როგორც
იქედან აქეთ

შვიდგზის დაგყეფვა ძალებმა,
 შვიდთავიანი დევი გდევს, —
 შვიდი სასახლე დაგხვდება,
 შენ ერთში უნდა შეხვიდე.

წითელ სასახლეს არ ენდო,
 ახვის ცეცხლს ნუ მიენამერები,
 შეხვალ და ველარ გამოხვალ,
 ისე უბრალოდ ჩაქრები.

შავ სასახლეში რას ნახავ,
 ვინ რას პოულობს ნკვარამში,
 ერთი სარკმელიც არა აქვს
 უკუნს შავ ნიგნად ფრთაგაშლილს.

ყვითელში აული გაგძვრება,
მარჯვენს მოგჭრიან მწვანეში,
თეთრში ძნელია გაძლება,
ლურჯში მოკვდები კაეშნით.

შვიდი აასახლე დაგხვდება
შვიდი ხელმწიფის მემკვიდრეს, —
თავისუფლების საძებრად
ცისფერში უნდა შეხვიდე!

პატარა მსხვერპლის გალება
და გზა გაჩნდება სამენო.
შვიდი ფაშატი დაგხვდება,
შენ ერთი უნდა აჭენო.

აჭენე, რა გენალელება,
ო, სული უნდა იცხოვრო,
შვიდი დარბაზი დაგხვდება,
შენ ერთში უნდა იცხოვრო.

ერთი დარბაზი მზისაა,
ერთი დარბაზი მთვარიისა,
ერთი დარბაზი ქვისაა,
ერთი დარბაზი რვალისა,
ერთი დარბაზი შეგვისა,
ერთი დარბაზი ტანჯვისა,
ერთი სიკვდილთან შეგმისა,
ერთი სიკვდილზე განსჯისა.

შვიდ ხილს გახვდვარებს განგება,
იმედით უნდა ცოცხლობდე, —
შვიდიდან ექვსი ჩატყდება,
ერთი გაგიყვანა ბოლომდე.

მკედარი იქნები ნახევრად,
მაინც არ უნდა დარდობდე,
შვიდი უსტარი დაგხვდება,
ერთს წაიკითხავ მარტოდენ.

შვიდგზის აირბენ შვიდ კიბეს,
ფრთებზე თოვლგადანაყარი, —
შვიდი მამალი იყივლებს,
შენ ერთს უნდა სცი თაყვანი,

დრო დაგიდება გადიად,
არც რას მოგთხოვენ სასყიდელს, —
გინდა თუ არა, ცხადია,
იმ დროში უნდა დამკვიდრდე.

შვიდგზის შვიდ პატივს დაგდებენ,
შვიდგზის შვიდ „ინილ-ბინილს“,
შვიდ სანოლს მოგიშადადებენ.
შენ ერთში უნდა იძინო.

იძინე,
სამუხანათოდ
არ გაგაღვიძებს არავინ,
არც მტრის მუქარა დაგაფრთხობს,
არც მოყვრის პარი-პარალი.

ჩაჭენება შვიდი ღილილო,
შენ ერთა კვლავ ჯვარი გწერია, —
შვიდი ხმით უნდა გიტვიროს
შვიდგზის შვიდთვალა ფერიამ.

იბრწყინებს შვიდ-შვიდ მნათობად
ცა და კვლავ იფრენ მთვარემდე,
შვიდჯერ შვიდი მზე ამოვა,
რომ ერთში მაინც გათენდე.

რაც იყო, ის არ იქნება,
იქნება ის, რაც არ იყო, —
ღმერთი მშვიერი იქნება,
ლუკმას კი
მაინც გაგიყოფს.

წყალსაც ის დაგაღვივინებს,
ძვლებსაც გაგიტობს ღრუბლებით,
შვიდი პლანეტის პატრონი
მხოლოდ ერთა დაუფლები.

გაოცებული შედგები,
იტყვი, „რა მოხდა რას ვეძებ?“ —
აფრინდებიან მტრედები,
ცრემლს დაგამცურევენ თვალეზზე.

დაგაბრუნებენ მიწაზე,
 მიმოგფანტავენ ნისლებად, —
 და ხნული სიყვარულისა
 კვლავ შენით ამოივსება.

დაგეხვევია ბალღებად
 ვარსკვლავები და ლალები,
 შვიდი სამრეკლო დაგხვდება,
 შვიდგზია შვიდგულა ზარებით.

ერთ ზარს შენ თვითონ შემოჰკრავ
 გასაღვიძებლად მრევლისა, —
 წყვილიადში ჩაიმუხლებ და
 შუბლზე სინათლეს შეისხამ.

ისევ გაკურთხებს გამჩენი,
 და როს სამყაროს შეიცნობ,
 მარტო ხარ, მარტო დარჩები,
 თუმც მარტოობას ვერ იგრძნობ.

ხარივით წუთიაოფელი
 რქით გადაგიხნავს ველ-მინდვრებს,
 შვიდი სამოთხე მოგელის,
 შენ ერთში უნდა შეხვიდე.

უნდა აღენთო ღვთია კერად
 და ბედს ეწიო საკვირველს, —
 უნდა აცალო სიმღერა,
 მას, ვინც სიმღერას აპირებს.

ვანო ჩხიკვაძე

მორევი

მოთხრობა

ორშაბათის თათბირი, ჩვეულებრივ, ათზე იწყება.

დიდ სარეპეტიციო ოთახში, სადად-გმო-სასცენარო განყოფილების თანამ-შრომლებს უხალისოდ შემოაქვთ სკამები.

წვიმიანი, უგემური დღეა, ისევ გამ-თენიის ბინდბუნდი გვეგონება.

ერეკლემ სკამი რადიატორთან ახლოს მიდგა.

ფრთხილად, არ დაიწვავ, ჩაიცინა ფარნამ და გვერდით ჩამოუჯდა.

„აქ რომ არ ათბობენ, სხვაგან რას იზამენ,“ — ერეკლემ ხელები ილღიებ-ში ამოიღო.

კვლავ ძილ-ბურანშია, თვალები ეხუ-ჭება, სცივა, ტანში წუხანდელივით ამ-ტრევს, აფიქინებს. ქურთუკი მაინც არ გაეხადა, იქნებ გავიდეს და შემოიკა-ნოს?... არა, ისე მოხერხებულად მოკა-ლათდა, განძრევა ეზარება... ბოსელში ხომ თბილა, აქაც დათბება, თანდათან მოტყდება სიცივე...

— რა მოხდა ჩემს აქ არყოფნაში? — მხარი წაჰკრა ფარნას.

— არაფერი ისეთი, ერთი ფილმის პერსონაჟისა არ იყოს: ლოთები — ლოთობენ, ქურდები — ქურდობენ, ბო-ზები — ბოზობენ... ეს ზოგადად, ხო-ლო რაც შემეხება მე — სარეესორო სცენარი უკვე დავამთავრე, „უფროსებ-მა“ წაიკითხეს და მოეწონათ... ყოველ შემთხვევაში, მე ასე მითხრეს... ვნახოთ, ახლა დიდი „უფროსები“ რას იტყვი-

ან... ცოტა ფინალის მეფიქრება. არ იცი, ამათი ამბავი? შიშით დოს უბე-რავენ...

— ლალიმ ზომ არ დამირეკა?

— ერთთვისანი მივლინებიდან დაბ-რუნებული, წესიერი კაცი, ჯერ თავისი ოჯახის ამბავს იკითხავდა...

— მერე, ვინ გითხრა, რომ წესიერი ვარ?...

ოთახში „უფროსები“ შემოვიდნენ, კლავიშებამქერალ როიალთან ატუზულ-მა ასისტენტმა მაშინვე ჩამრთველს აჰ-რა თითი. სარეპეტიციო ნეონის მკრთა-ლმა შექმა გაანათა და ოთახში მსხდო-მები კიდევ უფრო გაიცრცინენ. იაფ-ფასიანი პულდრით შეთეთრებულებს და-ემგვანენ.

„ესენი რომ არა, ვინ იცის, როდემ-დე ვისხდებოდით სიბნელეში“, — შეე-ბით ამოისუნთქა ერეკლემ.

მთავარი რეჟისორი და მთავარი რე-დაქტორი ალაგ-ალაგ ამომწვარ, მწვა-ნე მაულდადაფარებულ მაგიდის თავში დასხდნენ.

— კიდესთან ნუ დაჯდები, თორემ შვიდ წელიწადს ცოლს ვერ მოიყვან, — გაეხუმრა მთავარი რეჟისორი საგრ-ძნობლად თმაშეთხლებულ, ოჯახის შე-ქმნაზე უკვე დიდი ხნის ხელჩაქნეულ მთავარ რედაქტორს.

— ნეტავი შენ, სწორედ ცოლს ავამ-ღვრევიხებ ორმოცდაცხრა წლის დაწ-ყობილ ცხოვრებას, — ვითომ არხეი-ნად ჩაილაპარაკა მან, მაგრამ ყოველ

შემთხვევისთვის სკამი მაინც გვერდზე გააჩნია.

მერე ოთახს მოავლეს თვალი.

ვის ჩაუტაროთ თათბირი. თანამშრომელთა ნახევარიც არ გვეწერება... ხვალ, თერთმეტ საათამდე წარმოადგინონ ახსნა-განმარტებითი ბარათები, თორემ სამსახური ყველას უკან დარჩებაო. — ტრადიციული მექარის კორიანტელი დააყენა ორივემ.

„ნეტავ, ამას თუ დაუწერია ახსნა-განმარტებითი ბარათი? — შეხედა ერეკლემ კედელთან აყუდებულ ჩონჩხს, ვილაცს თავზე რეკვიზიტის წითელ-ვარსკვლავიანი სამხედრო ქუდი რომ ჩამოემხო. — თუ სოციალისტური რეალობის პირობაა, ცხადია, ეს სიამოვნება არ მოაყვდებოდა... აუტანელი პროცესია, იდიოტივით თავზე ხელშემოდებული ზიხარ და ცდილობ ყველაზე დამაჯერებელი სიცრუე მოიგონო: ონკანი მოიშალა. მეზობელმა წყალი ჩამოუშვა. რადიატორი გასკდა. სახლის გასაღები დაკარგე, ტაქსი, რომლითაც თათბირზე მოიჩქაროდი, ავტობუსს შეასკდა... სიცრუე, სიცრუე, მარტო ამ დაწესებულებაში რამდენი ტომი სიცრუე დაგროვდება. ვინ იცის...“

ერეკლე ფანჯრისკენ შებრუნდა.

მორჩა, არაფერი ესმის, თუ არ გაახსენდათ, აღარც მოიხედავს, ილაპარაკონ, რამდენიც უნდათ, ეხალისებათ და ნაყოფი წყალი... ოღონდაც ჩირაძის პიესაზე ახლა ნურაფერს ჰკითხავენ... ისე, ერეკლეს აზრს რა მნიშვნელობა აქვს, თვითონ უნდათ, მაინც დადგამენ... თანაც, თავმჯდომარის რეზოლუცია აღევს. — ქვეს გახეთქავს: „აქტუალური თემაა, დაეხმარეთ!“ ძახილის ნიშანი, ცხადია, ტყუილად არ უზის, ეტყობა, რატომღაც ძალიან მონდობებულია... მაგრამ რატომ არ წერს, როგორ დაეხმარონ? აი, ბუბბეს ბებია რომ გარდაცვლია, ფულს შეაგროვებენ, დაეხმარებიან, უნიჭო ჩირაძეს რა უყონ, ნიჭი შეუგროვონ?

„რაო, საწყალო საბა, შენც გცივა?

აბა, რა მოგევა, მაინცდამაინც ქარიშხალი აღიღებ დგაჰარ... ჩადი, დაბლა, იქ შედარებით მყუდროა... რას შერბი, გაგიჟდი, მაგ ოხერ მავთულს ყელი არ შეახიო, ვერ ხედავ, როგორი „ეკლები“ აქვს... ნელა, შე საცოდავო...“

საბა თვალებნაღვლიანი ირემია. სამხეცეში, ვოლიერების რეკონსტრუქცია რომ დაიწყო, სარეპერტიციო ოთახის გასწვრივ კირქვიან ფერდობზე, მავთულის ბადით შემოღობილში გადმოასახლეს.

საბა ფარნამ დაარქვა.

„უცნაურია, სულ ცრემლით აქვს თვალები სავსე“, — უთხრა ერთხელ თანამშრომლებს და „უფროსების“ გარდა, მთელი განყოფილება საბას თვალების სანახავად ჩავიდა.

ერთს უბრალო კანფეტი აღმოაჩნდა, მეორეს — შოკოლადის ფილა, ნათელამ სალექი რეზინიც კი მიაწოდა, მაგრამ საბამ, მხოლოდ რიგრიგობით, აუჩქარებლად დაყნოსა გაშლილი ხელის-გულები და, გვერდზე შებრუნებულმა, თავი ჩაქინდრა.

— ნახე, რა ჭკვიანია, ეტყობა, ეშინია არ მომწამლონო. — გაიკვირვა წარბებაწვრილებულმა ეკამ და შოკოლადი თვითონ მოციქნა.

— საბა, საბუნია, მოიწი ახლო, გეხევეები, რა, ახლოს მოდი... შენ, ალბათ, ტკბილეულს მარბილი გირჩევნია, მოდი და ხვალ ასეთ მარბილს მოგიტან... მოდი ერთი მოგვეფერო. — მუხლებში ჩამჯდარმა თინამ გარღვეულ ღობეში ხელი შეყო და ირემი თავისკენ მოიბატრია. — არ გესმის, მოიწი და მიტხარი, „რამ ჩამოგავლო ბარადა!..“

— პატარა იყო, დედის ძუძუს რომ მოსწყვითეს. — თმა აუწეწა ნუგზარმა.

— დაილუპე აქედან. — რატომღაც გაწიწმამდა თინა. — თავხედი!

— კარგი, ჰო, ხუმრობა არ იცი?

— ვირული ხუმრობა, არა!

— აბა, აბა, ნუ გადაამლაშე! — სახე აელაწა ნუგზარს.

— გეყოფათ, საბას ნუ გადარევთ...

მიბოძეთ თქვენი ხელი! — თინას ხელკავი გამოსდო ფარნამ, — მორჩა, აუდიენცია დამთავრებულია...

ერეკლემ ასე გაიგნო საბა.

ერთ კვირა დღეს შვილებსაც აჩვენა.

ჩვეულებრივი ირემია, — განუცხადა იმედგაცრუებულმა ნინომ. — თანაც მე ფარშავანგები უფრო მომწონს. — უმცროსი, რვა წლის სოფიკო კი ლობეს ჩაევიდა და აღარ მოჰყვებოდა, ცოტა ხანს კიდევ ვიყოთ.

ლამე მამას გადაუძვრა ლოგინში და ყელი გამოუწია, გეხვეწები, მიაბე რამე საბაზეო. რა უნდა ექნა, იცოდა, მაინც არ მოეშვებოდა... დაიწყო და რა დაიწყო... საბას „ცხოვრებამ“ ლამის ფარშავანგების მოყვარული ნინოც კი ააღერებლა, საწოლში წამომჯდარი გატრუნული უსმენდა მამას...

რა არ გადახდა საცოდავ ირემს, ობლობა, გაქირვება, დევნა, შიმშილი... ვინ მოთელის, რამდენჯერ დაუსხლტა დამშეულ მგლების ხროვას და ბოლოს, როგორც იქნა, დამთავრდა საბას ტანჯვა. კეთილმა ადამიანებმა დაქირილი ირემი განკურნეს, მთებიდან ქალაქში ჩამოიყვანეს და ზოობარკს ჩააბარეს.

— ახლა, როგორც ნახეთ, მშვიდად ცხოვრობს სამხეცეში, არც მგლების ეშინია, არც მონადირის, საკმელი არ აქლია და სასმელი, — ასე კეთილად დაასრულა საბას „ბიოგრაფია“ ერეკლემ.

სოფიკომ შვებით ამოისუნთქა, გულდამშვიდებული საძილედ გაისუსა, მაგრამ ნინოს კითხვამ, თუ ასე ბედნიერია, მაშინ ნაღვლიანი თვალები რატომ აქვსო, ყველაფერი ყირამალა დააყენა.

— ალბათ, რალაც სტიკია, — შეწუხდა სოფიკო.

— თუ სტიკია, მიხედავენ, უპატრონოდ ვინ დატოვებს! — დაამშვიდა დედამ.

— არაფერიც არ სტიკია, ზოობარკს ვერ იტანს, — გამოაცხადა ნინომ, — თავისუფლება ურჩევნია!

— მართლა, მამა? — განკითვრდა სოფიკო.

არ გამოვიდა კეთილი დასასრული.

ერეკლე კმაყოფილი იყო თავისი გამოწავლით, როცა „დაქრილი“ საბა ადამიანებს „ჩააბარა“ და ვითომ უზრუნველი სიცოცხლე აჩუქა. მაგრამ ნინო არ მოტყუვდა, ნინომ ამოიკითხა საბას თვალებში ჩამარხული ნაღველის ნამდვილი მიზეზი...

სოფიკომ კითხვა გაუმეორა.

ერეკლემ თავი მოიმძინარა, ანდა რა უნდა ეთქვა, ნინოს შეკამათებოდა თუ დათანხმებოდა, მართალი ხარ, თავის ნებაზე განავარდნა საბას მთელ სიცოცხლეს ურჩევნია. ამიტომ დროა, დაეანგრიოთ ეს საძაგელი სამხეცეები და, როგორც კი თავისუფლებას იგრძნობენ, ცხოველებს მაშინვე გაუქრებათ თვალებში ნაღველიო?..

თვითონაც ერთხელ „გაინავარდა“, მძაფრმა სურვილმა ზამბარასავით ამოისროლა ოჯახური მოვალეობის გალიდან, მაგრამ განა რაიმე აზრი აქვს, ერთი ვოლერიდან გადახტომას, თუკი მეორეში აღმოჩნდება?

ფანჯარა ვეებერთელა სივრცეს იტევდა, შორს, ქუჩებსა და სახლებს ზემოთ, დაჯანლულ ფერდობზე რალაც იწევდა, თეთრი, გაწეილი კვამლი მსუბუქი რბევით მალლა-მალლა ადიოდა, უსასრულობას ერთვოდა, უკველოდ იკარგებოდა.

„ნეტავ რას უკიდია, რამდენი ხანია იწვიას!.. პოეტი იტყოდა, იწვის კი არა, დედამიწას თეთრი სული ამოსდისო... ეტყობა, ადამიანის უსინდისობა ერთხელ მართლა ამოუვა ყელში და... ბაი!...“

უწყინარი კვამლი რბევა-რბევით ადის მალლა, მალლა...

სოფელში ყოფნისას ხშირად დაუნახავს, შორს, ბაღებსა და ვენახებს იქით დართული მატყლის ძაფით წვრილად დაკლავნილი კვამლი...

გარინდებულს, კარგა ხანს თვალი ვერ მოუტოლებია და მოჩატრებული სიმშვიდით ავსებია სხეული.

როცა ძილი გაუკრთება, ან შემაწუხებელი ფიქრი უნდა მოიცილოს, ამ

სურათს: წარმოიდგენს ხოლმე და თანდათან თბილი შხაპის ქვეშ მდგომივით ყურები უბოჯდება. ხელგაშვერილი, მზის სხივებით მოვარაყებულ ჩარჩოში შედის, თეთრ კვამლს თვალს არ აცილებს და თავადაც ისეთი მსუბუქი ხდება, ოთქქოს პაერზე მიაბიჯებდეს.

„ადამიანს, სიმშვიდე აკლია... მერე რატომ გაირთულა ცხოვრება? კაცობრიობა ნერვებმოშლილი არ დაბადებულა...“

თათბირის შემდეგ ღერეფანში კედელთან იდგნენ და ეწეოდნენ.

— რაზე გეცინება? — ჰკითხა ფარნას.

— გამახსენდა, რომ დღეს ხელფასი და გამებარდა.

— აბა, აბა, ჩავაწყდება ჯიბეები...

— ამ ქვეყანას იმდენი ვირთხა ღრღნის, ან ამას როგორ გვაძლევს... აი, მაგალითად, შენ. — წაგიყვანა მოსკოვში, გადაგიხადა გზის, კეების, სასტუმროს ფული...

— მომიყევი, როგორი დრო გაატარე — ფარნას სიტყვა შეაწყვეტინა მთავარმა რეჟისორმა. — ვიცი შენი ამბავი, სემინარებზე დასწრებით თავს არ მოიკლავდი... განსაკუთრებით მაგათი თევზეული მიყვარს... ქალებიც, რა თქმა უნდა... სოკო ხომ მთლად ხურავს... „თერრიკ“ როგორ მიდის, წყალივით... ამდენს იმიტომ ვლაპარაკობ, ეტყობა, მომშვიდა. — მუცელზე მოისვა ხელი. — ვერ გავიგე, დილით თუ მაგრად ვითხოვლავებ, ორ საათში ისევ ჰემა მინდება, თუ არადა, საღამომდე არც მახსენდება...

„რატომ აქვს ასეთი კმაყოფილი და მაძლარი სიფათი, ახსნა-განმარტებითი ბარათებით ხომ არ იკვებება?..“

— ერთი ბრძენისა არ იყოს, ინტუიციით ვგრძნობ, ერთ დღეს მაგრად დავეტაკები, — ანიშნა ფარნამ მომავალ მთავარ რეჟისორზე. — როგორ გგონია, აფექტურ მდგომარეობაში მყოფმა რომ მივახრჩო, მაინც დამიკერენ?

— რა ვიცი, სცადე...

— დამანებე თავი, მერე იტყვიან, კა-

ცი მოკლავ... ყველაფერი რომ აქონდა, ჯარს, ლეგია, სუნი არ გეგმს? — შუბლი ხელით მოიჩრდოდა. — აუ, რა მაგრად ვართ ჩაძირულები, ნეტავ მაიცოდინა, რა ძალა ამოგავადებს ამ უფსკრულიდან... იქნებ სამუდამოდ დავყვინთეთ. ჰა?.. ნუთუ რელიგიაც ვერ გვიშველის, რელიგია ხომ მხოლოდ პირჯვრის გადასახვა და მარხვის შენახვა არ არის, პირველ რიგში რწმენაა, თავდაცვის საშუალებაა, სამშობლოს შეგნებული სიყვარულია... ჩვენთვის მაინც ხომ ასე იყო... აბა, რა ვქნათ... მე ჩემი სტატისტიკა მაქვს და ვიცი, რამდენჯერ ნაცლებნი ვართ, ვიდრე ოფიციალური აღწერა მეუბნება... აი, ეს, ჩვენი თათბირების შეფი, არ შეიძლება რაოდენობაში ჩამოთვალო, იგივეა, ყასაბი ხორცს რომ უსარგებლო ძვალს დააწონის... ეპ, — ჩაიქნია ხელი. — შენ არ მისმენ, ამხელა კაცს ტყუილად მაყბებდებ!

— როგორ ფიქრობ, ძვირფასი ლითონი მართლა არ ეწანდება? — ჰკითხა ერეკლემ.

— რატომ მეკითხები? — გაოცდა ფარნა.

— ისე...

— არა მგონი... მაინც, რატომ მკითხე? — დაეკეცა ფარნა. — საქორწინო ბეჭედს ხომ არ ყიდულობ?

— აღარ უნდა მოეშვა, მაგ უკბილო ხუმრობას? — გულის ჯიბიდან შეხვეული ამოიღო, — ეს ბავშვებს წაუღე.

ფარნამ ნახევრად შემოაცალა ქალღი და ცალი თვალით ჩაიკეცა.

— ბიჭოს, „საღელი რეზინი“, თანაც რამდენია, სიხარულით გაგიყვებიან, — გამომცდელად შეხედა. — ნიწოს და სოფიკოს თუ ჩამოუტანე?

— აბა, რას ვიზამდი.

— იცი, როგორ გელოდნენ? დღე არ გავიდოდა, სოფიკოს რომ ჩვენთან არ მოეკითხა... ამდენი ხანი, როგორ გაძელი, თხუთმეტკაპიკიანები არ გქონდა? იმას, ალბათ, ყოველ წუთს ურეკავდი...

— „იმას“ სახელი არა აქვს?

— სახელი, თორემ...

— ფარნა! — უბა აუცახცახდა ერეკლე.

— პო, რა გინდა, ორმოცი წელიწადია ფარნა ვარ, უფრო სწორად, ფარნაოზი, — ჭიუტად შეაცქერდა, — როცა რალაცას ანგრევ, მაშინ უკეთესის აშენების იმედი უნდა გქონდეს, ზოგი ქალის დედა ვატყობ... ოჯახი რად მიგატოვებინა... ანდა, აქამდე თუ შეტოპეთ, რალას ელოდება, გასცილდეს თავის ქორბუდა ქმარს...

— გეყოფა! შენ ხომ მაინც იცი, რომ ლალი არაფერ შუაშია! — თითქოს ახრჩობენო, ისე ამოიგმინა ერეკლემ.

შეებრალა, კეფა თანაგრძნობით მოიქეპა:

— მე არ ვიცი, ვინ არის შუაში, მაგრამ... — ფარნა შეყოყმანდა, — შესვენების შემდეგ საავადმყოფოში უნდა წამომყვე.

— ვინ გყავს სანახავი?

— იქ გაიგებ... ნეტავ, ბელფასი ხომ არ მოიტანეს?..

ფარნა გავიდა თუ არა, ერეკლე მაშინვე ტელეფონს მისწვდა.

იქ არ მოხვდითო, უპასუხეს.

„ვერ ამიხსნია, სადაც არ გვინდა, ყოველთვის იქ რატომ ვხვდებით“, — ყურმილი გაბრაზებულმა დააგდო.

გაჭიანურებულ, მომაბეზრებელ სემინარებზე არ უნდოდა წასვლა, მაგრამ მაინც გაგზავნეს. მერე რა გამოვიდა? არაფერი, მთელი თვე თავი გამოულაყეს და უკან გამოუშვეს... შეიძლება ამ სემინარების, თათბირების, „საქმიანი“ შეხვედრების მიზანიც სწორედ ეს არის...

„ნეტავ სად ჩავდე იმ იდიოტის პიესა... გამაგებინა, მაინც, ვინ იქეპება ჩემს უკრაში, რას ეძებს, რა დაჰკარგვია... როგორ ამოუჩევიათ“.

პატარა ხანს კიდევ მოითმინეთო, — შემოვიდა ფარხა და ჭიბეში ხურდა ფული ააჩხაქუნა, — ჩახე ერთი, რომელი საათითა.

— პირველი დაიწყო.

ნახევარი გვერდი ვერ ჩაიკითხა, ჯერ კიდევ ლი მოერია, აუტანელმა დაღლილობამ კისერზე შებმულ ქვესაყურით დაბლა დაქაჩა, თავი მკლავზე ჩამოადებინა.

„ათი წუთი, მხოლოდ ათი წუთი“, — გაიფიქრა, მაგრამ მაშინვე დაიწერიალი ტელეფონმა.

ხორეკომბინატის მთავარი ინჟინერი ზედიზედ სამჯერ იკითხეს.

არ გახლავთ, გავიდაო, უპასუხა ბოლოს გულმოსულმა.

გადაეცით, ყორამ დარეკაო.

გადავეცმო.

სად იქნება, ხომ ვერ მეტყვიტო, — ბოლოს დაინტერესდა ყორა.

გასტრონომშია, ხორცის რიგში, ალბათ, მალე მოუწევს და მობრუნდებო.

პატარა პაუზის მერე ყორამ შეაგინა.

ერეკლე საბოლოოდ გამოფხიზლდა, პასუხის გაცემა დააპირა; მაგრამ ყურმილი დაუკადეს.

მკერდი გაუხურდა, ფარნას მალულად ენისქვეშ ვალიდოლი ამოიდო, არ უნდა კიდევ ერთხელ წამოაყვედროს, დაწყობილი ცხოვრება რომ აიწიწე, ყველაფერი მაგის ბრალიაო.

გაზაფხულზე ერეკლეს პირველად შეახსენა გულმა თავი, ყველას რომ ეძინა, სწორედ მაშინ გაუკავა მხარი ზურგიდან წამოსულმა ჭვალმა, საწერ მაგიდასთან გააშეშა, სახემოკმუნხილი, ერთ მდგომარეობაში გაყინა.

შეფიქრანებულმა, მეორე დღეს საავადმყოფოში მეგობარს მიაკითხა, წესიერ კარდიოლოგს გამასინჯეო.

— გული კი არა, ფლავი... რას დაღე, კონიკს თუ სამედიცინო სპირტს?

— მე არ გეხმარებო, ლეო.

— მერე რამ დაგავალახავა, ახლა იმ ასაკში ხარ, რალაც კი უნდა გტკიოდეს.

— ვითომ დაამშვიდა მეგობარმა.

— რა ასაკია ისეთი, ორმოცი წლისა? ნები კოსმოსში მიდიან.

— ჭკვიანი კაცი ხარ, და ერთი ეს გაზავებინე, ქართველებს იქ წასვლა არ

გვეკუთვნის? — თვალთ ანიშნა მალ-
ლა.

— ლიმიტი არა გვაქვს. — გაეცინა
ერეკლეს.

— რას ამბობ, ბიჭო, ინდოეთს აქვს
და მე რა ღმერთი ჯამოწყრა?

— შენ ინდოეთს ნუ ეხუმრები...

— როგორ, ჩვენზე გულადები და
ვაფკაეები არიან?.. აი, გეფიცები თუ
ტყუილს ვამბობდე, არც ვარჯიში მინ-
და არც არაფერი, ჩამსვან და დღესვე
წავალ. — მეკრძნებ დღეობა გაშლი-
ლი, მძიმე ხელისგული, — გულს გაუ-
ხარდება, ქართველი კოსმონავტი რომ
გვეყოლება, თორემ მე ამ ჩემს მიწა-
ზეც კარგად ვგრძნობ თავს.

— ჰოდა, დაეტიე, ბიძია, კოსმოსში
ის უნდა წავიდეს, ვისაც თავის მიწა-
ზე ყველაფერი საათივით აქვს აწყობი-
ლი.

— ძაან კვიანი ხარ, შენი გულის
ტკივილი როგორ შეიძლება... წამო!

ერთი სართულით მაღლა აიყვანა და
კარდიოლოგიურ კაბინეტში ახალგაზრ-
და ქალს წარუდგინა.

— ლალი, გენაცვალე, ეს ყმაწვილი
ჩემი სტუდენტობის მეგობარი და ჩე-
მი უფროსი ბიჭის ნათლიაა... გარდა ამი-
სა, ორმოცი წლის ასაკშიც კი ნიკიერ,
იმედისმომცემ მწერლად ითვლება და
ნუ დაუეკარგავთ ამ იმედს საქართვე-
ლოს... ერთი შენებურად გამოსინჯე.

— მკლავ, შე უღმერთო? — წასჩურ-
ჩულა ერეკლე. — ამ ანგელოზმა ხელი
რომ მომკიდოს, გული ხომ მართლა გა-
მისკდება.

ლუის პირზე რა დაადგება.

ქალი, ეტყობა, შეჩვეული იყო ქათი-
ნაურებს, ლუის მოწყალე ლიმიტით მო-
უსმინა და ერეკლეს სთხოვა, პერანგის
სახელო აიკეთეთ.

— გულის გარდა, რას უჩივით?

— უფულობას, — დაასწრო ლეო.

— მართალი არ გეგონოთ, იმდენი მა-
ინც ყოველთვის მაქვს, თქვენს საკად-
რის ყვავილებს რომ ეყოფა.

ექიმს ისევ გაეღმა.

წნევის აპარატზე ვერცხლის ზოლ
ქვემოთ მიცავდა.

ქალმა თვალი ჩააყოლა და ფონენ-
დოსკობი მოიხსნა.

რაიმე აშკარა ცვლილება არ შეინიშ-
ნება, წნევაც ნორმალური გაქვთ, მაგ-
რამ კარდიოგრამა მაინც გადავიღოთ.

„აშკარა ცვლილება“ არც კარდიოგ-
რამამ უჩვენა. მხოლოდ ერეკლემ იგრ-
ძნო სული როგორ გაუნათა გაუცხოე-
ბულმა. მივიწყებულმა შექმა, განაც-
რისფერებულ, ერთფეროვანი ყოფა
თითქმის მოულოდნელმა, გაზაფხულის
წვიმამ ჩამორეცხა და ზედ მხოლოდ
კამკამა წვეთების ფერადი ბურთულები
შეატოვა.

ჩამოიშალა სიყვარულის ზეავი და
ქვეშ მოივიწო. ერეკლეს მხოლოდ ლა-
ლი კი არა, საავადმყოფოს მოუვლელი
ბალი, უწყლობით დაგეგმული ნიძვები
და ის სანიტარი ქალიც კი უყვარდა,
წითელ ვარდებს რომ გაატანდა ხოლმე,
ჩვენ რომ ვიცით, იმას მიაჩნო.

ქალი შეთქმულებით თვალს ჩაუკ-
რავდა, შესხენება რად მინდაო, და
სქელი ქვედატანის რბევით აღიოდა კი-
ბეზე.

„სულელები არიან კაცები“, — ელი-
მებოდა ლალის, მაგრამ თანდათან ამ
„სისულელებს“ თავადაც მოხიბლა, სანი-
ტარი როგორც კი გავიდოდა, მაშინვე
ფანჯრიდან უთვალთვალებდა ნაცნობ-
ნომრიან მანქანას და იმის პატრონს,
ჩაქდომამდე სიგარეტს რომ მოუკიდებ-
და ხოლმე.

ერეკლეს წასვლის შემდეგ ტელეფო-
ნი რეკავდა, ვარდები თუ მოგეწონათო.

ჩემს მეყვავილეს მშვენიერი გემოვ-
ნება აღმოაჩნდა, ძალიან მიყვარს წითე-
ლი ვარდი, მაგრამ მეშინია, ფიროსმა-
ნივით არ გაკოტრდეთო...

მერე, რამდენჯერმე ლუისთან შეხვ-
დნენ სუფრაზე და ერეკლე მიხვდა, რომ
ამოდ არ უგზავნიდა ეკლიან. მაგრამ
მაცდურ შემთხვევებს.

ერთხელაც თვითონ ლალმა დაურეკა,
რაიონში დეიდა მყავს ცუდად, მეუღ-

ლე ქალაქში არ არის და, თუ გცალია, ექნება წამოყვანო.

„მოიცალა“, თავქუდმოგლეჯილი გამოვიარა.

საავადმყოფოს რომ მიადგა, ლაღიმ ფანჯრიდან ანიშნა, ეხლავე ჩამოვალო. ამ დროს ლეომ ხელყავით ვილაც ჩამოაცილა ციბეზე.

— რა ხდება, ჩვენთან ხომ არ გადმოხვედი სამუშაოდ, პა? — ჰკითხა, როცა ის ვილაც გამოემშვიდობა. — გაები, ჩიტო, მახეში?... რაღა დროს შენი სიყვარულია... ისე, ლალი გამოცდილი მონადირეა და ჰკუთთ იყავი.

— ლეო, დაგაჩევა, იცოდე! — დაემუქრა ნაწყენი ხმით.

— არა, ფაქტებით არაფერი ვიცი, — დაიხია უკან. — ქალს თუ ცოტა შეეხედება, იმდენ რამეს იტყვიან, ყველაფერი რომ მართალი იყოს... მაგრამ, მაინც გირჩევ, თავს ძალიან ნუ გაიგივებ, ოჯახი აქვს, საკმაოდ კარგი თანამდებობის ქმარი ჰყავს... ვაითუ, ვინმემ ჩააწვეთოს...

ერეკლემ ზელი ჩაიქნია და ლალის მანქანისკენ გაუძღვა.

„ეჰ, ლეო, ახლა ვინმე შემაჩერებს?“

— წავედით? — გადახედა თანამგზავს.

— წავედით! — გაუღიმა ქალმა და სავარძელზე მოხერხებულად მოეწყო. თბილისს გასცდნენ და წვიმაც დაიწყო.

— გიყვარს ძვირფასი ნივთები? — ერეკლემ ქალის შუათითზე გაკეთებულ ბრილიანტის ბეჭედს დახედა.

— მე არა, ჩემს მეუღლეს უყვარს... მე უბრალოდ, მომწონს, ლამაზია, არა?

— რადგან შენ მოგწონს, ალბათ... — სიგარეტს მოუკიდა ერეკლემ. — თუ გიკითხავს, ძვირფასი ნივთები რატომ უყვარს?

— მათში უზრუნველ მომავალს ხედავს, — პათეტიკური ხმით განუმარტა ქალმა.

— ასეც ვიცოდი... ნივთები ძვირდება, ადამიანობა — პირიქით...

— რას ერჩი, ზვალინდელზე ყველა ისე ფიქრობს და ზრუნავს, როგორც ესმის. — დაიცვა მეუღლე.

— რა თქმა უნდა, მაგრამ ხომ მაქვს უფლება, ზვალინდელზე ზრუნვის ეგეთი ხერხი არ გავიზიარო?

პასუხად ქალმა ბეჭედი მოიხსნა და ჩანთაში შეინახა.

— ასე უფრო მოგწონს? — გაუშალა თითები.

— ჰო, ასე, — ერუინტელდავლილმა თვალი ჩაუკრა. — არ გაგეცინოს და, იცი, პირველად რომ გნახე, რა გავიფიქრე? ნეტავი სულიც თუ ასეთი ლამაზი აქვს-მეთქი!

— მართლა ლამაზი ვარ? — წამოიწია და სალონის სარკე თავისკენ შეაბრუნა.

— მართლა... რაც შეეხება სულს... თუმცა დღეს ხომ სულზე სერიოზულად აღარ ლაპარაკობენ, ერთმა ნაცნობმა ისიც კი თქვა, როცა ვინმე სულსა და სანტიმენტალიზმს ახსენებს, ნაფტალინის სუნი მცემს, დღეს სიყვარულით აღარავინ ჰქუქდება, ეგრეთ წოდებულმა „უმწიკვლო გრძნობებმა“ თავისი დრო მოჰმა და ვინც არ მეთანხმება, სათამაშო „ყვავილნარის“ კითხვა-პასუხის დონეზე დარჩენილი მგონიო.

— ვინ არის?

— არის ერთი...

— ქალია თუ კაცი?

— კაცია და თმას იღებავს.

— გასაგებია, „უმწიკვლო გრძნობებიდან“ ნამდვილად შორს მდგარა, — ჩანთიდან შოკოლადის ფილა ამოიღო, გადატეხა, ვერცხლისფერი, კრაჭუნა ქალადი შემოაცალა და ერეკლეს მიაწოდა.

„ჩემს მეყვავილეს მშვენიერი გემოვნება ჰქონიო, ვიქნები შენი მეყვავილე, ბოლოს და ბოლოს ფიროსმანი არ თაკილობდ... რაღა დროს შენი სიყვარულია!.. როგორ გეკადრება, ასეთი ლამაზი, ბატონო ლეო, სიყვარულზე ეამთსვლა არ მოქმედებს, თუკი ძველი

დროს ადამიანს და შენს თანამედროვე პაციენტს ერთნაირი გული, კუჭი და ბრმანაწლავი აქვს, სიყვარულმა რაღა დააშავა... ტრანსფორმაცია მხოლოდ შენ კუჭში განიცადა... ჰო, ჰო, ეგრეა და იცინე რამდენიც გინდა... ისე, კარგად უნდა დაგაკვირდე, იმ კაცივით შენც თმას ზომ არ იღებავ?"

— ამაღამ დეიდასთან დარჩები თუ შენს მეყვავილეს უკან გამოყვები?

ლალის ღიმილმა ლოყა ჩაუჩვრიტა, მაგრამ ისევ სწრაფად დასერიოზულდა:

— ენახოთ, როგორ იქნება... ცოტა სწრაფად არ შეიძლება?

— შეიძლება!

შემხვედრი მანქანები ფარანთებულები მოდიოდნენ, საბურავიდან ასხლეტილი, მაროსავით გაშლილი წყლის ნაკადი ფანჯრებს ეხლებოდა. კაკლის ხეების იქით, ხილის ბაღში გამჭვირვალე ნისლი დაფარფატებდა; მიწა იბრუნებდა თავის კუთვნილს, გამომშრალი ბეტები, შემოზარული ხის ძირები ხარბად ისრუტავდნენ ცის წყალობას; იყო რაღაც ნაცნობი და აღტაცების მომგვრელი ამ უსიტყვო შეერთება-შერწყმაში, ცისა და მიწის მშვიდ, აუშმღვრეველ ტბობაში.

რამდენიმე კილომეტრის გავლის შემდეგ წვიმა ცოტათი ჩასხრა.

— ახლა შენ თქვი, რას ფიქრობ ჩემზე, ოღონდ გულწრფელად...

— აჲ გითხარი, ორგანული არაფერი გჭირს, გადაღლის შედეგად გამოწვეული ნევროზია, რომელსაც თუ არ მიხვდავ...

— შეიძლება მოციმციმე არითმია ჩამოყალიბდეს...

— გცოდნია და რაღას მეკითხები? — მოხედა გაღიმიებულმა.

— ვითომ ვერ მიხვდი, ჩემს ჭანბრთელობაზე რომ არ გეკითხები?

— ეე-რა! — დამარცვლა ლალიმ. — შეხედე, იგოფთის საყდარი... ამ წვიმაში მაინც ვიღაც დგას...

ერეკლემ სვლა შეანელა, ფანჯარა

ჩამოსწია და საყდართან ატუხულ, საწვიმრიან კაცს ხურდა გადაუყარა.

— კარგია, კეთილ თვალს გამოგვაყოლებს. — ლალი შებრუნდა და კაცს დაუწყო ყურება. — ნახე, როგორ ეძებს... აჰა, ერთი იპოვა... აბა, კლდე ყოჩაღად ეძებე... ოი, შე ბოთე...

ერეკლე გადმოიხარა და საბურავზე ჩამოდებულ შიშველ მკლავზე აკოცა... აკოცა კი არა, ფრთხილად, ოდნავ შეახო ტუჩები.

ლალი სწრაფად შემობრუნდა, მხარზე ჩამოტურებული მოსასხამი შეისწორა და გაბუტულივით ისევ კარისკენ მიიწია.

„როგორი წარბების მოკმუხვნა გცოდნია... რომ იცოდე, სიცილი უფრო გიხდება, მაგრამ მე ეგეთიც მომწონხარ...“

— ალბათ, არ უნდა გამოგყოლოდი, — დაარღვია სიჩუმე ლალიმ. — მაგრამ, დიდი ფიქრის შემდეგ, ასე ვამოხობინე... მე ასლაც ვფიქრობ. ტვინი მელრძო იმდენს ვფიქრობ, — ნერვიულად ისრესდა შუბლს. — მაგრამ რა ვქნა, ჩემს ყოფასაც თუ ნაფტალინის სუნე აუფიდა... იცი, ძალიან ძნელია, როცა პერანგს ან წინდას რეცხავ და არ გიყვარს, უფრო სწორად, გაჟულს მათი პატრონი, უფრო აუტანელია, როცა ის შენი პატრონიც არის, გიწყურება, გაყრანახობს, გბრძანებლობს, გეხვევა, ტანზე გიფათურებს შემზარავ ხელებს, გიწვევს ლოგინში და ცოლ-ქმრული წესის აღსრულებას გაძლებს... ყოველდღე ძალადობის მსხვერპლი ხარ... მაინც იტან, ეგუები, გგონია, ყველა ასე ცხოვრობს, მაგრამ ერთ დღეს მოდიან შენთან წითელი, ლამაზი ვარდები და გეუბნებიან, რომ საძულველ კაცთან წოლა უფრო დიდი უზნეობაა, ვიდრე... ყოველ წუთს, ყოველ წამს ჩაგძახიან, ჩაგჩიჩინებენ... გარბიხარ, იმალები, ყურებზე ხელს იფარებ, ცდილობ აკრძალული ხილისკენ თვალი არ გაგეპცეს, მაგრამ როდემდე? — თავი ფანჯრისაკენ შეაბრუნა და ცხვირისახოცი აიფარა.

მომბეზრდა, აღარ მინდა, თუნდაც ყველაზე ძვირფასი ნივთის მდგომარეობაში ყოფნა... ვიცი, რასაც მკითხავ, თავიდან რატომ გაპყევით... ჩვენთან ხომ, როგორც ბევრი სხვა რამ, გათხოვებაც ალალბედზე ხდება, თუ გაგიმართლა, ხომ კარგი, თუ არადა...

ერეკლემ მანქანა გზის პირზე გადაყენა, საქეს დაყრდნობილ ხელის ზურგს ნიკაბი დააყრდნო და ყურადღებალქცეული ცდილობდა ლალის მონოლოგში „ყალბი ნოტა“ არ გამოჰპარვოდა, უფრო სწორად, შიშობდა, ქალში მართლა არ აღმოეჩინა „გამოცდილი მონადირე“ და მზიანი სიყვარულის კოჭი უბადრუკ ხეხულასავით თავზე არ დაქცეოდა.

„არა, თვალთმაქცები ასე არ ლაპარაკობენ, არ შეიძლება შენ გამართლდე, ლეო!“ — თავისდა უნებარედ მუშტი დაჰკრა საქეს და სიგნალის ნაწყვეტი წვიმაში დაიკარგა.

ლალიმ გამოხედა:

— ბევრ სისულელეს ვლაპარაკობ?

— იმდენს, რამდენიც საჭიროა, — მანქანა დაძრა ერეკლემ.

— ღიღი მადლობა, — თვალები ამოიმშრალა ქალმა.

— არაფერს... ბავშვობაში იცი, ვინ მინდოდა გამოვსულიყავი?.. აფიშების გამყვრელი.

— საინტერესო ბავშვი ყოფილხარ.

— ჰო, ძალიან... ერთხელ მამაჩემმა ადრე გამაღვიძა, ჩამაცვა და რაკი ჯერ ტრანსპორტი არ მოძრაობდა, ფეხით წავედი სადგურში... მთავარ ქუჩაზე, ვხედავ, ჩვენს წინ ვილაცას ვედრო და ილიაში ამოდებული ფურცლები მიაკეს... ერთგან შეჩერდა, შეათვალიერა კდეზე წინა დღის ნახევრად აფხრეწილი აფიშა, ის დარჩენილი ნაწილიც ჩამოაზია, დახვეულ ფურცლებს ერთი გამოაცალა, დანარჩენი ძირს დადო, ტუჩის კიდეში მოქცეული პაპიროსი მოქაჩა, ვედროდან წებოიანი ფუნჯი ამოიღო, კედელს სიგრძეზე და სიგანეზე გაუსვა, მართკუთხედის მსგავსი მო-

ხაზა და ფურცლის თავი მიადო, თვალთ გაასწორა დაბრეცილად რომ არ მიეწებებინა და ორივე ხელი ზემოდან ქვემოთ დაუსვა... ქუჩა სუსტად იყო განათებული, მაგრამ მაინც ვხედავდი, როგორ ჯადოსნურად ბრწყინავდა დიდრონი, ფერადი ასოები... მამაჩემი მაჩქარებდა, მე კი უკან მრჩებოდა თვლები... საქმეს რომ მორჩა, კაცმა ისევ ამოიღო დახვეული ფურცლები ილიაში, აიღო ვედრო და გაუყვა ქუჩას, ჰო, მართლა, დამაიწყდა, აფიშების გამყვრელს პატარა, შავი ფინია მისდევდა, ფეხებში ებლანდებოდა, კაცი უწყვეტობდა, ვითომ ჯავრობდა, მაგრამ ეტყობოდა, უხაროდა, რომ მარტო არ იყო...

— თუ აღამიანი აკრავდა, ეგეც არ ვიცოდი, მეგონა, როცა მეძინა, მაშინ მოფრინდებოდნენ ხოლმე ნაირნაირი აფიშები და შეჩვეულ ადგილზე ეწებებოდნენ...

ერეკლეს გაელიმა.

— შეიძლება, დიდ ქალაქში ასეც ხდება, მაგრამ პატარა, პროვინციულ ქალაქში, სადაც მე ვცხოვრობდი, წარბებამდე ქულჩამოფხატული კაცი აკეთებდა ამ საქმეს...

— ნეტავ, მაშინ მენახე, როგორი იყავი.

— ალბათ, დღევანდელზე უკეთესი.

— რატომ, აფიშების გამყვრელობაზე რომ ოცნებობდი?

— თუნდაც...

— მე კი, სულ რაღაც განსაკუთრებულს ველოდი, — წინ წახრილი გზას მიაჩერდა. — უჩვეულოს, აი, დაახლოებით ისეთს, ბავშვობაში ახლობელი პაერში რომ ავისერის—დაგიჭერს, ავისერის — დაგიჭერს... თან შიშით გული გისკდება, თანაც გსიამოვნებს... მიფრინავ, მიფრინავ, თვალმოხუტული, სახეზე ღიმილშეყინული... მერე, სკოლა, უმაღლესი... გაჭრილი თითის დანახვაც კი გული მიმდიოდა, მაგრამ სამედიცინოზე მაინც ჩავაბარე, პრესტიჟული ინსტიტუტი იყო და იმიტომ...

— იყო, არის და იქნება. — ჩაუბრუნდა
ერეკლემ.

— დიახ, თეთრბალათიან სასიძოვებსა
და სარძლოებს განსაკუთრებული ფასი
ადევნო... იქაც ნორმალურად ვსწავლობ-
დი, თაყვანისმცემლებიც არ მაკლდა,
მაგრამ... დღესაც ვერ გამოვიდა, რო-
გორ მოხდა, არც ასაკით, არც შეხე-
დულებით, არც გარეგნობით (ბოლოს-
და ბოლოს ამასაც ხომ აქვს მნიშვნე-
ლობა), შესაფერადამიანს... მოკლედ,
როგორც ბავშვობაში, ცხოვრებამ მა-
ლა, ძალიან მაღლა ამისროლა და
უკან დაშვებულს, მკლავები აღარ შე-
მაშველა...

მოდო, მაგაზე არასოდეს აღარ მელა-
პარაკო!

— კარგი, მით უმეტეს, მეც გული
მეგლოჭება...

ავტობუსის მოსადღეღში, შევკაბიანი
მოხუცებული ქალი მუტუში ჩაბლუჭუ-
ლი ბალახით ფეხსაცმელს ტალახს აც-
ლიდა.

„ბრტინიდან გამოსული ბებიაჩემიც
ასე, ღობისძირში გამოგლეჩილ ბუერას
ფოთოლს ასველებდა რუში და წახრი-
ლი, ოხვრითა და ვიშვინით იწმენდდა
სათამაშო ნაწივით ჭკნინებულ კალო-
შებს... ერთი ზომის კიტრით, მკვრივი,
ხორციანი პამიდორით, ქინძით, ჭონდ-
რით, ლურჯი მწვანელით სავსე პატარა
ხელკალათს განსაკუთრებული სურნე-
ლი ჰქონდა... ახლა მიდიხარ მწვანელით
დახვინულ დახლებშუა, მაგრამ იმ სურ-
ნელს ვეღარ გრძნობ... ეგებ, როგორც
სხვა ყველაფერმა, ადამიანმაც დაკარგა
ბუნებრიობა და თავადაც სასუქზე მო-
ყვანილ მწვანე ილს დაემსგავსა?.. თუ ეს
ასეა, მაშინ რატომ ვიტყუებით, დღითი-
დღე წინ მივდივართო?.. უკან, ჩემო
ბატონო!.. ვილაცამ გადაჭრა ოწინარის
ბორბალზე დახვეული თოკი და უკან
მივექანებით...“

თუმცა, რა დროს ოწინარის ბორბა-
ლია, როცა გვერდით საყვარელი ქალი
უბნის...

როცა ლალიზე ფიქრობდა, სულ

იმას ნატრობდა. ერთად წასულიყვნენ
სადმე შორს, ჩამთბარი, ფანჯრებდაბუ-
რული მანქანით დაუსრულებლად ევ-
ლოთ გადათეთრებულ მინდვრებს შო-
რის და როცა მოისურვებდა, ტუჩებით
ეგრძნო ქალის თვინიერი, დამყოლი კი-
სური... ნატრობდა, მაგრამ ახლა რაღა-
ცამ შებოროტა. მორცხვი ბიკივით მია-
ჯაჭვა საკეს, თითქმის ძალით დააბა ხე-
ლები, რომ რაიმე უღირსი არ ჩაედო-
ნათ.

— წვიმას როცა ვუყუებ, სულ ერთი
ფრანგული ფილმი მახსენდება...

— თავის დროზე მაგ ფილმმა ლექსიც
კი დამაწერინა... თუ გამახსენდა...
ჰო... თავიდან ვერ ვიგონებ, ბოლო
კი ასე მთავრდებოდა:

ზის როლიანთ,

გარეთ წვიმის წვეთები მღერის,

ისიც ზემოთ

სიყვარულზე ფიქრით მარხულობს.

გადასწევს ფარდას

ელაქიშვებზე დახრილი ხელი,

რომ წვიმის ქალაქს

მელოდიის ქოლგა დახუროს...

— „მელოდიის ქოლგა...“ მართლა
ძალიან კარგია, — ხელი ფრთხილად
შეახო მელავზე. — ასე მგონია, გადა-
ვალ ახლა მანქანიდან, ფეხით გავუყვებ-
ბი გზას და სულაც არ დავსველდები...
„მელოდიის ქოლგა“ დამიფარავს... მე-
ლოდიის და სიყვარულის...

ერეკლემ მოულოდნელად მუხრუჭს
ფეხი დააჭირა, მანქანამ კუდი მოიქნია
და გვერდულად გაჩერდა.

როგორც იქნა, აუშვა „დაბმული“
ხელები, ქალიც მოჰყვა, ჩაეკრა, მხრებ-
აწურული შეეფარა...

ვილაცამ სირენის კივილით ჩაიჭრო-
ლა.

ერეკლე გამოერკვა.

მანქანა გზაზე გასწორდა...

უკვე ბინდდებოდა, უკან რომ გამო-
ბრუნდნენ.

— ამ ბოლო დროს ორჯერ ჰქონდა
ჰიპერტონიული კრიზი... ძლივს დაუგ-
დიათ წნევა... რომ დამინახა, ცრემ-

ლები მოერია, აღარ მოვეცდებიო... ახლა უკეთესად დავტოვე, მაგრამ წნევა ისეთი ვერაგია... არა, ამ დღეებში უნდა წამოიყვანო. ჩემთან დაეწვენ და, როგორც საჭიროა, მივხედავ... დიდხანს გალოდინე, მაპატიე. შინ შეგიყვანდი, მაგრამ დედაშვილებისათვის რა მეთქვა, ვინ არის-მეთქი, — ლალი ერთხანს მიჩუმდა, მერე უცებ ჰკითხა: — ისე, მართლა ვინ ხარ? საიდან გამოემცხადე?

— იქიდან! — თვლები მალა აღაპკრო ერეკლემ.

— მერე, ფრთები რომ არ გაქვს? — ზურგზე მოუსვა ხელისგული.

— მქონდა, მაგრამ შემაპრეს.

— როდის, აფიშის გამკვრელობაზე რომ ოცნებობდი, მაშინ?

— არა, ცოტა უფრო გვიან.

— უკან დაბრუნება რომ დაგპირდეს, რას იზამ?

— მაგაზე უკვე ღმერთი იზრუნებს.

— საწყალი ღმერთი, ჩვენს მაგივრად რამდენ რამეზე უნდა იზრუნოს.

— „დიდება მოთმინებასა შენსა, უფალო იესო...“ ესეც საქართველოს ძველი სატახტო...

ლალის არ უკითხავს, მთავარი გზიდან რატომ გადაუხვიეს, მალე რკინიგზის სადგურიც უკან მოიტოვეს, ურუკიწრო ორღობე გაიარეს და ხის მესერშემოვლებულ ეზოსთან შეჩერდნენ.

— სიხათლე უნთია, ესე იგი, ჩამოსულა!

— ვინ?

— ჩემი მეგობარი, ფარნა, — სამკერ წყვეტილი სიგნალი მისცა.

დატერასებული ფერდობის თავში, შუშაბანდიანი სახლიდან ფარნა გამოვიდა.

— მარტო ხარ? — მანქანას დააკვირდა.

— შენ? — კითხვა დაუბრუნა ერეკლემ.

— ცოლ-შვილი არ წამომიყვანია, ვიფიქრე, ცოტას წავიმუშავებ-მეთქი.

— მაშ, ჩვენ წავალთ... — უკან დაიხია ერეკლემ.

— გაგიყდი? — სათვალე შეისწორა და ჩურჩლით ჰკითხა: — მანდილოსანია?

— ჰო, ლალია! — მუქში ჩაახველა ერეკლემ.

— მით უმეტეს, სად გაგიშვებო, — წინიდან ჩამოიცილა და ქალს კარი გაუღო. — გადმობრძანდით, ქალბატონო ლალი... შორიდან გიცნობთ... მე ფარნა გახლავართ... ეს „ვრცელი“ ადგილმამული მემკვიდრეობით დამიტოვეს, ის „სასახლე“ ჩემი აშენებულა... მაინც-დამაინც არკიტექტურის უკანასკნელ სიტყვად ვერ ჩათვლება, მაგრამ ეთილ სტუმარს ყოველთვის სიამოვნებით შეიფარებს ხოლმე. — ხელკავით წაიყვანა. — როგორც კი ურბანიზმის კლანჭებს თავს დაეადნევე, საერთოდ აქ დავსახლდები...

„რამდენს ლაპარაკობს... ვითომ ურბანიზმის კლანჭებიდან თავის დასაღწევად მხოლოდ ქალაქიდან გაქცევა კმარა?“ — მანქანა ჩაეცთა ერეკლემ.

მასპინძელმა ეიწრო შუშაბანდში, მაგიდაზე გაშლილი ფურცლები აალაგა, ლალის ტელევიზორი ჩაურთო და ერეკლე სახლს მოდგმულ სამზარეულოში გაიხმო.

— მაშ, მაგან „მოკლა შენი გული?...“ „მალადეც“, მაგარი ქალია, — აუწია ცერი. — მეყვავილეები რომ დაამდიდრე, მაგისტვის ჩამდვილად ღირდა, მაგრამ მე რა ექნა, რაც ღვინო მქონდა, ხომ გახსოვს, სულ დავწრუპებო... გაგეფრთხილებინე, მაინც... საღდაც ერთი ბოთლი კი უნდა იყოს, „შუშუნა“ თუ რაღაც ჭანდაბა რომ ჰქვია...

— სუფთა საწამლაღი... შამპანურს დალევ?

— იცოცხლე, მაგრამ ახლა სად ვიშვით.

— თუ არ დაიზარებ და ჩემი მანქანის საბარგულს ვააღებ... — გაუწოდა გასაღები.

— ეაჰ, რა კაცი ხარ! — ხელი ხელს

შემოკლე ფარნამ და გასაღები გამო-
ტყავ...

ლალი ტელევიზორს არ უყურებდა.
ფერადილუსტრაციებიან ჟურნალს ფუ-
რილადა.

— მივდივართ? — ამოხედა ერეკ-
ლეს.

— მოდი აქ! — უკანა ოთახის კარი
შეღო და შიგნით შეიპატოქა.

ოთახში ბნელოდა. მაინც სწრაფად
მოძებნა ქალს მხრები.

— იქ ხომ მაინც აპირებდი დარჩე-
ნას, ამაღამ ნუ წავალთ... არა, კი არ
გაძალებ, უბრალოდ... ძალიან, ძალიან
გთხოვ... — ჩურჩულებდა ხმაწასული
ერეკლე.

კარი გაიღო და მაშინვე მოსცილდნენ
ერთმანეთს.

— „პარდონ!“ — მოიბოდიშა ფარ-
ნამ. — როგორ გირჩევენით, კვერცხი
ავთქვიფო და ისე შეეწევა თუ...

„ოჰ, ფარნა!“

— როგორც გაგეხარდება, კირიმი.

— გასაგებია, ჭერაჯრობით მეტს
ალარ შეგაწუხებთ...

ნავახშმევს, ფარნას პროტესტის მი-
უხედავად, ლალიმ კაცები ეზოში გაუშ-
ვა და თვითონ დაიწყო სუფრის აღაგე-
ბა.

ერეკლემ ეზოში შემოიყვანა მანქანა.

— მაინც ჩართე სიგნალიზაცია, ხომ
იცო, ეშმაკს არ სძინავს, — ხის ძირას,
პირდაპირ მიწაზე დაჯდა მასპინძელი,
იმედია ხვალ მეც წამოყვანთ ქალაქში...

— რა თქმა უნდა... აქ არ უწევია?

— ცოტა წამოწინწკლა... ერთბეღ,
დამწყებ პოეტებს ტროტუარის კიდე-
ზე ჩემსავით ჩამომქდარი გალაკტიონი
უნაბავთ...

— ვერ დაგიჩერებ, გალაკტიონი
„შენსავით“ არ ჩამოქდებოდა.

— რატომ, ბიჭო, ის მაგიდასთან იყო
გენიოსი, თორემ ცხოვრებაში...

— კარგი, განაგრძე.

— ჰოდა, ცივა, წვიმა, გალაკტიონი,
კი, როგორც გითხარი, ზის ქუჩაში და
წარბშეკრული საღაღც გაიყურება... მი-

სელა უამწყებო მწერლები და უთბო-
ვიათ, ცუდი ამინდია. ბატონო გალაკ-
ტიონ, შენ გაგაცილებთ... ვინ ხარ-
თ... უკითხავს გალაკტიონს... მომეცი
ერთი შენი ზაფიგალა...

— სანთბელა, — უთარგმნა ერეკ-
ლემ.

— ჰო, სანთბელა, — აღს ხელი
მოუწყურდოვა, თუმცა ნიავიც არ იძ-
ვროდა. — ძამიკო, ვინ ხართო, უკით-
ხავს... მათ შორის ყველაზე თამამს ამა-
ყად უთქვამს, ჩვენ, ბატონო გალაკტიონ,
პოეტები ვართო... მართალს მეუბნე-
ბაო? — შეუთვალეობია დანარჩენე-
ბი... კიო, დაუდასტურა თურმე ყველამ
ერთხმად... აბა, თუ პოეტები ხართ,
ჩამოსხედით თქვენცო... მაგარია, არა?

— რა ქნეს, ჩამოსხდნენ?

— აბა, რას ვიზამდითო, ესლა ევარი
ამბობენ და, რა ვიცი...

სამზარეულოში გადმოვარდნილმა
თევშმა გაიწკარუნა.

— გატეხა! — ამოიხენეშა ფარნამ.

— ბედნიერების ნიშანია.

— ჰო, რა თქმა უნდა... ძმაცაცების
ხელში თევში და ჭიკა აღარ შემრჩა
და...

— კარგი, ნუ წუწუნებ, ჩემზე იყოს.

— ოღონდ კარგი გერმანული სერვი-
ზი, უბრალოს არ მივიღებ.

— იქნებ ჩინური ფაფური გირჩე-
ვია, გამოტყდი, ნუ გერიდება.

— ფაფურს, კი ფული უნდა. —
წამოღდა ფარნა. — დამანებ თავი, ვი-
ცი, რისი მომტანიცა ხარ... საკვირვე-
ლია, ყველაზე მეტად შამპანური მიყ-
ვარს და ყველაზე სწრაფად მათრობს...
გინდა, ის ნახევარი ბოთლიც გამოვი-
ტანოთ და სტუდენტობისას რომ ვსვამ-
დით უქიჟოდ, უარაფროდ...

— ჭერ ლალიმ მოისვენოს და მერე...

— მართალი ხარ... ესლა გამაგებინე,
როგორ უნდა გავნაწილდეთ... ჩემი ამ-
ბავი გარკვეულია, სამზარეულოში, ტახ-
ტზე გვეიშლი ლოგინს, მაგრამ თქვენ
რას იზამთ, ერთი შუშაბანდში და მე-
ორე ოთახში თუ...

— შენ თავს ნიჭიერ, დიპლომანტს შენ მოგეძლეო.

— ან კომ. იყოს! — ცილზე ჰკოტბა.

— ჩემი რჩევაა, საერთოდ, მოერიდო შემპანურს.

— რატომ, სისულელე ვოჭვი. არა?

— მომწონს, თვითონ რომ ხედები...

ლალი ისევ ჟურნალს ათვალერებდა. ტელევიზორში მეორე დღის პროგრამას აცხადებდნენ.

ფარნამ ერეკლე ოთახში შეიყვანა და კარი მოხურა.

— ყველაფერი მოგხვეტვით და გასარეცხად წავლეთ. ხომ იცი, აქ ცხელი წყლის პრობლემა... ლოგინები მთლად ახალი გამოცვლილი არ არის და მერყიდება...

— იყოს, არა უშავს...

— ისე, მართალი ხარ, ქმარშვილიანი ქალი ღამის სათევად რომ გაგყვამს, არც სხვის ნაწილ ლოგინს დაიწუნებ...

— ფარნა, ნუ გგონია, რომ ლალისთვის ეს ჩვეულებრივი ამბავია...

— ჰო, კარგი, არა მგონია!... ამით ლოგინს მაინც არაფერი ეშველება... — გადასაფარებელი გადახადა საწოლს. — კაცმა ყველაფერს თავისი სახელი უნდა დაარქვასო. შენ ამბობ ხოლმე და ნუ შექმნი რაღაც განსაკუთრებულობის ილუზიას. უკვე აღარა ვარო იმ ასაკში, რაც წვალეებით მოგვიხლაფროთებია, ერთბაშად ქარს გავატანით.

„ესეც მეორე ლეო“.

— მერე, ვინ გითხრა, რომ ქარს ვატან?

— შენს თვალეებში ხედავ.

ერეკლე უნებურად სარკისაკენ შებრუნდა. თვალეებში ლალისთან განმარტოების დიდი სურვილის გარდა, ვერაფერი ამოიკითხა.

— აბა, მე „ჩემთვის წაველი“... ლეიბ-საბანს ორივე ხელი მოხვია ფარნამ და სამზარეულოში გაიტანა.

კედელს იქიდან ერთხანს კიდევ ისმოდნა ბრაგუნის ხმა, ეტყობა, ფარნამ „ეწყობოდა“. ტახტიდან ათასგვარ ხა-

ზაბუნის ატყეპდა. ქამრითაც დაეკრა.

მეორეს სამზარეულო შეიჭრა.

ერეკლე თუშკაზედ თვალი მამრ თვალთან და ლალის ქეთსა, რომ გემოვნით ხომ არ გეწონებო.

როგორც განდარ, მსახური თინება ქაღმა.

უცებ დაეჭრა ლალი, სიწველში ეარაღდა ვაფაფა მამიკო, თრთისწვერებით შიგნით სანებზე ზღუდადარებულ ქალს.

ოთახში შევიდნენ. მეზობლის აიანიდან სანათლე შემოდიოდა.

ლალმა სამკუთხედი მოიხსია. კარბის თავზე დააწყო და ერთკუთხედი სანათლე შებრუნდო. ერეკლე ისევ შეშაბანდში გაყოფა. მუცელსაბოთ აცხცაბებულმა, მაღალზე დატრეხებული სანებზე დაეკოლა შემპანურის პოთლა მოაქანა და მოიფაფა ერთხელ შესვენა და დაეკოლა.

ლალი თავა წავა პარმიკემული შეპყრებდა ერეკლეს. გვესრიგოდ რომ ვრდიან სეპზე გარდა ტანსაცმელს, თრთის ვარ მამიკოდრო, სილდამ განდა, როგორ წამოეჭრა ანდა რა უნდოდა ამ კაცს მოსაწოდო ოთახში.

ერეკლეს შეტრფხე მოაქმნილი ქალის ხელები მალე მოდრდა და ვერაფერი წავდოდა მამიკო. ჩვეულებადარ არსებობდა. ფარნა მთლად ცილს. ქეიშიანი უდამნის ნაგლევი, ორი თვედარწვებელი ადამიანით, ერთხანით რომ სეპანდნენ და კიდევ წავრვდეს არ მოიკლავდნენ, ვერ დაეებრუნებოდნენ კიდევ ერთი შეკოდებით გამოდარებულ სამკუთხეს.

მეზობლის აიანზე ასევე გმთო სინათლე სილდამდო. ოთახის მამიკო შეტრფხე ზღუდადარ ერთხელ კატა და კედელს იქილ. კატა მამიკოდრო ტახტზე ფარნა გვერდს. ერეკლე, ესეც კომორელი მეზობრიბიდან დამბრებელი ლეიბით თვითონ ჩვეულებდნ სეპანს, გარემოს, დამკული ამბას. ზღუდადარ ყველადადარებული ლალის. კომორელი

იმ კათქათა, შიუწედომელ ნახევარ-მთვარეს ჰგავდა, ბავშვობისას რომ შეჩურჩებდა ვრეკლე. მაშინდელისაგან განსხვავებით, ახლა ის ბავშვობა იყო შორს, ხოლო ნაკლები მთვარე. პირიქით, ახლენილ ნატვრად ესვენა სასთუმალზე.

ერეკლე დაიბარა. ტუჩებზე სისველე იგრძნო, ქალს უფრო ამოუჭდა გული.

„პეტრე პირველმა სიკვდილით დასაჯილი საყვარლის, მარიას თავი აიღო და ტუჩებში აკოცა... მანამდე კი თეთრკბიანი მარია, სიყვარულის სახელით ავიდა ფიცარნაზე და შეკრებილი ბროსი თვალწინ ჩალათს ეუნძლე ლამაზი კისერი დაედო... იქნებ ეგონა, რომ ყველაფერი თამაში იყო, — ბოლომდე არ გასწირავდა მეფე, უქანასკნელ წამს ყოვლისშემძლე, მალა შემართული მარჯვენით შეაჩერებდა ჩალათს... ო, არ მწაოდ მოტყუვდი, მარია... ამა ქვეყნის ძლიერი სიყვარულშიც დამპყრობელია, ურჩობას ვერ იტანს... შენ კი გინდოდა, მორჩილად განზე გამდგარიყო... მოტყუვდი, მარია, მოტყუვდი... ნეტავ რა დაიჭურჩულა უქანასკნელად შენმა ბაგემ, როცა ჩალათმა კისერზე მზისფერი კელელები გადაგიწია და გააღმასებულ ცულისპირს ადგილი მოუცალა?...“

ერეკლემ თხელი, გამჭირვალე ფარდა გასწია, ფანჯარა შედო და სიგარეტს მოუკიდა.

— მეც მომეცი.

— ეწევი?

— ხანდახან ემაიმუნობ.

— თავიდან ყველა მაიმუნობით იწყებს, — სანთებელას ჩამოჰკრა ერეკლემ.

ლალიმ სული შეუბერა და ჩააქრო.

— შენ თუ არ გსიამოვნებს არ მოეწევა.

— უფრო უკეთესი! — თმაზე მოუფერა. — ჩვენი სამედიცინო ინსტიტუტის კურსდამთავრებულმაკ კი უნდა იცოდეს, თუ რა მავნებელია ქალისათვის თამბაქო...

— მე მხოლოდ ის ვიცი, რომ ახლა ძალიან ბედნიერია ვარ. — სახე მოუახლოვა ლალიმ გესმის მატარებლებმა უკვე გაილვიეს... ეტყობა, თენდება, მამალი კი არ უკის.

— მაშინ ჩვენ ვიყავით...

— გაჩუმდი. — პირზე მოაფარა ხელი. — ფარნა გაიღვიძებს... სკობია, აედგეთ და გავიპაროთ...

მანქანის ბმაურზე სამზარეულოში სინათლე აინთო. გამოღებულ კარში ფარნას გაბურგნდილი თავი გამოჩნდა. კიშკარი შენ დახურეო, დაუძახა ერეკლემ და მანქანა უქანსვლით გაქანა.

მასპინძელმა რაღაც ჩაიბუზღუნა.

სამზარეულოში ისევ ჩაქრა შუქი...

ქალი მობუზული მისჩერებოდა შავად მოლაპლავ ასფალტს, ერეკლე გადაიბარა და ლოყაზე აკოცა:

— ეტყობა, ჩვენს ერთფეროვან ცხოვრებაში მაინც ხდება სასწაულები... წუზანდელი ღამე ასეთი სასწაული იყო ჩემთვის...

— მაგრამ ეს მორალით აკრძალული სასწაულია და საეჭვოა ჩვენს მეტი ვინმე გააბაროს. — დანანებით ჩაილაპარაკა ლალიმ. — შინ ისე მშვიდად ვბრუნდები ვითომც არაფერი მომხდარიყო... ხომ ამბობენ, ცოდვა მძიმეაო, მე რატომ ვერ ეგრძნობ? ისიც კი არ მაფიქრებს, კოცნის კვალი რომ მაქვს შერჩენილი. — თავგადაწყულმა ყელზე თითები მოისვა, — ამ რამდენიმე წლის წინ ახალგაზრდა, ქმარშვილიანმა ქალმა თავი ჩამოიხრჩო... შუალამისას ადგა და კარბიზზე ჩამოეკიდა... როცა ჩამოხსნეს, იცო, რა ნახეს? წინასწარ, ყელზე, რამდენიმე ფენად გადაეცილი აბრეშუმის თავსაფარი შემოებეცა, თოკმა კანი არ დამიზიანოსო... ლამაზი ყელი მქონდა, საწეადს... როცა საოკეში ვიყურები, ის საცოდნო მახსენდება, შეიძლება იმიტომ, რომ მეშინია იგივე არ გავიმეორო... მეც მქონდა ერთი საშინელი ღამე, როცა წარმოვიდგინე, რომ სიცოცხლისთან

შემაჯარებელი ყველა ძარღვი. ყველა
 კაპილარი გამოწყდა... ისე შეადგოლა
 სოცდღლიან შეხედვრა... უცებ, გვერ-
 დით მოთხში, დედამთილთან მძინარე
 ბავშვმა იკვლა და ყველაფერი გადა-
 მავწყდა, გულგახეთქილი შევეარდი,
 დავუწოქე საწოლთან, ჩავიხუტე, ვამ-
 შვიდებდი, ვტიროდი, პატიებას ვთხოვ-
 დი... ჩემს ქმარსა და დედამთილს შეი-
 ლის შეკრთომის მიზეზით გამოწვეუ-
 ლი ისტერიკა ეგონათ... ხომ გეტყვები,
 ყველაფერი თავისთავად ხდებოდა,
 თითქოს ვილაყ სათამაშოსავით მმარ-
 თავდა...

— არ გაბედო, ფეკრიკ კი არ გაბე-
 დო! — ერეკლე სახეს უკონცია, მკე-
 რღში მაგრად იკრავდა.

(...მარია ადიოდა, ახლა თეთრის ნაც-
 ვლად, კოჭებამდე დაშვებული, ლი-
 ცისფერი კაბა ეცვა, ჩაბრამულებით და-
 სერილ ფერდობზე, ხრიალით რომ
 ცვიოდა ქვა-ლორდი, უჩვეულო სიმსუ-
 ლეით მიაბიჯებდა, ლამაზად მიჰქონდა
 ძალაღი კისერი და თმის ოქროსფერ
 ბურუსში გახვეული თავი...)

უცე ლაპლაპებდა ნაჯახი, სახედა-
 ფარულ ქალათს, პირველად თავის სი-
 ცოცხლეში, სიბრაღელის ცრემლი ულ-
 ბობდა გამომშრალ და გამოფიტულ
 გუბებს, მაგრამ რა შეეძლო, გარდა
 იმისა, რომ სწრაფად და უწყველბე-
 ლად...)

„ეჰ, მარია, მთელი ცხოვრება თავა-
 დერილი მიდიოდი და ვერ ხედავდი, არ
 იცოდი, რომ ყველა დიდი თუ პატარა
 უზურპატორის გზა სისხლის გუბეებით
 არის მოფენილი, ხოლო სადაც სისხლი
 და ძალმომრეობაა, არ შეიძლება შენ-
 დობის იმედი გქონდეს... ფრთხილად,
 კაბის ბოლო არ მოისვარო, მიუხედა-
 ვად იმისა, რომ უზურპატორებს კვალ-
 ში ნაირნაირი „სპეცსამსახურების“ არ-
 მიები მოჰყვებიან და ცდილობენ ადამი-
 ანების მესხიერებიდან საშინელებათა
 ამოშლას, რეცხავენ ქვაფენილებს,
 ტყვიით დაკენკილ კედლებს, გრანი-
 ტის საფეხურებს, რეცხავენ მონდომე-

ბით, ვააფთრებთ, იგ სისხლი მაინც არ
 სცილდება და მარად ახალდაღერილი-
 ვით ბრწყინავს...

ფრთხილად, მარია...“

— აჰ შემიჩერე, — დაიხარა ლალი
 და შუმიდან მოპირდაპირე შენობას
 ახედა, — ჩემ დედამთილს უცე ლე-
 ძავს... ქალბატონო ნორა, რატომ აბ-
 რძანებულხარო ასე ადრე, თქვენ ხომ
 დილის ძილი ყველაფერს გირჩევიათ?

— სად ხედავ დედამთილს?

— აგერ, მეხუთე სართულზე, კუთ-
 ხის განათებულ ფანჯარაში...

— ლამაზი ქალის პატრონია

უნდა ჰყავდეს ძალი ფრთხილი,

ან ძალე უნდა ფრთხილობდეს,

ანდა იმის დედამთილი.

— ძაღლის რა მოგახსენო, მაგრამ
 ისეთი ბომბორა კატა გვყავს...

— არ მიყვარს კატები.

— რატომ? კატას მოფერება უყვარს
 და ძალიან მგრძნობიარეა... მოკლედ,
 უფრო ქალია, ვიდრე მამაკაცი... უნდა
 ნახო, როგორ გაილურსება, პირდაპირ
 ჩამდნება ხოლმე ხელებში, — მანქანი-
 დან გადავიდა, ჩანთა მხარილივ გა-
 დაიკიდა და ისევ მანქანაში შეჰყო თა-
 ვი, — ენლა ფეხმძიმედ გაბლავს...

— ვისგან? — გაეცინა ერეკლეს.

— არ ამბობს, ქალებისგან განსხვა-
 ვებით, კატები უფრო უთქმელები არი-
 ან... მაღე კნუტები გვეყვლება და
 ეროს გაჩუქებ...

— ძალიან გამაზარებ, — უცებ სახე
 შეიცვალა, დასევდიანდა ერეკლე, —
 იმ კნუტს, სჯობია, შენი თავი მაჩუქო,
 სამუდამოდ.

ლალიმ ერთხანს დაბნეულმა უყურა
 და ნაღვლიანად გაეღიმა:

— კარუსელივითა ხარ, თავბრუ და-
 მახვიე... ცოტა ხანს მაინც შეჩერდი...
 ცოდვა ვარ, გესმის? ნუ ამისვრი ძალიან
 მაღლა!..

ქუსლების კაქუნმა ქუჩა გადაჰყვითა,
 სადარბაზოსთან მისულმა მოხედა, თით-
 ქოს აფრთხილებს, არაფერი წამოგყ-
 დესო, საჩვენებელი თითი ტუჩებზე მი-
 იდო და კოცნა გამოუგზავნა...

ანიკოს გაუფრთხილებლად ჭერ ღამე არსად გაუთუვია.

„ანიკო, ალბათ... ანიკო?...“ — ერთ ღამეში როგორ უცებ დაშორდა ამ სახელს, გაუცხოვდა, ისე მიაიფიცა, ისეთი უმნიშვნელო გახდა, რომ აქამდე არც გახსენებია, როგორ იჯავრებდა... რალაკას მოიფიქრებს, სამსახურიდან დაურევავს... თუმცა საჭიროა? რას ეტყვის, ანიკო გენაცვალე, მაპატიე, მაგრამ აღარ მიყვარხარო? რამ ათქმევინა. შენი თავი სამუდამოდ მაჩუქეო... მერე პატარა სოფო, დილით თეთრ, ქათქათასაყელიანი ფორმის კაბით რომ დადგება; და ბავშვურ, წითელ ტუჩებს ფრთხილად, ძალიან ფრთხილად შეახებს ხოლმე ლოყაზე, ვის აკოცებს სკოლაში წასვლის წინ, სურათს?..

ერეკლემ სიგარეტს მოუკიდა და მანქანის შუშა ჩამოუშვა.

მცხეთაში დარჩენილი მეგობარი ახლალა გაახსენდა...

ორღობეში რომ აუხვია, ფარნა უკვე ეზოს კეტავდა.

სიგნალზე მოიხედა.

— კიდევ კარგი, მთლად სინდისდაკარგული არ ყოფილხარ. — ხელჩანთა უკანა სავარძელზე გადადო. — სიგარეტი დაგჩა? —

— „ბარდაჩოკში“ ნახე...

— ენის სიწმინდეს რატომ არ იცავ, თუ გგონია, ქართველებს შესატყვისი არ გაგვაჩნია... მომეცი სანთებელა.

— გამაგებინე, ნუთუ ასე ძნელია კაპიკიანი ასანთი მაინც რომ ჩაიდო ჭიბეში და წამდაუწუმ გული არ გამოიწყალო?

— ცოტაც ამიტანე, ავაწყობ ჩემს „როსინანტს“ და მანქანაშიც აღარ ჩაგიჯდება... დღეს მარჯვენა კარს მომიტანე, მერე როგორც კი ფულს მოვიგდე, გადავლებავ კოდეც...

— ვიდრე „მოიგდებდე“, მე მოგცემ, მოსკოვში წასვლამდე წიგნის სამოცი პროცენტი გადამირიცხეს.

— გენაცვალე, ბიჭო, — დაჰკრა ფარნამ მეგობარს ხელი, — ასეთი გუ-

ლის პატრონი სანთებელასა და დამპალთუთუნიანი სიგარეტის გამო რად გაწიწმადები ხოლმე?... აბა, შენს „ექიმს“ ჰკითხე, შეიძლება თუ არა მაგისაგან განკურნება?

— ჰო, გეყოფა, ნუ გაუტრე, თორემ გადავიფიქრებ... ფარნა, — შეეხმინა ცოტა ხნის შემდეგ, — ანიკომ თუ გკითხა, ერთი პირი უნდა გეპონდეს... წუხელს შენთან ვიქეიფეთ და ნასვამი აღარ გამომიშვი.

— მე არ გაგიშვი? — თვალები მოწყურა ფარნამ, — არა, ძმაო, მაგ საქმეში ნუ გამრევ... ტყუილის თქმა რომ შემძლებოდა, უფრო სარფან პროფესიას ავირჩევდი და ერთი ტილიანი „ზაპოროჟეცის“ შესაღები ფული შენი სახვეწარი არ მექნებოდა.

— მე ჩემი გითხარი და, ახლა შენ იცი, — ჩაღაპარაჲკა ერეკლემ და უცებ სულ ერთი გახდა მისთვის, რას ეტყოდა ფარნა ანიკოს, ანდა ის დაუჭერებდა თუ არა, კიდევ რომ გაეგო ქმრის გატაცების ამბავი, გაკაბასებული შეიკხადებდა, თუ შეურაცყოფით განადგურებული ქალის უხმო, გულის დამთუთქველ ქეითის ამოუშვებდა...

ლოლის გაცნობის დღიდან სინდისის ქენჯნა სტანჯავდა, თურმე წვალემა დამთავრებულა, არაფრის ახსნა, თავის მართლება საჭირო აღარ არის... იცის, ყველაფერ ამას ღალატის საშინელი სუნი ასდის, მაგრამ აღარ შეუძლია, გაიხადა მძიმე, წელში გამღუნავი მოვალეობის აბჯარი. ახლა უფრო იოლია სუნთქვა, ოღონდ მეტი პაერი, მეტი...

მანქანა წყალთან შეაჩერა. მილიდან გადმოჩქეფილი ცივი ნაკადი პეშვით სახეზე შეისხა და აუზის კიდეზე ფეხშემოდგმული, იდაყვით მუხლისთავს დაეყრდნო.

— რა მოგივიდა? — მკლავზე შეეხო ფარნა.

მხრები აიჩჩა, არ ვიციო.

კიდევ შეისხა წყალი, სველი თითები თმაში წაიყო და ერთხანს გაბრუებულ კეფაზე გაიჩერა, სიგრილე ესამოვნა.

ქერის მონასტერს შემოხვეულ ბუ-
რუსს რესტავრატორის სიფრთხილით
აცილებდა ვილაც.

ფარნამ პირველი გადიასხა.

— ყოჩაღ, არ ვიცოდი მორწმუნე თუ
იყავი, — მანქანა დამრა ერეკლემ.

— ეჰ, მორწმუნე ვილა, ღმერთი მა-
შინ გვახსენდება, როცა გვიჭირს... ისე
ეკლესიასთან როგორ გავივლი, პირველი
არ გადავიწერო... ხანდახან სანთელ-
საც ვანთებ... მსიამოვნებს, შვება და
სიმშვიდე მეუფლება, თითქოს მიწაზეც
უფრო მსუბუქად დავდივარ, უფრო
დიდსულოვანი და მოწყალე ვხდები.
მიუხარო, გეგულება სხვა ადგილი, სა-
დაც შეხვალ და სულს მოითქვამ, თავს
აღამიანად იგრძნობ, ჩვენი თათბირები-
დან გამოყოფილ გონების დამთრგუნ-
ველ უაზრობის ნაგავს მოიცილებ?...
იყოს, რას გვიშავებს, პირიქით, გეხვე-
წება ეს დალოცვილი, არა კაც ჰქლა,
გყვარდეს მოყვასი შენით...

— არ იმრუშო, — ჩაუბრუნა ერეკ-
ლემ.

— დიახ, ალავერდი თქვენთან ვარ,
არ იმრუშო... გასაგებია?

— გასაგებია, — ამოიხვნეშა და მან-
ქანა სწრაფად წაიყვანა.

საბურავები თითქოს წამებს ითვლი-
დნენ, რომ მიწას მოსწყვეტოდნენ და
ორივე ჰაერში აეტაცათ.

„ამის საქმე მართლა ცუდად
არის“, — შეფიქრიანებული ფარნა კა-
რის სახელურს ჩაეჭიდა.

„ამდენ ხანს სად გაქრა, — მერაბლე-
ნელ დაადგო ყურმილი და გადაშლილ
საქაღალდეს მიუბრუნდა, — ესენიც
ვერ ღავაჯერე, რომ ამ იდიოტობას
არაფერი ეშველება“.

პიესა ორჯერ მიუგდო „უფროსებს“
და ორჯერვე უკან დაუბრუნეს, ხომ
იცი, ვინც არის ამის ბედით დაინტერე-
სებული, პატარა შენებურად ჩაუჭეკი,
ჩაასწორო და ჩვენც მოვისვენებო და
ისინიცო.

„მეყოფა, ვინც არის „დაინტერესე-

ბული“, ახლა ის „ჩაუჭედეს...“ სამსახუ-
რი რომ დამატოვებინონ, ხელს მაინც
აღარ მოეკიდებ“, — საქაღალდე დახუ-
რა, შესაკრავი ზონარი რამდენჯერმე
ისე მაგრად განასკვია, თითქოს პიესას
სამუდამო პატივობა მიუტანაო.

„ბავშვები ისევ სკოლაში იქნები-
ან“, — დახედა საათს, „მაგრამ მაინც
დარეკა“.

სიღედრმა უპასუხა, გაწყვეტილი სი-
მის ძვრილივით გაგრძელებული „გი-
სმენთ“ ამქერად კიდევ უფრო გაიწვია
და ლამის ჰკითხა, ქალბატონო ეკატე-
რინე, გამაღიზიანებლად გატყლარქუ-
ლი ხმა რატომ გაქვითო.

„შენ შვილებზეა გადაყოლილი და
ერთი „გისმენთ“ ამატე, რა მოხდე-
ბა?“ — „გამოეხარჩლა“ სიღედრს.

სტუდიიდან დაუბრუნეს, ცოტა ხნით
ჩამოდო.

— ეს წინადადება არ მომწონს და
ევებ შემოცვალო, ანდა სულაც ამოი-
ლო, — ყელი გამოუწვია რეჟისორმა ზა-
ზა მხეიძემ. — აჰ პასტა და ნუ დამ-
ზარდები... აბა, ყველა ადგილზე... თა-
მილა, გენაცვალე, ეგ სკამი მაგიდას
მეორე მხრიდან მიუდგი, იქნებ უკეთე-
სი იყოს... მაგიდაც ცოტა მარჯვნივ გა-
სწი... ბიჭებო, მიგზმარეთ, მართალია,
შეუხედავია, მაგრამ მაინც ქალია... ხომ
არ გეწყინა, საყვარელო?

სტუდიაში მხოლოდ ფანერის კედლე-
ბიანი სამრეცხელი ოთახის დეკორაციაა
განათებული, რეჟისორი უკვე მესამედ
უჩვენებს ლამისპერანგიან, სცენარის
მიხედვით ექვიანობით თავგზააბნეულ
ქალს, როგორ უნდა გამოხატოს თავისი
განცდები. ოცდაათიანი წლების ფეხ-
ბურთელივით მუხლამდე დაშვებულ
ტრუსებიანი „ქმარი“ კედლიდან-კედ-
ლამდე ბოლთას სცემს და წამწაუწუმ
ჩივის, ღმერთი არ გწამთ, დღეს გასე-
ლითი სპექტაკლი მაქვს, თუ ასე გაგარ-
ძელდა, ავტობუსზე დავაგვიანებო...

ზაზამ ხელი ჩაიჭინა, ეტყობა, ამ ქა-
ლისაგან მეტს ვერ გამოეწურავო.
მეორე დუბლის ჩაწერას ამთავრებდ-

ნენ, ოპერატორმა სამგლოვიარო ხმით რომ გამოაცხადა, ხმა არ დაედო და ათი წუთის შემდეგ ყველაფერი თავიდან უნდა დაეწყო.

— ტენიში სისხლს ჩამიქცევს ეს ტენიკა! — წამოიძახა სასოწარკვეთილმა ზაზამ. — ასე მუშაობა შეიძლება?... დამალაპარაკე ერთი, — მივიდა ოპერატორთან, — გესმის, გიზო... რა გჭირთ, გამაგებინეთ... აბა, ვინ არის შუაში... მორჩი ერთი, ეგ ბოდიშებიც ყელში ამოვიღე... ხომ იცი, რა მდგომარეობაშიც ვარ, გადადების ორი დღეა დამრჩა... გოთხარი, ბოდიში არ გამავგონებოდა... ა, ზედაც, არა? მე რა ეჭმა, ამ გატიალებულ, ადამისდროინდელ ტენიკას რა მოეუხერხო, — საყვედურის სიტყვა პირზე შეაცია ტრუსიან მსახიობს, საწოლიდან გაბანჯგვლული ფეხები რომ გადმოეყო.

— შეისვენეთ ათი წუთი! გავიდეთ, მოეწიოთ მაინც, — ხელი გამოსდო რეჟისორმა ერეკლეს, — შემოქმედება კი არა, სიცოცხლეს შეგაძლებენ, მე ამათი... მოდი, აგერ კუთხეში მივდგეთ, — კოლოფიდან სიგარეტის ღერი ამოაძვრინა, — გახსოვს, ამას წინათ გოთხარი, თემა მინდა მოგკე-მეთქი... მოკლედ, ასეთი რამ ჰდება: წვიმიან ღამეს, უკაცრიელ გზაზე მოდიან ნაქეიფარი ახალგაზრდები. ეტყობა, საღვთო იყვნენ ქორწილში ან დაბადების დღეზე... ეს არ არის მთავარი... ხელს უწყვეტ კანტიუტუნად გამვლელ მანქანებს, მაგრამ არავინ უჩერებთ... კარგა ხნის სიარულის შემდეგ, ერთი ამხანაგი მოისაჯლის, გაბრუნდნენ უკან და გზაზე დაგდებულ ნახეს, სისხლიანი, თურმე მანქანას გაუტანია... იწყება გამოძიება, მოწმეების დაკითხვა, მოკლედ, რაც მოჰყვება ბოლმე ასეთ უბედურ შემთხვევას... გადის ხანი, დამნაშავეს ვერ პოულობენ, გადაწურა ყოველგვარი იმედი, რომ მოულოდნელად დიდი, სატყურო მანქანის მძღოლი თავს იკლავს და წერილს ტოვებს...

— წერილში წერია, მე გავიტანე...

— დიახ, გამოიცანი... რა მინდა, სიმკესრის, სცენარში უნდა ჩავეს, რაგორ მივიდა მძღოლი ან გადაწვეტილებამდე, ცოდნა რატომ არ მოსცენა... სინდისის ქენენა? სიბრაღელი? ფსიქოლოგიურად რა დავმართა? რაგორ წარმართა „სასამართლო პროცესი“, ვიდრე თავისთვის ამ სასტიკ ნაჩენს გამოუტანდა... ჩემი მოგონილი არ გეგონოს, ასეთი შემთხვევა მართლა მოხდა, ჰოდა, დღეს, როცა უმრავლესობა იმაზეა გაფაციცებული, ოღონდაც ავკაცობა შერჩეს, ამ კაცის სულსერი მდგომარეობის სწორი ანალიზი... ხომ გესმის, რასაც გეუბნები?... ქალის მინდა რომ იფიქრო...

— ვიფიქრებ...

ფარნა ოთახში აღარ დახვდა, დაბარებინა, დამელოდოს, ოპერატორის მოუბრუნდებიო.

სელფასი კიდეც არ მოეცანათ.

ისევ ტელეფონს მიუჯდა.

მივლინებიდან წუხელ დაბრუნდა, ლალის აეროპორტიდანვე დაურეკა. კაცის ხმის გაგონებაზე ყურმილი ცივად დაკიდა.

შინ მისვლისთანავე კიდეც ერახელ სცადა ბედი, არაფერი არ უნდოდა, მხოლოდ ლალის ხმა გაეგონა, გაეწკარუნა ყურმილის გამოდებულ საყურეს, ეგ იყო და ეგ, დაწვებოდა, მშვიდად დაიძინებდა... ისევ კაცის ნამძინარევი, უკმაყოფილო ხმა გამოეპასუხა:

— და!.. გისმენთ!..

„ტელეფონთანაც აღარ უშვებს“, — შეუკუთხა გულმოსულმა.

საფეთქლები ტეხდა, ამცივნებას, ტელეფონი საწოლთან მიიდგა და ლოგინში შეწვა.

„არ შეიძლება, სათბურას მომტანი მაინც უნდა გვაუდეს...“

ავადმყოფობისას ანიკო, როგორც ბავშვს, ისე ეტყეოდა, ეფერებოდა, თავისი ხელით აკმევდა.

„ხომ გამანებივრე, ეგეც შენ“, — გაიფიქრა უნებურად.

ქარი ფანჯრებს აზრიალებდა, როგორც იქნა, მაინც ჩასთვლიმა, მაგრამ კაცუნმა გამოაღვიძა... აღარ ამცოცნებს, ახლა პირიქით, გაბურბებულია და ჰერის ოფლში ცურავს. გონებადაბინდულმა მხოლოდ ის იცის, რომ უნდა გაუძლოს, ოფლი გამოიტანს ციებას... ისევ ბრაზუნის თუ კაცუნის ხმა ესმის... თუ ვინმე მოვიდა, ზარს რატომ არ რეკავს. მოიშალა?...

„წასვლისას მუშაობდა და რა დაეტაკა“.

ქარიანი ღამე შფოთავს, ხმაურობს, ფანჯარას შხაპუნით აყრის წვიმას, ერეკლეს კი პირი უშრება, წყალი რომ არ დალიოს, ნამდვილად გაგიჟდება.

„მხოლოდ სათბურას კი არა, წყლის მომწოდებელიც მჭირდება... პატარა სოფო, შენ მაინც მოდი...“ — საწოლის გადასაფარებელი მოიხვია და ბარბაკით გავიდა სამზარეულოში.

ის იყო ბორჯომის ბოთლი მოიყუდა, რომ უფრო ენერგიულად დაეკაცუნეს.

გარეთ არავინ დახვდა, შავ ბოჭლომ-დადებულ სათავსოში რაღაც რაქუნობდა, ქვემოთ კი ბუნეკრის კარი კედელს გამეტებით ეხეთქებოდა.

„ფუი“, — მინერალური წყლის ბოთლი წამოიღო და ახლა მეორე ლოგინში შეწვა. ქალაქს პატრონი რომ ჰყავდეს, სახლმმართველს ამ ბუნეკრთან დაუდგამდა საწოლს... ეგებ როგორმე ჩაიძინოს... თუ გამოშუშდა, დილაზე ადრე ადგება, ბევრი საქმე აქვს. ბევრ საქმეს ბევრი დრო უნდა, ბევრი დრო კი აბა, სად არის, მიიხედ-მოიხედავ და, სადღაა, გაქრა, მიიღია დღე.

მე შენ გეტყვი, ვინმე შეგეშველება, გიშელავათებს, ტვირთს გაგინახვრებს... არც გაემტყუნებათ, ქვეყნად იმდენი „ბევრი საქმე“ დაგროვდა, ყველას თავისი ყოფნის... მაგალითად, ერეკლეს სახლმმართველს, ზურგს უკან ხელებდაწყობილი რომ გამოივლის ხოლმე თავისი ამალით, იმდენი თავსატეხი აქვს, რომელ ერთს მიხე-

დოს, აღარ იცის. ამიტომ, როგორც „საქმიან“ თათბირებზე უყვართ თქმა, „თვითდინებაზე მიუშვა ყველაფერი...“ ერთი ვიკითხოთ, ცხოვრება რატომ უნდა გაირთულოს? მეტს გააყეთებს, მეტს მოსთხოვენ. ასე კი, თუ ანჯამებიდან მოწვევტილი ბუნეკრის კარი ფეხს არ აიდგამს და საჩივრით ხელში თვითონ არ მიადგება აღმასკომის შესაბამის განყოფილებას, ბუხს ვინ აუფრენს... ბოლოს და ბოლოს, კიდევაც რომ გააპანჩურონ, არც ამაზე იხალულებს, სხვა რაიონიდან გამოგდებულს, აქეთ „გადმოაპანჩურებენ“, ამას კიდევ იქით, მართალია, მაცხოვრებელთათვის შესაყრებთა გადაადგილებით ჯამი არ შეიცვლება, მაგრამ სამაგიეროდ „კადრები გადახალისდება...“ ანდა ერთი პატარა უბნის სახლმმართველმა რა უნდა შეცვალოს, კაბინეტის კარზე გაკრული თავისი წინამორბედის გვარის გარდა?...

ნავგის სუნიტ გულარეულმა მეზობლებმა, ერთხელაც განცხადება გააშინა შალეს, ჩვენ ქვემოთ ხელისმომწერნი, მცხოვრები... მთვითხოვთ... მოგვხედეთ... თორემ უფრო მაღალი ინსტანციის გზაც ვიცით და იმის მაღლა რომა, იმისიცო, ვითომ მარტო „გზის ცოდნა“ ემარა...

ერეკლეს სართულის ქვემოთ, სამოთახიანში რომ მივიდნენ, მხოლოდ მოხუცებული დახვდათ. აუხსნეს, პატივცემული ტრიფონ, ამისათვის და ამისთვის გაიხელოთ, ხელი უნდა მოგვიწეროთ.

გადიარია ტრიფონი:

— რაშია საქმე, ბატონო, ბერიკაცი კი ვარ, მარა, იმდენი ჭკუა ჯერ კიდევ მაქვს, ღლაფივით ანეკსზე არ წამოვეგო... ისეთი დღეები გამოვიარე, თქვენ კი არა, ლამის პენსიის მომტანს არ მოვეწერო ხელი, აბა!... ბოლოს და ბოლოს, რას მიშლის, თხოთმეტი წელიწადია მაგის „საარის“ ქვეშ ვიძინებ და ახალი კარი რომ დაჰკიდონ, შეიძლება ვეღარც მოვისვენო... ეგ არ მთხოვთ

ოღონდაც, შეჩვეული კირი მირჩევნია...
ა. ლამის მართლა რაღაც არ წამომატ-
დევინეთ?.. არც ნაგვის სუნი მაწუხებს
მე... ქალაქში ცხოვრება თუ გინდათ,
ცოტა უნდა მოითმინოთ კდევც, თუ
არადა, წადით იალაღზე, ვინ გიშლით,
მაინც გვიკირს მეცხვარეები... ჰო, ჰო,
ეგრე ჰქენით, — მოეწონა თავისივე
ნათქვამი. — ზედმეტ ლაპარაკს სიკეთე
რომ მოჰქონდეს, მაშინ რადიოზე ბედ-
ნიერი არავინ იქნებოდა... ნამეტანი
როცა გაუტევს, ავღვები და გამოვრ-
თავ ზოღმე... თქვენც ეგრე გამოვთიშა-
ვენ და უყარეთ მერე კაკალი, ამათ ამ-
ბავს მასწავლით?.. სხვა თუ არაფერი,
ბამბა მაინც არ გაქვთ? დაასოროლეთ
ა, ასე, გაიკეთეთ ყურებში და ბუნკე-
რის კარის ბრაზუნს კი არა, ქვეყანა
რომ დაიქცეს, ევრაფერს გაიგონებთ...
— კი მაგრამ, მაგისტომ მოხვედით ამ-
ქვეყნად, რომ ევრაფერი გაიგონოთ? —
გაუბრაზდა კარის მეზობელი.

— ყოველ შემთხვევაში, ნაგვის
ბუნკერში ჩემი ცხვირის ჩაყოფა სუ-
ლაც არაა საჭირო.

— ცხვირის ჩაყოფას ჩივით? ყელა-
მდე ეზივართ შიგ და ვერ გაგიგიათ.

— ჩემად, უა... ეს რა თქვი, კაცო! —
შეიცხადა ტრიფონმა და დასოროლე-
ბული ბამბა ისევ ყურისაკენ გაიქანა...

„ოჰ, ტრიფონ, შენდა მაკლდი...“

აბლა ცივმა ოფლმა დაასხა, გული
გადავლია, ეგონა, მართლა ძაფზე ეკი-
და და ის ძაფიც თანდათან წვრილდებო-
და. შიშმა ხელშეორედ წამოაყენა,
ისევ მოისხა გადასაფარებელი, სამზა-
რეულოში ონკანი მოუშვა და სველი
ხელი შუბლზე და მკერდზე მოისვა...
გული მაინც სადღაც ეკარგებოდა,
კვლავ აუტანელი სისწრაფით წვრილ-
დებოდა ძაფი, ეს იყო ძნელი გადასა-
ტანი, თორემ უცებ რომ გამწყდარიყო,
ჯანდაბას, ერთბაშად მოთავდებოდა
ყველაფერი.

„ღმერთო, სიკვდილი ყოველთვის
შორს შეგონა, სინამდვილეში ყურისძი-
რში ყოფილა ჩასაფრებული“, — შემ-

ფოთებული, მაგიდას დაეყრდნო, წამო-
იწია, რომ რაღაც მოემოკმედნა, ბოლოს
და ბოლოს, გარეთ მაინც გასულიყო,
ჩაეცეტი ბინაში არ მომკვდარიყო.

მაცივრის თავზე გულის წვეთები
იდგა. აქამდე არ შეუმჩნევია. იმიტომ
რომ, არ დასჭირვებია... ანიკო კი ხში-
რად სვამდა...

წვეთები დაუთვლელად ჩაუშვა
წყლიან კიჭაში.

რამდენიმე წუთს თვალმოხუჭული
იჯდა, გულმა თანდათან „სული მოიტქ-
ვა“, ცოტა აუტყარდა მიმჭარალი პულსი.

„რა ბედნიერებაა, წელანდელივით
რომ აღარ ვარ“, — გაიფიქრა ცრემლ-
მორეულმა და ამხელა სამყაროში ყვე-
ლაზე უპატრონოდ, მიტოვებულად იგ-
რძნო თავი.

საწოლის გადასაფარებელში გახვეუ-
ლმა, სარკეში თავის თავს რომ შეხედა,
შეა საუკუნეების ინკვიზიტორს ვგავა-
რო, გაიფიქრა.

სიზმარში გილიოტონა ნახა, გაპრი-
ალებული, ვეება დანის პირი ბრჭიალით
ეშვებოდა.

„ახლოს არ მოხვიდე, დაიწი უკან...
უკან!..“ — უყვიროდა ვილაცას და ის
ვილაცა ხან ქერათმიანი მარია იყო, ხან
ლალი, ხანაც პატარა სოფიკო.

„ამას მაინც აქ რა უნდა, ეს ხომ ჭერ
ბავშვია, პატარა, უცოდველი...“

გაქრა გილიოტონა, ერეკლეს ღრმად
ჩაეძინა, თუმცა კვლავ უროსავით ხმა-
ურით ეხეთქებოდა ბუნკერის კარი...

ცხრა საათზე გაეღვიძა, თერმომეტ-
რის გარეშე მიხვდა, — სიცხე აღარ
ჰქონდა, ოღონდ სახე გაფითრებოდა და
დასუტტებულიყო.

„ალბათ, ასეთი ვიქნები, როცა მივი-
ცვლები... რა საშინელებაა“, — შეძრ-
წუნებულმა სასწრაფოდ დაუშვა მკერ-
დზე დაკრეფილი ხელები.

ტელეფონი არ მუშაობდა.

სამსახურში წასვლამდე კედელთან
მიდგმული ჩემოდანი გახსნა, შვილები-
სათვის შეძენილი საჩუქრები ორ ლა-

მას ცულოფანის პარკში ჩააწყო, და
 ქარი გაიკეცა.

ჯერ ლალის გაუარა.

საავადმყოფოში უთხრეს, შინიდან
 პირდაპირ კარდიოლოგების თათბირზე
 წავიდოდა.

მას მერე თვითონაც მოილია თათ-
 ბირი. ზაზა, წვალეზას დაესწრო.
 „მშენიერი თემა“ ჩაიგდო და ახლა
 ეფულება აქვს, ხელფასის უწყის დამ-
 შვილებელი სინდისით ხელი მოაწე-
 როს.

„მართლა, საინტერესოა, რატომ მო-
 იკლა მძღოლმა თავი, ხომ შეიძლება.
 ის უბედური ტყუოდა, წინ გადაუდგა
 და სველ გზაზე ამხელა მანქანა ვერ
 შეაჩერა, განა სინდისის დასაწყენარებ-
 ლად რამდენიმე წლის პატიმრობა არ
 იკმარებდა?... ზაზა, შენც გამიჩინე, რა
 თავსატეხი...“

ლალმა თვითონ დარეკა, ამ წუთის
 შემოველი და მოთხრეს, ყოფილხარ,
 ძალიან, ძალიან მომენატრე... ჰო, მარ-
 თლა, ლეოს მამა გარდაეცვალა, ხელო
 კრძალავენ და დღეს მატარებლით პანა-
 ჟირდზე მივდივართ, ხუთ საათზე სად-
 გურში მოდიო.

„დაუსვენია საწყალ შაქრიას...“

სტუდენტობისას ხშირად ჩამოაკით-
 ხავდა ხოლმე ლეოს და ერეკლეს, ბი-
 ჭებს განსაკუთრებით უხაროდათ, რო-
 ცა შაქრია, წასვლის წინ ბოლომდე
 შეკრულ, ძველმოდური ხალათის მარც-
 ხენა ჯიბეს გაიხსნიდა, ჩვეულებრივი
 „დამოძღვრის“ შემდეგ (სასმელსა და
 პაპიროსს მოერიდეთ, საკმელი არ მო-
 ეკლათო), ფულს ამოიღებდა, რამდე-
 ნიც საჭირო იყო, დატოვებდა, შუახანს
 გადაკიდებული დარბაზიელი გლეხა-
 ცის მძიმე ნაბიჯებით ჩაივლიდა ხის
 მორყეულ კიბეს და აივანზე გადმომდ-
 გარ ბიჭებს ახლა ქვემოდან ამოჰლი-
 მებდა.

ბოლოს მივლინებაში წასვლამდე ნა-
 ხა.

ბაღიშზე მისვენებულმა ბერიაცმა
 გრძელსახელოებიანი პერანგიდან გა-

მოყოფილი, გამბდარი მკლავები ულო-
 ნოდ მოხვია და აკანკალებული ხმით
 წისჩურჩულა, წასულია ჩემი საქმეო.

ერეკლემ დაამშვიდა, წამოდგები კი-
 დეც და ქვევრის თავზეც ძველებურად
 შემოვძახებთო, მაგრამ ავადმყოფი ისე-
 თი თვალებით უყურებდა, თითქოს სა-
 ყვედურობდა, ამ ხნის კაცს რატომ მა-
 ტყუებ, მაგ სიტყვების ხომ შენ თვითონ
 არ გკერაო.

შაქრიას თხოვნით, ვახშამი იქვე გა-
 შალეს. თავად საკმელზე უარი თქვა,
 მაგრამ ლეომ სათითესავით არყის ჭი-
 კით წითელი ღვინო რომ მიუტანა,
 თორიდ ყლუპი სიამოვნებით დალია,
 პირი დაიგემოვნა და მაღლიერმა უთხ-
 რა, შენ თუ არ ჩამოხვედი, წვეთს არ
 მისმევდვი, და ისე შეხედა, თითქოს
 ელოდა, როგორ დატუქსავდა ლეო ში-
 ნაურებს, — მამას რატომ მიჩაგრავთო.

— აბა, მაგისტვის ღვინო შეიძლე-
 ბა? — ჩაილაპარაკა ლეოს ძმამ, გო-
 გიამ.

ერეკლე ცდილობდა ავადმყოფი ბე-
 რიაცისაკენ არ გაეხედა, აღარ შეეძ-
 ლო შაქრიას გასაცოდავებული ხელების
 და სიკვდილთან შერიგებული, თითქოს
 უფსკრულიდან მომზირალი თვალების
 ყურება, ეზიზღებოდა საერთოდ, მიზ-
 რწნილება, ებრალებოდა ძალაგამოც-
 ლილი, ძონძივით მოჩვარული და
 მოშვებელი უღონო სხეული, ხვალ თუ
 ზეგ ნაჭუჭივით რომ უნდა მოეცლები-
 ნა ავადმყოფობით გატანჯულ სულს.

„ღმერთო, შეგცოდეთ და, იქნებ უკე-
 თესიც იყოს...“ — ერეკლეს ფიჭვი გაუ-
 წყდა, პაპის საწოლთან დაბალი სკამი
 მიედგა ლეოს უმცროს ძმისშვილს, სო-
 ფიკოს ტოლა დარეჯანს, ის გაძვალ-
 ტყავაბებული ხელი თავის ხელისგულზე
 დაედო და ლოყით მიხუტებოდა.

— პაპაზე გიყვება, — თქვა ლეომ.

— ჰო, — დაეთანხმა ძმა, — სკო-
 ლიდან მოვა თუ არა, პირველად პაპას
 მოიკითხავს, რამე ხომ არ სჭირდებაო,
 გამოიცვლის, დაუჯდება, თავის ხელს

დამეცა, როგორმე ესწორება, მოკლედ
 დიდ ადამიანთა დაქვემდებარებას.

— მამა, გადმოიყვან, მამა! — დაუ-
 ძახა ლეოპ.

გლუბაძე, მამა! მუხლებზე
 გადაშლილ წიგნს მხედა მოაცილა ვო-
 ჟომი — ე, ჩაუფიქრა! — გამოიხედა
 გაღმებულმა.

სტუმარ თავისი ფიქრისა შერცხვა,
 დარეკანისათვის ეს გამოკლტავებული
 სურული სულაც არ იყო გატანადი
 სულა საპრობლემა თუ ნავეჭი, ის
 ძვირფასი, საუფარგო ადამიანი, გვეთუ-
 ნოდა და ერეკლესადაც ვერ იტყოდა.
 ანგებ უკეთესი იყო... უკეთესი ის
 იქნებოდა, საგრძნობ ადამიანობას
 ბოლო მიღებოდა, გამწმენდილი წამ-
 ლების სუფიას და ბეჭეცის ენაზე
 გაფრთხილი რიგები, აღარ ეკენსა
 ტარებოდა გაფრთხილებულ მამას, ფეხზე
 ბავალო და მკლავებზე ეფუქნებოდა.

იმ ღამეს დაიბნენ და შერცხნენ დილას
 გამობრუნდნენ.

— როგორ ფიქრობ, მოკლედ?

— ეგრე მოკლედ, შენმა მტრმა —
 ამოიბრა ლეოპ.

ერეკლემ დარეკანის დამწებებელი
 სახე წარმოადგინა და გულს ჩასწვდა.
 ამდენი მკლავი... გარშემო სიუ-
 რული ისტორიები... სიუარული და
 სიბრძნე, უსიამოვნო, აკისმომსწავე-
 ბელი... ენა მოვა შეტყობ, მსგავსი და
 მაგიერ, მასეთი ვინ უკრძალავს მო-
 წამს, ვინ შეგუბებს ამსიკრძალეს...

— ხელფასი, ხელისი — თავი შე-
 მოკო მამა.

— თუ ადრე? — ეფიქრა, ქიკა გადმო-
 აბრუნა ნიშნად.

— კუდი! — ადრე ავიღებთ, ადრე
 დაეხარჯვით, ერეკლე, ვერ გაიგე, რა
 ვუქე?

— გაუგე, თინა, გაუგე!

— მტრე, სად არის თქვენი აღტაცე-
 ბა?

— დიდმა სიხარულმა ზოგჯერ და-
 მენჯება იცის.

თანამშრომლები ამისტების, ნათელი

მატაძის მაგიდას მიხედოდნენ, მაგიდა-
 ზე ხელფასის უწყისი და ბუღალტრის ბუღი-
 ისათვის დასადები ფულის სია იღო.

— მარჯის ოცდაათი კაბიკო... სულ
 არ გამოეშტერდი? — შუბლზე ხელი
 მოიდო ნათელი.

— თუ გერმანული მარკა...

— დოლარი არ გინდა... წითელ ჭვარს
 დახმარება სჭირდება... გამომართვი მა-
 რკა!

— მადლობა, შენთვის მიჩუქნია.

— მე რად მინდა?

— წაიღე და ვინც გამოგატანა, იმას
 მიაკარი ერთ ადგილზე, — თვალი ჩა-
 უქრა ნუგზარმა.

— აბა, ვისი რიგია... ასე... შენი რამ-
 დენია? სად მოაწერე ხელი... გასაგე-
 ბა... ბუღალტრის ფულიც...

ხელფასი აიღო. ახლა ბავშვებს დაუ-
 რეკეს, ნახავს. მანქანას გაჩერებს და
 სადგურში მივა.

ასიდან მოიგონეს ეს მატარებელი...
 ჩაქეტი და ირანარაზე... ფარნას ველარ
 დავულოდები...

— ბებიის ფული? — გაისმა ნათე-
 ლის ხმა.

— ბებიამ მოიკადასო.

— როგორ, ქალო, გაჩერებისთან კი
 არ დგას! — აუტყდა სიცილი ნათელას.

— რა ვიცოდი, ამდენი თუ დამიკა-
 ვებდნენ, მერე დავდებ, — ხმას აუწია
 თინამ და მაგიდას მოსცილდა. — ამ
 ბუღალტრის ვერაფერი გაგიგე... მია-
 ხარი, ორი კვირა ოცდაათი მანეთით
 ვიარსებო? როგორ, რანაირად? ვიქურ-
 დო, ვისავეულიანტო თუ ვინმესთან
 დავწვი?.. ეგებ ჯერ კადე არ დამიწუ-
 ნონ, რას იტყვი, მა? — მკერდი წინ გა-
 მობზიკა და ერეკლეს სუნთქვაშეკრული
 მიჩერდა.

— რა თქმა უნდა, არ დაგიწუნე-
 ბენ. — მოკლედ შეგრილ თმაზე ხელი
 გადაუსვა ერეკლემ.

— მერე, რომ იტყვიან, იმნაირიაო?

— მე არ ვიტყვი.

— სხვები? ქვეყანა მარტო შენ ხომ
 არა ხარ!

— სხვების რა მოგახსენო... მე არ ვიტყვი-მეთქი.

— მაგისტრისაც გამდლობ. უფალო! — შეღებოლი წამწამები დაახამბამა თინამ. ფეხისწვერებზე აიწია და ლოყაზე აკოცა.

ბავშვები სკოლიდან დაბრუნებულიყვნენ, სოფიკოს ტელეფონით შეუთანხმდა, თხოუმეტ წუთში გამოვივლით და ორივე დაბლა დამხვდითო.

სადარბაზოსთან სოფიკო მარტო იდგა, მხრებზე პალტო მოესხა და ქარს რომ არ წაერთმია, გადაჯვარდინებული ხელებით იკერდა.

მანქანაში სწრაფად შემოხტა.

— ნინო რატომ არ ჩამოვიდა? — ქეთხა ყელთან განახულ გოგოს.

სოფიკომ მხრები აიჩეჩა, არ ვიციო.

— როცა გაიზრდები, აღარც შენ გეყვარები?

— ნინოს ძალიანაც უყვარხარ, — დაიცვა და.

მამამ ხელმეორედ ჩაიკრა ბავშვი, თმაზე ყნოსავდა, ნაცნობ, მონატრებულ სურნელს გრძნობდა.

მანქანიდან ხედავდა ფანჯარაზე გადაწეულ ფარდას და ნინოს პროფილს.

„იყურები, ესე იგი, მაინც გენატრები“. — მის მაგივრადაც სოფიკოს ეფერებოდა.

— ღედა საავადმყოფოში დაწვა... ზვალ ოპერაციას უკეთებენ.

„აი, სად მივყავდი ფარნას“.

— ტელეფონით რატომ არ მითხარი?

— მაინც არ ნახავ და... — მამას დღერემილმა გამოხედა.

— ვინ გითხრა, სულელო, — თვალი მოარიდა და ყრუდ ჩაილაპარაკა. — სად წევს და რომელ პალატაში?

— ნახავ? — თვალები გაუნათლა ბავშვს. — მართლა ნახავ?

— ჩქარა, ნუ მაგვიანებ... აჰა, ესენი არ დაგვიწყდეს, — გადმოუწყო ორივე პარკი...

ქონდა, შვილს რაღაც შეჰპირდა. ვერ მოატყუებდა...

საავადმყოფოს მოსაცდელში მორიგეს ეკინდრებოდა. საზურგეს მიყრდნობილი, დაბალ, ჩასუქებულ კისერზე აქანავებულ თავს მხარს ბალიშებით უმარჯვებდა, მორღვეული, ფართო პირი საძაგლად ეფლაშებოდა. კბილებზე გადაკრული ვერცხლის „საბადო“ ჭურჭლის ნარეცხზე მომდგარი ცხიმით უზნავდა. წამსველ-მომსველელი რომ არა, ხვრინვასაც ამოუშვებდა. მაგრამ ვინ აცლიდა, კარის გაგრძელებული, გულის გამაწვრილებელი კრიალი ძილის მორვეიდან ლოქოსავით ამოიტაცებდა ხოლმე.

— მთელი ღამე არ მიძინია, — ჩაიბუზღუნა ხმაჩახლეჩილმა და ჭერ ერეკლეს შეხედა, მერე ორ ხნიერ ქალს, კუთხეში, ძელსკამზე მიმსხდრებს მუხლებზე დადებული ჩანთები საიმედოდ რომ ჩაებლუჯათ.

ქალებმა ტუტუნი შეწყვიტეს, მოსაცდელის გამგებელს თანაგრძნობით გაუღიმეს, იყო ამ ღიმილში რაღაც დამამცირებელი, უკადრისი — თანაგრძნობის წილ დაეხსოვებინა ისინი და ზვალ ხეყნის, გასამრჯელოს, უფრო სწორად, ქრთამის გარეშე შემოეშვა.

მორიგე გამოფხიზლდა, არ მიიღო შეთავაზებული „გარიგება“, აკრიალებულ სკამზე შებრუნდა, ქალებს ზურგი აქცია და ჭიბიდან დაკმუჭნილ-გაზინულული ცხვირსახოცი ამოიღო. ცხვირსახოცს ამოყოლილი რკინის მანეთიანი ერეკლეს ფეხებთან მიუფორდა.

— ესეც ფულია, რალა, თავის ჩამოხრჩობა რომ გინდოდეს, თოკს ვერ იყიდი, არადა, თავის ღროზე თუმანი ერქვა. — ჩაილაპარაკა მორიგემ.

„მანეთით შენი კისრის სამყოფი თოკის ყიდვა ნამდვილად გაჭირდება“ — გაღიზიანებულმა მოათვალიერა კუჭისფერი კედლები.

„რატომ არჩევენ ასეთ პირქუშ, უსიამოვნო საღებავს, ავადმყოფს ყიდევ

დათრგუნვა უნდა? — გაიფიქრა ერეკლე.

რახარბით გაიარა ტრამვაიმ, ნაწილ-ნაწილ გაილანდა ღობის გაყოლებაზე ჩარიგებული ხეებს მიღმა. ახდელ, თავმოდგმულ სანაგვესთან ძაღლები ტრიალებდნენ. ცივი ქარი ეზოში ათასგვარ სისამაგლეს ამორიალებდა. კედელზე გაკრული სტენდიდან კი თეთრილიბინი, მომზიბილავი ექიმი ქალი თითის მკაცრი აწევით შეახსენებდა ყველას პიგენის დაცვის აუცილებლობას.

„სასაცილოა ეს ყველაფერი... სამწუხაროც, რა თქმა უნდა...“

სტენდის მალა დაკიდული ლოზუნგი კი პატროსნებას ასახავდა ხობას, როგორც ერეკლემ ივარაუდა, ლოზუნგი უფრო ჩამოსული წყლის მიერ ჩამონგრეული კედლის დასაფარად იყო გაკრული, ვიდრე იმის იმედით, რომ მის წამკითხველს ზნეობრივად წაადგებოდა.

„რატომ არ ჩამოდის, დანაბარები არ გადასცეს თუ... ეს მთლად აქაურობის გვირგვინია“, — თვალი მოარიდა მორიგეს, ფეხი მუხლისთავზე რომ შემოდოდა და მოურიდებლად იფხანდა. იქვე ქუსლჩაკეცილი, გაფაფხული ფეხსაცმელი მორიგის ბრტყელი ტერფის ყალიბივით იდო.

მოსაცდელს ხალხი შემოემატა, ზოგი საუბრით იქცეოდა თავს, ზოგიც საფიქრალს ჩაჰკირკეტებდა, უხილავ ძაფებზე რომ გაბმულიყო თითოეულ მათგანსა და საავადმყოფოს პალატებს შორის, ფიქრი ყველას სახეზე ერთნაირ დადს ტოვებდა, მოსაცდელში თავშეყრილ სხვადასხვა ადამიანებს რაღაც ჰქონდათ საერთო და ეს „რაღაც“ იმათთვის არის ნაცნობი, ვისც საათობით საავადმყოფოს კართან მდგარა.

ფანჯარასთან „მრავალშეილიანმა“ ძუძუნამ გაიარა, ლეკვები — შავები და ბუთბუზები — დედას ფეხებში ედებოდნენ, ორმწკრივად გაბზეილ ძუძუნებს ეხახუნებოდნენ.

ძუძუნა მყუდროში მიწვა და თავაწე-

ულმა შვილებს დაუწყაო თვალთვალ... შემოთვალის მაინც, თუ არ ჩამოდის... მანქანას სადგურთან გააჩერებს, თორემ სახლში რომ გაიყვანოს, დაავიანდება.

„იმათაც აიტეხეს რა, მატარებელი...“ უქნიდან მზერა იგრძნო, მიხვდა, ანუ კო უყურებდა.

ხნიერმა ქალებმა ძელსკამზე გაიწიეს, ადგილი დაუთმეს.

— ავადმყოფი მოუყვდით... როცა გამოჰქონდათ, მაინცდამაინც მე შევეჩვენე და ცუდად გავხდი... ამიტომ დავავიანე... ჩაილაპარაკა, როცა ერეკლემ საათს დახედა. — ოპერაცია აუცილებელია, თორემ შეიძლება სხვა რამედ იქცესო... რა ვიცი, ეგებ კო დეც... — თავდალუნული დაჰყურებდა მუხლებზე დაწყობილ ხელებს.

— ნუ გეშინია.

— რაც იქნება, იქნება.

— ექიმს ვნახავ...

— არ არის საჭირო.

გაჩუმდნენ. ქალები თანაგრძნობით შეჰყურებდნენ გამხდარ, გადაფითრებულ ანიკოს.

ერეკლემ ლამის იყვირა, თქვენ საქმეს მიხედეთო.

„იქნებ საავადმყოფოს რუბი გვალოს ბრალია, ასე რომ გამოიყურება?“

— ლეოს მამა გარდაეცვალა.

— ვიცი... ლეო იყო და ყველა გააფრთხილა, მისედეთო.

— დღეს პანაშვილზე მივდივარ, ისევ დახედა საათს.

მოსაცდელში პორტფელიანი კაცი ჩქარი ნაბიჯით შემოვიდა, ანიკო რომ შენიშნა, გაუღმა.

— გამარჯობა!.. მზად ვართ?

— დიახ, ბატონო დავით, — უპასუხა მიმქრალი, თავის სიტყვებში არც თუ დარწმუნებული ხმით ანიკომ.

— მერე გიჭერთ თავის მიხედვით თორემ, ამ ოპერაციას კარგად იტანთ ქალები... გაუწერებთ თუ არა, მაშინვე ეცემით სიმთიშეებს, ჩაყირავდებით სარეცხში... თქვენ ალბათ, მეუღლე

ბრძანდებით, არა? — ჰკითხა ერეკლეს.

— დიახ, — წარმოთქვა ენის ბორძიკით.

— ჰოდა, თქვენს გასაგონად ვამბობ... ხელს თუ არ შეუწყობთ, ისევ საოპერაციო გახდება... გამარჯობა, კოტე! — ახალშემოსულ კაცს კიბისკენ გაჰყვა ეკიმი.

— ნუღარ მოხვალ, — უთხრა მოულოდნელად ანიკომ და თვალი თვალში გაუყარა. — ხომ გაიგე, მოფრთხილება მჭირდება... ვეცდები, არ მოვკვდე... შენ კი ძალიან გთხოვ... ვიცი, ყველაფერი ჩემი ბრალია. სახლში არ უნდა დამჯდარიყავ. პროფესია არ მქონდა, თუ რა... ძნელია ყოველდღე ხილაბანდწაკრული, ცოცხითა და მტვერსაწმენდი ტილოთი „აღჭურვილი“ ცოლის ყურება... მეგონა, ბავშვებისთვის ასე აჯობებს-მეთქი... შენთვისაც, რა თქმა უნდა... მეგონა... — სათქმელი აღარ დაამთავრა.

ანიკო კიბეზე ადიოდა, თითქოს სამუდამოდ ტოვებდა მოსაცდელში დაგუბებულ აქოთებულ, მღვრიე მორევს. ადიოდა ხელჩაქნეული, გულგატეხილი, გაწბილებული... ერეკლეს ეგონა მობრუნდებოდა, ზიზღით გადმოხედავდა მოფუთფუთე მოსაცდელს, დასცინებდა ადამიანთა უსუსურობას და სულმოკლეობას, მაგრამ ასე არ მომხდარა.

ანიკო თვალს მოეფარა.

მორიგე შეეცვალათ, კართან ახლა ქალი იჯდა, ისიც ჩასუქებული და პირმორღვეული.

ვიღაცას დაბლვერილმა გააყოლა თვალი.

— ანაღლე, შედი-გადი... ზოგს საავადმყოფო თავის სახლი ჰგონია!

ისევ იჟინებოდა.

ძუნას ადგილი გამოეცვალა, ახლა გასასვლელის გვერდით, ყარაულის ბუდრუგანასთან იწვა. იქვე ლეკვებთან მოთამაშე, ზურგშექცეული კაცი და ცუპქულიყო და ფეხებთან ტყავაქერცილილი საესე ჩანთა მოედგა.

იცნო წელანდელი მორიგე.

კაცი ატორლიალებულ ლეკვებს პურს უფხვნიდა.

— ვაჰ, პატარა რომ ყველაფერი საყვარელია... გაიზრდებიან და... — ჩაილაპარაკა ერეკლეს გასაგონად.

მერე რა ემართებათ, აღარ უთქვამს.

„ძალი კდევე მესმის, ამ კატებისა ნეტავ რა მოსწონს“, — ერეკლე დაიხარა და მორიგის ფეხთან გაგორებულ ლეკვს, წითელ, გატივნილ მუცელზე ხელი მოუთათუნა.

II

ბაქანზე ცივა. მატარებლის გამაფრთხილებელი კვილი უპასუხოდ იკარგება ღრუბლებით დამძიმებულ ცაში.

ერეკლე გზას მიიკვლევს გორგალივით აგორებულ ხალხში.

„დაროგა, დაროგა!“ — ჩახლეჩილი ხმით გაჰყვირიან მტვირთავები და ზოგი საესე, ზოგიც ცარიელ ურიკას გულმოსული მიახრიგინებს.

საავადმყოფოს „გაუფი“ კედელთან მიყუთულა. კაცებს მიხაკებიანი ქალები შუაში მოუქცევიათ. ლალი ფეხისწვერებზე იწევს, თვალებით ეძებს ნაცნობ სახეს. ბოლოს შენიშნა და ხელი დაუქნია, აქეთ ვართო.

მართლა ლამაზი იყო, ხელაწეული და გაბადრული გასაფრენად გამზადებულს ჰგავდა.

— ავიდეთ, მგონი მეტს აღარავის ველოდებით! — ხანდაზმული კაცის ხავერდოვანი, ბუბუნა ხმით გამოაცხადა ქირურგიული განყოფილების გამგემ ანდრო კორინთელმა და ერეკლეს ხელი ჩამოართვა.

ლეოს წყალობით ყველას იცნობს, ასე რომ წარდგენა არ სჭირდება.

ერეკლემ ფეხი აითრია, ჯერ სხვები აუშვა, ბოლოს ლალის შეეშველა და მკლავზე თითები მოუჭირა, გადმოხრილმა ქალმა ყურთან თბილი სუნთქვა შეაფრქვია.

— მოგენატრე?

— მაგას კითხვა უნდა? — ჩაიხრია-

ლა ზმაწასტულმა, — მანქანით ვერ წავიდოდი?

— ეწყინებოდათ, მანქანები სხვებსაც ჰყავთ, მაგრამ ასე ამჯობინეს... რა მოხდა მერე, არ უნდა ენახათ, ყოველდღიურად როგორ იტანჯებოდა ჩვეულებრივი მოკვდავები?.. მე მიყვარს მატარებლით ჩაქჩაქი...

— კიდევ რა გიყვარს?

— რა კი არა, ვინ...

გელას, ჯიმშერს და ბესოს ორი სკამი დაეკავებინათ. იჩქარეთ, თორემ ადგილებს გავყიდითო, ორივე შუაში გაატარეს, ბავშვებივით ფანჯარასთან დასხეს.

მატარებელი წუთი წუთზე უნდა დაძრულიყო, ნავაჭრით დატენილი ტომრებით, კალათებით, ჩანთებით დატვირთული მგზავრების ჩოჩქოლი კი არ წყდებოდა.

— გამაგებინეთ, სოფლებში პურსაც აღარ აცობენ? — იკითხა ჯიმშერმა და საკიდზე ჩამოკონწიალებულ ჩანთას გახედა.

— აცობენ, მაგრამ ქათამს, ღორს, საქონელს, დედას პურს ხომ არ აჰმევენ! — გულისჩიბიდან კარტი ამოიღო გელამ.

— სად არის, მერე, მაინცდამაინც თავზსაყრელად ის ქათამი და ღორიც რომ არ გვყავნენ?

— გამომართვი კარტი... დღევანდელი ან გუშინდელი პრესა არ წაიკითხე? რას ჰქვია, არ გვყავს!

— ქალაღზე კი, იცოცხლე...

— ჰოდა, რა გინდა, ქალაღზე ხომ მაინც გვყოლია...

— მერე, ქალაღი ვკამოთ?

— რას მერჩი, ჩემ გამოსატეხად მოგაგზავნეს? რა მოხდა, ყველ-კარაქ-ხორც-ქათამი დღეს თუ არა, ოდესღაც ხომ გეჭონდა... ადამიანი იმედით ცოცხლობს... ასე არ არის, ჩემო ერეკლე?.. კაცო, მე ჩემი სოციალურ-ეკონომიური პრობლემები არ მიყოფა, შენც ზემოდან არ დამაწვე? — უსაყვედურა სკამთან მოყუდებულ ახმახს.

კაცმა რაღაც ჩაიბურღლუნა და განზე გაიწოა.

— მაგარი გული გქონია, — გაეცინა ბესოს. — ორი თითი რომ მოგკიდოს და ფანჯრიდან წკიპურტით გისროლოს. მერე რას შერები...

— თუ ძმა ხარ, შენ კარტს ჩაბედე... ჩემი დაბადების დღე მოდის და საბაზრე ფული მინდა გავაკეთო.

ლალიმ ერეკლეს ანიშნა, ხომ კარგი ტიპები არიანო და აშანაც, თანხმობის ნიშნად, ცერა აუწია.

თეთრი, უყველო ნაქსოვი ქაღალდის უბეებოდა, იმ საპატრახლოს ჰგავდა, მყუდრო სანთლებით განათებულ ეკლესიაში მალულად რომ შემოაპარეს და ჩურჩულთ ჰკითხეს: „თანახმა ხარ თუ არა...“ რა თქმა უნდა, თანახმაა, ჩქარა, ბეჭედი და მთვარიანი ჭვრისწერის ლამე... ჩქარა, ვიდრე კიბეზე ზურგშექცევით მდგარი ანიკო შემობრუნდება...

როდის დაიწყო რღვევა, ლალიმდე თუ ლალის შემდეგ, როდის მიხვდა, რომ მოქანცა ოჯახურმა. გაჭირდილებულმა ყოფითმა წვრილმანებმა, როდის დარწმუნდა, რომ ტყუილად ღირღიტებდა დოლაბი? დაიღალნენ ერთმანეთით, თანდათან აუტანელ სიცხეში მომუშავე ქვის მკოდავებს დაემსგავსნენ.

ვერ შეინარჩუნეს სიყვარული, უიმედო ავადმყოფივით ხელებში ჩააცვდათ, მაგრამ შვილების ხათრით ბედს შეგუებულებივით იხილდნენ ერთად ყოფნის სასჯელს... გარეგნულად ყველაფერი რიგზე იყო, მეგობრები და ახლობლები ბედნიერ ოჯახად თვლიდნენ... თუმცა იყო წუთები, როცა ანიკო მოულოდნელად მიატოვებდა საქმეს, მიუჯდებოდა ფორტეპიანოს და უკრავდა მათი სიყვარულის დროინდელ მერლოდებს, უკრავდა გატაცებითა და ნალევლით, თითქმის გარდაცვილ წარსულს დასტიროდა...

ერეკლეს ბოლმა აწვეებოდა, ავიწყდებოდა იმედგაცრუების წლები, ეგონა

გაბედავდა. ანიკოს წინ მუტოს მოიყრიდა. კლავიშებზე დასვენებულ თითებზე აკოცებდა და პატივებს სთხოვდა.

მაშინაც ფორტეპიანოს უჭდა, მშვიდად რომ აუწყა, ვიცი, შენი კკუდიან გადასვლის და გადარევის მიზეზი... საწყენია, რომ ყველაზე გვიან მე ვავიგებო.

ისედაც აღრენილი ერეკლე ანიკოს კილომ მთლად გააცოფა, შენთვის თუ მხოლოდ ეგ არის საწყენი, რომ გვიან გაიგე, საერთო მართლაც აღარაფერი გვქონიაო.

მეორე დღეს, სამსახურიდან დაბრუნებულს, ცოლი და ბავშვები შინ აღარ დახვდნენ.

მას შემდეგ ორი თვე ვავიდა.

მომეშვიტ, ჩემი საქმის მე ვიციო, გამოუცხადა გულნატკენ მშობლებს და სიდედრ-სიმამრს.

თურმე „არ სცოდნია“, მშვიდად მხოლოდ მაშინ არის, როცა ლალი გვერდით ჰყავს, დანარჩენი დრო, თითქოს არც არსებობს, დღეები უგეშურად, ფიქრებთან და ეჭვებთან ჭიდილში მიდის. გაიტაცა ნიაღვარმა, მიჰყვება დინებას და გარკვევით არც იცის, ბოლოს რა მოხდება. გვერდით ჰყავს და, მაინც ეძებს, ბალწზე თმა-გაშლილი ამოჰყურებს და მაინც ენატრება.

„მწარე ყოფილა მოპარული ხილი“.

ქალი ელაპარაკება, მაგრამ სიტყვები არ ესმის, ხედავს მხოლოდ მონატრებულ ტუჩებს, ყელს, თვალებს... ჰგონია, ხელს გაიწვდის და მკერდზე დაფენილ ნაქსოვს თეთრი ქაფივით გადაწურავს...

თანდათან ბურუსი ჩამოწვა, გაბევიდა. აეფარა, გააფერმკრთალა ლალის სახის ნაკვთები და ბოლოს სულ გაქრა. ერეკლემ ხელები ბურუსში „მოუროია“, მაგრამ ქალს ველარ მიაგნო, თეთრი სიცარიელე თანდათან ბადესავით მოეხეია და თვითონაც ჩაყალბა.

უცებ ბლავილი მოესმა. ქარმა გადაყარა ჯანლი, მავთულის ღობესთან ანი-

კო ღვას, ზურგზე ვებერთელა ბოლია მოუკიდია და ერეკლეს თვალს არ აშორებს.

„ხომ უთხრეს, სიმძიმის აწევა არ შეიძლებაო... ანდა აქ რა უნდა, საბა სად გაქრა“, — უკვირს და ისევ ბურუსი ფარავს ყველაფერს...

ვილაცამ თქვა, მოვედითო.

ერეკლე გამოერკვა.

ლალი პალტოს შიგნით საგულდაგულოდ იტენიდა ყელსახვევის ბოლოებს, ბაგა-ბაღში მიმავალი ბავშვივით იფუთუნებოდა.

— მოვედითო. ვერ გაიგე, პა? — ხელი გაუწოდა, ადექო.

„ნეტა რამდენ ხანს მეძინა?“ — მცხეთაში რომ შემოდდიოდნენ, ახსოვს, ალბათ, დიდი-დიდი, ნახევარი საათი.

გარეთ ფარფლიდა, ქარი ატრიალებდა ფიჭებს.

— „მტკვრის ხეობაში სუსტი, ზომიერი, ძლიერამდე ქარი...“ — მამაძაღლები, იციან რომ ან ერთი იქნება, ან მეორე. ან... კარტი ყველამ დამიბრუნეთ?.. კეთილი, აქეთობას განეაგრძოთ... — თქვა გელამ.

— მართლა მაგარი ყოფილხარ, — ხელები ასწია ბესომ.

— აბა, რა გეგონათ, კაცს სულ ცოტა, ორი პროფესია მაინც უნდა ჰქონდეს, — კარტი შეინახა. — ქალბატონო ლალი, თუ შეიძლება საკიდთან მიმიშვი.

— პალტო გნებავს?

— დიახ.

— თუ მოგებულს გამიყოფ, მე მოგაწოდო.

— შენი ქმრის პატრონს ჩემი გასაცოფი რა გჭირს, პირიქით...

ერეკლეს ნიკაპი მოეღრიცა, საბედნიეროდ, მხოლოდ ლალიმ დაინახა, გელამ კიდევ რამე არ წამოროშოსო, პალტო სასწრაფოდ მიაწოდა.

— გმადლობ... ცოტაც მაილაე, ამათ შიშვლებს რომ გავუშვებ სადგურიდან, მერე დავხსნდეთ და მონაგები გავიყოთ, — პალტოს მკლავი გაუყარა და

ერეკლეს მიუბრუნდა: — კარგი ნერვების პატრონი ყოფილხარ... ამ აურზაურში კი არა, მესამე ოთახში მაიცივრის ხმა რომ მესმის, მაშინაც მიჭირს დაძინება...

— ჩავდივართ, გადააფრთხილეთ ერთმანეთი, — მოისმა ბატონი ანდროს ხმა.

— გადააფრთხილეთ რაღა უბედურებაა.

— როგორც გადმოშირეე...

— ანუ „პერეზენი“...

— აბა, გადააფრთხილეთ როგორ იქნება?

— „პერე“... ნელა, კაცო, მაგ კალათას უნდა შემწირო?

— მაშინ ჩქარა გაიარე, მატარებელი დილადავ აქ არ იდგება; — ჩაიბუზუნა ორ სავსე კალათას მკლავგაყრილმა კაცმა და უფრო ენერგიულად მიაწვა წინ მდგომებს.

გელამ იყოჩაღა, სხვებზე ადრე ჩაბტა.

— მიბოძეთ თქვენი ხელი, ქალბატონო მახანა... ქალბატონო ეშუქნა... ქალბატონო ლალი... ფრთხილად ელიკო; კიბე არ ჩატეხო; — გაეხუმრა ჩასუქებული ელიკოს.

„ზრდილობიანი უზრდელი“, — საყულო წამოიწია ერეკლემ.

ვიდრე ერთად თავს მოიყრიდნენ, დანარჩენი მგზავრები — ბარგიანები თუ უბარგოები, გაიქცნენ, გაავსეს სადგურს უკან ჩამომდგარი ორი დაფხვილი ავტობუსი.

მანქანებს ამოდ უტრიალეს გარშემო.

— შეიწით, შიგნით, დამახური-ნეთ! — კარს გარედან აწევებოდა მძლოლი და დრტყინავდნენ ერთმანეთს ძალით ჩახუტებული მგზავრები.

საქმის მოგვარება ისევ „ხელმძღვანელმა“ ითავა, მძლოლებს მოელაპარაკა და ჯგუფს აუწყა; აი, ეს ძველი კილობანი ერთ საათში მოხრიგინდება და წაგვიყვანსო.

ჯგუფმა, განსაკუთრებით ქალებმა,

შეიცხადეს, უკან როდისღა უნდა დაუბრუნდეთ.

მძლოლმა, ავტობუსში მყოფების წიოკში, როგორც იქნა, კარი რომ მიკეტა, უმკაფილოდ გაშალა ხელები:

— სტუმრები ხართ, პატრესა გცემთ, თანაც ღელს ხათრით, თორე... ჩემი სამუშაო დამთავრდა, კი არ მეხალისება...

საქმე მთლად არ წავახდინოთო, შეფიქრიანდნენ და დაუყვავეს, არ დაგვალატო, გელოდებით, მაინც ეცადეთუფრო ადრე მოხვიდეთ.

ერთმანეთის მიყოლებით გალოდნენ ავტობუსები.

— აბა, ეგ მომბრუნებელია, ნაწილები სცვივა! — ხელი ხელს შემოჰკრა ბელამ.

შარაგზის გაყოლებაზე ქარი არჩევდა ფოთოლგაცენილ ალევებს, ღონიერ ბოძებზე გაბმულ მაღალი ძაბვის მავთულებს სტვენიოთა და ზუზუნით მიჰყვებოდა.

— მალე დამდება, ოხერი, — საყულო წამოიწია შეცივულმა ბატონმა ანდრომ, — სადგურში შევიდეთ, ოთხი კედელია, ქარს მაინც დაიჭერს.

„სადგური“ ერთი პატარა, გამოციებული ოთახისაგან და სამი მხრიდან მომყუდროებული ღია მოსაცდელისაგან შედგებოდა. ოთახში სამი დანჯირებული სკამი იდგა. ისინიც დაკავებული დახვდათ — მოხუცებულ ქალსა და კაცს შუაში ექვსიოდ წლის დიდთვალება ბიჭი ჩავსვით და მატარებელს ელოდნენ.

ბიჭს თვალები კიდევ უფრო გაუდიდდა, როცა კაცებთან ერთად მანანამ და ელიკომაც გააბოლეს.

— ერთ საათს აქ კი არა, თოკზე ჩამოკიდებული გაძლებ... პა, რას იტყვიან? — ამხნეებს ბატონი ანდრო დანარჩენებს.

— რა თქმა უნდა, ადამიანებს უარესი უნახავთ, შიმშილი, ომი და მაინც ცოცხლები არიან...

— მერე, იმათი სიციცხლე სიციცხლეა? — ეკითხება გელას ჯიშერი.

— რატომ, ვითომ? ჩვენ ძალიანაც ვამაყობთ ჩვენი ვეტერანებით. თავის წიგნაკებით „გამოცოცხლება“ რომ შეაქვთ დახლოვან დახლოვან რიგებში...

— შენ ყველაფერზე უნდა იხუმრო?.. მე, მაგალითად, ბიძა მყავს, დედის ძმა, რომელიც უხელოდ დაბრუნდა, მაგრამ იმ წიგნაკით საერთოდ არ უსარგებლოა. — ჩაერია ლაპარაკში ქუქუნა.

— მე ერთეულზე არ მოგახსენებთ.

— მაგ ლაპარაკს სჯობია კარტი ამოიღო.

— ვინმეს „კარტოენიკები“ ვეგონებოთ. — ვითომ იუბერხულა გელამ. მაგრამ გულის ჯიბიდან მარცხ ამოაცოცა და დამფრთხალივით მიიხედავდა. — მანანა, შენ „ატანდაზ“ იდექი, წესრიგის დამცველი არ წამოგვადგას... აბა, ვიწყებთ. ოღონდ ვალიზა არ ვიცი, ადგაზევე ვსწორდებით. გაიგე, პატარა ბიჭო? — გააფრთხილა ბესო და კედელს მიყუდებულ ერეკლეს თვალი ჩაუკრა, ნახე ამით რა ვუყო.

— თუ წავაგე, ხელფასამდე უნდა მადროვო. — ყელი გამოუწია ბესომ.

— მომეშვი, შენი ცოლ-შვილის ცოდვაში ფეხს ვერ ჩავდგამ.

— ცოლ-შვილი რა შეაშია?

— მშვიერი დაგრჩება... „ლუვი“ თუ გაქვს რამე, იმაზე მეათმაშე...

— მაქვს, რატომაც არა... აი, ქუქუნას ჩამოვდივარ. — იდაყვში წაეტანა ქალს, მკლავზე მიხაკები რომ გადაესვენებინა.

— ბესო, არ წამაგო, იცოდე, თორემ ჩემი კმარი გვერდებს გაგერთიანებს.

— შენ თუ წავაგებ, იმის ცემალა მინდა? ჩემი ჯავრიც მეყოფა!.. დაარიგე, პა, რაც არის, არის, „ერთხელ სჯობია სიკვდილი...“

— ეგრე საქმე არ გამოვა, ჯერ შეაფასეთ, ძმაო, ამ ვარდივით ქალის ერთ „პარტიაში“ წაგება ან მოგება შე-

იძლება? — წინადადება წამოაყენა მანანამ.

— სწორია, — დაეთანხმა ბესო. — მე ქუქუნას, შენ რამდენს ჩამოდიხარ?

— რა ვიცი, — შემოუარა გარშემო და ჯგუფის სიცილ-ხარხარში ქალი დაათვალიერა. — მოკლედ, თუმანი და ერთი კათხა ლუდი... მოდის? — გაუწოდა ხელი.

— ეე, თუმანი, რა, სადგურის ის კი არ არის, — იუარა ბესომ.

— მართალია, მართალი, — წამოიძახეს აქეთ-იქიდან.

— ცოცხალი ქალით ვაპრობა როგორ შეიძლება, რა ღროში, რომელ ეპოქაში ვცხოვრობთ? — ეკითხა დიტომ.

— ქალო, შენც ხმა ამოიღე, თუმანი რა, ძან ისეთი ხომ არა ხარ... მწვანისაყ ვერ იყიდი, — ვითომ ჩუმად ჩაულაპარაკა ელიკომ.

ბერიკაცი მოღუშული იჭდა, მხოლოდ ბავშვი კისკისებდა ამით გადარეულ ხორბოცზე. ზოგჯერ დედაბერსაც ჩაელიმებოდა ხოლმე, მაგრამ, ალბათ, კაცმა არ შემნიშნოსო, სახეს ხელით იფარავდა.

ბატონი ანდრო საერთო მზიარულებაში არ ერეოდა, დინჯი ნაბიჯებით წინ და უკან დადიოდა, ზურგს უკან ჩახლართულ თითებს ათამაშებდა და ხანდახან გისოსებიანი ფანჯრიდან გაიყურებოდა, ეგებ ავტობუსი გამოჩნდესო.

უცებ ბავშვთან ჩაიმუხლა, ნიკაბი ააწვეინა და სინათლეზე ყურადღებით შეათვალიერა.

პატრონები გაოცდნენ, რა უნდაო.

— რაშია საქმე? — ჰკითხა ბერიკაცი.

— „საქმე“, იმაშია, ჩემო კარგო, რომ ამ ბავშვს დიათუხი აქვს, საყვების შერჩევა ესაჭიროება... ტკბილეული ნაკლებად მიეცით, არც კვერცხი და შემწვარ-მოხრაკულია სასურველი... ბოსტნეული, მოხარშული ქათმის ხორცი და იმის ბულონი...

— შენმა გაზარებამ, სუ შესარჩევა-

თა გვაქ ცხოვრება აწყობილი... დიდი ბოდოში, თქვენ ვინა ბრძანდებით? — დანტერესდა დედაბერი.

— ასწი, ბიჭო, თავი... რა მკითხეთ?... ჰო, ექიმი ვარ... თვალები რატომ აქვს შესივებული, ხომ არაფერს იტყევენ?

— გვიან წვება, ტელევიზორია თუ რაღაც ეშმაკი, ვიდრე არ დაგვემშვიდობება, კოტრეით წინ უზის... ეგენიცა? — ანიშნა დანარჩენებზე.

— რა ეგენიცა? — სათვალის ზემოდან ახედა ბატონმა ანდრომ.

— ეგენიც ექიმებია-მეთქი?

— მაშ!

— ბატონო ანდრო, ავადმყოფები იქ არ გეყოფათ? — გაეცინა მანანას.

— რა ლაპარაკია, წამოდგა ანდრო ფეხზე, — სად ზედავთ ავადმყოფა, ცოტა დიათეზი აქვს და გაუვლის.

— წავიდეთ, მოდის, — თქვა ბერიკაცმა, ამრეზით რომ ისმენდა ექიმის რჩევას.

— ვინ მოდის? — დაიბნა ბატონი ანდრო.

— მატარებელი.

— არა, ჩვენ ავტობუსს ველოდებით.

— მერე თქვენ ვინ გეუბნებათ, — თანამგზავრებს ჯობის კაცუნით გაუძღვა.

ბატონმა ანდრომ შეცბუნებით გაშალა ზელები, ვერ გავიგა, ასე უპატივცემულოდ რად მომექცაო...

— ეე, ბატონო ანდრო, — თავი დააკაბტურა დიტომ, — ტუტია კია, მაგრამ განა ვერ მიხვდა ბავშვის ჯავრი რომ არ გქონდათ და ქალს მიუტუქადით.

— ჰოო, ეგ მეც შევნიშნე, მაგრამ არ მინდოდა მეთქვა, — გამოხედა ჯიმ-შეშმა.

— რას ამბობთ, კაცო, — გაწითლდა ბატონი ანდრო.

— ფერი გაცვალათ, ესე იგი, გუნებაში მართლაც რაღაც გედოთ, — გაეკეპლუცა პომადით ტუჩებდაწითლებულ ელევო.

— ეჰ, რას აღარ იტყვით... რაღა ეგ

ბებრუბუნა, ცოტა ახალგაზრდა ვერ გამოიმეტეთ, თქვე შეჩვენებულვებო? — აჰყვა თვითონაც ამხანაგებს სიცილში.

„რამდენიმე კილომეტრს იქით გულბელდაკრეფილი კაცი წევს, აქ კი ისეთი მხიარულებაა, თითქმის სიძის მამურები იყვინ... ჰროფესიის ბრალია თუ საერთოდ გაცოვდა ადამიანი?...“

რას დაუღლებულა, სტუდენტობისას, ლეოსთან ერთად ამ გზაზე სულ ფეხით არ დადიოდა? სად იყო ტრანსპორტი... აქამდე მიღწევდა კიდეც, — დახედა საათს, — მაგრამ ლალი? ლალი არ გაჰყვებოდა, უხერხულიაო...

მაინც ძნელია დინების წინააღმდეგ სიარული, „ხალხი რას იფიქრებს“, „საზოგადოებრივი აზრი...“

ერთი მეც მკითხონ იმ „აზრზე“ რას ვფიქრობ... პატარა თუ დიდ სისაძაგლეს თითქმის ყველა ჩავდივართ, მაგრამ იმას კი არ ვცდილობთ, აღარ ჩავიდინათ, პირიქით, უარესისთვისაც მზად ვართ, ოღონდ არ გაგვიგონ, ჩვენზე „სერიოზულმა“ ნაძირალებმა თითის ქნევით საქვეყნოდ არ გამოგვაჭენონ... წადით, თქვენი!...“ — კედელს მუშტი დაარტყა, და მოსაცდელში გავიდა.

ლალი ამოჩაბნილ „ავტოგრაფებს“ ეცნობოდა, კარის ჭახუნზე გამოიხედა, უნდოდა მაშინვე გაჰყოლოდა, მაგრამ ქალების „დანიტერესებული“ მზერა შენიშნა და გადაიფიქრა.

უსიამოვნო ქარი ერეკლეს ცხვირპირს უთოშვდა, მაგრამ აქ მაინც უკეთესად იგრძნო თავი.

„ახლა მოთოვს, ახალ წელს კი შეიძლება მზიანი ამინდი გამოვიდეს“, — ჰაერი ღრმად ჩაისუნთქა და სიბნელეს გაუშტერა თვალი.

აქედან არც ისე შორს, სოფელში, ერეკლეს მამაპაპური სახლი დგას და მოწყვნილი, მარტოხელა ბებერივით იყურება, სახურავი გამოუცვალეს, შეაკეთეს, ზმირად ჩაღიან კიდეც, მაგრამ მუდმივად თუ ვინმე არ ტრიალებს, სწრაფად ცივდება, ჩაბნელებული და

უეცური. სოფელზე გულაყრილი გან-
დევლივით უტყვი და მიუკარებელია.
ლალი პირველად რომ ჩაიყვანა, მა-
შინაც ავადმყოფი დედის საბაბით წა-
მოვიდნენ.

უზოში დიდი. კვეიანთვალემა ძალდი
დაზვდათ.

ერეკლეს დანახვაზე ლამის გადაიხრა.
აეზობდა, მიეხუტა.

— არ ვიცი, საიდან მოვიდა... შარ-
შანწინ შეგვეფარა და მერე აღარ მოგ-
ვცილებია, ჩვენები იძულებულნი არიან,
კვირაში ერთხელ, ამის გამო მაინც
ამოვიდნენ, საჭმელი ამოუტანონ... ხომ
არ გგონია, ფეხი მოიცვალოს, ასე ზის
და გველოდება... ამის ერთგულება რომ
აღამიანებს ჰქონდეთ... გეყოფა, ნუ
დამსვარე, — გაუწყრა ძაღლს და კარი
გაღო.

— კეთილი იყოს, თქვენი მობრძანე-
ბა, — ლალი წინ გაატარა, — თი ამ
სახლში, ორმოცი წლის წინ, დეკემბრის
ცივსა და ქარიან ღამეს დაიბადა...

— როგორი ბებერი ყოფილხარ, ასე
რომ მცოდნოდა...

— ახლა ხომ იცი.

— ახლა ველარაფერს შევცვლი, მორ-
ჩა, — კისერზე მოეხვია და თვალმო-
ხუჭულმა სახე მიუახლოვა.

— დაიხსომე, ეს ისტორიული წამია.
ჩემს მამაბაბისეულ სახლში პირველად
გაკოცე.

— უკეთესად რომ დავიხსომო, მაშინ
კრდე...

— ჰოდა, იმას ვამბობდი, ორმოცი
წლის წინ ამ სახლში დავიბადე-მეთ-
ქი... — ლალი სკამზე დასვა და თავი
კალთაში ჩაუღო. — ღმერთმანი, მე არ
მითხოვია, თავისთავად, უფრო სწორად,
სხვების სურვილით მოხდა, სხვებმა
მოინდომეს, სხვების მიზეზით ვარ ამ
ქვეყანაზე, შეცდომებზე კი პასუხი მხო-
ლოდ მე უნდა ვაგო... ამაზე დიდი უსა-
მართლობა გაგონილა?

გაზაფხული იდგა, მაგრამ, ჯერ კი-
დევე გრილოდა, ღუმელი დაანთეს, ოთახ-
ში დატრიალებულმა სითბომ ფანჯრები

დაორთქლა. გულხელდაკრფილი ლალი
მაღალყელიანი ფეხსაცმლის ბაქუნით
დააბიჯებდა.

ძველი, თალიანი განჩინა, ტახტი, ზამ-
ბარებიანი რკინის საწოლი. დაბალი
ჭურჭლის კარადა, კედელსა და ფანჯა-
რას შუა პატარა საყიდი, საკიდზე ამო-
ძენილი, დაბამული ჭურთხეი. კეპია-
ნი ქელი და ქალის ფანელის ხალათია
ჩამოკონწიალებული... ლალი ყველა-
ფერს ისე უყურებდა, თითქმის ძვირფას
აღამიანს შორეულ, გაურკვეველ მოგ-
ზაურობაში აცილებსო.

მიდიოდა სახლი თავისი გაცრეცილი
ფარდავით და ყანსნალით ამოქარგული
აბაჟურით, მთელი შემადგენლობა უკვე
დაძრულიყო, რიგში ჩამდგარნი ტოვებ-
დნენ სოფელს, ტოვებდნენ, რადგან
მხოლოდ ძაღლის იმედად ყოფნა აღარ
შეეძლოთ.

— მეცოდება აქაურობა, — მოუბ-
რუნდა ღუმელთან ჩამუხლულ ერეკ-
ლეს.

— რატომ, ჩვენ ხომ მოვედით...

— მაინც საბრალოა... არ ვიცი, რო-
გორ გითხრა, — ზურგიდან მოეხვია. —
მეც ამ სახლივითა ვარ, როცა მომაცი-
თხავ, ვცოცხლობ, როცა არა...

— თუ გეცოდება, მაშინ დავრჩეთ,
გავიჩინოთ საქონელი, დავბაროთ, გავ-
თხოზოთ, დავთესოთ... შენ თუ თანახმა
ხარ, მე მზად ვარ... ხომ გვითხრა იმ
დალოცვილმა: „ოფლითა პირისა შენი-
სათა სკამდე პურსა შენსა, ვიდრე მიქ-
ცევამდე შენდა მიწადო...“ ნუთუ ოფ-
ლის გამოწერვის უნარიც აღარ
გვაქვს... რატომ გელიმება?

— წარმოვიდგინე, რომ ძროხას ვწე-
ლი.

— მანიცდამაინც ძნელი არ უნდა
იყოს, მაგალითად, ბებიაჩემი, სულ ოო-
ლად ახერხებდა... გაწურავდა, ქვაბით
ცეცხლზე შემოდგამდა და გამაფრთხი-
ლებდა. თვალყური ადევნე, არ გად-
მოვიდესო... მე სულ მიკვირდა, თვალი
გასაგებია, მაგრამ ყური როგორ უნ-
და ვადევნო-მეთქი... ხშირად მაკიწყ-

დებოდა, თვალი გვერდზე გამეკეცო-
და და მაინცდამაინც მაშინ გადმოდიო-
და. ბავშვი დასაქმე და უკან მიჰყევით,
მე კი არა, უფრო თავის თავს უწყრე-
ბოდა, სველი ტილოთი ქვაბს გვერდებს
მოუწმენდა ხოლმე და მერე რძეს და-
მისხამდა...

— ნამდვილ რძეს სიამოვნებით დავ-
ლევდი, — ინატრა ლალიმ.

ერეკლემ საკიდიდან ქურთუკი ჩამო-
იღო. კეკაბუნებულის ქელი დაიხურა
და ეხლავე მოვლო, დაუბარა.

ლალამ ფანჯრის შუშა ხელისგულით
გადაწმინდა.

უბოში მომავალ ერეკლეს ძალდი აე-
ღეენა. ფეხებში გაუძვრა და გარეთ
პირველი გადარდა... დერეფანში ზურგ-
გადატრუსული კატა გამოჩნდა. ფეხა-
რებით მოიპარებოდა. უცებ შედგა,
ფანჯარას მოხედა, იქვე დაცუქდა და
ქალს ცნობისმოყვარე თვალებით მოა-
ჩერდა... ასე უწყურებდნენ ერთმანეთს,
ვიდრე უკანმოპრულებულმა ძალმა
შორიდანვე არ შეჰყევდა.

გულგაბეჭდილი კატა მოაჩირს გადა-
ვეწო.

ერეკლემ ნახევარლიტრიანი ქილით
რძე და წვიმით დასველებულ გაზეთში
გადახვეული, ჭერ კიდეც თბილი შოთე-
ბი მოიტანა.

— შენ ოღონდ მოინდომე და... —
საზეიმო სახით ქვაბი ცეცხლზე შემო-
დგა.

— მოვინდომებ, მაგრამ ყველაფრის
ასრულება შენც არ შეგიძლია. — თქვა
ნალვლიანად ლალიმ.

— თქვი, ეგებ შევიძლო, — მოეხვია
და თმაზე დაეწონა.

ქალმა ფანჯრიდან თვალი მოჰკრა
აივნის ბოძთან მუშტივით შეკრულ
მერცხლის ბუდეს.

— მაშინ ფრინველად გადამაქციე.

— მაგაზე იოლი რა არის, ოღონდ
ჭერ ვნახავ, კარი ღია არ იყოს და არ
გამიფრინდე.

— შორს არ წავალ, იმ ბუდეზე შე-
მოვჯდები.

— ჭერ მაგიდასთან დაბრძანდი... აი-
ასე... თხუპნიხ ზომ არ ზარ, გულსაფარი
გპირდებო?.. არა? ძალიან კარგი... ეს
ქიქა, ესეც პური, — შუაზე გადატეხა
შოთი და ნახევარი მისცა, — უპ, მაინც
არ გადმოვიდა? — ქვაბი გადმოდგა და
გულდაწყვეტილმა მოხედა.

— არაუშავს, მაინც სიამოვნებით გე-
ახლები...

პირისპირ ისხდნენ, თითებში ჩაბლუ-
ჯულ შოთს გემრიელად კბენდნენ და
ცხელ, სურნელოვან რძეს აყოლებდნენ,
ქიქას მიპარვით მიუახლოვებდნენ ტუ-
ჩებს, ოდნავ მოსვამდნენ და ლამბაქზე
დგამდნენ, თითქოს იზოგავდნენ, იხან-
რძლივებდნენ სწრაფმავალ დროს,
ერთმანეთის თვალებში იძირებოდნენ,
რათა სიყვარულის სხივით განბანლი-
ყვნენ.

— ასე მგონია, საბავშვო ბაღის ბავ-
შვები ვართ, — თვალებით მოეფერა
ლალი.

— მეც ეგ ვიფიქრე, შორიდან, ალ-
ბათ, ბავშვებს ეგავართ-მეთქი, ოღონდ
ბაღის კი არა, ჩვეულებრივ სოფელს
გვირილების გვირგვინიან, ხელჩაკიდე-
ბულ ბავშვებს, მინდორში რომ გარ-
ბიან... იცი, თან მელოდიაც მესმის, მა-
თი ღიმღღით გამჟღავნა, ლამაზი
და თანაც სევდიანი... მიუგდე ყური,
არ შეიძლება, რომ არ გაიგონო...

კარზე მოაკაუნეს.

ლალი შეკრთა.

— ნუ გეშინია, შინაურები დაკაქუ-
ნების გარეშე შემოვიდოდნენ... მობრ-
ძანდი! — გაულო კარი.

ზღურბლთან ჩექმებიანი, პირგაუ-
პარსავი კაცი იდგა.

— ბეგოს გაუმარჯოს!.. შემოდი, თო-
რემ გაცივდა სახლი!

— ჩექმები მაქ ტალახიანი... გამარ-
ჯობათ! — თავი დაუკრა ლალის, —
ბავშვმა მითხრა, რძეზე იყოვო... ქალმა
მაწონი შეაყენა და ჩემ სახლიკაცს გა-
მოვართვი, — გაუწოდა ლურჯი, და-
სორსოლებული გაზეთის ნახევით თავ-
დაცობილი ბოთლი.

ერეკლეს გაეცინა და ლალის მოხედ-
და, ხელავ, შენი გულისთვის მთელი
სოფელი ფეხზე დადგაო.

— შემოდი-მეთქი!

— ხო გითხარი... — დაიხედა ჩექმე-
ბზე. — თანაც არა მცალია, ჩემ მოყვა-
რეს ბავშვის ნათლობა აქვს. ხელი თუ
არ წავახმარე, შეიძლება სუფრასთანაც
არ დამსვას.

— მოდი, კაცო, მოყვარე სად გაგე-
ქცევა.

ბეგო ტაბურეტზე ჩამოჯდა, სველი
ქუდი მუხლზე დაიდო და თმაზე ხელი
გადაისვა.

— ლალი, რძე მოართვი სტუმარს.

— ნუ შეწუხდებით, რალა დროს ჩე-
მი რძეა, — მორცხვად ახედა ქალს და
ერეკლეს მიუბრუნდა: — ამალამ უნდა
დარჩე?

— ჰო, უნდა დავრჩე.

— მაშინ, წამოდი ნათლობაში, ხო
იცი, როგორ გაეხარდება.

— სტუმარი მართო დაგტოვო? —
თვალი ჩაუკრა ლალის.

— რათა, წამოიყვანე, სტუმარი ქარ-
თველ კაცს როდის მიუტოვებია, გადა-
მთილები კი არა ვართ, — მეჩხერი
კბილებით გაუღიმა ლალის...

ბეგო კოჭლობით მიდიოდა, მიაჭყა-
ბუნებდა ეზოში დამდგარ წვიმის
წყალს.

ერეკლე ჰიშვარამდე გაჰყვა და ხელე-
ბის ფშვნეკით შემობრუნდა.

— როცა სოფელში ჩამოვდიოდი,
ვმეგობრობდით, თანატოლები ვართ...

— ეგეც შენი სოფელი, როგორ არის
გატეხილი, ათი წლით უფროსს მაინც
ჰგავს.

— შენზე მკითხა, ვინ არისო... რა ვი-
ცი, კარი რომ გავალე, შიგნით დამხვდა-
მეთქი... რა თქმა უნდა, არ დამიჯერა,
მაგრამ არაფერი უთქვამს, ძან ლამა-
ზიო, გულდაწყვეტით ჩაილაპარაკა და
თავჩაქინდრული წაეიდა... არა, მანამ
კიდევ მთხოვა, ნათლობაზე უეკველად
მოდიოთ... იცი, ბავშვობაში ერთი გო-
გო მოგვწონდა...

— მეტოქეები ყოფილხართ.

— ეგრე გამოდის... გოგო თავიდან
ერთნაირად გვეპყრობოდა, მაგრამ რო-
ცა ცოტა მოვიზარდეთ, ამას ამრეგით
დაუწყო ყურება, ერთხელ კოჭლობით
სიარულშიც კი გააჯავრა... ბეგო გაშრა,
ვაშლის ნაქებჩი ხელში შეაცოცდა... არც
ისეთი დიდი ვიყავი, მაგრამ მიგხვდი,
რომ გოგომ გამოუსწორებელი დანაშა-
ული ჩადინა, მკლავში ჩავეჭიდე და
შევაბანჯლარე, ახლავე მორჩი მაგ სი-
სულელეს-მეთქი. ამას რომ მოვხედე,
გავოცდი, მე მიყურებდა ნაწყენი, ზიზ-
ლიანი თვალებით... როცა მოვიზარდეთ,
მერე გამომიტყდა, მაშინ შენი შემ-
შურდა, ჩემსავით რომ არ კოჭლობ-
დიო... საერთოდ, ცოდვაა ადამიანი და
ასეთი მით უმეტეს... ნამდვილად ვიცი,
პატივს მცემს, აქაურობას ყურადღებას
აქცევს, ახლაც ხომ ნახე... — გადახედა
რძის ბოთლს. — შეიძლება მომეჩვენა,
მაგრამ, წელან უცებ თვალი შევასწა-
რი, რომ იგივე ბოლმით მიყურებდა...
რაშა საქმე, პა, „ძან ლამაზო“, ადრე
ხომ არ იცნობდით ერთმანეთს?

— როგორ არა, მე ხომ ის გოგო
ვარ, კოჭლობით სიარულში რომ გამო-
ვაჯავრე!...

მერე დაბინდა, მაგრამ სინათლე არ
აუნთიათ.

ერეკლემ ლემელს შეშა ჩაამატა, ლა-
ლიმ კი საწოლზე გადასაფარებელი
აკეცა, ხელეში აფუებული ორი ბალი-
ში საწოლის თავთან გვერდიგვერდ მი-
აწყო, სიბნელეში გაიხადეს და ცივ
ლოგინში შეწვენ...

გადაუღებელ წვიმის ხმაურში მაინც
ისმოდა დოლის დაგუდული ხმა.

ვინ იცის, ახლა შეიძლება კოჭლი ცე-
კავდა, ჯვერდზე გადახრილი ბუქნით
უვლიდა წრეს და შემოხვეულ ქალებში
ლალის ეძებდა, ასპიტის ენასავით
ასავსავებდა ზიზლამდგარ მზერას, მომ-
სკდარი ბეითი ქარისაგან დაშაშრულ
პირში ჩასდიოდა, მაგრამ მაინც ცეკვა-
და ელოდა მსხვერპლივით როდის მი-
უგდებდნენ, ჩაუთამაშებდნენ „ძან ლა-

მაზს...“ იქნებ პირიქით. მაგილებს შორის დაჩაუნთობდა, რეზინგადმოკედულ კასრთან მიჰქონდა ცარიელი საღვინეები და კიდრე აავსებდა, საწყალი თვალებით გაჰყურებდა მომდგარ ღამეს... გაჰყურებდა და ღმერთს ემღეროდა, ზოგს მთელ ბედნიერებას დააბერტყავ და ზოგს კიდევ ერთი ზომის ფეხებსაც ამადლიო...

ლალის ეძინა. ძილაგამართალმა ერეკლემ ველარ მოისვენა, შეაწუხა გოდორივით დამბობილმა სიბნელემ. ფრთხილად წამოდგა, კარადაზე შემოდგმული ღამა აანთო და ფითილს ისე დაუწია, რომ ოდნავ ებეჭტა, მძინარე ქალი არ შეეწუხებოდა.

მაგიდაზე ბუგოს მოტანილი რძით საცხე ნახევარლიტრიანი ბოთლი ხელუხლებლად იდგა. იქვე, გაბზარულ თეფშზე, სიგარეტის ნაწვევები იყო დასრესილი, თეფში ღუმელში ჩაყალა და ცეცხლს მიეფიცხა.

გარეთ ისევ წვიმდა. დოღს ვიღაც გამეტებით ურტყამდა. ვეება ტორს დაუნდობლად სცემდა, თითქოს ძალით აფორიაქებდა საფეთქლებთან მომსკლარ, ღვინით ამღვრეულ სისხლს. ეგებ მელდოლეც „ბედნიერებზე“ იყო გულმოსული, ეგებ მასაც გაუნელებელ სურვილთა ცეცხლი სტანჯავდა, ჩაქრობის მაგიერ სასმელი კიდევ უფრო რომ აბურბურებდა და პატრონს ზისგულივით შიგნიდან სწევავდა.

ლალემ ძილში ამოიოხრა, რაკი გვერდით სიცარიელე იგრძნო, საწოლში თავისუფლად გაიშალა.

„კარგი, აღარ შეგაწუხებ“, — ერეკლემ მეორე ოთახიდან ლოგინი, გამოიტანა და ტახტზე დააგო. ეს ლოგინი წელანდელებზე უფრო ცივი იყო, თანაც იბულებული გახდა, მარტოს გაეთბო. იწვა მოკენტული და გულდამძიმებული ფიქრობდა, რომ ორივე დამფრთხალ, შეშინებულ, გამუდმებით თავშესაფრის მაძიებელ ნადირს უფრო ჰგავდნენ, ვიდრე სიყვარულით გაბედნიერებულ წყვილს...

ღერეფანში ძაღლმა დაიყუფა, კრილით გაღებული კიშკრისაკენ გავარდა. მაგრამ ვილაცამ დაუყვავა და მაშინვე ჩაწყნარდა.

„ვინ იქნება?“ — წამოიწია შემკრთალმა ერეკლემ.

ვიდრე ღამის სტუმარი კართან ჩაახველებდა, ერთი სიცოცხლე გაათავა, ვაითუ, ვინმე გაგვთქვა და თავს დაგვადგენო. დაფეთებული წამოვარდა, მაგრამ ჩახველებას მორიდებული კაკუნიც რომ მოჰყვა, ღამიანიდ კართან ფეხაკრეფით მიიპარა და ხმადაბლა მაინც იკითხა, რომელი ხარო... გაუმართლა, სმენამ არ უღალატა, ღამის შუქზე სუფთად გაპარსული, შემთვრალი ბეგო იდგა.

— შენ რა გითხარო... შემოდი, რაღას უდგებარ, — ყასიდად შეიპატია.

— არა, ისევ უნდა მივბრუნდე, მელოდებიან... ვიცი, არ ჩამოხვიდოდი... მაინც გელოდებოდით... მოყვარესათვის არაფერი მითქვამს, არ მოგასვენებდა, ამოგაკითხავდა... შენ, ალბათ, ასე გერჩივნა... კიდევ რა უნდა მეთქვა, — შუბლი მოისრისა. — პო, არაფერი... ვიფიქრე, მშვიდები იქნებიან-მეთქი, — წინ დაუდგა გაზეთგადაფარებული კალათა. — აბა, ღამე მშვიდობისა... მართლა, პაპიროსი შემოგველია და, ხო არა გაქვს?

— რა თქმა უნდა, ახლავე, — გაბარებულმა ერეკლემ, რაკი სტუმარი ბეგო გამოდგა, ქურთუკი მოისხა და მანქანა გადო.

— რამე არ გეწყინოს, ღამაში ქალის დანახვა თვალს უხარია, თორე... — რწევ-რწევით შეერიო სიბნელეს.

ლალი საწოლში წამოიჭდარი დახვდა, აფარებული საბნიდან მხოლოდ შეშინებული თვალები მოუჩანდა.

— იცი, რა არ ვიფიქრე! — მიესვენა ბალიშზე.

ერეკლემ კალათას გადახადა.

— ამას უყურე? — თვალი ხომ არ მატყუებსო, ზემოდან დადებული ერთი ცალი მიხაკი სინათლეზე შეათვალიერა

და არანაკლებ გავიწვავებულ ლალის მი-
აწოდა.

„აი, თურმე რად მითხრა, რამე არ
გეწყინოსო“

— ვიდრე შენ თავს მომტაცებს, აქა-
ურობას უნდა გაგარიდო.

— ნეტავ ცოლისათვის თუ მოურთმე-
ვია...

— ცოლისათვის არა...

დოლის ბრაგუნი კვლავ ბურღავდა,
სიმშვიდეს უკარგავდა უმთავრო ღამეს.

ლალის ტუჩებთან ეკირა თავჩაქინ-
დრული მიხაკი და თვალგებბრწყინე-
ბული ფურცლებზე ყნოსავდა თუ კოც-
ნიდა, ერეკლემ ვერ გაიგო.

მას შემდეგ კიდევ რამდენჯერმე ჰყა-
ვდა სოფელში, ცდილობდა მეზობლებს
არ შეემჩნიათ ლალი, მაგრამ კოკლს
მანც ვერ გამოაპარებდა, როგორც კი
მანქანას ეზოში შეაგორებდა და ჰიშ-
კარს მიკეტავდა, მალე მორცხვად გაღი-
მებული ბეგოც გამოეცხადებოდათ ხო-
ლმე.

აქა მშვიდობაო, ნანატრი სტუმარი-
ვით ჩამოუფდებოდა ერეკლეს და მო-
პარულ წუთებს შუაზე უყოფდა.

კოკლი ხელცარიელი არ მოდიოდა,
სხვა რომ არაფერი, საგანგებოდ შერ-
ჩეულ, დიდ, წითელ ვაშლს მანც ამო-
აძვრუნდა ჯიბიდან და ქალს წინ დაუ-
ღებდა.

— მადლობა, — უღიმოდა ლალი და
ვაშლი იმ მიხაკივით მიჰქონდა ტუჩებ-
თან.

— გამაგებინე, ყველაფერი ამისთვის
რომ მოგაქვს, მე რა დაგიშავე?

— მე უფრო ვუყვარვარ და იმი-
ტომ!.. ასე არ არის? — ჩაეკითხებოდა
ღიმილით ლალი.

უფრო მეტად დამორცხვებული კოკ-
ლი მორიდებით გაუსწორებდა ხოლმე
თვალს ქალის თამამ მზურას...

ლალი ზურგიდან მიეპარა, აბა, გა-
მოიცანი ვინა ვარო, თვალებზე ხელები
მიადარა.

— ავტობუსი მოვიდა?

— ჯერ არა.

— გითხარი, მანქანით უნდა წამოვ-
სულიყავით-მეთქი.

— ნუ წუწუნებ...

— აქედან სოფელში წავიდოდით.

— ღამე მელოდებიან.

— ერთი საათით მაინც.

— იმ ერთ საათსაც კოკლი ჩამოგვი-
ჯდებოდა, — მხართან მიეკრო და თვა-
ლები მილულა, — სულ თუთუნის სუნია
გდის, სულ, სულ, სულ... მე მიყვარს,
ეს მხოლოდ შენი სუნია, სხვაში რომ
არასოდეს ამერევია...

(ანიკოც ასე ეუბნებოდა ხოლმე...)

ბაქიდან ჩავიდნენ, მაშუთის ცის-
ტერხას მოეფარნენ და ერთმანეთს მო-
ეხვივნენ.

(...ახლა კი მოხრილი, დაბეჩავებული
კიბეზე აღის... ერთხელ... მეხუთედ...
მეათედ... შენელებული კადრებივით
მეორდება ყველაფერი და ერეკლემ
ალარ იცის, საავადმყოფოს გახუნებულ
ხალათში ჩაყარგულ, გამხდარ მხრებს
რა პასუხი გასცეს...).

„შენ ჩემზე ბედნიერი ხარ, კოკლო...
გაიხარე, ნამდვილად ეგრეა“.

ავტობუსის ფარებმა მოედანზე ნახე-
ვარწრე შემოხაზა.

— მოვიდა, მოვიდა! — გამოიშალა
ყველა.

ლალემ თმა გადაისწორა, რამდენიმე
საფეხურიან კიბეზე რომ აღიოდნენ წა-
ფორხილა.

— ნელა, — შეეშველა ერეკლე.

— საფეხურია ჩატეხილი... ერთი ნა-
თურა გაქირდა?

— ყველგან ნათურა რომ დაკიდონ,
მაშინ სიბნელე აღარ იქნება და მე და
შენ რა გვეშველება... „მასსოვს ხარა-
გაულის სევდიანი სადგური, მისი ყრუ
სამკაული — აცვივებული აგური...“ რა-
ტომ ყრუ?... იმიტომ, ძამიკო, იმიტომ...

— მობრძანდით, ბატონო ანდრო...
ოო, ქალბატონო ეუყუნა, ისე მოგაქვთ
ეგ ყვავილები, თითქოს მე უნდა დამა-
წყოთ მეკრძნე... რა დაგიშავე, ხომ ხე-
დავ, ვეცაკუტრად ვიბრძოლე და არ წა-

გაგე... აი, ამ მოგებულ ფულით კი შამპანური თავის შოკოლადით, ჩემზეა...

„ისეთი ტიპია, ცემა მოგინდება“.

მანქანა მოხრეშელ გზაზე აჯაყაყდა.

— რა სასაცილოა, ნეკროლოგებში რომ წერენ, მოულოდნელად გარდაიცვალაო. მოულოდნელად არავინ კვდება, — ჩაილაპარაკა ერეკლემ.

— რა თქვი? — გამოერკვა ჩაფიქრებული ლიო.

— ისეთი არაფერი... ცოდვა-მეთქი, ადამიანი...

ქალმა სიბნელეში ერეკლეს ხელი მოძებნა და თითები ნაზად მოუქირა.

მანქანამ ნაცნობ ორლობეში შეუხვია. მალე ბოლომდე გახსნილ კიშკარს მიადგნენ.

მე ხვალ გელოდითო. თქვა კმაყოფილმა ლეომ და გოგიას რაღაც წასჩურჩულა.

კიბზე დარეჯანი შემოხვდათ, ბილაბანდწარულმა ბავშვმა განზე გაიწია, არ დამიცვიდესო, მკერდზე მიხუტებულ თევშებს ნიკაპი დააყრდნო და მოაჯირს აეკრო.

— ამ თითისტოლას უყურეთ, რა ყოჩალია, — შეაქო ბატონმა ანდრომ

— აქეთ, ბატონო ანდრო, — ლეომ კიბის ბაქანზე შეკრებილებს წინ გადაუსწრო, შუშაბანდში შეუძღვა, ქალით განათებული დარბაზის შესასვლელთან განზე გადაა და სტუმრები შეუშვა.

თავისებური სუნით დამძიმებულმა ჰაერმა ერეკლეს სუნთქვა შეუკრა. ფერდაკარგულმა ცალი თვალით გახედა მიცვალებულს და გულზე მოეშვა — ბერიკაცს სახე არ უჩანდა, სიგამხდრისაგან კუბოში ჩაყარგულს, ძლივს ეტყობოდა მკერდზე დაკრეფილი ხელები...

ქალბებმა შესტირეს, ავიშვიშდნენ, შებაბრალეს მიცვალებული, ხომ გახსოვს, როგორ უყვარდი, შვილებში არ გარჩევიდა, ეს საცოდავიო.

პირმოკუმეული თავს უაზროდ აყანტურებდა.

კუბოს თავთან სანთლები პარპალები ბიზილირებდნენ.

როგორც იქნა. გარეთ გამოაღწია.

— ცუდი ფერი გადევს, — შეწუხდა ლალი.

— ვერ შევეჩვიე პანაშვილებზე სიარულს.

— საშიში ცოცხალი ადამიანია, თორემ... — ჩანთიდან ამოღებულ შუშას თავი მოხადა და ერთი აბი ზელისგულზე წამოაგდო, — აჰა, ენისქვეშ ამოიდგა და ღრმად ისუნთქე.

— საღლაც წალამს უკიდია, — მოყნოსა ერეკლემ ჰაერი.

— ამ სიბნელეში ვინ წაუკიდებდა?

— ალბათ, კოკლი...

— რამ გაგახსენა?

— მეც არ ვიცი, — გაუკვირდა თვითონაც.

— რა უცნაური იყო, ის მიხაკი არ მაგიწყდება, სველი, თავჩაქინდრული, კოკლივით გაუბედავი... — თქვა ლალიმ.

სასაცილოა, მაგრამ ის წამები, როცა ლალი მიხაკით იყო „გატაცებული“, კინკრის დასუსხულებით ახსოვს... იეჟიანა?... რა სისულელეა, უბრალოდ იგრძნო რომ ვიღაცამ აჯობა, ცოტა ხნით. მაგრამ მაინც მიიპყრო საყვარელი ქალის გულისყური.

„შეიძლება მარიაც ერთადერთი მიხაკის მსხვერპლი გახდა, ერთმა ყვავილმა გადაწონა მისი უდიდებულესობის ოქროთი მოვარაყებული სიყვარული...“

სოფლის ჩვეულებრივ ბაქანზე ჩქარი მატარებლები არ ჩერდებოდნენ, ელექტრომატარებლის გასვლამდე კი მთელი ორსაათნახევარი იყო დარჩენილი.

ბატონმა ანდრომ თანამგზავრებს უთხრა, აქ ხომ არ ვიქნებით, უხერხულია, წავიდეთ და მატარებელს ბაქანზე დავვლოდითო, მაგრამ ძმებმა იუარეს. ამ სიცივეში ცოდვანი ხართ, სამსახურიდან პირდაპირ აქ წამოსულხართ,

ბარემ ლექმა გაეტეხოთ. შენდობა უთხარიო და მოგვიანებით ჩაგიყვანოთ.

უმრავლესობამ „გაიზიარა“ ძმების აზრი.

დარეკანმა ქეთლით წყალი და პირსახოცი გამოარბენინა. კაცები მორიგეობით უშვერდნენ ხელებს. საჩქაროდ იმშრალბდნენ და ბავშვს აქებდნენ. ასეთი ყოჩაღი, თანაც ლამაზი გოგო იშვიათად გვინახავსო.

ერეკლე თვალს არ აცილებდა ქეთლის სახელურზე შემოქერილ ბავშვის სუსტ თითებს. წარმოიდგინა, რომ ეს ხელი სოფიკოს ეკუთვნოდა და გული დასწვა მისმა უმწეობამ თუ უილაჩობამ, თითქოს სულ ამ პატარა თითებში მოგროვილიყო ბავშვერი. გულუბრყვილო განცდებიც და დედ-მამის დაცულობით გამოწვეული სერიოზული ტკივილებიც... თავად კარგად ახსოვს მშობლების უბრალო შეკამათებაზეც როგორ ეუბნებოდა ძარღვებში სისხლი, როგორ დამანგრეველი ძალით მოქმედებდა გაბრაზებული მამის ნათქვამი, წავალ და თქვენ თავს თვითონ მიხედეთო!

სად წავიდოდა, შვილებზე ლოცულობდა...

— ქალებს არ მიგვიშვებ? — ჰკითხა ლალიმ.

— მობრძანდით, — ხელები დარეკანის მხარზე გადაკიდებულ პირსახოცს შეაწმინდა.

ერეკლე ქალებს დაელოდა. ერთად შევიდნენ პირველ სართულზე. კუთხის ოთახში.

— აბა, დაბრძანდით... დიტო, ცოტა ჩაიჩოჩე. — აქეთ მოდიო, ანიშნა ლეომ ერეკლეს. — ეს თედში, ესეც ჩანგალო... მთელი დღეა პირში ლექმა არ ჩამსვლია, ყველაფერი პრიბლემა... ერთი კაცია. „ბარაქას“ ეძახიან...

— რა ეძახიან? — დაინტერესდა ბატონი ანდრო.

— „ბარაქას“... აგერ, ოცი წელიწადი მაინც იქნება, თევზეულით ვაკერობს...

— როგორ მეტსახელს არ გაიგონებ, — „ცოცხალს“ მისწვდა გელა.

— იციო, რად დაარქვეს?... აწონილი თევზეულიდან ცოტას ისევ დაიტოვებდა ხოლმე, ბარაქა სახლში დარჩესო... ჰოდა, ამ „ბარაქასთან“ შეთანხმებულები ვიყავით, მაგრამ მაინცდამაინც გუშინ დილით არ აღუყვანიათ?...

— აიყვანეს და როგორც ამბობენ ხოლმე, თევზეულს „ექსპროპრიაცია“ უყვეს... — თქვა ჭიმშერმა.

— ქონებასაც ალბათ... — კვერი დაუკრა გელამ.

— რა თქმა უნდა... აბა, ციხეში დიდ იუბილეს გადაუხდიან.

— რა იუბილეს? — ვერ მიუხვდა ლეო.

— აკი თქვი, ოცი წელიწადია სპეკულიანტობსო.

— ჰოო, — გაეცინა და გოგიას საღვინე ჩამოართვა.

ერეკლემ ჭიქა განზე გასწია, მე არაყს დაეღევო.

ეჰ, რა ვქნათ, მაგ ხნის ყველა მოვიყაროთ და მერე. მიგვიბაროს უფალმა, თანახმა ვარო, — თქვა ლეომ და რაკი ბატონმა ანდრომ იუარა. თავად გაუძღვა სუფრას.

„ახლა კი ვართ თანახმა, მაგრამ თუ გვაცალა ღმერთმა, ის ოთხმოციც ხომ სწრაფად მოვა და თვალი უფრო შორს არ გაგვეტყუა?... განა საწყალ შაქრის, ერთხელ მაინც წამოსცდენია, სიცოცხლით გავძეხი, დამიკრიფეთ გულზელიო?... ვინ იცის, ხელგაშლილმა, ალაღმა კაცმა, როგორი წვალებით, სამღერავით, უკანასკნელი ძუნწივით ჩააბარა სული უხილავ მოვალეს...“

— ლეო, ანიკოს ხვალ უკეთებენ ოპერაციას...

— ვიცი, მთავარ ექიმს ველაპარაკე... გახსოვს, ალბათ, სტუდენტობისას ჩემთან მოდიოდა, „წეროს“ ვეძახდით...

— ვერ ვიხსენებ, — შუბლი მოისრისა ერეკლემ.

— საბავშვო ბაღში სიარულის დროს ამხანაგმა სუპი გადაძველთ თავზე და

იმ დღიდან დამეწყო თმის ცვენაო, რომ გეაქონებდა ხოლმე...

ერეკლემ საყოდავად შეხედა, რატომ მტანჯავ, მაინც ვერ ვიხსენებ. შენ ეს მოთხარი, ჩემგან რა არის საჭიროო.

— არაფერი. გარდა იმისა რომ მიაკითხე ხოლმე.

— როგორ. კარურგს. ან ანესთეზიოლოგს...

— ნუ გაქვთ ექიმებზე ეგეთი წარმოდგენა, უანგაროდ ჩვენი ვაკეთებთ რალაცას... შენ რაც გთხოვე, ეგ შემიძრულე... ხან ვილადაზე რომ გულს აიჩუყებ, ჯერ საკუთარი შვილების დედა შეიკოდე.

— ეჰ, ლეო, შენ ვერაფერს გაგაგებინებს კაცი...

ლალის არ ესმოდა რაზე ლაპარაკობდნენ, დანის წვერით სუფრაზე დაყრილ მარილს აგროვებდა და თვალებით თხოვდა, მაგდნეს ნუ სვამო...

„ანიკო, ვიდრე გადმოფერთხავდა, სუფრაზე გაშლილ მარილზე ჯერ ჯვარს დაუსვამდა ხოლმე, ჩხუბი არ მოგვივიდესო... ჩხუბი მართლაც არ მოგვევლია, „მშვიდობიანად“ დავცილდით... რატომ ვერ ვიხსენებ, ვის გადაასხეს თავზე სუპა... სუპაგადავლებული უძახე და საავადმყოფოს მთავარი ექიმი გამხდარა...“

ყველა სადღეგრძელოს უსიტყვოდ სვამდა, თუ საჭირო იყო, სხვებთან ერთად ფეხზეც დგებოდა... სვამდა იმიტომ, რომ ბაქანზე შეკეებული სხეული გაეტობო და ნალველი გაეჟარვებინა. პირველი თუ სწრაფად მოახერხა, მეორე კიდევ უფრო გაუმძაფრდა... შორიანლო კი, კოკლი ნიშნისმოგებით ხითხითებდა და თვალი ლალის გამაღიზიანებლად ამობრტყლი მკერდისკენ ეკირა.

„ნუთუ ისევ წუხანდელივით ვხდები?“ — ხელსაწმენდი მოისვა დაცვარულ შუბლზე.

ლალემ და ანიკომ ერთდროულად მოხედეს. ოთხმა თვალმა მოიპწყვდია, გასაქანი არ მისცა და ქანცაწყვეტილი

შუბლებზე დაეცა... ჭალათი ბუქნითა და ფიკარხაგის ჭრატუნით მოდიოდა.

დაჩოკიონა საყვედურით ახედა ქალებს და კუნძზე წელა დაეშვა თავი.

„უეებ, ერთი დავკრით... შენგან ესეც შელავათია, კოკლო!... ერთხელაც აუსვი სალესავი, ბლავვი არ იყოს...“

პატარა დარეჯანი საიდანღა გაჩნდა, ისე უყურებს, თითქოს განაჩენი გამოუტანა და უმწეო მხრები ვილაცის ლინიერ, საიმედო ხელებს შეაფარა.

ერეკლემ დარეჯანის უკან მდგომს შეხედა.

„გოგია ყოფილა... კარგია, როცა შეილის უკან მამა დგას“.

— მოდი, ჩემთან, — უთხრა გოგოს, დარეჯანმა მამას ახედა. გოგამ ნულები მოაცილა და, მიდიო, ზურგზე უბოძა.

გვერდში ამოიყენა, სწორ, დაშვებულ თმაზე მოეფერა და თვალები ცრემლმა აუწვა.

ქუეუნამ გამოსრული ძვალი თეფშზე დადო, ქონიანი ტუჩები მოიწმინდა და, ღმერთო, რამდენი ექამეო, გადაულაპარაკა ელიკოს.

„სამწუხაროა, ქალბატონო, თქვენ ის თუმანიკი არ ღირებულხართ... დარეჯან, ნუთუ შენც გაიზრდები და ძვლების მღრღნელ დეიდას დაემსგავსები?... საშინელება იქნება თუ ასე მოხდა. — მოეფერა თმაზე, — მაგრამ თუ ასეთი არ გახდო, მაშინ ხომ კუნძზე მოგიწევს თავის დაღება... რა ექნათ, რომელ გზას დავადგეთ?...“

— ნინო და სოფიკო ხომ გახსოვს?

გოგომ თავი დაუქნია.

„აბა, მე რამ გამომაშტერა ბორშჩ გადასხმულ მთავარ ექიმს რომ ველარ ვიხსენებ?...“

ეზოში გამოსულმა, იგრანო, რომ მაგრად მოჰყიდებოდა, სახლს უკან გადახურულიდან მშრალი კუნძი გამოათრია, ჩამოისვენა და გახურებული მკერდი გვიანი შემოდგომის დანესტიანებულ ჰაერს მიუშვია.

— უცებ მაინც არ აიშალონ, ცოტა ხანს მაძალონ... —

ასე რატომ დათვრა, ეგებ ეს ყველაფერი სიბერის პრელუდიაა, ეგებ თავის დაკვრით უნდა მიესალმოს და ამის შემდეგ რამდენ წელიწადსაც იცოცხლებს, იმდენი მადლობა უთხრას გამჩენს?

— არ ვიცი, როგორ გადაგიხადო სამაგიერო, რაც უფრო დიდხანს მაიცოცხლებს, რაც უფრო ძალღვივით მიმალრძობ, დამარბევს, შემაჰყავს ჯავრსა და ვარამს, მით უფრო მადლიერი დაგრაჩები... მაგრამ მითხარი, ადამიანი სანთლის ალს რატომ არ დაამსგავსე, სული შეუებერონ და მაშინვე გაქრეს... —

— კიდევ ცუდად ხარ? — თავზე წაადგა ლალი.

— ძალიან, — წელზე მკლავი მოხვია და მიიზიდა. — ისე ძალიან, რომ ვაითუ, ვერც შენ მიშველო.

— გადაილაღე, დასვენება გჭირდება.

— არა, ვბერდები, ლალი... ასაკით კი არა, ისე ვბერდები... არ ვიცი, ანთროპოლოგებისათვის ცნობილი თუ არის სიბერის ეს სახეობა, ყველაზე უფრო მძიმე, დამთრგუნველი... ასე მგონია, სული კვერცხის ნაჟუჭივით იბზარება...

— მთვრალი ხარ, გამოფხიზლდები და ნაბზარიც გამთელდება, — აცოცა თავზე.

— არა, ლალი, არა.

აი, ისევ დაიწყო

ნისლიანი დღეები.

აი, ისევ დამჭიკვის

გულუჯვითელა ჩიტი.

ჩემდავ, მოდგა ზამთარი,

ვერცხლის საყურეებით.

და შორიდან ყინულის

დამიქნია თითი...

— ახალია?

— ძველის-ძველის-ძველი... გამაგებინე, სევდა-ნალველ შეყრილ კაცს „ბთიულეტენს“ რატომ არ აძლევენ, თანაც თუ ეს სევდა ქრონიკულია, ასთმასავით გაზრჩობს და განსაკუთრებულ

ამბულატორიულ მეტრნალობას დადებარება?

— რა სასაცილო ხარ ნასვამი.

— ვერ ამჩნევ, თორემ ფიზიკური უფრო სასაცილო ვარ... ვაი, სირცხვილო, მე ვზივარ, მანდილოსანი კი ფეხზე დგას, სულ გაფუჭდით ქართველები... დაბრძანდი, სუფთაა... იცი, ერთი პარტისტორიის ლექტორი გვეყავდა, ნამდვილი გაუცინარი ზელმწიფე, დიდ, პირწმინდად გამელოტებულ თავზე ისე ეხურა ცილინდრი, იფიქრებდი, არ ეტევა და ძალით ჩამოაფხატესო... მოკლედ, გაღიმებული არ გვიჩაბავს, ზეთი გასდიოდა სახიდან, იმასაც ამბობდნენ, ცირკში იმიტომ არ დადის, ეშინია, არ გაეცინოსო... ზაფხულის სესიებზე მაგრად გაგწურა, მთელი ჯგუფიდან მართოთხს დაუწერა ნიშანი, დაიხსომე, ოთხ წითელ დიპლომზე მეოცნებე კრეტიკს, რომლებიც თუკი საჭირო იქნებოდა, ნიშნის გულისთვის ლენინის თეზისებს კი არა, მეზიკოს ტელეფონების წიგნს დაიზიპირებდნენ...

არაფერი გამოვა, მოემზადეთ და შემოდგომაზე მობრძანდითო, გვეუბნება... ბოლოს ერთმა, ჩვენ შორის ყველაზე თამამმა შეჰბედა, ნუ გადაგვაცილებთ პარტისტორიას, დაგვიწერეთ გაძალატყავებული სამები და გაგვიშვითო... ეწუხვარ, რომ ასეთი რამ შეიძლება ველარ ნახო — ამხელა კაცი ცოფიანივით წამოვარდა, მრისხანე მზე-რა ავტომატის ჭერივით მოგვყარა და სკამი დახეტქა, როგორ მიბედავთ, საით მიბიძგებთ, გინდათ ჩემს პარტიულ პრინციპებს მალალტებიზმითო?..

ენა ჩაგვივარდა, აუდიტორიაში, როგორც იტყვიან, სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა...

უცებ, გამშრალ-გახევებულ, „ყველაზე თამამს“ ისეთი ხარხარი ამოსცდა, გვეგონა, შუაზე გაიფხრაფებოდა... სიცოცხლე დანარჩენებსაც გადმოგვედო, და ნიკაპაქანკალებული ლექტორი აუდიტორიიდან გავარდა... საწყალი, მალე გარდაიცვალა...

— ეგერიც კვდებიან?

— შენ წარმოდგინე... გესმის? არც ერთმა არ დავეუფრეთ, გიჟად ჩავთვალეთ, ჩვენმა ხარხარმა ლამის დაანგრია აუდიტორია... ახლა ვხვდები, ის სიცილი კი არა, ამ „პრინციპების“ სამართლიანობაში დაეჭვებული, გულგატეხილი თაობის პროტესტი იყო... ჩვენ მეტი რა შეგვეძლო... დღეს უფრო უსუსურები ვართ, გაღიმებასაც ვერ გავებდავთ, იმიტომ რომ „გავიზარდეთ“, არა ერთხელ „ავიწიეს“ ყური და... დავეკვიანდით... რა სჯობია, ჭკვიანს, დამჯერეს, ერთგულს... სამაგიეროდ, მე, პირადად, არავითარი „პრინციპები“ აღარ გამაჩნია და რახან არ გამაჩნია, არც მათი ღალატი გამიჭირდება... მოკლედ, იოლად ცეცხვრობთ, ძალიან არაფერი არ გვძულს და არც გვიყვარს... ქვეყანა გაზონივით თანაბრად გადაეკრიკეთ, ზოგს „სიმღლეში“ მოვუმატეთ, ზოგს „მოვაკელით“, ამიტომ მომრავლდა ამდენი უსიხარულო ადამიანი, დავმდგარვარ და მიყურებია, ნაცოხნივით როგორ მოჰყვება ესკალატორს ერთნაირად გულგრილი, არაფრისმთქმელი სახეები... ნუთუ აღარ უნდა შეჩერდეს ეს საშინელი კონვეიერი... — სახეზე აიფარა ხელები.

— გავიდეთ უხერხულია...

— მოიცა... იცი, რას ამბობს სანჩო-ბანსა? ადამიანი მაშინ არის თავის ადგილზე, როცა იმ საქმეს აკეთებს, რისთვისაც დაიბადა... „მე ნამგალი შემფერის ხელში მეჭიროს და არა გუბერნატორის კვერთხი...“ განა ეს კი არ არის ამ უთავებოლო ფუსფუსის მიზეზი... აი, მაგალითად, შენ, სკოლის დამთავრებისთანავე რომ გათხოვილი ყავ, გყოლოდა თორმეტი თუ არა, ექვსი შვილი მაინც, უკეთესი არ იქნებოდა?.. ანდა, ამ შენ კოლეგებს, თეთრი ხალათი რომ არ სცმოდათ, ვითომ ქართული სამედიცინო სკოლა დაიღუპებოდა?

— რატომ, ბატონი ანდრო დიდი სპეციალისტია...

— კარგი, ეგ ერთი დამთმია, დანარჩენები?.. შეიძლება მეც „ნამგალი უნდა მჭეროდა“, კოკლთან ერთად მეთიბა, მეთიბნა ღიჰამორეული მიწა, შენ სხვას ჩამოეყვანე სოფელში და შურით თვალები დამბრეცოდა...

— შეიძლება... — ფეხისწევრებზე აწეულმა ლალიმ აკოცა და გაუმეორა, გავიდეთ, უხერხულია.

ქალი სუფრასთან მსხდომებთან შეუშვა, თვითონ კი მძამე ნაბიჯით აუყვა კიბეს.

დედაბერი ისევ თავთან უჯდა მიცვლებულს, ამხელა, გამოცარიელებულ დარბაზში კიდევ უფრო დაპატარავებული, მუშტისტოლად ჩანდა.

ერეკლე მოშორებით სკამზე დაეშვა და შეტყუებული ხელები მუხლებშუა მოიქცია.

ვიდრე მოაკითხავენ აქ იქნება, სულაც რომ დარჩეს და ბოლო ღამე გაუთიოს, არ ეკუთვნის?.. მაგრამ გაუძლებს? სასმელმა სულ ხელი მოუთავა, რალაც უძილობაზე უარესი სჭირს, ასე ჰგონია, საბოლოოდ დაავადდა უკურნებელი დაღლილობით... ასე რომ გაგრძელდეს, ხომ ჭკუიდან გადავა, — სასოწარკვეთილმა ამოიოხრა, მაგრამ უცებ გაახსენდა, რომ არსებობს სიკვდილი და უჩვეულო შვება იგრძნო.

„გამოსავალი მაინც არის, ოღონდ რას ამოირჩევ, თოქს, თუ საწამლავს?.. ალბათ, იმას, რომელიც სწრაფად და უმტკივნეულოდ... ყელსახვევის მოხვევა არ დაგავიწყდეს, ნიფხავ-პერანგიც გამოიცვალე, სისუფთავე მკვდარსაც სჭირდება... მგონი მართლა ცუდად არის ჩემი საქმე“, — გახედა დედაბერს ახალი სანთლები რომ დაენთო.

„სად დაიკარგენ, რატომ არ შემოიხედავენ, ნუთუ ეს ორნილა შემორჩენენ გულხელდაკრეფილ შაქრისა... ეპლეო, გახსოვს, რა კარგი ბიჭები ვიყავით, როგორ გვიხაროდა მშობლები დაზურგულები რომ ჩამოგვივიდოდნენ ხოლმე, მშვიერ-მწყურვალეები „განათლებამ“ არ დააჰლეკითო... გახსოვს,

ამ საცოდავ მამაშენს ილღისთან კენ-
 კისოდნად რაღაც გაუშვარდა, მაშინვე
 ექიმს გაასინჯე და იმ დეგენერატმა მო-
 ურიდებლად მოგახალა, სიმსივნეს ჰგა-
 ვსო... მთელი ღამე თვალზე ცრემლი
 არ შეგშრობია. ბავშვივით ალალი და
 უმწეო იყავი... ახლა რა დაგემართა, გა-
 მაგებიანე, მალა მკედარი მამა გიწევს,
 დაბლა კიდევ სუფრას უზიხარ?... სად
 გაქრა ის ბიჭი, რა უყავი, სად დახვდი
 გზის ყაჩაღივით, როდის გამოასალმე
 სიცოცხლეს, პატიოსანი ყმაწვილის ბი-
 ოგრაფია, საბუთები სახელი და გვარი
 რომ მიგესაყუთებინა?..“

— აქა ხარ?

—...და განა მეც იგივე არ მოვიმოქ-
 მედე? — ახედა თავზე წამომდგარ ლე-
 ოს. — კოჭლი არ შეიცვალა მხოლოდ.
 ალბათ, ამიტომ ვერ ვიტან!.. ვერ გაიწა-
 ფა, ნასწავლი თავაზიანობით გამოგი-
 წოდოს ხელი, ისაუბროს ღამაზად ყვე-
 ლაფერზე და... არაფერი თქვას... ხარბი
 და მტაცებელი როა, არც ამის დამალ-
 ვას ცდილობს, როგორ ჰაიპარადაც გა-
 რანდეს, ეგეთი დარჩა... თუ იპარავ, უნ-
 და წილში გაიყვანო, ანდა მთლიანად
 დაუთმო — შენ სხვასაც იზოვი... უნდა
 გაუყო, იმიტომ რომ დღეს ყველაფერი
 იყოფა, ნაწილდება, ქუცმაცდება...
 ქურდის ქურდი ცხონებულია, მე ხომ
 გავძარცვე ლალის ქმარი, რატომ არ
 შეიძლება კოჭლმაც იგივე მოიმოქმე-
 დოს?..“

— ლეო, რამე მითხარი?

— გელოდებიან-მეთქი.

— გახსოვს, რა კარგი ბიჭები ვიყა-
 ვით? — წამოდგა და სკამების კრაქუ-
 ნი აიყოლა.

— ეჰ, რა დამაიწყებს!

— ტყუი, — ცხვირწინ გაუქნია თი-
 თო, — არაფერიც არ გახსოვს, არა...

ვაგონში შედარებით სიხალვათე იყო.
 ყველა ერთმანეთთან ახლოს მოთავსდა,
 მხოლოდ ერეკლე დარჩა ფეხზე. ლა-
 ლიმ გაიწია, ჩამოეჭვიო, ერეკლემ ვა-

გონის ბოლოში განმარტობა არჩია.
 ქალმა თვალი გააყოლა, მაგრამ რატომ-
 ლაც არ გაჰყვირებია, გვერდით რომ
 არ მიუჯდა, თითქოს, ასეც უნდა მომხ-
 დარიყო. ზურგი აქცია და ჯერ ბესოს
 გაუბა საუბარი, მერე გელას ჰკითხა,
 კარტს მხოლოდ ეუყუნაზე რომ თამა-
 შობთ, სხვებს ვერ გვაძინევთ, თუ
 თვალში არ მოგდივართო.

ელიკომ და მანანამ ერეკლეს გამო-
 ხედეს, ვითომ, ხედავ, რა ამბავშია შენი
 გულის რჩეულიო.

„ყველამ ყველაფერი იცის... უყვართ
 სხვის საქმეში ცხვირის ჩაყოფა. „ინ-
 ტიმური ურთიერთობანი“, სხვების
 საბანქევო „შეძრომის“ სურვილით ხომ
 პირდაპირ კანკალებენ... ესეც ამორა-
 ლურობის ერთერთი სახეობაა, სამწუ-
 ხაროდ, ძალიან გავრცელებული...“ —
 შებრუნდა ფანჯრისაკენ.

ყოვლისმომცველ სიბნელეს შორეუ-
 ლი სინათლეები დაეცხილივით ეტყო-
 ბოდა. ფიქრობდა, ალბათ, ყველაზე
 ბედნიერები იმ სოფლებში ცხოვრობე-
 ნო...

„იმ სინათლის ქვეშ კერავენ, აუთო-
 ვებენ, კითხულობენ, ვახშამს შეეკე-
 ვიან... მერე წვებიან და მარტივ, გასა-
 გებ ადამიანურ სიზმრებს ხედავენ... ირ-
 გვლივ მკედრული სიჩუმე დგას, კე-
 დელზე გულუბრყვილო მოყვარულის
 ნახატზე თავს იწონებენ წელზემოდ
 შიშველი, წარბადაცალმული ქალთევ-
 ზები, გაცრეცილ ხალიჩაზე კი კისერ-
 მოღრეცილი „საწყალი ქორბუღა“ ბლა-
 ვის, მაგრამ კაცებს არ ესმით, ისინი
 მხოლოდ მკვირივძუძუებიან ქალთევზებს
 შეჰხარბიან...“

ეჰ, ჩემო საბა, ვიდრე ადამიანს ხელ-
 მეორედ არ მოხელს ღმერთი, შენს
 ბლავილს ყურს ვინ დაუვდებს...“

მატარებელი ზანდახან თავმომწონედ
 მიჰყივის ღამეს. მგზავრებიდან ზოგი
 თვლემს, ზოგი ძველ, გაცრეცილ გა-
 ზეთს ჩაჰყურებს, ერთს სადგურზე ნა-

ყიდი, ქვასავით ნამცხვარი უჭირავს და ისე ახრამუნებს, თითქოს ზღვისპირას ნაბოვნი კენჭებს ხრავდეს... „ჩგუფის“ მამაკაცები კვლავ „აგებენ“ და „იბრუნებენ“ სასმელით გახალისებულ ქალებს.

ვილაცამ, მგონი დიტომ, ფიროსმანი ახსენა.

მაინც ვერ გავიგე: რატომ არის გენიალური მხატვარი, „გენიალურს“ ხაზი გაუსვა ქუთუნამ და წელანდელი გაქონილი, ამჟამად კი წითლად შეღებილი ტუჩები დაბრახა. — რაც შეეხება მარგარიტას, სხვების არ ვიცი, მაგრამ, პირადად მე, ჩემს თაყვანისმცემელს ეგერე რომ დავეხატე: ნამდვილად ვერ შევიყვარებდიო.

ქუთუნას ნათქვამს აზრთა დიდი სხვადასხვაობა არ გამოუწვევია (ლალიმაც კი დუმილი ამჯობინა), ეტყობა, ან ერთსულოვნად იზარებდნენ. ანდა ისეთ სისულელედ ჩათვალეს, რაზეც ამათი არც ღირდა, მხოლოდ მანამამ იკითხა, გამაგებინეთ, აბა ფრანგები რამ გადაირიო...

„კიდევ კარგი, ფრანგებს მოეწონათ, თორემ რა გვეშვლებოდაო...“

რატომღაც გაახსენდა: წითელაგურიან სახლის აივანს არის შეფარებული, დამოკლებული, სტუდენტური კოსტიუმში წვიმას კიდევ უფრო მოუმჩვარია და მოუკმუჭნია.

თმიდან დაცურებული წვეთები სახეზე ჩამოსდის და თვალმოხუჭული მიყრდნობია კედელს.

მოპირდაპირე, ასეთივე სახლის ფანჯრის რაფაზე ნაზამთრალი ყვავილის კოთნებია გადმოდგმული. ოთახი მეორე სართულზეა, ამიტომ ჭადისა და კარადის თავზე შემოდგმული ძველი საათის გარდა, ვერაფერს ხედავს.

ვილაც ფორტეპიანოზე მეცადინეობს. მელიოღია ღია ფანჯრიდან უხილავ, გამკირვალე ბელებს იწვდის და ცდი-

ლობს თითების ცეცებით ერეკლეს საპანოებს ხესა და მკერდს მიაგნოს... მერე, მელიოღია წყდება. ერეკლე თვალს ახელს და ფანჯარაში გალიმებულ გოგოს ხედავს, გოგო აქეთ-იქით იყურება და ბიჭს კოცნას უგზავნის, თან ანიშნებს. ჩამოსვლა არ შემოძლია. ჩვენები შინ არიანო.

„ალარე ის მელიოღია, ალარე ის სახლი და ალარე სიყვარული... ცოტა ხნის წინ ის გოგო, საუბრემყოფოს ჭვავლოში ჩაცმული, გამხდარი და იმ კედლებივით ნაცრისფერი, სიკვდილმისჩლივივით კიბეზე აღიოდა. ალბათ, ახლაც აღის, ალარე მთავრდება საფეხურები...“

ისევ ვაგონში „დაბრუნდა“, კვლავ უაზრო, გამაგიჟებელი ზოროციო... ვილაც იღმურძლება, ვილაც უდარდელად, პირმოვლამულ თვლემს, ვილაც — გაზეთის გუშინწინდელ სიკრუეს დღეს ხარბად ისრუტავს... კიბისკენ არავინ იყურება...

„ნელა, საბა, შე საცოდავო, მაგ მავთულს ყელი არ შეახიო...“

ნუთუ ასე უნდა გაგრძელდეს ყველაფერი, მატარებელს მაინც არ მოებზრდა წინ და უკან ჩახრაბი და გაუფალ ბურუსში ჩაკარგული ერთი და იგივე პეიზაჟი, ნუთუ...

ტამბურში გამოსული, წითელსახე-ლურიან მუხრუქს ჩაეჭიდა და თვალ-მოხუჭული გაირინდა.

„უფალო შემოწყალე...“

უფალო შემოწყალე...“

უფალო შემოწყალე...“

გაგრძელებულმა გუგუნმა ლამის ეფა ახადა, იმავე წამს მუხრუქს თითები გაუშვა და ვიღრე კედელს მიეხეთქებოდა, თვალწინ მთელი ვაგონი აუყირავდა, ჩამოცვივდა თაროებზე შეწყობილი ბარგი, წაქანავებულ მგზავრს პირიდან „ნამცხვრის კენჭები“ წამოსცვივდა, გაზეთს ჩაჩერებული, წინმძღომს მიაწ-

ყდა. ცხვირ-პირზე მიახია გაზეთი, აი-
ზილნენ ერეკლეს თანამგზავრები, პაერ-
ში გაფრიალდა ჯვრის ტუზი და ყვავის
ექესიანი. კახა „დამა“ და მაცდურლი-
ბილიანი „ვალეტი...“

— ვაი, რამდენი ვიცი — მკლავში
ჩაებლაუკა ლალი, — რატომ გაგვინა-
პირდი, ჩვენი საზოგადოება არ მოგ-
წონს?.

„თურმე არაფერიც არ მომხდარა,
ყველაფერი ძველებურად არის... —
გაზეთი... ნამცხვარი... კარტი... მაშ კეთა
კედელს მირტყმულივით რატომ მტკი-
ვა? — შეხედა მუხრუკზე შეყინულ თი-

თებს. — რომ არ გადმოვწიე, კარგია
თუ ცუდი?...“

აუტანლად აჯაყაყებული გადასაბმე-
ლი საფეთქლებს უხვრეტდა.

ალარ შეეძლო ამის ატანა, ცალი ხე-
ლი მაგრად ჩაველო ლალის, მეორე კი
ქალის ჩუმად ისევ მუხრუტისაკენ გაა-
პარა.

წითლად შეღებილი მუხრუტის ჯერ
კიდევ თბილი სახელური მაგრად ჩაბ-
ლუჯა და სუნთქვა შეეკრა.

„უფალო შემოწყალო...“

ახლა მთავარი იყო, ღონეს არ ელა-
ლატა.

გივი აღმაშენებელი

საუბედუროდ, სტუმარი ვარ შინაც, გარეთაც
და ჩემს თვალეში სინანული ჰყვავის ხავსივით,
ის აღმოცენდა უხილავი სიანკარიდან
და ამიტომაც ვარ წამსვლელის დარდით ავსილი.

დამძიმდა გული და სხეული — დარდის ტომარა
და გამოხედვა, როგორც სულის სარკის წამსხვრევი,
რად იმეორებს უნუგეშოდ, რომ ვარ სტუმარი
და ამ ქვეყნიდან ფეხაკრეფით სხვაგან წამსვლელი.

ამ ცოდვის გზაზე არა ერთი კაცი დადლილა,
უსასრულო და უნუგეშო თავის მართლებით,
აქ ვარ სტუმარი, სხვა ქვეყანა ჩემი სახლია,
ნამდვილი სახლი — საითკენაც მივემართები.

ეს ცა კი მოჩანს,
მაგრამ ზეცა, რომელიც არ ჩანს
და არსებობას თვითნაბადი სიტყვებით ამხელს...
ის აფერადებს ჩამავალ მზის საოცარ მარჯანს
და საიდანღაც ჩამოლნეულს მანვეთებს ნალველს.

ტკივილი მოჩანს,
მაგრამ ტკივილს უხილავს მარად
და უარყოფილს გულისგულში ჩაკლული კენესით,
მოჩვენებითი, გარეგნული სიმშვიდე ფარავს
და მის ნამცეცებს მაგნიტივით იზიდავს ლექსი.

რაც ირგვლივ მოჩანს
და რაც ირგვლივ არასდროს არ ჩანს,
დაეძებს სიტყვას, ეძებს ფორმას, ბგერას და ფერებს,
იგი მახსენებს მარადიულ, ღვთაებრივ გარჯას,
კვლავ დაბადებას გარდაუვალ სიკვდილის მერე.

რაც ფერფლად იქცა
და რაც ფერფლად ვერ იქცა ახლაც,
ჩვენ ვუმზერთ, როგორც უწყვეტელი დინების შედეგს,
ის ჩვენგან ითხოვს მოთმინებას და თავის დახრას,
ის ითხოვს შობას, ღვთაებრივი დუმბილის შემდეგ.

1.

როცა მომგზრდა სუსხი თებერვლის
და ყორნის ფრთების შავი სავსავი,
ვინატრე სიტყვა მშვიდი ბებერი
და მოწყენილი საყდრის ქვასავით.

გამოვექეცი ზამთარს ნავსიანს,
ისევ ოცნებით, არა მისნობით,
შემომყურებდა ხმელი ხავსიდან
უცვლელი თვალი მარადისობის.

2.

რად ამიხილე თვალი, უფალო,
რად დამანახვე ლურჯი სივრცენი,
დავდივარ ჩემთვის და ხალხს
ვუმაღავ,
რაც დავინახე და შევიგრძენი.

დღეს თებერვალმაც ვერ შემაკავა,
იქითკენ მივალ, მიმისარია,
თქვენ გეჩვენებათ, რომ მე აქა ვარ,
მე სხვაგან ეცხოვრობ დიდი ხანია.

მე სხვაგან ვიყავ, სულ სხვა
ქვეყანას
ექმნიდი ჩემთვის და შენთვის,
სხვათათვის,
როდესაც ბედმა შენთან შემყარა
და წამიკიდა სუნთქვა მკათათვის.

არც მიფიქრია ისე გავები,
თვალევი ვნებით გადამინისლა,
მერე მომხვია ცხელი მკლავები
და ჩამიხუტა გულში ივლისმა.

დიდხანს ვუსმენდი საგნების დუმილს
და მათ დუმილში ჩამალულ სიტყვებს
ვერ ეპოულობდი, ვხედავდი მხოლოდ
ჩავლილი დროის ნაშლილ ნაკვალევს.

იყო... არ იყო... კი, რაღაც რაღაც —
თანაცხოვრობა თუ ერთად ყოფნა,
ბეღლი სამეფო და ძველი დიქტი,
თრობა ლექსებით და თრობა ღვინით.

დუმდა ოთახი, მხოლოდ პაერი
ფურცლის შრიალზე დროდადრო
თრთოდა
და სიგარეტის ცისფერი კვამლიც
თითქოს დამალულ სიტყვებს ეძებდა.

ამ აუტანელ მდუმარებაში
მე დავინახე მოულოდნელად
შარშანდელი მზის წითელი ლაქა
ილიმებოდა ქარვისფერ ვაშლზე.

მხოლოდ სინანული, დიახ სინანული,
გულის განათება ნალვლიან
სინათლით...
თვალის გაბრწყინებას, — ადრე
მინავლულის,
შენ, უსასრულობავ, სინანულს
გიმადლი.

მხოლოდ სინანული — შორი
ციაგვიით,
გვამს თუ განათებს დაბინდულს,
მიდის გაზაფხული, მიდის, ძია, გივი,
გიცვლის არა მხოლოდ ჰაბიტუსს.

ცრემლს მალავ, ბავშვივით არ
იტყვით,
ცრემლი ზრდის სიტყვის
სტალაქტიდს,
ცივია დროის ხელი გრანიტივით,
სიტყვაა ცრემლში რომ მალავდი.

აქ, უხილავი სუნთქავს და დადის,
არც გამორჩდება იგი აროდეს,
თვალეების ფსკერზე ნათდება ხატი,
რომ მეშინოდეს და მიხაროდეს.

ო, ეა შეგრძნება კრძალვის და
 რიდის
 და სიმარტოვის პირობითობა,
 განმეორება ბებერი მითის
 და ჩამავალ მზის ჩუმი
 „მშვიდობით“.

სინათლე, გულს რომ წაეკიდება,
 უსასრულობის სინათლე თეთრი,
 ეს გული თითქოს ქვეყნის კიდეა
 და, ამავე დროს, სამყაროს ცენტრი.

ეს გაზაფხული თავისთვის მიდის,
 უჩემოდ მიდის წელს გაზაფხული,
 ვარ პერსონაჟი უახლეს მითის,
 ველარაფერს ცვლის ჩემი ფაფხური.

გულარხეინად ვცხოვრობდი
 დიდხანს,
 მხიარულება — დარდის მშობელი,
 თანდათან წვავდა სხეულის თიხას.
 ამო ვნების ცეცხლით შებოლილს.

შემინდე, ღმერთო, დამძიმდა სული
 და ნათქვამ სიტყვას ძალა მოაკლდა,
 თითქოს აღმძრავს განწმენდის
 სურვილს,
 ხე — თავისთვის რომ ჰყვავის
 გორაკთან.

გამომარიდე სიამის ბურუსს,
 ბუნდოვანების თვალეზს ნებიერს,
 შენ გამარიდე მაცდურს და ბოროტს,
 გამუდარები, გამაძლებინე.

მე აღარ ვფიქრობ ცაზე,
 რადგან ახლო ვარ ცასთან,
 ბედნიერება ჩვენი,
 ვნახოთ, როდემდე გასტანს.

შენ ემგვანები კვლავაც
 თრთოლვას ქარვისფერ მტევნის,
 გრძნობ შემოდგომის სუნთქვას,
 შენი ლამაზი მდეგრის.

მღერის ააკილის ბუჩქი,
 ჩემი სისხლივით მღერის
 და ეფინება თვალეზს,
 კავკასიონის ფერი.

გასაოცარო წამო,
 სექტემბერივით მწიფევ,
 საით მივყავარ ვნების
 ცეცხლმოკიდებულ კიბეს.

თვალეზი ცაში ფრენენ,
 მარტონი ვრჩებით ცაათან,
 ბედნიერება ჩვენი,
 ვნახოთ როდემდე გასტანს.

რა ხავსისფერი სიჩუმეა...
 თითქოს ქვების დუმილიდან ამოდის
 ხავსი,

მხოლოდ იმიტომ რომ შევიცნოთ
 ჩვენი ხმაურის წარმავლობა.

რაგვარად ისმის ტყეებიდან
 გუგულის გუ-გუ,
 თითქოს და მღერის სიჩუმის გული,
 მხოლოდ იმიტომ,
 რომ შევიცნოთ
 ჩვენი სიტყვების ამაოება.

ისე მაუბუქად შეირხა ჩრდილი,
 რომ დავინახე ნიავის სუნთქვა,
 მხოლოდ იმიტომ —
 რომ მე შენთვის უსიტყვოდ მეთქვა:
 რა ხავსისფრად იზრდება ბინდი.

ბერი სენაკში დაყუდებული
 უფრო იოლ გზას დასდგომია,
 ვიდრე ის, ვინც ამ მოყვანე
 ფარისეველთა გარემოცვაში
 ცხოვრობს ბერივით.

არაფრის გამოგონება არაა საჭირო,
 ყველაფერი არსებობს,
 ვიდრე შენ არსებობ.

მუსათფაროვი

როცა აქ არ ვარ, თითქოს მაშინაც
აქ ვარ ოცნებით და წარმოსახვით,
უსაქცეველი სივრცე მამშვიდებს
და მხიბლავს ბედი ახალმოსახლის.

აქ ვემალება თვალებს დამცინავს,
ფარისეველთა ქირქილს უტიფარს,
ზოგჯერ ისეთი სიტყვა დამცდება,
ცას რომ შიგ გულში ამოუტყვიფრავს.

მოდით, მუხებო, თქვენი ჩრდილებით
მინის სიგრილე გადამახურეთ,
თქვენსავით მინას ვემორჩილები,
ზეცას თქვენსავით რიდით გავყურებ.

დაბადებიდან მოველი იმ დღეს,
რომ არ თენდება და რომ არ მოდის,
ის უპასუხება საშინელ კითხვებს
და განასრულებს უმძიმეს ლოდინს.

არც იშვიათად სიმწრისგან ვმღერი
და ვიცი ფასი სისხლის და ოფლის,
თითქმის გავლიე სიცოცხლის დღენი,
ვგრძნობ, ლოდინისთვის დრო აღარ
მყოფნის.

სივრცეება მიტომ გავყურებ ხარბად
და ვეფერები ჩემს დღეებს
დათვლილს,
რათა გაექცნენ ლოდინის დარბაზს
ჩემი თვალები სავსენი ნატვრით.

და ისევ ქარი... კენესა სულების...
მოუსვენრობა და უძილობა...
უნყვეტი ექო დასასრულების,
ტკივილი — კაცს რომ კლავს

უცილობლად.

...და ისევ ქარი... რათა წაგვართვას
ძილი და ყველას თავის მიაგოს,

ვინც გაიწირა და დასამარდა —
ჩვენც მათთან ერთად გვაფორიაქოს.

...და ისევ ქარი... სულთა გოდება...
ძილგატეხილი მოქალაქენი...
თვალეში დარდი ცრემლისოდენა,
მთვარეზეც დარდის შავი ლაქები!

...და ისევ ქარი ამტვრევს ხეივანს,
მიუსაფარი კენესენ სულები...
მარტოდენ კატა თვლემს არხენად
და არ აწუხებს ქარი სრულებით.

ლომის ზოდიაქოს ნიშნით დაგადგაულ ქალავს

ემშვიდდები ზეცით და მარტო
ყოფნით
თითქოს ვერ ვამჩნევთ წარსულს
შორიდან,
აყვავდა ვარდი ახლორე ლოხეს
და სურნელებით ჩემთან მოვიდა.

მან გამახსენა საღამო მშვიდი,
გავყევი, რადგან სხვა გზა არ ჩანდა,
თვალში ამინთო ვარსკვლავი შვიდი,
შვიდჯერ მაკოცა და ამამჩაატა.

— რად ვერ ისვენებ, ლომების
კერძო,
გამოგიყვანენ წირვას ლომები,
თქვენგან მჭირს, თვენგან ამ
ბებერ მეკრძხე
მოურჩენელი ნაჭრლობევი.

ზღაპარი — ჩვენ დავიჯერეთ
დღევანდელი სინამდვილეა,
სინამდვილე კი ის ზღაპარია
ჩვენ რომ არ გვეჯერა.

როგორ გაზრდილა
ჩემი მწუხარების მცენარე —
მის ჩრდილში ვდგავარ
და მარტომყოფს ვერავინ მამჩნევს.

მიხეილ ანთაძე

ოთახის გუზი

მოთხრობა

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა თამამად გამოძვრა კუპრიდან და ნეტარებით შეიგრძნო, რომ აწ აღარ იყო უფეხო და უთავო მატლი. მან არ იცოდა, რამდენ ხანს დაჰყო მშობლიურ კუბურში, ეგებ სამი დღე, ან ეგებ მთელი ზამთარიც. ახლა ამას მნიშვნელობა აღარა ჰქონდა, რადგან მუსკას ზურგზე ორი გამჟვირვალე, მბზინავი ფრთა გამობმოდა, სხეული კი ფრენის დაუძლეველ სურვილს ალევსო. გაბედულად გადაადგა პირველი ნაბიჯი, მერე კი დაუყოვნებლივ აიჭრა ქაერში და ბზუილით გააპო სივრცე.

დედისშობილა სოსო ტულუშში სააბაზანოდან ნახევრად სველი გამოვიდა. გზადაგზა ტანს პირსახოკით იმშრალედა, ჩქარობდა, რადგან წუთი წუთზე ელოდა კეთევანს. როგორც იქნა, დაიყოლია ქალი, ისიც უთხრა, დღეს შინ მარტო ვიქნებით და ახლა მოსალოდნელი განცხრობის ფიცხი ჟრუანტელი უტრიალებდა ტანში. წყლის წვეთები ალერსით მოსრიალებდნენ თავქვე და ნაკვალევად გრილ ზოლებს ტოვებდნენ ზურგზე.

მუსკა დომესტიკა ბეჭზე დააფრინდა სოსო ტულუშს, მერე კისრისკენ გააცოცდა. იგი სიცოცხლეში პირველად განიცდიდა ერთბაშად უამრავ სიამეს: მოძრაობის სიხარულს, ადამიანის სხეულის მათრობელა სურნელს, წყლის სიხალისეს, გზადშემხვედრი წვეთიდან რომ გადმოსჩქეფდა... მუსკამ ხორბლ-

მი გამოჰყო და მაცოცხლებელ სითხეს დაეწაფა. უმაღლესი შიმშილი მოეძალა. საშინლად მოუნდა რაიმე გემრიელი: ყვავილის ნექტარი, ცხოველის სისხლი, ანდა რაიმე ხრწნადი, დამპალი... სამწუხაროდ, ახლომახლო არაფერი ამდაგვარი არ ჩანდა და მუსკასაც, სხვა რა ჩარა იყო. წყლის წვეთითაა უნდა მოებრუნებინა სული.

სოსოს უმცროსი ძმა, კაკუჩა, ვიდოეკრანს მისჩერებოდა. პარტიაში განხეთქილება მომხდარიყო და დახურულ კრებაზე მოდავეებს საქმე გაერჩიათ, თან ყოველ შემთხვევისთვის, განხილვა კასეტაზე გადაეღოთ. კაკუჩა საპატიო მიზეზით ვერ დაესწრო კრებას. ახლა მას სასწრაფოდ უნდა ენახა ფირი, რათა შუადღემდე თეზისები დაეწერა და მეორე სხდომაზე, რომელიც ამალამ პირველ საათზე უნდა შემდგარიყო შტაბ-ბინაში, თავისი აზრი გამოეთქვა მტყუან-მართლის შესახებ.

წყალმა მაღაზე მოიყვანა მუსკა, ოღონდაც საქმლის ცნობა ჯერ არ იცოდა. სოსო ტულუშმა ხელი აუქნია კისერზე აცოცხლეს, ისიც გულგახეთქილი გაფრინდა და მთელი ძალით მიეჯახა ტელიეკრანს. ელექტრომუხტებმა თავები დაუშუშმა, თავზაბანებული ლამობდა რამენაირად გაეღწია ეკრანის ფერად სიღრმეში. ამაოდ ეხეთქებოდა სქელ მინას.

— როდის მოხვედრი? — ჰკითხა სო-

სომ ძმას პირქუშად, თან სუფთა საც-
ვალში გაუყარა ფეხი.

— ეს წუთია, — მიუგო კაკუჩამ
ეკრანიდან თვალმოუცილებლად.

— როგორც მოსულხარ, ეგრევე
აითესე სასწრაფოდ! — უბრძანა სო-
სომ, — ქეთუშა უნდა მოვიდეს.

— მეტი საქმე არა მაქვს, ზედ გა-
დაგყვებით შენ და შენს ბოხებს! —
გამოსცრა კაკუჩამ.

სოსო მიუახლოვდა სავარძელში
მჯდომ უმცროს ძმას, საყულოში ხელი
ჩაეწყო და თვალეზში მძულვარედ ჩა-
ხედა:

— იცი რას გიზამ?! —

ამ დროს წინკარიდან ზარის წყრია-
ლი გაისმა. სოსომ ძმას ხელი უშვა და
დაუღრინა:

— აგე, მოვიდა! იცოდე, ზრდილო-
ბიანად მოტყდები აქედან! — და კა-
რის გასაღებად გაემართა.

ქეთუშანის ნაცვლად, სოსოს ვილაც
პროვინციელი ხანშიშესული კაცი შერ-
ჩა ხელთ: სახეკარხალა, უღვაშიმი-
ლიანი, ცალ ხელში პლასტმასის ოც-
ლიტრიანი ბიდონი ეჭირა, მეორეში —
გატენილი ტყავის ჩანთა.

— ვინ გნებავთ? — ჰკითხა სოსომ,
რომელსაც მოესწრო შარვალ-ხალათის
ჩაცმა.

— ვერ მიცანი, ბიჭო? — კითხვა და-
უბრუნა სტუმარმა და დაუბატიყებ-
ლად შეაბიჯა ოთახში.

— ვერ გიცანით, — უპასუხა სო-
სომ.

— ჩემს ხელში ხარ, ბიჭო, გაზრდი-
ლი, შე მაშაძლო, შენა, — კაცმა ბი-
დონი და ჩანთა იატაკზე დაუშვა. —
კოკინა ბიძია ვარ მე. — და სოსო გუ-
ლოში ჩაიკრა.

სოსო ტულუში არ იცნობდა მშობ-
ლების სოფლელ ნათესავებს და კოკინა
ბიძიას მძლავრ მკლავებში მომწყვდე-
ულს. ზიზღნარეგმა გააფთრებამ დაუ-
არა ძარღვებში.

ბრეჩისერა მუსკა დომესტრია დამშე-
ული ბზულოთ დასტრიალებდა ტყავის

ჩანთას, საიდანაც მადის აღმძვრელი
სურნალებმა სცემდა და ცდილობდა
როგორმე შიგ შემძვრალიყო. უტყუა-
რი გეშთ მიაგნო ზვრელს და, თავისდა
საბედნიეროდ, ზედ ცივად მოხარშუ-
ლი დედლის კურტუმზე ამოჰყო თავი.
ხარბად ჩაასო ხორთუმი ქათმის ხორკ-
ლიან კანს და აღუწერელი ნეტარებით
იგემა ცხოვრებაში პირველი ლუქმა.

— სადაა ყურუმსალი მამაშენი? —
იკითხა კოკინა ბიძიამ.

— ღამის მორიგეა და დილაამდე არ
მოვა, — მიაგება სოსომ და სტუმარს
ოთახში შეუძღვა.

— ეს ვინაა? შენი უმცროსი ძმა
ხოშ არაა? — კაკუჩას მიათითა კოკინა
ბიძიამ. — ამისი დაბადება გუშინდე-
ლივით მახსოვს, შენი ჰირიმი, შე მა-
შაძლო, შენა. — და ახლა კაკუჩა
მოექცა ნათესავის ღონიერ ტორებში.

კაკუჩა შეეცადა მომხდურის მხარე-
ზემოდან მიედევნებინა თვალი პარტე-
ული სხდომის მიმდინარეობისათვის,
რათა არაფერი გამორჩენოდა, სუნთქვა-
შეკრულმა ჭინსის უკანა ჭიბეში დანა
მოისინჯა.

— არც ის თვალბედნიერი დედა-
თქვენია შინ? — იკითხა კოკინა ბი-
ძიამ.

— სამსახურიდან დაბადების დღე-
ზე აპირებდა წასვლას, გვიანობამდე
არ მოვა, — უპასუხა სოსომ.

კოკინა ბიძია ხენეშით დაეშვა სკამ-
ზე და ერთხანს ეკრანს მიაშტერდა,
ურთიერთდაპირისპირებული თანაპარ-
ტიკები მწაოე-მწაოე საყვედურებით
ავსებდნენ ერთმანეთს. სოსო ტულუში
გულზე სკდებოდა: საცაა ქეთი მო-
ვა და რას იფიქრებს, მარტო რომ
არ დაგვხვდებიო. კაკუჩას ის აჯავრებ-
და, ვილაც მოცოლილი ნათესავი საქმის
გაკეთებას არ დამაცლისო. სტუმარს
კი სახეზე მოყვარისეული ღიმილი შეჰ-
ყინებდა. თუმცა თვალეზში ჩამდგარი
ხალევილი საცნაურჰყოფდა, რომ არც ამ
კაცს აკლდა თავისი წილი სადარდე-
ლო.

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა სასო-
წარკვეთილი ცდილობდა სანოვავით
სავსე ჩანთიდან გამოძვრალიყო, თავ-
ზარს სცემდა იკურო სიბნელე და სი-
ვიწროვე. მან უყვარდა სივრცე და სი-
ნათლე. მაგრამ ვერასვლით ველარ მი-
ეგნო იმ ხვერილსათვის, რომლითაც
ამ დაწყევლილ ხაფანგში შემოაღწია,
უმწიოდ ბზუოდა და ფართალეებდა
უკუნეთში გამომწყვდეული.

კოკინა ბიძიამ ღრმად ამოიხზრა,
თვალი მოავლო მდიდრულ ინტერიერს
და აღტაცებით აღნიშნა:

— ბიჯოს, აუშენებია ოჯახი ყურუმ-
სალ მაშთკვენს! — მერე ენერგიუ-
ლად წამოხტა და ომახიანად გამოაც-
ხალა: — აბა, ბიჭებო, ჰე, ღვინო და-
ვაჭმანოკოთ! ისეთია, ერთი თუ გაუ-
სინჯეთ გემო, მერე ბუზებივით ჩაიზრა
ჩიბით შიგ. აბა, დროს ნულა გვარ-
გავთ! — და კოკინა ბიძიამ დაბნეული
ძმები წინ გაირეკა. წუთის შემდეგ
სამზარეულოში იდგნენ ქარვისფერი
ღვინით სავსე ჭიქებით ზელში.

— მშვიდობა აქაურობას, — თქვა
კოკინა ბიძიამ. — საქმეზე ჩამოვედი
ამ დილას, მაგრამ ხვალამდე დაცდა
მითხრეს, სხვა ღამის გასათევი მე არა
მაქვს. ჰოდა, წავიქეიფოთ მე და თქვენ,
ბიძებო. აბა, კარგად იყავით, თქვენი
ჭირივე, თქვე მამამაღლებო!

ჭიქები გამოსცალეს.

— როგორია? — იკითხა კოკინა
ბიძიამ.

— კარგია, — ცალკბად შეაფასა
ღვინო სოსომ, კაკუჩას საერთოდ არა-
ფერი უთქვამს, მხოლოდ პირი გააწ-
კლაუნა. ბიჭებს რატომღაც არ სურ-
დათ გამომტყუარყვენენ, რომ ღვინო
მართლაც საუკეთესოდ ეჩვენათ. ორი-
ვენი ჭერაც ვერ მალავდნენ აბეზარი
სტუმრის მოსვლით აღძრულ გალიზი-
ანებას.

მაგრამ კოკინა ბიძია ამ უცხვირპი-
რობას ვერ (თუ არ) ამჩნევდა.

— აბა, დატრიალით, ჭურჭელი
მომეცით და დანარჩენი აქაა ყველა-

ფერი. — კოკინა ბიძიამ პურ-ჭა-
ლით გატენილი ვეება ჩანთა გახსნა.

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკას მო-
ტლოდნელ ბედნიერებად დაატყდა
თავს ნათელი სივრცე, მზიარული ბზუ-
ილით ამოფრინდა ჩანთიდან და ოთახ-
ში რეტიანივით დატრიალდა.

— თვალბედნიერ დედათქვენს არ
ეწყინოს, ცოტა უნდა ავერ-დავერიო
აქაურობა, — განაცხადა კოკინა ბი-
ძამ და დაუკოთხავად გამოაღაგა განკი-
ნიდან ჯამ-ჭურჭელი.

ბიჭებმა მიატოვეს სახელოებაკა-
პიწებული ნათესავი და სასტუმრო
ოთახს დაუბრუნდნენ. ნერვებდაწყვე-
ტილმა სოსომ მაგიდას სუფრა გადა-
აფარა, მერე ზედ თევზები, ჭიქები და
დანა-ჩანგალი დააწყო, თან ფიქრობ-
და, ქეთინო ნაღდად გაცოფდება. ლო-
გინის ნაცვლად პურ-მათილს რომ და-
ვახვედრებ, ისედაც ძლივს დაეცოლიე
და აწი მორჩა. ჩემთან საქმის დაქერას
აღარ ინდომებო. კაკუჩა განაგრძობ-
და პარტიული დავის ცქერას და თავს
ინუგეშებდა: არაფერია, უთეზისებო-
დაც მოვახერხებ ამაღმ კრებაზე სიტ-
ყვის თქმას, მთავარია, ამ დამბხეულ-
მა ნათესავმა ნამეტნავად არ დამთ-
როსო, არადა, იფ, მართლა რა გადასა-
რევი ღვინოაო.

კოკინა ბიძია სამწვადე ხორცს კნი-
და და ანაზღუდულ ფიქრში დანთქმუ-
ლიყო. შავ-შავი აზრები უტრიალებდა
გნოებაში: სიკვდილ-სიცოცხლის საქმე-
ზე იყო ჩამოსული — მეურნეობის
ღირეჭტორმა უსამართლოდ დასჯა,
სამსახურიდან უკანონოდ დაითხოვა და
აგერ უკვე მთელი წელიწადი სრულ-
დებოდა, ვერა და ვერ პოვა სამართა-
ლი. კაცს წვრილშვილი ულუქმაპუ-
როდ რომ დაურჩა, ეს ნაკლებ ადარ-
დებდა ოფიციალურ ინსტანციებს. რა-
იკომში, პროფკავშირში, სასამართ-
ლოში რომ ვერაფერს გახდა, კოკინამ
„არაფორმალეზელა“ დაამყარა იმედი,
გამოცხადდა ამ დილით მათთან, ოთხი
საათი ალოდინეს. ბოლოს კი მაინც

ვერ მოიცალეს მისთვის, ხვალამდე უნდა დაიცადოთო. შორიდან ვარ ჩამოსულიო, დაიჩვილა კოკინა ბიძიამ, მაგრამ ერთმა წვერაბურძენილმა ახალგაზრდამ ამაზე უთხარა, თუ ერთ დღეს ვერ მოიციდი, მაშინ არ ყოფილა შენი საქმე განხილვის ღირსიო. კოკინა ბიძიამ წყენა მორჩილად გადაეცა და აქეთ, ნათესავეებისკენ გამოსწია ღამის სათევად. მისამართი ქალაღზე ჰქონდა ჩაწერილი, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ის ქალაღი საღაც დაჰარგოღა. მეხსიერება დაძაბა და ძლიეს მოაგნო. ახლა გემრიელ კერძს ამზადებღა და მოყვრის ბავშვებთან მოღხენის სიხარული გულს ოღნავ უხალიებღა, თუმცა შავ-შავი აზრები თავს არ ანებებღენ. ორ გულისტყენას — ძირითადს: სამსახურიღან უღმრთოდ გამოგღებული რომ იყო, და დამატებით: „არაფორმალეზმა“ უგულისყურიღ რომ მიიღეს, კღდეგ მესამე, უჩვეულო შთაბეჭდილება ემატებღა, — აქეთ მომავალი უუცნაურიღი შემთხვევის მოწმე გაზღა: ქუჩაში კოხტად ჩაცმული ახალგაზრღა ქალი მიაბიჯებღა, ქალს გვერდით არანაკლებ სიმპათიური ვაჟი მიჰყვებღა და გაცხარებით ეღაპარაკებღა. კოკინა ბიძიღ რომ წამოეწიათ, სწორედ ამ ღროს ვაჟმა კამათი შეწყვიტა და ქალს მთელი ძალით პანჩური ამოარტყა. ქალი დავარღა, ვაჟი გაიქცა. გოგნებული კოკინა ბიძიღ კერვას ღადღევნა, ვერ ღაეწიღ, მერე ქალს მოუტრიაღღა, მაგრამ ამასობაში ისიც საღღაც გამქრალიყო. ნეტავი რა ჩემი საქმეღ, რას ვერევიო, გაიფიქრა, მაგრამ ეს აუხსნელი სცენა თავიღან არ ამოსღიოღა, ბუნდოვან შიშსა და უიმედობას ჰგვრიღა.

ხორცი ტაფავზე ამიშხინღა და ხახვის ღაქრის ღრო ღადღა. ამ ღროს კოკინა ბიძიას უეცრად გულმა უჩხვლიტა. ბოლო ხანს ხშირად უჩიოღა ამგვარ ტკივილებს, მაგრამ ვალიღოღის წუწუნას მაინც საკუთარი ხელით ღაწურულღაყენებული ღვინის სმა ერჩიღ.

ბრეჩისერა მუსკა ღომესტიკას მიაგზნო ქალაღს, რომელშიც რამდენიმე წუთის წინ ხორცის ნაჭერი იყო გახვეული. ნაკეცში სისხლიანი წვენი ჩავებულიყო. ღომესტიკა განცხრომით მიირთმევღა ამ ნუგბარს და სიცოცხლის ბედნიერებას მთელი სისავსით განიცდიღ.

— ეს მიწღოღა ახლა მე?! — ჩურჩულით ბუზღუნებღა სოსო ტულუში — გააჭირეს საქმე ამ მაშაჩემის და ღვინის გომმა ნათესავეზმა.

— რას ერჩი მაგ კაცს, შე უმადურო, — ღაციწვით ვაეპასუხა ძმას კაკუჩა, რომელსაც ხელი აეღო კასეტის ბოლომდე ნახვავზე, საკმარისად გავერკვე უკვე და აზრის გამოტყმას ისეღაც შევღებო. — თავისი ჰურ-მარილით მოვიღა, უნღა გაჰამოს, გაავას და პატივი გცეს.

ამ კაი ღვინის ხმა არ სჯობიღ იმ შენ მეტიჩარა ქეთონს?

— შენ იმ შენს ძალად პოლიტიკოსებს მიხედე, სანამ გამიღახიხარ, — ღაუღრინა სოსომ ძმას.

— ფეხებსაც ვერ მომკამ: კოკინა ბიძიღ აქ არა მყავს?! — მოუგო კაკუჩამ და ღვარძლიანად ახითხითღა.

ბრეჩისერა მუსკა ღომესტიკას მეტიკამა აღარ შევღლო, ქერში აფრინღა, მყუღროდ მოკალითღა ქალის სიახლოვეს და პატარა წაუძინა.

მუსკას ძილი — ეს იყო მოძრაობის ღაცხრომა. იღუმალი გარინღებღა, რომლის წიღ მშვიღად ფეთქავღა არსებობის ბუნდოვანი განცღა, თანამომეტა — ბრეჩისერათა მიღიარღობით ინღვიღის ამქვეყნად ყოფნის ტანისმიერი ცღანა. ჭიშისა და მოღგმის თანღყოღილი იმპულსი, მეტი არაფერი — ასეთი იყო მუსკა ღომესტიკას პირველი სიზმარი.

მაღე გაეღვიძა და ძილიღან გამოკყვა თავისიანთან შესაღლებელი შეხვედრის ბრმა წინათგრძნობა. ფანჯრიღან უსაზღვრო სინათლე იღვრებღა ოთახში. ბრეჩისერა მუსკა ღომესტიკას

კამ ფრთები შეარხია და მსუბუქად დაეშვა ჰერიდან ფანჯრისკენ.

მოულოდნელად უხილავ ზღუდეს მიაწყდა და სხეულში მწვავე ტკივილმა დაუარა. მუსკა ვერ ხედავდა გამჟღავნებულ მინას და ვერც მის არსებობას ხედებოდა. ქინიანად სცადა ერთხელაც გაკრილიყო სინათლისკენ, კვლავ უშედეგოდ. წინააღმდეგობრიობამ სიბრაზე გაუორკეცა, გააგებით აბუხილდა, მიეხალა და მიეხალა გაუფალ შუშას, ამო მცდელობით შეიგრძნო თავისუფლებისაკენ სწრაფვა. გადაულახავი მიჯნა მტკივნეულად ეხეთქებოდა მის მსუბუქ სხეულსა და სიფრთხანა ფრთებს, გზას უღობავდა, ნებას არ რთავდა ნათლის წიაღში მოეძებნა თავისი ჭიში, ჭილაგი და ნავსაყუდელი.

კაცურად, ულაზათოდ გაიშალა სუფრა. გემრიელი იყო შემწვარი ხორცი, ღვინოც ღიძებულნი ჩამოეტანა კოკინა ბიძიას — ორ კიჭაზევე შექვიფიანდნენ ბიჭები. ახლა მორიგი სადღეგრძელო ისმებოდა:

— ყურუმსალი მამათქვენის და თვალბედნიერი დედათქვენის ნაგრამი ამრავლოს და ააშენოს ღმერთმა! თქვენზე საყვარელი ხალხი არც ამ ქალაქში მყავს და არც ქვეყნიერებაზე, — თამადაობდა კოკინა ბიძია.

ბრეჩისერა მუსკა ღომესტიკა დაილალა შუშასთან უაზრო ბრძოლითა და თავისუფლებისაკენ უსასოო ლტოლვით. ტანდაბეგვილს შიმშილი მოეძალა. ხორაგით სავსე თვალუწვდენელი სუფრა მადის აღმძვრელ სურნელს აფრქევდა. მუსკამ დაუარა საკმელებს, ერთი ორჯერ ხელი აუქნიეს ადამიანებმა, მაგრამ ვერა დააკლეს კარგად ნაკვებსა და სიცოცხლით გულაღებულს...

მოვიდა ექსტრაგავანტური, ეშხიანი ქეთევანი. სოსო რომ ელოდა, იმგვარი შლეგუბრი რეაქცია სულაც არ ჰქონია ბურჟუაზიისა და შემთვრალი კაცების დანახვაზე. პირიქით, რას იზამ, ხდება ბოლშევიკი, აქეთ დააწყნარა. მოშეგებული იყო და სიამოვნებით მიუჯდა ნაღიმს. კოკინა ბიძიამ ღიძის ამ-

ბით აღღერაძელა შემოსწრებული მანდილოსანი, რომელიც მასპინძლებმა ახლო მეგობრად წარუდგინეს თამადას.

— ისე, ჩვენში დარჩეს. და ლამაზ გოგოებთან ძმობა-მეგობრობას სჯობია იმაზე იფიქროთ, თქვე მამაძაღლებო, თქვენა, რომ ყურუმსალ მამათქვენს და თვალბედნიერ დედათქვენს შვილიშვილების ჭყლოპინი დროზე გააგონოთ. — აღნიშნა კოკინა ბიძიამ.

— გააკირა საქმე ამ ბუზმა, — თქვა ქეთევანმა და ღვინიანი კიჭის ტუნზე ჩამოსკუპებულ მუსკა ღომესტიკას ხელი აუქნია. მუსკა, რომელიც მიეჩვია, რომ სუფრასთან მსხდომნი შიგადაშიგ ასე ექცეოდნენ, გულმშვიდად გადაფრინდა კიჭიდან ყველზე. ადამიანთა უგრეგილო აგრესიას იგი არად ავდებდა.

— მოვკლავ მე ახლა მავას, — განაცხადა კაკუჩამ, წამოდგა და სამზარეულოდან ბუზის საკლავი გამოიტანა.

ბრეჩისერა მუსკა ღომესტიკა ამ დროს სატყეველზე დასივრნობდა. უეცრად შემზარავად გაიშხილა სამყარომ და ჰაერის მძლავრი ნაკადი გრივალისებრ დაეძგერა სხეულზე. ძლივს მოასწრო აფრენა და დაზაფრული ბზუილით აიჭრა ზემოთ. პანიკური ზიგზაგით გადაევლო მაგიდას და ფანჯრიდან შემოდგრილ ნათელს, ვითარცა ხსნას მიაშურა. მთელი ძალით შეეხეთქა ფანჯარას, იმავე წამს ერთხელაც დაიგრიგინ-დაიშხილა ბუზის საკლავმა. ბრეჩისერა მუსკა ღომესტიკამ აღსასრულის სიახლოვე იგრძნო. სიკვდილის წამლევადი შიში დაუტრიალდა ტანში. თავგზააღებული კვლავ ოთახის სიღრმეში გაეჭანა და ჰალს შეაფარა თავი. ჰაერში ერთხელაც მოუღერეს მომავდინებელი იარაღი, ძლივს აიციდნა, და, დათრგუნვილი, მიეწეპა ჰერს.

— რა დროს ბუზის დევნაა, შე მამაძაღლო. შენა, — უთბრა კოკინა ბიძიამ კაკუჩას. — მოდი, დაჭექი ამ სკამზე.

აქოშინებული კაცუჩა თავის ადგილს დაუბრუნდა სუფრასთან.

— ბიკო, საქართველოს გათავისუფლებას რო აპირებ, ერთი ბუზის მოკვლა ვერ უნდა მოახერხო? — დასცინა ძმას სოსომ.

— მიდი რა, სიმონ, შენს ბუზებს მიხედე! — დაუბრუნა კაცუჩამ.

— საყაძის ხმალივით არ იქნია ეს ბუზის საკლავი?! — ხითხითს განაგრძობდა სოსო.

კაცუჩამ გადაწყვიტა საუბრის თემა შეეცვალა:

— თქვენ რა საქმეზე ხართ ჩამოსული კოკინა ბიძია? — ჰკითხა სტუმარს.

კოკინა ბიძიას გული გამღვალ-გამთბარი ჰქონდა ცალკე ლეინის და ცალკე მოყვრების სიყვარულისგან. მოხსნა გულის პირი და დაწვრილებით მოჰყვა თავის ამბავს: როგორ მუშაობდა „მეურნეობაში“, რას შოულობდა, რა მიჰქონდა ცოლ-შვილის სარჩენად, როგორ გადაეკიდა მეურნეობის დირექტორი რაღაც უმნიშვნელო დანაკლისის გამო, როგორ ქაფავდა თვითონ დირექტორი, რაც და რამდენიც უნდოდა, როგორ მოხსნეს და გამოავდეს სამსახურიდან, როგორ დაღუპეს და დააქციეს, როგორ აწვალეს რაიკომში, აღმასკომში, სახალხო კონტროლში, პროფსაბჭოში, სასამართლოში... საერთოდ: ამ დასაწვავ-დასაქცევ ქვეყანაში...

ახალგაზრდებმა ერთი ათი წუთი გულისყურით მიუგდეს ყური კოკინა ბიძიას მონათხრობს, მერე კი სახეები ჩამოეღვენთათ. კაცუჩა სერიოზული სახით ვითომ უსმენდა, სინამდვილეში კი ქერიდან სუფრაზე დაბრუნებულ მუსკა დომესტიკას უთვალთვალებდა, ფიქრობდა, ამ ბუზს აუცილებლად მოგვკლავო, მაგრამ ადვომა ეზარებოდა თვლემამორეულს. სოსოს მაგიდის ქვეშ ქეთინოს მუხლი მოეხელოებინა და უჩუმრად უაღერსებდა, ქეთინო კი თავისი მოზღვნილი ფეხსაცმლის ჰვინტით სოსოს „ბოტასს“ ეხახუნებოდა...

პიანინოზე ბუზის საკლავი იდო. მუსკა შემთხვევით დაეშვა ამ ნივთის ბრტყელ, დასაჯდომად მოსახერხებელ ზედაპირზე და უეცრად თავზარი დაეცა: თავისი ჭიშისა და მოდგმის სუნი იყნოსა, ოღონდაც ხრწნამოდებული, სიკვდილთან შედუღებული იყო ეს სუნი, ათობით მუსკასნაირის სამარად ქცეულიყო დაჩვრეტელი ოთხკუთხედი, უამრავი ბრეჩისერას ნეშტი შერჩენოდა პლასტმასას, უსიამოვნო კმუნვასთან ერთად, ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკამ ამ ნივთის მიმართ ანდამატური მიზიდულობა იგრძნო. არც შეეძლო, არც სურდა ამ იდუმალი ადგილის მიტოვება, ნელ-ნელა, ყურადღებით, გაფაციცებით დაეცოცადა წინაპართა ძვალთშესალაგზე.

კოკინა ბიძია დაწვრილებით ჰყვებოდა თავისი გასაჰირის ამბავს, ქეთინომ სოსოს „ბოტასს“ თავი დაანება, სკამზე გადაკიდული ხელჩანთიდან კალმისტარი ამოიღო და ქალაღდის ხელსახოცზე რაღაც დაწერა. კოკინა ბიძიას მოეჩვენა, ჩემს ნალაპარაკევეს ინიშნავსო, როგორც ყურნალისტი პრესკონფერენციაზე. თხრობა არ შეუწყვეტია.

ქეთინომ კალამი გვერდზე გადადო და ხელსახოცი სოსოსკენ გააცურა. „გინდა?“ ეწერა ქალაღზე.

სოსო კალამს დასწვდა და ხელსახოცზე სამი კითხვის ნიშანი დასვა.

ქეთინომ კალამი გამოართვა და დაწერა:

„შენს ოთახში არ გამოვა?“

სოსომ მხრები აიჩჩა.

ქეთინომ დაწერა:

„ვიღდეოკამერა გაქვს?“

თანხმობის ნიშნად სოსომ თავი დაუქნია.

„იმის დროს შეგიძლია გადაღება?“

სოსომ გოცეებით შეხედა ქეთინოს, კითხვის ნიშანი თვალგბში ეწერა.

„შეგიძლია თან „ის“ და თან გადაღება? მარტო მე რომ გამოვჩნდე შენ კი ისე, რომ ვერავინ გიცნოს?“

სოსოს ჩაეცინა, კალამი გამოართვა, ხელსახოცი გადააბრუნა და დაწერა: „საინტერესოა, არ მიცდია, მაგრამ მე მგონი, მოვახერხებ, ოღონდ რატომ?“

ქეთინომ წყრილობითვე უბასუხა: „შესაძლოა, ჩემი დეგენერატი კმრისათვის დამჭირდეს, ჰკუის სასწავლებლად“.

სოსომ მხრები აიჩეჩა და ჩაფიქრდა, აღარ ეციებოდა.

ქეთინომ ხელსახოცი დაჭუმჟნა და, კალამთან ერთად, ხელჩანთაში ჩადო. ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკას მაწოვარა თათებს პლასტმასაზე მიგლესილი ბუხების წარჩენებიდან უხვად აპყვა პარაფინის, პოლიომიელიტის, დიფთერიის, კუთრის მიკრობები, აგრეთვე სოლიტერიისა და აკარიდის კვერცხები. მუსკამ უნებურად გადმოტვირთა ეს „სიმდიდრე“ სუფრაზე, იქ დალაგებულ კერძებს შეურია და ასე შესთავაზა ადამიანებს.

კოკინა ბიძიამ ბოლოს და ბოლოს, შეამჩნია, რომ ახალგაზრდები აღარ უსმენდნენ, ღრმად ამოიოხრა და დადუმდა, კაკუჩას თვალი გაშტერებოდა და ყვინთავდა, სოსო სუფრაზე ჩამოდგარმა სიჩუმემ შეაერთო და გაფაციცებით გახედა კოკინა ბიძიას, ნეტავ, რა მოხდა, რად გაჩუმდაო.

ქეთიმ კი მოულოდნელად განაცხადა:

— იცით, რა, ბატონო ჩემო, მოვისმინე თქვენი ამბავი და უნდა გითხრათ, არა ხართ მართალი, არავითარი მორალური უფლება არა გაქვთ იმ თქვენს უფროსს უჩივლოთ და სამსახურში აღდგენა მოითხოვოთ.

კოკინა ბიძია გაოგნებული მიაცქერდა კალს:

— ჰო, ნუ გიკვირთ, მართლაც გეუბნებით, ის, რომ თქვენი უფროსი ყალბადანდი და ავისმქნელია, თქვენ სრულებითაც არ გამართლებთ, განა თქვენ არ სარგებლობდით იმ თქვენი სამსახურით?! ოჯახის სარჩენად ზომ

იპარავდით და იპარავდით?! ესე იგი, თქვენ ქურდი ხართ და ახლა თქვენზე უფრო ძლიერ ქურდს ებრძვით. უზნეობაა ეს! ნუთუ არ გესმით?!

— ქურდი არა ვარ მე! — ამოილულულა კოკინა ბიძიამ, ისეთი საზეჰონდა, თითქოს ზურგზე მათრახი გადააწნესო.

— საწყენად არ გეუბნებით, — თქვა ქეთინომ, წამოდგა და ჩანთა აიღო. — სიმართლე არ უნდა გეწყინოთ, სიმართლემ უნდა დაგაფიქროთ, დიდი მადლობა, ჩემი წასვლის დროა.

ამ დროს კაკუჩამ თვალი გაახილა.

— დაიცა, მეც მოვდივარ, გაგაცივლებ.

— ნასვამი ხარ, კაცო, არ არის საკირო შენი ასე გვიან ქუჩაში გამოსვლა, — თქვა ქეთიმ.

— არა, კაცო, პარტიის კრებაზე ვარ მისასვლელი, — თქვა კაკუჩამ და დაასლოკინა.

— ჰო, თუ ასეა, მაშინ წავიდეთ, — დაყაბულდა ქეთი.

ახალგაზრდები წინაარში გაეიდნენ.

კოკინა ბიძია გახევებული იჯდა სათამაშო ადგილზე; გულმოწურული, გაღახული, დაქანცული და ვერც კი გრძნობდა, რომ მაგიდაზე მძიმედ ჩემოდებულ გლეხურ, გაუხეშებულ, შრომისაგან დაკოჟრილ მარჯვენა ხელზე გულარხინად დააცოცავდა ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა, ხორთუმში იგემოვნებდა კანის ფორებში გამჭდარ ოფლიან მტვერსა და მიწას.

ქეთი გასრულდა, დადამდა. ქეთივანი წავიდა, კაკუჩას არ გაუცილებია: უკანასკნელ წუთს იგი საძინებელში გავიდა სვიტრის ჩასაცმელად, მაგრამ უცერად მოწყვეტით დაეცა თავის საწოლზე და ღრმა ძილს მისცა თავი. სუფრასთან მობრუნებულ სოსოს კოკინა ბიძიაც მძინარე დაუხვდა: ფეხზე გაეხადა, დივანზე პირით კედლისკენ მიბრუნებულიყო და თვალები დაეხუჭა. სოსომ პლედით მოიტანა და სტუმარს დააფარა, მერე ერთხანს იბოდი-

ალა: ქიკა ღვინო გადახუხა. სიგარეტი მოსწია, სუფრის ალაგებაც კი დააპირა. მაგრამ დაეზარა, წავიდა თავის ოთახში. ჩაწვა ლოგინში, წიგნის კითხვა სცადა. თუმცა ვერ მოახერხა, ასოები უორდებოდა. შუქი გამორთო და გაირინდა, უნდოდა დაეძინა. მაგრამ ვერ იძინებდა. თავებრუ ეხვეოდა და ქვეყნიერება ყირაზე გადასდიოდა.

ტულუშების ბინაში სიბნელე და სიჩუმე გამეფდა.

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა დაბნეული დაფრენდა აქეთ-იქით. იგი ვერ იტანდა სიბნელეს, მისი ბუნება ვერ ეგუებოდა უსინათლობას. მუსკა მოხერხებულ ადვილს დაეძებდა უკუნეთში, სადაც მშვიდად დაისვენებდა გრძელი ღლის აურაცხელ შთაბეჭდილებათაგან ქანცმილულად.

სოსომ ხელი აუქნია ბუხს. „არ დამძინებს ეს დამპალი“, გაიფიქრა. — ნეტა მოეკლა კაკუჩას წელან... თუმცა, რა ვიცი, ეგებ ეს სულ სხვა ბუზია. ბუზების მეტი რაა. კაკუჩა დებილია: ბუზის მოკვლას რა უნდა. კოკინა ბიძიამ არ დააცალა, თორემ მოკლავდა. ეჰ, კოკინა ბიძიამ არაფერი არ დაგვაცალა დღეს. საიდან მოვეთრა. უჰ! ახლა ქეთი აგერ მეწოლებოდა. არა უშავს, ხვალაც ჩვენია... ნეტავი მართლა სერიოზულად მეუბნება გადაღებაზე, თუ მაგიყებს. ისე, მაგარი გადარეული ვინმეა, პო-პო-პო, რა დაურხია კოკინა ბიძიას, ქურდი ხარო... შემეცოდა საწყალი კაცი. თუმცა, რა ჩემი შესაცოდია?! შესაცოდები ჩვენ ვართ მაგისნაირების ხელში. ერთი მაგისი... არა, ეს ბუზი თუ არ მოკვალა, დაძინება არ მეღირსება...

სოსომ ერთხელაც გაიქნია ხელი და მუსკა დომესტიკას მოარტყა. დარეტიანებული მუსკა ბზუილით გაიჭრა ბნელში და მიძინარე კაკუჩას გადაუფრინა. კაკუჩა ხვრინავდა და სულაც არ ესიზმრებოდა ცხარე დებატი, რომელიც ამ დროს შტაბ-ბინაში დაპირისპირებულ მხარეთა შორის კატასტრო-

ფულ შეხლა-შემოხლაში გადაზრდილიყო.

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა სულ გადარია სიბნელეში. ნათელ წერტილს ეძებდა და თანდათან ღონე ეცლებოდა. კაკუჩას ხვრინავამ კიდევ უფრო მეტად შეაშინა, სასწრაფოდ განშორდა ამ მრისხანე ბეგრებს და ახლა კედლისკენ პირმიკეულ კოკინა ბიძიას ჩაუქროლა, ორიოდ წრე შემოხაზა და კვლავ მის მარჯვენა ხელზე დაეშვა. ბნელში მუსკამ იცნო ეს ხელი და ოდნავ დამშვიდდა. თავი სამშვიდობოს დაიგულა, გადაწყვიტა, აქედან არსად წასულიყო.

კოკინა ბიძია კვლავ ვერ გრძნობდა ბუხს, თუმცა სრულიადაც არ ეძინა, დაღლილსა და ღვინოსასვამს, წყვეტილი სურათები უელავდა თვალწინ, ყველაზე ხშირად ის კლანდობოდა. ბიქმა რომ გოგონა გამეტებით წიხლი უთავაზა. წარმოსახვაში ათამაშებულ კადრებს აკვიატებული ხმები ერთვოდა, პირველ რიგში ქეთევანის მიერ წარმოთქმული უღმობელი სიტყვა „ქურდი“ გუგუნებდა ყველაზე შემხარავად. ცუდ გუზებაზე იდგა კაცი, მოშხამვოდა არსება. ჩასწყვეტოდა მკერდში თავმოყვარე ძარღვი, გული სულ უფრო და უფრო მწვავედ ჩხვლევდა, უცხოვდ გრძნობდა თავს მოყვრებისას, ყოველ შემთხვევაში, ახლა წამოდგომას, ვალიდოლისა და „მიშველეს“ თხოვნას სიკვდილი ეოჩია, გულის ტკივილის არც არასდროს შემინებია. შეჩვეოდა, ოღონდაც ამქვრად სიმშვიდეს მიეტოვებინა კოკინა ბიძია. თუმცა ეს გულის ტკივილის კი არა, უიღბლობაზე ფიქრის, ქუჩაში ჩანახი აღუხსნელი პანჩურისა და ლამაზი გოგონას მიერ ქურდობაში დადანაშეულების ბრალი იყო, ყოველივე ერთ სევდიან, გამოუვალ წრეში ტრიალებდა და ბზუილით გარს ერტყმოდა ნაცემი ძაღლივით აყმუვლებულ გულს.

სინამდვილეში ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა ბზუოდა. იგი დამშვიდებუ-

ლიყო და თანდათან სიბნელესაც შეჩვეოდა, მეტიც: სიბნელის უპირატესობასაც კი მიმხვდარიყო — უსხივო სივრცეში მუსკა თავისუფალი და უძლეველი გახლდათ, ნამდვილი ბნელეთის მბრძანებელი, უშიშრად დაბზუოდა ჩალუსკუშებულ ოთახში და შეეძლო ის ეკეთებინა რაც მოეგონებოდა.

ქალბატონმა ალინა ტულუშმა მთელი საღამო შესანიშნავ ღონისეში გაატარა მეგობრის დაბადების დღეზე, უკეთ — სამოცი წლის იუბილეზე, რომელიც ვინმე მეტად სახელგანთქმულმა და შეძლებულმა მასპინძელმა უმაღლეს დონეზე ჩაატარა. ნაშუაღამევსა იწყო საზოგადოებამ დაშლა, სტუმართა შორის ბევრი იყო ნაინფარქტალ-ნაინსულტარი, ვინც ღვინოს ველარა სვამდა, სამაგიეროდ, უმანქანო სტუმრები იქ არა ყოფილან და ყველანი სახლებში ჩამოარჩნენ. ქალბატონი ალინა მეგობრებმა „ვოლგით“ მიაგრიალეს შინ, ქალმა აიარა კიბე, შევიდა სახლში სასწრაფოდ ფანჯარას ეცა და მომცილებლებს ჩასძახა, უკვე შინა ვარ, შეგიძლიათ წახვიდეთ.

დედის კივილმა ახლად ჩათვლემილი სოსო ლოგინიდან გულგახეთქილი წამოახტუნა, თუმცა, მყისვე მიხვდა, რომ საგანგაშო არაფერი ხდებოდა.

— მოხვედი? — გაეხმაურა დედას.

— კაკუჩა სახლშია? — კითხვა დაუბრუნა დედამ.

— კაკუჩაც სახლშია და კოკინა ბიძაც, — მიუგო სოსომ.

— ვინაო? — გაოცდა დედა. — ვინ არის კოკინა?

— მე მეკითხები?! — გაოცდა სოსო. — ვინ არის, და თქვენი ნათესავი, შუა ოთახში წევს, დახედე და მიხვდები, ვინც არის.

ქალბატონმა ალინამ სასტუმრო ოთახს მიაშურა და შუქი აანთო.

ბრეჩისეგრა მუსკა დომესტიკა ამჯერად სინათლემ დააფეთა. ეს ზაფხვა ბევრად ძლიერი იყო წელანდელზე — სიბნელით მოგვრილზე. შუქმა, რომ-

ლის არსებობა უკვე დაეწყებული ჰქონდა, უეცრად გამოაცალა ნიადაგი მუსკას მშვიდ ძალაუფლებას; ტახტიდან გადმოგდებული მონარქივით გაერიდა იქაურობას ბნელეთის ყოფილი მბრძანებელი, კიდევ ერთხელ შეეხიზნა ჰერს.

— პირველად ვხედავ ამ კაცს, — თქვა ქალბატონმა ალინამ, როდესაც ტახტზე მწოლიარეს დახედა. — მაშაშენის მხრიდან იქნება, ქვეყნის ნათესავები ჰყავს... სუფრის გაშლა თუ იცი, ალაგებაც უნდა იცოდე, — უსაყვედურა შვილს.

— კაცს დაეძინა და თეფშების რა-კარუცს ხომ არ ავტეხავდი, — თავი იმართლა სოსომ.

— ჰო, კარგი, წადი, დაწევი, — უბრძანა დედამ, მერე შუქი გამორთო და თავის საწოლ ოთახში გავიდა, ნაჩქარევად — მოიშორა მორთულ-მოკაზმულობა, ლოგინში ჩაწვა და მხიარული დროსტარების ნეტარ შთაბეჭდილებათა ბუჩქში გაეხვია.

კვლავ დაბნელდა და ყველამ დაიძინა, მათ შორის ბრეჩისეგრა მუსკა დომესტიკამაც. იგი ჩამოჯდა ფანჯრის ჩარჩოზე და გაირინდა. ახლა მან თავისებურად, ინსტინქტურად უკვე იცოდა, რომ სინათლეს სიბნელე ერჩივნა. მის ცხოველურ ბუნებას უყვარდა გაჩახახებული სივრცე, მაგრამ მუსკას არსებაში ღრმად ფეოქავდა მისი მეორე — მისტიკური ბუნებაც, რომელსაც იღუმალ კავშირი გაუბა ინფერალურ ქვესკნელთან და ძილ-ღვიძილის ზღვარზე მყოფმა მუსკამ სწორედ ეს ქვეშაირიტება გაიცხადა, — იგრძნო თავისი ძირითადი დანიშნულება, მიხვდა, რომ ნათლისა და აღამიანის მტრად იყო გაჩენილი, მერე ჩაიძინა და წამის შემდეგ, აღარაფერს გრძნობდა არყოფნის გარდა. ასეთი ძილი სჩვეოდა მის ჯიშსა და მოდგმას.

კოკინა ბიძაც აღარაფერს გრძნობდა; აღარც შემაწუხებელი სურათები უკრთოდნენ თვალწინ, აღარც შეუ-

რაცმყოფელი სიტყვები ჩაესმოდა, აღარც მწუხარე ფიქრი ტანჯავდა...

გარიყრაყმა ფრთხილი შუქი შეაბარა ღამეს, მერე ამომავალი მზის გრძელი, წითური სხივი დაეშვა ფანჯრის რაფაზე და ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა გაღვიძა. ეს კიდეც ერთი ახალი სიამოვნება იყო: გაღვიძება, კუპრიდან გამოსვლას როდი ჰგავდა, არარაობიდან უცნობში შემოსვლა როდი იყო, გაღვიძებას თან ახლდა არსებობის უწყურობა ცოდნა და ბედნიერების უაზღვრო განცდა. მუსკამ საგულდაგულოდ გაისუფთავა ფეხები, გაისწორა ფრთები და ხალისით აიჭრა მომღვაწეობის მზით გადისკროვებულ პაერში.

გივი ტულუშს არცთუ მძიმე მორიგეობამ მოუწია, მხოლოდ ერთი გადაუღებელი ბრმა ნაწლავის ამოჭრა მოუხდა, დანარჩენ დროს საორდინატოროში თვლემდა, ან გაზეთს კითხულობდა. განთიადისას გამოსწია შინისაკენ, მანქანა გარაჟში დაბინავა და სახლში ავიდა. ოთახში მჭისე სუნის და დახუთულობა შეეგება. გივიმ პირველ რიგში ფანჯარა გამოაღო და დილის სუფთა ჰაერი შემოუშვა ოთახში.

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკას უცბად აუსრულდა გუშინდელი ნატერა — მინახე ფრთების მიმტერევა საჭირო აღარ შეიქნა — იოლად გასცდა აქომამდე გადაულახავ ზღუდეს და ღია სივრცეში აღმოჩნდა. დაუბერა ქარმა, გარემოს უზომოდ გაზრდილმა, გრანდიოზულმა მასშტაბმა შიშისა და გაურკვევლობის გარდა, არაფერი აგრძნობინა: არც სისხლის ყივილი, არც თავისუფლებისაკენ მისწრაფება. ერთი მცირე წრე მოხაზა ფანჯრის სიხლოვეს და დაბრუნება აიჩქარა. ნურას უკაცრავად: წინ კვლავ უხილავი მიჯნა აღიმართა, მუსკა მიხვდა, რომ ხიფაზაში მოექცა. მინამ თვალთმაქცურად გაატარა, მერე კი მუხანათურად გადაელბა და შინ აღარ უშვებდა. საწყალობლად აბზუილებული მუსკა დო-

მესტიკა გამწარებით მიეჩაგურა. შას, სასტიკად დაიფეხა გულ-მუცელი და სიფრთხნა ფრთები.

გივი ტულუშში გაოგნებული იდგა შუა ოთახში და დივანზე მწოლ კაცს მიჩჩერებოდა, ფიქრობდა, ხომ არ მეჩვენებოდა, არ ეჩვენებოდა. ფეხაქრუფით მიუახლოვდა და სახეში ჩახვდა. „რა ცული ფერი აქვს“, ექიმის პროფესიული დასკვნა გაუკრთა გონებაში. მერე მყისიერად ოჯახის მამამ იფეთქა კაციში. გაეცხლებამ დაუარა ძარღვებში. ცოტა ახალგაზრდა რომ ყოფილიყო და ცოლიც ცოტა ახალგაზრდა რომ ჰყოლოდა, პირდაპირ მას მიეჭრებოდა ახსნა-განმარტებისათვის, მაგრამ რადგანაც ალინაზე ეკვიანობა მეტისმეტად ნაგვიანვე იყო, გივი ტულუშში სოსოს საწოლისკენ გაექანა. უცხო სტუმრების (უმთავრესად ქალების) შინ მოყვანა უფროსი ვაჟის ხელწერას ჰგავდა.

ერთხელაც შეასცდა მუსკა ფანჯარას: „კიდეც ერთხელ... კიდეც... კიდეც... ძალა და იმედი უღმობლად იყოფოდა... უცებ უხილავმა მტერმა უკან დაიხია, მუსკა კვლავ ოთახში აღმოჩნდა. გახარებული აბზუილდა და მის აქომამდეც ცოდნას კიდეც ერთი უკანასკნელი წვეთი დაემატა: შეიტყო, რომ იგი ოთახის ბუზია, სწორედ ოთახისა — ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა. ამ უკანასკნელი წედომით გაასრულა თვითშემეცნების ეტაპი და ამიერიდან შეეძლო ზრდასრული ინდივიდის ცხოვრებას შესდგომოდა, ვინაიდან თავის თავის შესახებ უკვე იცოდა ყველაფერი, რაიც შესაძლოა იცოდეს ბუზმა.

მამამ ხელი ჰკრა მძინარე სოსოს და დასაძახა:

- ვინ არის, ბიჭო, ის კაცი?
- ვინ კაცი? — ვერ გამოერკვა ერთბაშად სოსო.
- ის!
- შენი ნათესავია, კოკინა ბიძია.
- რის ნათესავი, ვინ კოკინაო?

ეგეთი არავინაა ჩემი გვარსა და ჯი-
ლაგში.

— რას ამბობ, კაცო?! — გაუყვირ-
და სოსოს. — წამდაუწუმ ყურუშსალად
გისენიებდა, დედაჩემზე კიდევ „თვალ-
ბედნიერს“ გაიძახოდა.

— ჩემს დღეში ყურუშსალი არავის
უკადრებია ჩემთვის. — აღნიშნა დაბ-
ნეულმა გივიმ. — დედაშენის ნათესა-
ვი იქნება.

— არა, — თქვა სოსომ. — დედა-
ჩემმა დახედა და: არაო...

— ვაჰ! — აღმოხდა გივია. — აბა
ვინ ოხერია?

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა კი
ამასობაში გულმოდგინეთ შეუღდა
თავისი ამქვეყნიური დანიშნულების
აღსრულებას: მას ყოველი ღონე უნდა
ეხმარა, რათა ადამიანების სისხლი გა-
ეშრო, მათი ნერვები დაეწვეცია. საა-
მისო ერთ-ერთი იოლი ზეჩხი მათი დი-
ლაუთენია გაღვიძება იყო. მუსკა პირ-
ველად ქალბატონ ალინას დააცხრა
ბუთლით და ტბილი სიზმარი წაპ-
გვარა. თავისმა საქციელმა კმაყოფი-
ლება მოჰგვარა მუსკას. მაგრამ ამას-
თანვე იგრძნო, რომ სახლში რაღაც
კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი და საინ-
ტერესო ზედობდა: ჰაერში საოცარი,
გრანდიოზულად მიმზიდველი სუნი
ტრიალებდა. მუსკა დომესტიკა ვალ-
დებული იყო, ამ ძლივს შესამჩნევი
სუნის წყარო მოეძებნა. ამა მთელი
მისი არსება დაუოკებლად მოითხოვ-
და.

— არც შენ იცნობ, გივი, მაგ კაცს?
— უმაღ აულო ალლო შექმნილ ვითა-
რებას ქმრის გაოგნებული სახის დამ-
ნახავმა ქალბატონმა ალინამ. — მე
შენიანი მეგონა.

— დარწმუნებული ხარ, რომ შენი-
ანი არ არის? — კითხვა მოუტრიალა
გივი ტულუშმა ცოლს.

ამასობაში ბრეჩისერა მუსკა დო-
მესტიკამ კაქუჩა გააღვიძა. მაგრამ

ჩადენილით ტვობისათვის აღარ ეცა-
ლა მუსკას: ენით აუწყრელი ბედნიე-
რება კვლავ ჰაერში ტრიალებდა,
მძლავრდებოდა და თავისკენ უხმობ-
და. სასწრაფოდ უნდა ეპოვნა ამ მათ-
რობელა სიტკბოების სათავე — ის
სადაც აქვე იყო, ამ ოთახებში. თუ
იპოვიდა, მუსკაზე ძლიერი და ბედნი-
ერი არავინ იარსებებდა. ეს იქნებოდა
არნახული წარმატება, სიცოცხლია
მწვერვალი, იბლისის ზეიმი და უმაღ-
ლესი მიზნის მიღწევა. არადა, მუსკას
მახვილი ალლო მიუთითებდა, რომ მი-
ზანთან ახლოს იყო და, საცაა მიალ-
წევდა კიდევ მას.

კაქუჩას თავდამაწყვევარ „პახმელია-
ზე“ გაეღვიძა და სტუმრის ვინაობის
შესახებ თავისიანების დაბნეული ბჭო-
ბა მოეწმა.

— ნალდად მისამართი შეეშალა მაგ
კაცს. ეტყობა, ვილაცაში ავერიეთ. —
თქვა სოსომ.

— მერედა, ასეთი დოკლამები რამ
გაგზარდათ, თქვე კრეტინებო, რომ
მთელი დღე ამას ვერ მიხვდით. —
იბრღვინა მამამ.

— კაი და, რა დაშავდა? ჩამოვიდა
კაცი და გვაპურმარია. — თავი იმარ-
თლა სოსომ.

— ისე, მაგარი „პაზორნი“ ღვინო
იყო, თავი მისკდება. — ჩაუბრუნა კა-
ქუჩამ.

— ახლა რომ მოგვთხოვოს, არ გიც-
ნობთ და ჩემი პურ-მარიალი დამიბრუ-
ნეთო?! — იხუმრასავით მამამ.

— ჩვენ მოვიწვიეთ. თუ?! — სე-
რიოზულად აღიქვა ქმრის ნათქვამი
ქალბატონმა ალინამ.

— მოდი, კაცო, გავაღვიძოთ და
ვკითხოთ. ვინ ბრძანდებოთ. — წი-
ნადადება შემოიტანა გივი ტულუშმა.

— დაიცა, რა, ეძინოს, კაცი ნაქეი-
ფარია. — შეეცოდა კოკინა ბიძია კა-
ქუჩამ.

ეგებ მართლა ჩვენი ნათესავია. უნერხულია გაღვიძება. — თქვა ქალბატონმა ალინამ.

— იძინოს. ბოლო-ბოლო ხო გაიღვიძებს ეგ ჩემის თვრამეტიანი. — თქვა სოსომ.

გივი ტულუშმა ამოიხვნეშა და თვალები მოიფშვნიტა: ღამენათევს ერთი კარგი დაძინება ქვეყანას ერჩია.

ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა უმაღლეს ნეტარებაში ჩაფლულიყო მას ბედმა არგუნა საჩუქარი, რაზეც ყოველი ოთახის ბუზი როდი გაბედავდა ოცნებას. ბრეჩისერა მუსკა დომესტიკა

მიცვალეზულის სახეზე მოკაღმდეგეზულისა
ლიყო და ხარბი ცახცახით ისრუტავდა
ხრწნადაწყებულ მოლეკულებს, რომ-
ლებიც უკვე გაჩენილიყვნენ მკვდარი
ადამიანის ჯვარში.

გულალმა იწვა ტახტზე უცხო მი-
სამართზე შეცდომით მოხვედრილი.
ინფარქტიტ გარდაცვლილი კაცი, უმ-
წეოდ ჩამოვარდნოდა იატაკზე გლეხუ-
რი, გაუხეშებული, შრომით დაკოჟრი-
ლი მარჯვენა. გაციებულ შუბლზე კი
გახარებული დაცოცავდა ბრეჩისერა
მუსკა დომესტიკა — ჩვეულებრივი
ოთახის ბუზი.

დევი ჯავახიშვილი

კადლის საათი

ობობას ქსელით
დადის საათი,
დრო ბადეს გვაქაოვს
და ცდილობს ფრიად,
რომ დაგვიმტონოს
და
მიგეანარცხოს
კედელს, რომელსაც
სიბერე
ჰქვია.
ყოველ წამს მიაქვს ჩვენი
ნაწილი
და ტკივილისგან ვიცრიცებით,
ვქრებით თანდათან,
როგორც ნისლი ქარიან დღეში.

სინაზი

ძალზედ ზოგადი,
ალარც შენი,
ალარც იმისი,
დრო ჩქარა გადის,
მზეს ვადნები, როგორც ირისი.
ოდესმე ალბათ გამიმღლავნებენ
საიდუმლოს ლაბირინთების,
ფერგადასული ტილოებიდან
ამოფრენილი
მტრედები ფოსტის,
მაგრამ განგება კვლავ იგვიანებს
და მეც სურვილი არა მაქვს მოცდის,
რადგან არ ვიცი, კვდება პოეტი,
თუ შემოდგომის სიმშვიდე მოდის.

მეგავიდეოება

დგანან ლანდებად და მწუხარებად
საუკუნეებს რაც ჩემთვის დარჩათ,
ის რაც შორიდან ჩანდა აფრებად
ფერად სიზმრებად მღელვარე
ზღვათა,
ჯერ სევდად იშვა... მერე სიმღერად,
ბოლოს დემონთა მონობად ახდა

და ახლა მუდამ ვარ მოლოდინში
იქ ვარსკვლავეთში თუ აქვე,
სახლთან.

არა, გრძნობებში მე არ შემშლია,
ლექსმა ერთგვარი ტკივილი იცის.
მანაც, რომელიც უკვე ჩემშია,
მანაც, რომელიც ჯერ გარეთ მიცდის.

სიზმარი

თეთრი ღრუბელი —
სულის გრიგალთა მიერ
დევნილი,
სინაზეთა და სიმსუბუქეთა
სასწაულებით გადარჩენილი,
ცოდვილ სიცოცხლის
მღვრიე აჩრდილებს,
ხიდან მოწყვეტილ ფოთლად
აკვრია,
დარჩენილ დღეებს მასთან
ვანყვილებ
ლექსებად ვტოვებ, რაც
დამპარგვია.

სასჯელი

ღმერთმა წამართვა მეხსიერება,
ალარ მიმღლავნებს არც სახეებს,
ალარც სახელებს,
არ ვიცი ვინ ვარ, ვინ ვიყავი,
ანდა რა მერქვა,
თქვენამდე ასე წვალებით მოსულს
ის დამავინწყდა, რაც უნდა მეთქვა.
თუმცა დიდი ვარ
და ცას ვკიდევარ,
როგორც ტკივილი
გარეშე სივრცის.
ჩემამდე თქვენი ვერ
მოდის მზერა,
რად გამაჩინა, უფალმა იცის.
მაწუხებს სევდა და სიყვარული
რასაც ვერასდროს დავყოფ
ბგერებად,
რადგან არ მახსოვს ასომთავრული,
ღმერთმა წამართვა მეხსიერება.

გოდერძი ქეიშვილი

ალცანდრე

პორტრეტი მოთხრობისათვის

იმხანაჲ, თითქმის ყოველ ზაფხულს ახლო ნათესავებთან ვატარებდი ლანჩხუთში, ამიტომ ბავშვობიდანვე დამამახსოვრდა ის ტანდაბალი, მელოტი კაცი, დანაოკებული შუბლი და წვრილი თვალები რომ ჰქონდა. ამ თვალების ფერი არც მე ვიცოდი, და, ალბათ, არც სხვა იქაურთაგანმა, რადგან ეს კაცი პირდაპირ არასოდეს შემოგხედავდათ (ახლა ვხვდები, ეს მისი ჩვევა იყო, წლების მანძილზე გამომეშავებულ, დახვეწილი ჩვევა, რაიც ნიღბის თუ გრიმის მაგიერობას უწევდა ერთი სახიდან მეორეში გარდასახული მსახიობივით), რომც შემოგხედდა, ახლომხედველივით მუდამ მოკუტრული გუგებიდან აბა, რას გაარჩევდიო.

თანასოფლელები კნინობით ეძახდნენ ალცანდრეს (ყველა გიჟად, კუანაკულულად თვლიდა), თორემ დაბადების მოწმობაში განთქმული სარდლის, ალექსანდრეს სახელი ეწერა და გვარიც არ ჰქონდა მაკედონელზე ცუდსმოვანი და ნაკლებად მედერი, თუ სიმბოლურად გაიზრებს კაცი.

ალცანდრე ქორიძეს სადაურობა არავინ იცოდა, საკუთარი ფანტაზიით ზოგი რას ამბობდა, ზოგი — რას, თუმცა, სარწმუნოს და ნამდვილს არაფერს, ის კი კარგად ახსოვდათ, რომ იგი ოცდაათიან წლებში, კოლექტივიზაციის გამარჯვების შემდეგ გამოჩნდა ლანჩხუთში და მას მერე ფეხი აღარ მოუც-

ვლია, ისე გაითავისა იქაურობაც, ენამოსწრებულ დაბელთა ლიმილიც და სიკეთეც, უფრო მეტიც, ის აქ კოლორიტულ ფიგურად იქცა: დიდი თუ პატარა, განურჩევლად, ყველა იცნობდა, დასცინოდნენ, მაგრამ უყვარდათ კიდევ, ოჯახებში სადილ-ვახშამზე იწვევდნენ კიშკართან ჩავლილს, უმასპინძლდებოდნენ, თან ერთობოდნენ, სიცილის განწყობაზე მყოფნი, კლოუნით უყურებდნენ და ასე განსაჯეთ, ნატრობდნენ კიდევ მის დანახვას. საკმარისი გახლდათ, ერთ დღესაც არ გამოჩენილიყო ქუჩაში თავისებური ლილინით ან სიმღერით მიმავალი, გულნაკულობას გრძნობდნენ, თითქოს რაღაც მნიშვნელოვანი, აუცილებელი გამოსცლოდა მათ წარმოსახვას.

საოცრად ნელი, უცნაური სიარული იცოდა, ფეხებგაჩაჩხული ისე მიაღაჩებდა, თითქოს ჩაისველა ან ღელეზე გადახტომისას თავი ვერ შეიკავა და წყალში ჩაჯდაო. ზოგჯერ, ბახუსმორეულს, მარცხი მართლაც მოსდიოდა, რაც ყოველივე წვრილმან-მსხვილმანისადმი თვალბგამოქაჩული, სმენაგამახვილებული დაბელების სალბაბუცოდ იქცეოდა ხოლმე.

— შეხედე, ჩოუდრიშინებია ამ უპატრონოს!

— დღე და ღამე მთვრალია და აბა, რა მუჟა, გიკვირს ახლა შენც!

— ბიჭო, ჩვენც ვთვრებით. მარა...

— შეადარე ახლა მაგ გიყს შენი თავი!

— ვითომ გიყია?

— აბა, რაა, კაცო!

— რაცა ექვი მეპარება, უფრო თვალთმაქცია, განგებ აბდლობს-მეთქი, ვფიქრობ ჩანდახან: ფრონტზე წასვლისგან გადვირჩინა თავი, კანონი არ აწუხებს და არაფერი, ბეუტურობს, რაც მეუხასიათება და არის, გიყი კი, ხომ იცი, თავისუფალია!

— გაჩერდი, თუ კაცი ხარ, მაგ გაქირვებულს ჭკუათამაშოფელს რა უგავს, ზო, ზო, რას უქიმინებს, დეიწვა პირდაპირ სიყვარულით, მიდი ალცანდრე, მიდი!

ჩვენი, ბიჭები, განსაკუთრებით სიყმაწვილისას, ვაგულიანებდით, ემღერა, ვაგლაზავებდით, რომ მერე გვეცინა, გვესტვინა, გვეყვირა ბავშვური უტაქტობით აღფრთოვანებულებს: ალცანდრე-ბოთქ, ალცანდრე-დარტყმული!, როგორც რეპინის ტილო, — ივანე მრისხანეს მიერ შვილის მკვლელობის ეპიზოდი, ისე დაუფიწყრად ჩამრჩა მხესიერებაში მისი იმდროინდელი სახე (ახლაც, თითქმის ორმოცი წლის შემდეგ რომ უხერხულობას მაგრძნობინებს ხოლმე), ჩვენი ხორხოცისას უცნაურმა, თითქოს ზენაარულმა სხივმა გადაურბინა სახეზე და კბილებში გამოსკრა: დაიკარგეთ აქედან, თქვე ლაწირაკო უღმერთობო!..

იგი წაუბლისებლადაც ღიღინებდა, მღეროდა, ახარებდა თავის ჭიას.

ალცანდრეს პიანო და ფორტე კი, მეტ-ნაკლები შინაგანი გრძნობით აღვსილი, მის გუნებაზე, ნასევამობასა თუ უსევამობაზე იყო დამოკიდებული, ოღონდ ტონი ყოველთვის ერთი და იგივე ჰქონდა, დაახლოებით ისეთი, კანონის არიის შესრულებისას რომ აქვთ მომღერლებს, თითქოს მოთქვამენო, მისი რეპერტუარი, საკუთარ ტექსტზე შექმნილი, ასე ვთქვათ, რომანსით შემოიფარგლებოდა, რასაც ერთი ხალხური სიმღერის მოტივზე ასრუ-

ლებდა ხოლმე, და ამ რომანსს იქაურები შემოიღობს ბოდვად თვლიდნენ, არანორმალურის ახირებად, რაღაცას რომ ამოიჩემებს და წარამარა იმეორებს.

შავი ზღვის პირას, დუმმმ.

ვარსკვლავი ბრწყინავს, დუმმმ.

ზინაია ჩახვავილს, დუმმმ.

ფოსტის წინ სძინავს, დუმმმ...

— ფოსტის წინ რაა, ქუჩაში, თუ? — ჰკითხა ერთელ მილიციის გამოძიებელმა, გზად მიმავალ ალცანდრეს რომ წამოეწია.

— ვითომ არ იცი, იქვე არაა მისი სახლი, დუმმმ?

— მაინც რა გატირებს?

— ჩემ დამწვარ სიყვარულზე ვტირი, დუმმმ!

— რ, დეიკარგე საცხა!

— ყველას მაგივრადაც ვტირი, დუმმმ.

— ყველას მაგივრად?!

— კი, ბატონო, ვინც ამ მთავრობის, ეშმაკის ნაშეიერებისგან ვართ მოჭაყული, დუმმმ.

— ჩუ, — თითი დაუქნია გამომძიებელმა, — არ თქვა მაგი მეროდ, თუ არა წახვალ ვირის აბანოში, გეიგე, დუმმმ?

— შენისთანები რომ არ ყავდეთ, რა ეშველებოდა მაგენს, დუმმმ!

ამას უცებ სართულებიანი გინება მიაყოლა: ლესტანბერის დედა ასე და ისე ექენიო! გამომძიებელი, ადრე რომ სუკში მუშაობდა, ბელად მიხვდა, ვის და ვის გულისხმობდა იგი ამ შეიკოწიწებულ სახელში და წამოქარხლებულმა, შიშით დაუღრიალა:

— რა გითხარი მე შენ!

— არის, უფროსო! — ხელი საფეთქელთან მიიტანა ალცანდრემ, მერე ჩაიქნია, გზა განაგრძო და გულში გაიფიქრა: „ისე ჩემმა ზინაიამ იხაროს, რა-ვარც თქვენ მალე მოგედოთ ბოლო!“

და მას მერე, დაახლოებით ამ ტექსტით მეორდებოდა, ასე მთავრდებოდა

ეს სცენა მილიციის თუ სუკის ხან ერთ, ხან მეორე თანამშრომელთან.

კომუნალური განყოფილების მოავარი ინჟინრის, ამჟამად ხანშიშესული მეუღლე ზინაია კი, იგივე ზინაიდა ჩახვაშვილი, ახალგაზრდობისას რომ არც-თუ სახარბიელო რეპუტაციით იყო ცნობილი დაბაში, უწინ მოსწონდა, უყვარდა თურმე ალცანდრეს და ახლაც არ განელეობდა მისდამი ტრფობის ალი. ომიანობისას ერთად გავლილ-გამოვლილიც უნახავთ დაბელებს ჩაბნელებულ ქუჩებში, მაგრამ ერთი შემთხვევის შემდეგ, ლაშისლელის პირას, ბუჩქებში რომ მომხდარა (ამ სცენის დამლანდავი, ჩემი ახლობლების მეზობელი ქალი, ცოცხალი უკვე კარგა ხანია, აღარ იყო, ფულის პირველი რეფორმის წელს მიიხარა უფალმა, ამბის გავრცელება კი მოასწრო), ზინაიდა ახლოსაც აღარ იკარებდა, დასცინოდა, აბუჩად იღებდა. ალცანდრე იმ დამეს, ალბათ, ძალზე მთვრალი იყო, თავი შეირცხვინა და იქიდან მოყოლებული სატრფოს შორიდან ესოყვარულებოდა:

რა იქნებოდა, დუმმმ,

რა მოხდებოდა, დუმმმ,

ზინაიე ჩახვაშვილი, დუმმმ,

მეც მყოლებოდა, დუმმმ.

ამბობენ, ტექსტის ამ ნაწილის გამო ალცანდრე ზინაიდას ქმარს ისე უტეშია, ერთი კვრა დალილავებული დადიოდა, სიმღერას კი მაინც არ შეშვებიაო. და მერე თავად ქალს გამოუჭერია, დაუმარტოხელდება დაბელთათვის სალაპარაკო, საკიფო სტრიქონის ავტორი, დაუტუქსავს, დამუქრებია: „მეც მყოლებოდა“ ამოიღე შენი ნაბოღარიდან, „ცოლად მყოლოდათ“ შეცვალე, თორემ ნავთს გადაგასხამ და ცეცხლს წაგიკიდებო!

მაგრამ ალცანდრეს უკან არ დაუხეცია, ტექსტი უცვლელად დაუტოვებია (ზინაიდას შეეშინებინა უნდოდა, ნავთის გადავლებას როგორ გაბედავდა, მისი კვლავ გაფრთხილება კი წყლის ნაყვად ჩათვალა, მიუშვა გიჟი ნებას)

და ისევ ძველებურად მღეროდა ყოველი სტრიქონის შემდეგ თავისებური, ამოზმეილების მსგავსი დანართი. — „დუმმმ“, რაც, ალბათ, აკომპონიმენტის მაგივრობას უწევდა და ამ დანართს ისე იყო მიჩვეული, დილოგის დროსაც იყენებდა ხოლმე.

ჩვენს გვირს ერთი გარკვეული ხელობა არც სიკაბუქისას ჰქონია და აღარც მერე, მოწიფულობისა თუ ხანში შესულობის ეამს დაუფლებია რაიმე გარკვეულ საქმიანობას, ხან რას მოჰკიდებდა ხელს და ხან რას: დაბის მაცხოვრებლებს უბარავდა საყანე და საბოსტნე მიწას, უთესავდა, ურგავდა ჩითილებს, უთიხნიდა, მტვირთობდა რკინიგზის სადგურში, რესტორან-სასადილოებში, ბოლოს სამოცდაათს მიღწეულმა მესაფლავეობას მიჰყო ხელი, რასაც ყველა წინა სამუშაოებზე მეტად დაუდო უფალი. ალბათ, იმიტომ, მკვდრის პატრონები საქმელ-სასმელს არ აკლებდნენ, გვარიან გასამრჯელოსაც იღებდა და გაჰქონდა თავი წუთისოფელზე გამწყრალს, გვერდშეჰყეულს, რაც, ზოგიერთი ლანჩუთელისაგან განსხვავებით, ახლა დაუეჭვებლად ვასკნი, თავისუფალი მოქმედებისა და აზროვნების საშუალებას აძლევდა, — ვიყს, აბა, ჭკუას ან პასუხს ვინ მოსთხოვდა! იქვე, სასაფლაოზე, ფიცრულ ქოხში ათევდა ღამეს, თავადვე შეეკოწიწებინა (მანამდე კი ქალაქგარეთ, რკინიგზის პირას, საგზაო მოსამსახურეთათვის ოდესღაც აგებული, მიტოვებული შენობა იყო მისი რეზიდენცია) და მეც, იმ პერიოდში, უფრო სწორად, უკანასკნელი შეხვედრისას ჩავწვდი უკეთ, აქაურთათვის შეუცნობელ მის ნამდვილ არსს, ისე რომ განსხვავდებოდა შეშლილის ფსიქოლოგიისაგან.

ამ რამდენიმე წლის წინათ, დაბაში ჩავედი ახლობლების მოსანახულებლად. ისინი სასაფლაოსთან ახლოს ცხოვრობენ, შუა გამავალი სამანქანო გზის აქეთ.

დიდი ხანია მე შენ მიყვარხარ.

ძვირფასო, ღუშმმ.

მარწყევით ბაგეს ერთხელ კიდევ
დამაჯონე, ღუშმმ...

დილით, ეზოში გამოსულმა ალცანდრას სიმღერა გაევიგონე, ახალი სიმღერა (რა თქმა უნდა, ესეც ზინაიდასადმი მიძღვნილი). სიზარულისაგან შემაფრთოლა. ცოცხალი ყოფილა-მეთქი და მაშინვე სასაფლაოს მივაშურე.

საფლავს თხრიდა.

იქვე, გვერდით, უთავქვო, უწარწერო საფლავის ცოკოლზე კოკით ღვინო და შევსებული ჩათლილი ჭიკა ედგა, თეფშებით ლობიო, მწვანილი და პური. ირგვლივ სიჩუმე სუფევდა, მხოლოდ მერცხლების ჭიკჭიკა და შაშვების გალობა ისმოდა.

— დილა მშვიდობისა, ალექსანდრე ბიძია!

ნუშაობა შეწყვიტა.

თავი ასწია.

შევატყე, ნამდვილი სახელით მაშაროვამ გააკვირვა.

— მშვიდობის დილა ნუ მოგეშალოს ღმერთმა! — თვლებმოჭუტულმა ამომხედა. თნ წაილინა: — მარწყევით ბაგეს ერთხელ კიდევ დამაჯონე, ღუშმმ, და წაღლინებითვე მკითხა: — ვისი ბიჭი ხარ, ლამაზო, ღუშმმ?

ორმოცდაათი წლის კაცს რაღა ბიჭი მეთქმოდა, თუმცა მასთან შედარებით მაინც ახალგაზრდა ვიყავი.

ამის და ამის შვილი ვარ-მეთქი, ვუთხარი.

— ოჰ, მამფორიეს ბიჭი ყოფილხარ! მაშაჩემს მეტსახელად მამფორეს ეძახდნენ.

— დიან, იცნობდით, არა?

— აბა, პურმარილიანი კაცი იყო მიქეფია მასთან. — ხანდაზმულობას ვერ დაეჩაგრა. ჩანსალად, მხნედ გამოიყურებოდა. — შენც გამახსენდი: იმას შობი, რომ?

— რას, ბიძია?

— ცხონებული ღუშმაყე რომ შობოდა.

წერდაო, გულისხმობდა.

— ჰო, რა ვიცი, ვწვლობ რაღაცას.

— თუ შობი, ქე უნდა ქნა, ბიძია. წვალება რას ქვია! — ბარი მიწაში დაასო, ორმოდან ამოვიდა. ოფლის წვეთები გათეთრებულ წამწამებზე ცრემლებით ეკადა, ცხვირის კეხსა და გაუპარსავ სახეზე ჩამოსწანწკარებდა. — მარა მესმის, ყოყლოჩინობას თავმდაბლობა სჯობია. ანდაზაა ერთი: ფუყე თავთავი თავს მალა იშვერს, მწიფე თავთავი თავდახრილიაო, — მეზობელი საფლავის ცოკოლზე მოკალათდა. ფეხები გამართა. — მოდი, ჩამოჭექი აგერ, — ჩვეულებისამებრ, პირდაპირ არც ახლა შემოუხედავს.

გვერდით მივეუქეტი.

— აქ ერთი უნებისყოფო, უნაქნარო კაცია დამარხული, — თქვა და სივარეტი გააბოლა. — ცოლი გუუბოზდა, გეექცა და ამ უბედურმა თავი ჩამეიღრო, ომის დამთავრების მესამე წელს მოხდა. არც შვილი დარჩენია და არც ძირი, ობოლი იყო.

— საწყალი! — მეც გავაბოლე.

— კი, საწყალია, მარა, თუ კაცი ხარ, კაცი უნდა იყო! მაგაზეა ზედამოჭრილი ეს იგავ-არაკი. მოგიყობი თუ გინდა, იქნება გამოგადგეს.

— სიამოვნებით მოგისმენთ.

— ჰოდა, — დაიწყო სივარეტის ბოლში გახვეულმა ალცანდრემ. — იყო ერთი ახალშეუღლებული ცოლ-ქმარი. მახლობელ სოფელში ნათესავეებმა მიიპატიეს. საკუთარი ეტლით გაემგზავრნენ, უკან რომ ბრუნდებოდნენ, დედო ცხენს, რომელიც ეტლში ება, თავისი, უკან ჩამორჩენილი კვიცი წამოეწია და შესჭიხინა. კაცს, ცხოველების და ფრინველების ენა რომ ესმოდა, გაეცინა. ცოლმა ჰკითხა, რა გაიცინებსო? არაფერიო, უპასუხა ქმარმა. არა, შენ რაღაცას მიმაღავე! — ცოლი არ მეუშვა, ქალები, ქე იცი, რაფერი ცნობისმოყვარეები არიან. — ალცანდრეს სივარეტი ჩაუქრა, სანთებულათი მოვეუკიდე. — საიდუმლოა, უთქვამს ქმარს,

რომ გაგმიჰყავნო, მაშინვე მოკვედებო. ამან მთლად გადაარია ქალი, გინდა თუ არა, უნდა მიიხრაო. აი, აქეი, აი, აქეი. შინ მისვლამდე იდევს. კაცს სიმტკიცემ უღალატა, ცოლიც ძალიან უყვარდა და გადაწყვიტა, ვეტიყვი, რაც დაემართება დაემართოს, თვითონ იყოს კარგად და კმაყოფილიო. ნამგზავრები სამზად სახლში მაგიდასთან ჩამოსხდნენ. ის იყო კმარა პირი გააღო, რათა საიდუმლო გაემხილა, რომ სწორედ ამ დროს, ღია კარის ზღურბლზე შესუპებულმა მამალმა საყვედურით შეჰყვილა და კაცმა მაშინვე ენას კბილი დააჭირა.

— რა უთხრა მამალმა?! — დავინტერესდი ახლა მე.

— რა და, მე ორმოც დედალს ვუვლი. შენ კი ერთი ჰირვეული დედაკაცისათვის ვერ მოგივლიაო.

— ყოჩაღ! — გამეცინა.

— ასე იყო ეს ამბავი; — სიგარეტი გადააგდო. — ცოლშვილიანი ხარ?

— რა თქმა უნდა.

ჭიქა აიღო.

— შენს ოჯახს, შენს პატროსან სახელს გოუმარჯოს, ბიძია! — თქვა და ამდენი ხნის ნაცნობობის შემდეგ პირველად ახლა გამისწორა წამით თაღი, წყლიანი და ტკივილით სავსე თვალები (რაც ჩემთვის აღმოჩენა, მისი ახლად ხილვა იყო), ისეთივე ნაღვლიანი, ყოფაგამრუდებულ ადამიანებს რომ აქვთ ხოლმე.

სამადლობელი დავლიე, თავადაც ვადღეგრძელე ყოველგვარი გაზვიადების, სანტიმენტალობის გარეშე, წარსუ-

ლის გაუხსენებლად. რადგან ერთი მეორე უკვე რაღა საჭირო იყო... მერე ვკითხე:

— ეის საფლავს თორით, ბიძია ალექსანდრე?

— ძველი ბოლშევიკის, ავქსენტი წილოსანის... მეველი ბოლო, დუმე! — წამოღერა, წამოდგა და ნახევრად გათხრილ სამარეს დაუბრუნდა, ბარს მისწვდა.

— ცოტა ხანს კიდევ შეგესვენებია. ბიძია, სინტერესოა თქვენთან საუბარი.

— უნდა მოვთაო, საჩქაროა. დღეს ასაფლავებენ იმ სულში ძაღლმიმკვდარს, მიწამ თუ მიიღო.

— ვითომ რატომ არ უნდა მიიღოს?

— ცოდვილია, დუმე, — ჩაილიღინა. — მაგი და მაგისტანები რომ არ ყოფილიყვნენ, წელში გამართული, თავისუფლად ვიცხოვრებდით, დუმე!..

ხელი აღარ შევეშალე, გამოვეთხოვე და გავეშორდი. გამომყვა წუხილი, სევდა მის მიმართ, შემცდარიც, მაგრამ მართალიც რომ იყო და თავი ამ სიმართლისთვის გასწირა.

მას მერე ოთხმა წელმა განვლო.

ახლახან ნათესავისგან გავიგე, კარგა ხანი რომ არ მენახა, ალექსანდრე ჭორიძე გარდაცვლილიყო და იქვე დაეკრძალათ, ფიცრულის ადგილზე, სადაც ეძინა ხოლმე. საფლავის ქვაზე ამოუკვეთათ და ბრინჯაოს ოქროსფერი ასოებით წაუწერიათ მისივე დანატოვარი ეპიტაფია: „იხივრა, როგორც უნდოდა!“

ნოდარ ბაქრაძე

სალამო

შრიალი ხეთა
სიმბიგით კენესის და ისმია
ქარი ქაქანა ქოფაკივით
ნისლება დევნიდა,
მორქეფდა მტკვარი წითელ შუქში
ვით ცხელი სისხლი,
გამხდარ, ნაწამებ, გადაჭრილი
კაცის ვენიდან.
იყო სალამო,
ირგვლივ ბინდმა
გაშალა მკლავი,
ცქრიალა გოგო აფარებდა
ფანჯრებზე ფარდებს,
როგორც უმწეო, უცოდველი
პატარა კრავი
ლეგა ღრუბლებში
თითქოს დედას ეძებდა მთვარე.

მომნატრება

ლურჯი აცვია ცას მაისური
ძარღვსავსე ვერხვი ქარში ირხევა,
მომნატრებია ქუთაისური,
კახიძეების ტბილი სიმღერა.

მომნატრებია შმაგი ფაზისი,
მებუტება და თითქოს მემდურის
ქუთაისური ვარდი მაისის,
ცხელი გულიდან ამოღებული.

თბილისი

სალოცავებს შევღალადებ:
სანთელს ეუნთებ და ერთს ვნატრობ.
ამ მთებს, წალკოტს, ამ წყნარ ღამეს
ერთ ვარსკვლავად შევემატო.
„აქ ტერენტის დამდეგს ლანდი“,
როგორც მთვარია თეთრი ტანი,
ლექსი — ზემო მისამართი

ცაში ჩიტს რომ გავატანდი.
„ნანად“ მესამის მტკვრის დუდუნი,
ცა ჩაიხსნის ვერცხლის ღილებს,
იწვის მთვარე ვით თუთუნი,
სიყვარულით მივლილინებ.
მოაჭენება მერანს ტატო
და გადასდის ღვითქი მერანს,
მეც ერთ პწკარად შევემატო,
შენს მუჟიკას, შენს სიმღერას.
სიტყვას ამბობ, წყლიანს. მართალა,
და ქვეყნად ქედს არვის უხრი,
ღმერთმა ასე დაგანათლა,
არწივის ფრთა და მგლის მუხლი.
ქვეყანაზე რაც კი მქონდა,
იისფერი მუზა იყო,
როცა წავალ, ერთ სტრიქონად
შევემატო შენა თბილ სტრიქონა...

წვიმს თუ მდულარე
მწუხარ კაცის ცრემლით ვსველდები.
გულში კვლავ სევდა
იჩეკება, ფიქრი ფათურობს,
გულის ფიცარზე
მანერია შენი სვე-ბედი,
უმანკოთ სისხლით გაჟღენთილო,
მინავ ქართულო!
მე მხოლოდ ერთი ის მანუხებს,
და ის მაღონებს,
მომრავლებულა კაცთა შორის
უიმედობა,
შემინდვ თუკი საკადრისად
ვერ გიგალობე,
რაა სიცოცხლე თუკი ქვეყნად
არვინ გენდობა.
წვიმს თუ მდულარე
მწუხარ კაცის ცრემლით ვსველდები,
ლეგა ღრუბლებში
ნაბადივით ვარ გახვეული,

მჩხვლეტენ ფიქრები უზოგველად
როგორც ეკლები,
ქარში უფოთლო ჭადარავით
მითრთის სხეული...

მუზა

თუთას ხელი აქვს გამოწეული,
ციური ნამი ალბობს, ააველებს,
შემომჩინდება მუზა წყეული
და მთელი ღამე აღარ მასვენებს.

როგორც მხედარი, მთვარე ზის
მთებზე
დასდევს ვარსკვლავებს, —
აქორჩილ ბიჭებს,
ფიქრის მორევში. როგორც მეთევზე,
ვდგევარ და სიტყვებს თევზივით
ვიჭერ.

ტიციანი

მოგავეს მინა ცრუ ბელადებმა,
დაკანრეს იგი ეკლიან ფოცხით...
და მელანდება და მელანდება
მიტოვებული პოეტის ჩონჩხი.
ნამქერს თან წაჰყვა ის ნეტარება,
პურიც გალენეს, გაანიავეს,
და მელანდება და მელანდება
ებრძვის ის ჩონჩხი ჟამთა სიავეს.
გადაატყავეს ცრუ ბელადებმა,
მინა შეივსო ნერგებით ნორჩით,
მოვა დრო და თქვენც მოგელანდებათ
მიტოვებული პოეტის ჩონჩხი...

თხარავლის მწუხრი

წინ ვიხედები, ვერაფერს ვხედავ,
უკან შუკაში ბოლავს ნისლები,
ჩქარა სიარულს ვეღარა ვხედავ,
ატალახებულ გზებზე ვისვრები.
წვიმს, წვიმას მოაქვს ცრემლი და
სევდა,
ლაფაროსავით დარდით ვივსები
და სულს ანუხებს ყველაზე მეტად
უცებ შეხება ცივი თითების.
მოვდევი ორღობებს ჩუმად და კენტად.
რას არ გაუძლებს კაცის ნერვები,
საფლავია ქვიდან მოცქერის დედა,
გათეთრებული დილა თებერვლის

და მაინც მოჩანს...

დილა, ვუმზერ ყაყაჩოს ღიმილს,
ვერცხლის ცვარში რომ ჩუმად პირა
იბანს,
და ცისარტყელა — გიტარის სიმი,
გადაჭიმულა ცაზე ირიბად.
გამოაფხიზლებს მთვლემარ
ჩინარებს,
ცაზე მიკრული ხოხბია კაკანი,
მოედინება მდორედ მდინარე, —
ჩამორჩენილი მთვრალი მაყარი.
ალეები ღიმილს ჩუმად მესვრიან.
მთებზე ჩამოწვა ნისლის მანდილი,
და მაინც მოჩანა ის ეკლესია
მაღლით შემდგარი ქრისტეს
ლანდივით.

ჩამავალი მზე ხარაგოულის

არა ამ ადგილს უოცნებოდ გვერდს
ვერ აუვლი,
თავზე ბავშვივით არ გადუსვა
ხელი ამ ნაძვება,
და წუთით მაინც არ დავლოცო
ხარაგოული,
ბაქრაძეების ნასახლარი, —
და წმინდა საძვლე.
ქარმა გაფანტა მთლად
ღრუბლები, —
შავი მაუდი,
ჭინკებიც ალბათ ცხრა მთას იქით
სულსებს ლაფავენ,
მზე ჩამოგავდა აღდგომია კვერცხს
ხარაგოულის,
გაგორებულს ბაბუაჩემის
ცვრიან საფლავზე...

ერთი დღე ხვესურეთში

ბაბრამი ანატოლი

ღრუბლებმა მკერდი მთას ჩაახია,
ხევში ოქროთი მზე ავსებს სურებს.
ბარისახოში ბიჭი ჩალხია,
ჩვილივით ეკვრის მკერდში
ხევაურეთს.
უნდა სიცოცხლე ამ მთისთვის
ხარჯო,
უნდა ინვოდე სახელი ადგილთ.

ორბმა დატოვა ცის სადარაჯო
ცაზე მიიკრა შავი ხალივით.
მზე სატრფოსავით მთებს ჩაეხვია
და ახმალდა მუხა, — მეზურნე,
ვერ ტოვებს ამ მთებს ბიჭი ჩალხია,
ჩვილვით ეკვრის მკერდში
ხევსურეთს!..

ამიგრანტი

დავდივარ უბრად აქეთ-იქით,
თვალებს ვაცეცებ,
გადახვეწილი, უცხო მხარეს
გადაკარგული,
ველარ შევისვი ჩემი ქვეყნის
მიმინო ცერზე,
მისი სითბოთი, სიყვარულით,
ვარ გათანგული.
ცხვირსახოცში მაქვს გახვეული
მინის ნამცეცი,
მინის ნამცეცი სადაც ღამეს
ტკბილად ვათევდი,
რაც რომ გამაჩნდა ყრმოვია
ნლებთან

ერთად გავცერი,
დამრჩა ტკივილი, ჩემი ქვეყნის
ჩემი ქართველის.
რად მიგატოვებ დედის კალთავ,
წმინდა აკვანო,
ღმერთო მაღალო, ეს ტკივილი

იქნებ მაკარო,
განდეგილი ვარ, დავთმე შენი
ხატი, მირონი,
გვარავდეთ კალთა ღვთისმშობელის,
ჯვარი ნინოსი!
დავდივარ უბრად, აქეთ-იქით
თვალებს ვაცეცებ,
დედისეული პერანგი მაქვს
გულში ჩაკრული,
ველარ შევისვი ჩემი ქვეყნის
მიმინო ცერზე,
წელმონყვეტილი მივდექ ქუჩას,
ჯოხის კაკუნით...

მუხრანული

ის, ვინც სამშობლოს
ძირს რომ უხრავდა,
უშიშრად გვიტხრა ლექსით
მუხრანმა.

ის, ვინც სამშობლოს
ჰყიდდა ნაჭრებად,
ის ვინც ჩექმიან ქუხლს რომ
გვაჭერდა,
ჩამოგვაშორე ღმერთო მაღალო,
თავისუფლებით სული ვახაროთ.
მიდის ხერუა.
მოდის ვახტანგი,
ო, საქართველოვ ეხლა აყვავდი...

საულია

ო, ამ გზაზე რამდენს აუვლ-ჩაუვლია,
ვზომავ, მაგრამ ველარ ვზომავ ჩავლილ მანძილს,
რას დაეძებ აქ, რიონთან საულია,
ველარ ნახე, თუ არა ჩანს ძველი განძი?
მზე მიცინის, ღიმილია იმ მიმოზის,
რომლის ტანი ქარმა ჩემსკენ გადმოხარა,
დღეს მოფრინდა ჩემი სულის ანგელოზი,
რიონისა და მუხის სითბო მომახარა.
ურიონოდ, რომ იცოდეთ, როგორ მიჭირს,
მისი სითბო მაგნიტივით ისე მძალავს,
მეც პირველად აქ, რიონთან, ავჭიკჭიკდი,
იმ ჭიკჭიკის არ წამართვა ღმერთო ძალა.
ო, ამ გზაზე რამდენს აუვლ-ჩაუვლია,
ოი, რამდენს მოსწრებია ეს ედემი,
შენ რიონთან განძი ნახე საულია,
მე კი მხოლოდ უცოდველი ბნკარედები...

იაკობ პაპიაშვილი

ბ ე ს ი ა

მოთხრობა

ბრ იფიქროთ, შეთხზული პიროვნება გახლდეთ: აჰ, არა, თქვენც არ მომიკვდეთ. მეც ადამიანი მერქვა და ისევე მალეღვებდა გაზაფხულის კართან ტყემლის ყვავილების აფეთქება, კლდიდან გადმოქუჩხარე მოკასკასე წყარო, ღორთქო ბალახზე ცერის მარგალიტი, ველ-მინდვრებზე ათასფრად აბიბინებული ყვავილთა ჭარი, დანისლულ ცაში ისარივით ატყორცნილი კავკასიონის ვერცხლისფერი მწვერვალები, თქვენსავით დავაბიჯებდი იმ მიწაზე, სადაც დადიხართ თქვენ, ერთნი — ღირსეულნი და ამაყად წელგამართულნი, მეორენი — მედიდურნი, ცა ქუდად რომ არ მიგაჩნიათ და ღუდამიწა ქალმანად, მესამენი კიდეც, დაღონებულნი, დაფიქრებულნი...

მისმენთ, გიკვირთ და მეკითხებით:

— ვინა ხარ, რა გსურს, რად გარჯილხარ და ამდენს რად ლაქლაქობ?

— გეტყვით, — ბესო მერქვა, მეტსახელად კი „ჭლანას“ მეძახდნენ, რატომ მიითვარეთ ზოგმა ხელი სახეზე? ნუ გეფიქრებათ, არ დაგასმენთ, არ გაგცემთ; მე მხოლოდ ისე, სხვათა შორის, ვიპაუბრებ.

ნაღდად ვიცი, ჩემს დანახვას სიკვდილი გირჩევნოდათ, როცა შეხედავდით ჩემს მოჩოჩილუ მარცხენა ფეხს, ძლივს რომ მივათრევდი, მარჯვენა მხარს, ზემოთ კარგა გვარიანად ამოწეულს, დიდსა და უშნო ოთხკუთხე სახეს, მარჯვენა თვალი თითქმის ყოველთვის დახუჭული რომ მქონდა, ხო-

ლო ქვედა ყბა ისე ჩამოვარდნილიყო, გეგონებოდათ, ზედა ყბაზე თასმით არის დამაგრებულიო, ვგრძნობდი, ზიზლით თვალს მარიდებდით; გეზიზღებოდათ, მაგრამ უჩემობა არ შეგეძლოთ, რადგან პატივმოყვარეობის კლანჭებში მოქცეულნი ჩემსავით ოქროსა და თვალ-მარგალიტის მონები იყავით, სავარძელში მოკალათებულთ სახელის გატეხისა გეშინოდათ და სხვადასხვა კომბინაციითა დახლართულ ქსელში უჩემოდ ერთი ნაბიჯის გადადგმაც კი არ შეგეძლოთ.

გადავხედავ წარსულს და გავიხსენებ ზოგიერთ მნიშვნელოვან მომენტს, იქნებ ვისმეს მოეწონოს მონათხრობი და ხელი დამიკალოს, ცხოვრება ვაჭრობაში გავატარე და აქაც არ ვუღალატებ ქველ საქმიანობას.

მაშ ვიწყებ თხრობას.

დაბადებითვე სახიერად მახინჯი, ბუნებით მშვენიერების, სიმყუდროვის და ფუფუნების ტრფიალი ვიყავ. ვერ გეტყვით, წინაპართაგან ვისი ფაქიზი სული დამყვა, რადგან არავინ გვყოლია ნათესავთა შორის ისეთი ამაღლებული გრძნობების მატარებელი, ვისთვისაც შეიძლება მიმეზამა.

ყმაწვილკაცობაში რომ შევდგი ფეხი, ვიგრძენი, რომ თვალში არავის მოვდიოდი. ღვიძლმა და-ძმამაც კი აღმაეკრა და მიწყო ყურება; თითქმის ყველასაგან გაროყული აღმოვჩნდი, იძულებული გავხდი, შექმნილი მდგომარეობიდან გამოსავალი მომეძებნა.

ვედები ჯადოს, რომელიც მაინჯ სხეულს დამოუკიდებდა და ანდამატივით მიმზიდველს გამიზნა. ეპოვე კიდევ, დაგეშოლი მეძებრის ყნოსვით მივაგენი ოქროს ციებ-ცხლებას. ალბათ, გამოგიცდიათ, თუ რა ძალა აქვს და რისი შემძლეა ეს ერთობ ბრწყვიალა და მოგიზიგებ ლითონი, მისთვის არ არსებობს არავითარი ზღვარი. პატიოსნების საწყისებს მისი ბრწყინვალეობა და მიმზიდველობა აბრმავებს; მისი ელვარება მეძავს ღირსეულ მანდილოსნად აქცევს, მაინჯს კი ლამაზად, სულიერი სიფაქიზისა და მონდომების წყალობით ადვილად მივაკვლიე ოქროს მოხვეჭის იოლ გზებს, ასე და ამგვარად გავხდი მილიონერი...

როგორ?

მომითმინეთ... ცოტაც მომითმინეთ! ყველაფერს გიამბობთ, ყველაფერს აგიხსნით.

ჰოდა, იმას ვამბობდი, მოკლე დროში ყველამ დაივიწყა „ბესია ჭლანა“ და ბატონი ბესო გავხდი, ცხოვრება საათით ავაწყვე. და რაკი გასაქანს ვაძლედი რომანტიზმით აღსავსე სულისკვეთებას, ხელოვნების მოტრფიალეთა წრეშიც ამოვყავი თავი, ხელოვნების უცხო შედეგების შეძენით ვერთობოდი და მათი სიმშვენიერით ვტკებოდი. ერთის სიტყვით, თავს არ შეგაწყენთ და მოკლედ მოვკრი — ლონდონელი დენდივით ვცხოვრობდი და ასეც გაგრძელდებოდა, მოულოდნელად რუსეთში სახელმწიფოს გადატრიალება რომ არ მომხდარიყო. ქალისით მოცულ გონებას რისხვად ჩაესმა რევოლუციის სიტყვები:

— ფაბრიკები და ქარხნები — შეშებს, მიწა — გლეხებს, ოქრო — სახელმწიფოს.

პირველ ორ მუხლზე არც დაეფიქრებულვარ, ისე დავთანხმდი, მაგრამ მესამეზე თავი შევიკავე; გაქეილს გატეხილი სჯობიაო და, არაფრად შეპიტნავა; თუმც ჩემისთანები რას გახდებოდნენ, როცა მილიონობით ბოგანო

აოსტგა და ამანვე მოითხოვდა. ფიქრის ორ ალარ იყო და სწრაფად გადაეწყვიტა უმრავლესობას მიემხრობოდი, გადავალე ოქროულობა, ხელოვნების შედეგები, გამოვქვეყნე ძველმანები — დამონძილ-დახეულები, კვლავ დღის სინათლეზე ამოვატივტივე სახიერი სიმანხიჩე და ხრიწიანი ხმით სხვებთან ერთად გავყვიროდი:

— გაუმარჯოს რევოლუციას!

გულში მიკრავდნენ, მძას და მეგობარს მეძახდნენ, მაინჯ სახეს მიკონიდნენ, ისე ამიჭყუდა გული, ერთი პირობა გადავწყვიტე, მოდი გამოვჩაენ ჩემს სიმდიდრეს და დავურიგებ ამ არაფრის მქონე და გულკეთილ ხალხს-მეტეი, მაგრამ დროულად დავაპირე ენას კბილი და გავისუსე.

გავიდა ხანი, ცხოვრება თავის კალაპოტში ჩაღდა, ყველამ თავისი ადგილი მოძებნა, ფული და ოქრო კვლავ დაფასდა და მეც ასპარეზს დავუბრუნდი. მივიხედ-მოვიხედე, ჩემისთანები კიდევ ბევრი დარჩენილიყო. გულმა გული იცნო და ერთმანეთს გავუზიარეთ სულის ბნელი ზრახვანი...

წელან მკითხეთ, როგორ გახდით მილიონერიო. მესმის, გულისხმაში ჩაევარდით, რა გზით, რა მანქანებით მოახერხა ამოდენა სიმდიდრის დაგროვებაო. აბა, ყველა ვით მოვიგონო, ყველაფერს რა გაიხსენებს, ამისი დრო სადა მაქვს, მაგრამ, ის ამბავი ერთ ახალგაზრდა ცოლ-ქმარს რომ დავმართე, ახლაც კარგად მახსოვს, თითქოსდა გუშინ მომხდარიყოს ყოველი.

იმ დღეს, ჩვეულებრივ, საიუველირო მაღაზიაში თვალ-მარგალიტით გაწყობილ ოქროს ნივთებს ვათვალიერებდო და თან ტრამალის მგელივით ვუთვალთვალე მორიგ საკბილოს, ის მამიტი ქალ-ვაჟი იქვე მოვიხელთე, გამოსაღებებისთანავე მივხვდი, რა ჩიტებიც ბრძანდებოდნენ, როგორც გაირკვა, საკმაოდ შეძლებული მშობლები ჰყავდათ, მაგრამ უთანხმოება მოსელოდათ, ახლა ცალკე ცხოვრობდნენ, გა-

პირველობათა და მამაბაბისეული ნიუ-
თების გაყიდვა მოეწოდებინათ. ჩავე-
ძიე. ჩავეკითხე და შორებელი ნათესა-
ვებიც კი აღმოვჩნდი. დავითაფლე
ენა-პირი, ამას მოვედე, იმა მივედე,
ორთავეს უპატიოსნეს ვაჭრად მოვაჩ-
ვენე თავი, მოკლედ, ისე მოვაწყვე,
თვითონ მიმიპატყეს შინ და რაც
რამ ებადათ, მაგიდაზე გადმომილაგეს.

— ძალიან გაგვიკირდა. ბატონო,
ფული გვკირდება და გადავწყვიტეთ
ზოგი რამ გავყიდოთ. — თქვა ახალ-
გაზრდა ქალმა და თითიდან ბრილიან-
ტის თელიანი ოქროს ბეჭედი წაიძრო.
— მგონი ეს თელი ვრთი კარატი! მა-
ინც იქნება; რა ღირებულებისაც არის,
ის მოგვეცით, თუ გეძვირებათ ცოტა-
საც დავიკლებთ.

ბეჭედი გულდასმით შევათვალიერე,
რამდენჯერმე მუშტრის თვლით შევა-
ტრიალე ხელში და შეუჭმე გაეხედე-
მრავალწახნაგოვანი თელი ნაირფერად
ელავდა და მიმზიდველად ბრჭყვიალებ-
და. მერე პიჯაკის ჯიბე მოვისინჯე, გა-
მდიდებული მინა მოვიძიე და იუდე-
ლირის ჩვეული სიფაქიზით დაუწვე
ბეჭედს გასინჯვა; ვერავითარი ნაკლი
ვერ ვუპოვე, რაც იყო, ნაღდი იყო.
მაგრამ სახეზე ერთი ნერვიც არ შემ-
ტოკებია, ასეთ საღ ბრილიანტთან პირ-
ველად როდი მქონდა საქმე; ფასიც
მშვიდად წარმოვთქვი, რა თქმა უნდა,
ის თანხა დავასახელე, სინამდვილეში
რომ ღირდა. ამ დროს ტყუილის თქმა
წესად არა მაქვს, რადგან ადვილი შე-
საძლებელია, გამყიდველი დაფრთხეს
და მერე სათოფეზე აღარ გამოიკაროს.

სხვა ნივთებიც რომ შევაფასე ვთქვი:
— ყველაფერი კარგად შემიხიეთ,
შეილებო. ფულს, როგორც შევთანხმ-
დით, ხვალ, ამ დროისთვის ჩაგაბა-
რებთ. იცოდეთ და დაიხსომეთ, ესენი,
ყველაფერი უკვე ჩემია. მინდა გადაე-
ყრი, მინდა აქვე, თქვენ თვალწინ ფე-
ხით დავსრეს, ჩემია, გესმით? მორ-
ჩა და გათავდა! ფული ხვალ საღამოს

აქ გიქნებათ. კაპიკს აწოვთ თავალებით
კაპიკს...

ამას ყასილად დამბოღივით თორემ
გულსა და გონებას ჰიანჯვით ერთი აზ-
რი მიღრღნიდა: ოღონდ შეს ნივთები
წამალებინა აქედან და ფულს კი არა.
შეე ქვასაც არ მოგიტანთ-მეთქი.

ცოლ-ქმარი ერთი კი შეფიქრიანდა.
კარგად არ გიცნობთო, ჩაილაპარაკეს.
მაგრამ... ეგ ნომ არც პირველი შემთ-
ხვევა იყო და არც უკანასკნელი; საღ-
მე, რამეს მუქთად ხელში ჩაგდებას
სურვილი უკუჩრებელი სენივით მქონ-
და ჩაბუღებული გვაშმი. თანაც მეამა-
ყებოდა, თუ ამას საყუთარი მარაფა-
თით გავჩარხავდი, კარგი მსახიობისა
არ იყოს, რაც გნებავდათ, იმას გავა-
კეთებდი, — ვიცინებდი, ვიტყვებდი,
სახეს ჩამოვიხრკავდი, ტანისამოსს ჩა-
მოვიფხრეწდი, ერთი სიტყვით, ყირამა-
ლას დავდებოდი; ოღონდ მუქთად
ჩამეგდო ხელში რამე! ასეთი ამბავი
იყო; რაც მთავარია, და რაშიც ეჭვი
არ მეპარებოდა, ყველაფერი კარგად
დამთავრდა. მართალია, ახალგაზრდებ-
მა ერთხანს სახლის ზღურბლი ამოტა-
ლახეს, რას არ გაიძახოდნენ, ხან მე-
ფერებოდნენ, ხან მემუქრებოდნენ, არ
ჩვენი ნივთები მოგვეცი და ან
ფულიო, მაგრამ მე თუთიყუშისვით
ერთსა და იმავეს ვუმეორებდი:

— ფულს, უსიკვდილოდ ხვალ სა-
ღამოს ჩაგაბარებთ, ყველაფერი გაყო-
დული მაქვს; იცოდეთ და დაიხსომეთ,
ის ნივთები თქვენგან რომ წამოვიღე
უკვე ჩემია, მინდა გადაეყრი, მინდა
აქვე, თქვენ თვალწინ ფეხით დავსრი-
საე, ჩემია, გესმით? მორჩა და გათავ-
და! ფული ხვალ საღამოს შინ გექნე-
ბათ, კაპიკს არ დაგაკლებთ, კაპიკს...

მერე, როცა ეს ამბავი მათმა მშობ-
ლებმა გაიგეს, აქეთ მეხვეწებოდნენ,
შენი ჰირიმე, შენ გენაცვალე, ოღონდ
არსად წამოგცდეს და ის ოქროთლო-
ბა შენი ფეშქაში იყოსო.

ეხედავ, ძველი ნაცნობები გამომეც-
ხადნენ, მიკიეინებენ და იმუქრებიან

კიდეც — ჭოჯობეთში შეგხვდებით და ნახე, რა დღეც გაყაროთო. მიჯობს გავერდეთ: ვინ იცის, იქნებ მართლაც ჭოჯობეთში მიკრან თავი და მამაზეც ერთად დამსამინონ.

ცხოვრებისეულ კრონიკას ნათესავ-ახლობლებთან ურთიერთობის აღწერით დავასრულებ. არაფრის მქონე ყმაწვილი კაცი მათთვის „ბესია ჭლანა“ ვიყავი, აბუჩად მივდებდნენ და ჩემს დანახვაზე სიცხის ძლივს იკავებდნენ. ბოლოს, როცა საწოლს მივეჭაჭვე და გაიგეს იმ აურაცხელი სიმდიდრის შესახებ, რომელსაც ვფლობდი, ისე დამესივნენ, როგორც ფუტკრები დაესევიათ ხოლმე სანექტარო ყვავილს. აღსასრულის მოახლოება რომ ვიგრძენი, ერთ-ერთ ახლობელს ნოტარიუსის მოყვანა ვთხოვე, იმ დღეს ტევა არ იყო ჩემს სახლში, მოკეთებები ერთმანეთს ეცილებოდნენ სიტყვაკაზმულობაში. მათი პირიდან თავლი გადმოდიოდა. თურმე ნუ იტყვით, მახინჯი და უზნეო კი არა, მეფე სოლომონივით ლამაზი და ბრძენი ეყოფილვარ. მაგრამ ნეტავ გენახათ

მათი სახეები, როცა ჩემგან გასულმა ნოტარიუსმა კითხვაზე. — ვის რა ვუანდერძე, ასე უპასუხა:

— უკანონოდ მითვისებული ქონება ჰქონია სადღაც ჩამარხული; ალბათ, საქმე სასამართლოს გადაეცემა და ქონებაც მის ნამდივლ მესაკუთრეს დაუბრუნდება.

სიამოვნებისაგან ისე ავზითხილდი, მთელი სხეულით ვძაგძაგებდი, მერე თანდათან ჩავწყნარდი და თვალები მივლულე. ვცადე საკუთარი დასაფლავების დღე წარმომედგინა. ალბათ, დაკრძალვაზე ორიოდ ღვთისმსახურის მეტი არავინ მოვა... თუმცა რატომ, რამდენიმე თანამოსაქმესთან ანგარიში გაუსწორებელი მაქვს, აი, ისინი ვალდებულნი არიან მოვიდნენ, მათგან საკმაოდ დიდი თანხა მერგება. თუმცა მოვლენ კი, ვინ იცის?... უეცრად ვიგრძენი, რომ ბნელდებოდა, მივხვდი, სამუდამო ძილს თავს ველარ წავართმევდი, სინანულით ამოვიოხრე და გავიფიქრე: ნეტავ როდისღა გამეღვიძება-მეთქი.

უილიამ შექსპირი

ლუკრეცია

მის ბრწყინვალეებს პენრი რაიოტისლის,
სოტემბეტონის პერტოგის
და ტიჩილიდის ბარონს.

სიყვარული, რომელსაც მე განვიცდი თქვენი ბრწყინვალეების მიმართ, უსაზღვროა. და ეს მოკრძალებული კმნილება, შესაძლების გარეშე, ამ სიყვარულის მხოლოდ მცირე ნაწილს თუ ამჟღავნებს. ოდენ თქვენი გულქველობა და კეთილგანწყობა ჩემდამი, და არა ღირსება ამ უმწიფარი სტრუქტურისა, მარწმუნებს იმაში, რომ ეს მოძღვრა შეწყნარებული იქნება თქვენს მიერ. ყველაფერი ის, რაც მე აქამდე შემიქმნია, თქვენი, და, რასაც ამიერიდან შევექმნი, ისიც თქვენი. ვითარცა წილი ყოველივე იმისა, რაც თქვენ გეყუდნით. მე რომ მეტი ღირსება მქონოდა, ჩემი ერთგულებაც მეტი ღირსებით წარმოჩნდებოდა. გარნა, როგორიც არ უნდა იყოს ეს კმნილება, მიიღეთ იგი, ვითარცა ხარკი. მოძღვნილი თქვენი ბრწყინვალეებისადმი, რომელსაც მე ვესურვებ ხანგრძლივ სიცოცხლეს, კიდევ უფრო გახანგრძლივებულს ყველა სიკეთით.

უმორჩილესი მონა თქვენი ბრწყინვალეებისა
იულიან შამპანრი

შინაარსი:

ლუციუს ტარკინიუსი (ანუ — თავისი უსაზღვრო პატივმოყვარეობის გამო — მეტსახელად სუპერბუსი) მას შემდეგ, რაც მან არაადამიანური სისხატკით მოაკლდევინა საკუთარი ხა-
მამი სერვიუს ტულუსი და, ხალხის ნება-სურვილის გაუთვალისწინებლად, თავი სამეფოს გან-
მგებლად გამოაცხადა, რითაც დაარღვია რომაული სამართალი, — თავისი ვაჟებისა და რომის
წარჩინებულთა თანხლებით, არდევსკენ გაეშურა და ალყა შემოარტყა მას. ერთ საღამოს, ნა-
ვანშეშე, მოალეე ლუკრისთავებმა სექსტუს ტარკინიუსის — მეფისწულის — კარავში
მოიყარეს თავი და გულთხად საუბარში კება-დიდებით მოიხსენიეს თავიანთი ცოდვების ღირსე-
ბა და პატიონება. კმაყოფილი კმრების პაექრობაში ყველაზე მეტად კოლატინუსმა გამოიღო თავი
და აღტაცებული სიტყვებით შეამკო თავისი ცოდის — ლუკრეციას სამაგალითო ერთგულება.
შეკითხიანებული წარჩინებულები რომში გაბრუნდნენ, რაკი დათქმული ჰქონდათ. თავიანთ ცო-
ლებს მოულოდნელად წასდგომოდნენ თავზე და ადგილზე შეემოქმებინათ საკუთარი სიტყვების
სისწორი. დიდებულთაგან, მარტო კოლატინუსს დაუხვდა ცოლი ოჯახში — სართავი ხელში, მზე-
ვლებით გარშემოტყვული, თუმცა კი უკვე კარგა გვიანი ღამე იყო სხვა ქალბატონები სა-
დღესასწაულო ადგილებზე გაქრფილიყვნენ და თავდავიწყებულ ღრეობასა და დროსტარებას
მისცემოდნენ. ამის შემსწრე წარჩინებულებმა ერთხმად აღიარეს კოლატინუსის გამარჯვება და
მისი ცოდის ხანაქებო ქალობა. ამასობაში ტარკინიუსი, აქამდე გულში რომ ამარსავდა თავის
ავხორკულ ეივს, გამოერდა სხვა დიდებულებს და ხანაქში გაბრუნდა. რომელიც მუხივე
დაავდო და კოლატინუსს მოაშურა, სადაც იგი — მისი წარჩინებული წოდების კვალობაზე —
მეფური პატივ-ღირსებით მიიღო. ლუკრეციამ, იმავე ღამით იგი მუხანათურად შეიპარა
ლუკრეციას პალატში, პატივი ახადა ქალს და, დილაუთენია, უჩრმად გაეცალა ექუ-
რობას. სასოწარკვეთილმა და გაუბედურებულმა ლუკრეციამ დაუყოვნებლივ აფრინა შეიკრები —

ერთი მამამისთან, რომში, მეორე კი — კოლატინთან, ღაშქარში, ორივენი — მამაც და ქმარსავე — ედვის უსწრაფესად მოვარდნენ. ერთი — იუნიუს ბრუტუსის, მეორე კი — პუბლიუს ვალერიუსის თანხლებით, და, ლუკრაცია ხამგლეჯივით ტანსაცმელში რომ იხილეს, გაკვირვებულებმა გამოჰკითხეს გლოვის მიზეზი. ლუკრაციამ ფიცი ჩამოართვა მათ, რომ ზურს აძიებდნენ მისი შეღანძღვისათვის, ანსლამ ტარკვინიუსის ზორობოქმედება და, სიტუაციის დამთავრებისთანავე, მახვილით განიგზიარა გული. ამის შემსწრე რომაელებმა ფიცებზე შეშერაც პირობა, რომ დედაბუდიანად ამოიპრკვადნენ ტარკვინიუსთა დაწვეულილ საგვარეულოს, გამძვინვარებული ხალხი, რომისკენ დაიძრა, მათ წინ მიუძღოდა ბრუტუსი, რომელსაც სკვდარი ლუკრაცია ესვენა ჰელავეზე, თან ვხად შეშოშვდარ მოქალაქეებს აღწევებდა ტარკვინიუსის უხამსობას და დიდ-პა-ტარას მეფის ტირანიადში ზიზღით აღაფხვნიდა. ეველფერი ეს იმდენად შემაძრწუნებელი იყო, რომ, ხალხის ერთსულოვანი გადაწყვეტილებით, ტარკვინიუსი გაქვევებული იქნა რომიდან და მეფის ბელისუფლება, ამიერიდან, კონსულთა მმართველობაშ შეცვალა.

ჯარი დაგდო, ბედაური ჩორთით მიუშვა,
ნინ წაიმძღვარა თვალთმაქცობა, როგორც დესპანი
და კოლაციუმს მიაშურა ტარკვინიუსმა;
მიდის და მიაქვს ავხორცობის მწველი ნესტარი,
რომ წაიბილნოს სინწინდენი უწმინდესთანი
და სამუდამო მოყინება სარტყლად მოეხას
პირმშვენიერი ლუკრაციას უმანკობას.

სასიყვარულოდ ზეაჭრილი ფრთებს რომ იქნევდა, —
ნდომადალესილს სანადელი მიტომ ერევა,
რომ კოლატინმა აღალბეფზე, დაუფიქრებლად
გეამკო ცოლის ხელთუქმნელი მშვენიერება,
სადაც თეთრი და ვარდისფერი ციურ ფერებად
ნაზ სახეპირზე მედიდურად დახალგავთობენ
და ზეციური სილამაზით მინას ათბობენ.

წუხელ კარავში შეინვია ტარკვინიუსმა
და კოლატინმა შეფარულად, ნათლის შეფენით
ამოუბრწყინა მარგალიტი, ცამ რომ მიუზღა,
ვით საზღაური სხვებისათვის ხელუზლებელი;
თან ამაცობდა: აქაოდა თვითონ მეფენი
თავს იწონებენ დიდი განძით, დიდი ქონებით,
მაგრამ ვერასდროს — ამისთანა ქალბატონებით.

ბედნიერება, სამნუხაროდ, წუთით გვინათება
და მიინქრევა უხმაუროდ, დაუქადნებლად,
ცისკრის ცვარსა ჰგავს: ვერცხლისფერად იათინათებს
და, სასიკვდილოდ განწირული, მყისვე გადნება, —
წამიერადაც უძნელდება მზის ქვეშ გაძლება!
პატიოსნებას, სილამაზეს ამ ქვეყანასთან
ბრძოლა უჭირთ და მიგველტვიან ასე ანაზადად...

მშვენიერება უსიტყვოდაც კარგად გვაჯერებს,
არ საჭიროებს ფრთიან ფრაზებს, ბრტყელ-ბრტყელ
არაკებს,

თუმც ეპითეტებს უნებლიედ წამოგვაშველებს,

რაც სხვას არ ჰგავს და სხვანაირი ზიბლი განაგებს,
ჩანს, კოლატინსაც სილამაზე ალაპარაკებს:

განძი, მადლისთვის, შენახული ჰქონდა უჩინრად
და ვილაც ყაჩაღს გულუბრყვილოდ გამოუჩინა.

და აღუტკინა ავხორცული სულისკვეთება,
რომ მეგობრობის ნამუსრევზე ბოღმა ეშობა;
ხშირად გულისტქმა ყურთასმენას ფეხქვეშ ეგება:
ზრახვათა მისთა მედიდური უმაღლესობა
შურმა სძლია და, ლახვარივით გულზე ესობა, —
განძის მეურვედ ბედისწერამ სხვა რომ ინება
და არა მისი მბრძანებლური ძალმოსილება.

და ჩქარობს, ჩქარობს, ერთადერთი ზრახვა აქეზებს
მისი ფიქრების უთავბოლო წინსვლა-უკუსვლას:
უარი უთქვამს მეგობრებზეც, ჩინზეც, საქმეზეც
და იმ სახმილის ჩასაქრობად გამოუქუსლავს,
რომ შენთებია შიგნეულში მზედ თუ მუგუზლად;
თუმცა, შენც, მზეო, გვეცრუები უანგარიშოდ, —
შენს ნაუცბათევ გაზაფხულზე სუსხი თარეშობს...

ჰა, მონია, ბანოვანი დახვდა ტალანთან,
თავად განსაჯეთ, — როდენი ზიბლიც ექნება:
მის სახეპირზე მამაკაცმა მყისვე დალანდა,
რომ სილამაზე სათნოებას სამკვდროდ ეხლება,
სათნოება კი სილამაზეს ეპაექრება
და თვითეული ასე იღვწის, ასე ივნება
ხმალშემართული მოსისხარის მოსაყივნებლად.

თეთრი ფერი კი, სილამაზის ჩინს რომ იფერებს,
თეთრ მტრედს ენუკვის — შეენიოს, ფარ-ხმლად მოებას,
თუმც სათნოება ეტანება სიალისფერეს
და ყველაფერი მოგვაგონებს იმ ძველ დროებას,
როს ვერცხლისფერი სახეების მოოქროებას
სთხოვდნენ წითელს და დღესაც მოსდგამს ზოგ-ზოგ
გენიოსს, —
ის სილამაზის ალამდარად მოიხსენიოს.

ცნაურდებოდა ჰერალდიკა ლუკრეციასი:
თეთრზეც, წითელზეც უბატონოდ ვის რა დაცდება!
ამ ორ ქალბატონს — ღირსებისთვის ხმალთა წკრიალში —
თავთავიანთი უფლებების გამოსაცდელად
არც უფიქრიათ უბრძოლველად დროის გაცდენა;
ზიბლიც, ღვთის მადლით, თითოეულს ახლდა ისეთი,
ბევრჯერ გაქვითვის ერთმანეთის საბრძანისები.

იბრძვიან ვარდი და შროშანი... ტარკვინიუსმა, —
მათ ერთმანეთს დაძაბული თვალებს რომ ადევნებს, —

მზერა თავისი ბრძოლისვერზე მსაჯურად მიუშვა,
ოღონდ მაშინვე მიშვედნიან განთავსდნენ
და ორივე ფარს მიაშვედნენ ხმლებს და სატყვერებს,
მაგრამ ორივე გასაქცევად უფრო აქებებს.
ვიდრე დასცემს და იხეიმებს მის სიგლახეზე.

არც კოლატინის ეპითეტებს დაეჯერება:
როგორც ეტყობა, ყოველნაირ რანგს და ხარისხებს
აღემატება რომელი ქალის მშვენება
და ნებისმიერ შეფასებას აუკმარისებს;
ტარკვინიუსი, რა თქმა უნდა, ზარებს არისხებს,
მაგრამ წამხდარა სიტყვის ძალა, სიტყვის უფლება
და მანდილოსანს თვალებითა ესაუბრება.

აჯადოებდა ანგელოზი ამ სატანას და
ეჭვი, ასე ვთქვათ, გულისგულშიც კი არ უჩქეფდა:
უმანკო სული ბოროტებას ვერ ცნობს ანაზად,
ვერც ჩიტი ამჩნევს ფაცერკოდებს მაყვლის ბუჩქებთან,
ის ძვირფას სტუმარს სახეპირზე ნდობით უცქერდა,
ვერ ამჟღავნებდა რომელზედაც სულის ფორიაქს
ვერავითარი სიოს ქროლვა და ქარბორია.

იჯდა დინჯად და აუმღვრევლად... პირზე ემოსა
გვარიშვილობის, წარჩინების მაცდური ფარდა,
ვერარაიმეს შეამჩნევდით საგანგებოსაც,
უხიაგურად ანთებული თვლების გარდა, —
სულ რომ ნთქავდა და მაძღრობაშიც უძლები ჩანდა, —
როგორც მდიდრები, ქონებისთვის რომ აღიძვრინ,
მოიხვეჭენ და მაინც გთხოვენ, ფეხს არ იცვლიან.

ქალს მის თვალეში უძნელდება აზრის აკრეფა
და რა ხელი აქვს — უმიზეზოდ შეეკამათოს;
მისი გულლია მიმნდობლობა ფურცლავს ნაკლებად
ამ თვალთმაქცობით მოსარკული ნიგნის კაბადონს
და ვერ კი ამჩნევს — სატყუარა როგორ ღალატობს!
ის კი მზეს ჭვრეტს და ჯერჯერობით, როგორც ემჩნევა,
კრინტსაც არა სძრავს ლუკრეციას დასაეჭვებლად.

მერე მეუღლის სადიდებლად სიტყვა ჩაუკრა,
იტალიაში მომხდურები რომ არ დაინდო,
რომ ბრძოლის ველზე სანაქებოდ გაიჩაუქა,
რომ იომა და ივაჟკაცა, და სარაინდო
ღვანლით გვირგვინი დიდებისა სანთლად დაინთო;
ქალმა უჩუმრად მოისმინა სიტყვა ყოველი
და ხელანვდილმა აღავლინა სამადლობელი...

მოსვლის მაგივრი ათასგვარი ფანდოლი შეგურა,
თან სტუმრობისათვის პირი რაღაც დროდღისა
გერ პრეზიდენტიან კამარაზე გაადრეგულა,
არც ქარაშოტებს უფიქრიათ აფრის მიწებზე,
გერაც ფეხს ითრევს სააგებდოდ — ღმერთმა გვიშველა —
ღამე, რომელიც შორიასლო უკვე ჩურჩულებს
და დღეს უმზადებს საპატიმრო ციხე-კუნჭულებს.

სანოლში გადის ნავახშმეზე ყალბი და ფლიდი,
მოიმიზეზა დადლილობა, — ხან ეს და ხან ის...
ამშვენებს დარბაზს ლუკრეციას ერთომა და რიდი,
მიიტრეცება შუალამე — მორბედი ხვალის
და ტყვიის თვლება ეძლება სიცოცხლის ხალისს;
ყველას მილაღავს სანოლისკენ სიბნელის ფარდა,
მეძავების და, რა თქმა უნდა, ქურდების გარდა.

ტარკვინიუსიც ასეთია, დაგვემონმება:
ზღვარდაუდებელ აღტიკნებას ასე საშინელ
ჟინს რომ ანდობს და ეურჩება მყიფე ოცნება,
ჟინს არ აპყვეს და ჩაიმაჩხოს გულისთქმაშივე,
თუმც ოქროს მძებნელს დაბრკოლება როდი აშინებს:
გინდაც კვდებოდეს, სიკვდილამდე რამე უებარ
ნამალს ჰპოვებს და აღარაფერს შეეპუება.

ვინც ფულს ელტვის და მოგებაზე ფიქრი აწუხებს,
აქვს თუ არა აქვს, მაინც ფლანგავს, არ ედარდება,
ფულს მოიგდება და ტყვეობაში დაამარწყუხებს
და, სულწასული, გამდიდრებას დაეხარება,
თუმც, ბოლო-ბოლო, ყულაბასაც ელის დარბევა...
ამასობაში საფულეში ფული გროვდება
და ფულთან ერთად — უეჭველი გაბანკოტება.

ღირსებისათვის, სიმდიდრისთვის ვეძიძავებით
ამ ცხოვრებას და — სიბერემდე მოუყირჭებლად
ხმალს რომ ვიქნევთ და გააფთრებულ ომში ჩავებით, —
ყველა ერთისთვის, ყველასათვის ერთი ირჯება;
სიცოცხლეს ვისპობთ ღირსებისთვის, თავად ღირსება
ფულებისათვის გაგვინირავს, ხოლო ფულები
სამარისაკენ მიგვაქროლებს დაუსრულებლივ.

ხშირად ჩვენ თვითონ შეგვირისხავს — ჩვენიც წყალობით
უარყოფილი ჩვენი თავი, როცა უარეს
გზას დავდგომივართ კადნიერი არამყარობით
და შეეფოფინებთ წარმოსახულ თვალსატიყუარებს
და არკი ვიცი — ბედისწერა ვის რას უაგებს:
დავეხარბებით სასიკეთო რამე სხვაობას
და წავაწყდებით გულისამრევ არარაობას.

ტარკვინიუსიც უზნეობას იმკის ნაყოფად,
 ეს უდიერი სიყვარული რაკი ახელებს;
 რწმენას ვის მოსთხოვ ურწმუნობის უარსაყოფად,
 თუკი თავადაც უნდობლობა გიხელდახელებს?
 თვით სამართალსაც არასწორად ვარქმევთ სახელებს:
 ჭორად თუ ვინმე ენაპირზე ბაღღამს მოიდებს, —
 ისიც გზას აძლევს ათასნაირ მიეთ-მოეთებს.

...მოიკრიფება სიჩუმეში ღამე ბებერი,
 სძინავს ყველას და, სიბნელეში, მრუმე-სხივიან
 სავარსკვლავეთოს — ავბედობის მაუნყებელი
 მგელი შეჰყევს და ღამურები გაბმით ტირიან,
 ხოლო კრავების მგრძნობელობა რა მარტივია!
 სძინავთ წმინდანებს, სძინავთ მართალთ, მხოლოდ
 ღვარცოფად
 დადის სიკვდილის სისასტიკე და ავხორცობა...

...ნამოიჭრა და მოსასხამი მოიგდო მკლავზე,
 რომ სურვილების მიმოქცევას, კრთომას და ლივლივს
 მიანდოს ნება — სასიამო ცდუნებით სავსე
 და ორჭოფობაც დაიმგზავროს, ვიდრემდე ივლის,
 მაგრამ ტკბილია ავხორცობის ჯადოც და ხიბლიც
 და მერყეობა ფეხაკრეფით სცენიდან გადის, —
 თავისი გააქვს, ბოლო-ბოლო, მანკიერ ნადილს.

კაჟს ხმალი დაჰკრა, აშტერდება შლუ და უღირსი,
 ამოშხულიდა ნაპერწკლები ფრთების სავსავით,
 კვარსაც გაჰკრა და ავხორცული ვნების დუღილში
 წინ წაიმძღვარა ჩრდილოეთის ნათებასავით,
 თან კადნიერად სინათლესაც ჭკუას ასწავლის:
 „ქალს რას დავაკლებ — შევახურე აგერ კაჟი და —
 თვალს დავუბრმავევ სიყვარულის სიკაშკაშიდან!..“

თუმც საკუთარ თავს ფერწასული ისევ ჩაკითხავს,
 რა სამძიმოა ნერვიული კაცის ყურება!
 მოსალოდნელი ფათერაკის ამოსაკითხად
 ფიქრს ჩაუყვება ამღვრეული მისი გუნება
 და თავისივე უხამსობას ჩაემდურება,
 რომ შემართული აღტკინება წუთით შებუროს
 და წინ აღუდგეს განჩინებას უმართებულოს:

„სდექ, ჩირალდანო, უსხივობით რომ არ დაღალო,
 ვინც შენს სინათლეს მრავალკეცად აღემატება,
 უკუიქცეით სიბნელეში, ბილწო ზრახვანო,
 რომ არ დაბინდოთ ღვთაებრივი მისი ნათება,
 მოასაკმევლეთ, სურვილებო, წმინდა ხატება,
 განაგდეთ ბინი, ბოროტებით რომელიც მოსავს
 ყოვლადუბიწო სიყვარულის მშვენიერ შროშანს.

სირცხვილი ჩემს ფარს, პატრიციულ ჯავშანს და მახვილს,
მამა-პაპის სულს, წინაპართა შელანძლულ საფლავს,
შენც, მეომრულ დიდებაო, სინდისის ძახილს
რომ არ უსმენ და მიექცევი ურცხვად და მძაბლად,
რომ უღირსობას განუფნო ღირსების ტაბლა
და ფიქრი, — რაც კი ქვეყანაზე ბნელი ფიქრია, —
პირისახეზე აღიბეჭდო, ვით რელიქვია.

მე რომ მოვკვდები, მოყვენება მერე იწყება,
თვალეზე ლიბრი დაეჭდევა ჩემს გერბს აუგად
და უსიამო მინიშნებით დამერიცხება
რა უნაზესმა სიყვარულმაც გამაჩაუქა,
ხოლო თუ ვინმემ შთამომავალს სიტყვა ჩაუკრა, —
აღენილები დაუწყებენ ჩემს ძვლებს ფურთხებას
იმ წანყმედილი მამისულის შესაკურთხებლად.

ვთქვათ, გავიმარჯვე, მომავალი რაღას მიპირებს, —
სუნთქვას, ოცნებას, აღტაცებას უმაგალითოს?
მაგრამ ვინ არჩევს წარმავლობის ზიზილ-პიპილებს,
ვინ ამჯობინებს მარადისი წუთში გაყიდოს,
ან მთელი ვაზი ანაცვალოს ერთ ღერ აკიდოს?
გლახას რად უნდა გვირგვინისთვის ხელის შეხება,
თუ სკიპტრიანად უფსკრულეთში ჩაიჩხება?

ეს რომ კოლატინს ყველაფერი სიზმრად ეხილა,
ხილვა, — რომელიც ძილვძილში ისეც არყევდა, —
მოაქცევდა და, მოგახსენოთ გამოტეხილად,
არც ლუკრეციას გაბახებას გაახალხებდა,
რომ სათნოება-სინშინდესთან, როგორც ბაღლებთან,
მომდგარიყო და — ცოლის თვალწინ, თავის მამულში
ჩამოერეცხა შელანძლული სინდის-ნამუსი.

ან მსჯავრს კარები რანაირად ამოვუქოლო,
როს გამჟღავნდება ავბედითი ჩემი ქმედება,
როს ენაპირი დამეხშობა, როცა უღონო
სახსრებს შემიკრავს სასიკვდილო სულისკვეთება,
როს ჩამიქრება თვალისჩინი, სისხლის ფეთება
შესძრავს ჩემს გულს და, ელდანაცემს, ელდით
მარებელ
ბედის ეტლებით სამარისკენ გამაქანებენ?

მას რომ მოეშთო მამაჩემი, ან ძმა ჩაეკლა,
ან ჩემს ოჯახზე შემოევლო ზღუდე ღალატის,
მე კი მის ცოლთან მეზულრავა და მეპაექრა, —
უმტიკენეულოდ ჩაივლიდა ეს მასკარადიც
და ბარი-ბარში ეიქნებოდით ან და მარადის;
მაგრამ მოძმეა, თარსი მოძმე... და ეს სითარსე
სამარადისოდ დამეჭდევა გულისფიცარზე.

„რა სიშლეგა, ღმერთო ჩემო, რა სიანცეა!
 საზიზღრობაა!“ — „სიყვარულმა ზიზღი არ იცის!“
 „სიყვარულს ვთხოვ და, სიყვარულიც სხვისი განძია —
 ჩემთვის ურგი და, სამწუხაროდ, მოუხმარისიც“.
 „მგონებლობა კი გონებაზე ზარებს არისხება...
 რჩევას ვინც უფრთხის, საფრთხოებელაც რომ არ
 ანახოთ,
 მგონი, ისედაც დაგიფრთხებათ ულაპარაკოდ“.

ასე ერთმანეთს უმოწყალოდ შეაპაექრა
 ცივი განსჯა და ვნებიანი განუსჯელობა
 და რომ სიკეთის ნიშანწყალი სულ მთლად ჩაეკლა, —
 რისიცი, რომ გითხრათ, ნამეტნავად არც თვით სჯეროდა, —
 მოაპირკეთა თვალთმაქცობის ბნელი შენობა
 და ყველაფერი ისე მორთო, ისე მოზომა,
 ანგელოზის ფრთას დაამსგავსა ტარტაროზობა.

„ხელი ჩამჭიდა, ჩამაცქერდა, თითქოს არკვევდა
 ამ დაძაბული ჩაშტერებით, — ვინძლო თვალებმა
 არ მაუწყონო კოლატინის სასონარკვეთა,
 მისი ურვა და შეჭირვება, მისი წვალეზა...
 და როს დაეტყო შიშნეული ფერისცვალება,
 ენაზე — ვარდებმა პირისახის ანდამატისთვის
 რა უცაბედად გადაიკრეს ფერი ბატისტის.“

თითქოს ეს ხელი გადმომცემდა თრთოლვას ნელინელ,
 მისი ლელვა რომ სმენადქცეულს ჩემად მეგულვა,
 და როს მეუღლის სიჯანსაღე შევაგნებინე, —
 რაკი დავატყე სახეპირზე სევდით შებურვა, —
 მან იმნაირად შემომლიმა აღტაცებულმა, —
 ნარცისს რომ წუთით დაეღანდა მისი მხნეობა,
 წყლის ნაკადებში არასოდეს ჩაინთქმეოდა.

თუმც სინდისის ხმა ლახვარივით რატომ მესობა? —
 მშვენიერება ყბედობისკენ როდი გვიბიძგებს...
 გულნამცეცას ჰკლავს თავისივე გულნამცეცობა,
 გულმოშიშარ კაცს სიყვარულიც გადაივინებს,
 მაშ, მივყვით, მივყვით ვნების ყვილს, ვნების სიფიცხეს, —
 დროშით წარუძღვეთ სიყვარულის წმინდა სამთავროს,
 რომ ამ დროშის ქვეშ ბოგანომაც იალამდაროს.

შორს, შორს, ეჭვებო, სიჭარმაგე დაგვანაოჭებს, —
 მშვიდი განსჯა და თავდაჭერა მოვა ისედაც,
 გული თვალს ჰმონებს, აილამაზე თვალებს აოცებს,
 სიბრძნე ფრთხილობს და აღმაფრენა ესაკლისება,
 სიჭაბუკე კი, ბოცმანავით, ჭაღლებს მისერავს:
 კაცმა თუ როსმე მარგალიტის ძებნა ითავა,
 კენჭსაც ვერ პოოვებს სიღრმეებში ჩაუყვინთავად“.

თითქმის ღვარდლი და სარეველა ხორბალს ერევა, —
იშთობა იჭვი ავხორცობის ზრუნვით და ღვანლით,
მიიკრიფება ხორცშესხმული ბინიერება
სასონარკვეთით, იმედებით — იფქლით და ღვარდლით
და ამისთანა გაორებით, ასეთი ჯვარცმით
უსმენს სინდისს და უტიფრობას — ერთგულ ფარეშებს
და გუნებაში რიგრიგობით აასპარეზებს.

გაიცისკროვნეს ლუკრეციას წარმოსახევებმა,
იქვე, მის გვერდით კოლატინის სახეც იელვებს:
ქალს შეხედავს და, აღრული, სურვილს აჰყვება,
ქმარს შეხედავს და — სათნოებას ანსახიერებს
(როგორც სჩვევიათ, საზოგადოდ, ცას და ციერებს)
და მორცხვად უსმენს მონანიე გულისძგერასლა,
თუმცა გულიც და სათნოებაც უკვე შეღანძლა.

და მდაბიური სურვილების სიუდაბურეს
კვლავ თავისთავთან უსირცხვილოდ ამასლაათებს
და გაფხავებულ ავხორცობას ისე აპურებს,
როგორც წუთი და წამისყოფა დროს და საათებს,
რაც აგერ-აგერ იმისთანა ამბავს დაათევს,
რომ ლამისაა გაშმაგებამ დააბარბაცოს;
ამასობაში მოადგება ქალის დარბაზონს...

მაგრამ ეს კლიტე-ურდულები როგორ დასძლიოს? —
ერთი დარტყმა და — დაბრკოლება ხელად გაქრება:
სულმოუთქმელად გადალახავს ყველა ბასტიონს,
ქვე-ქვე მიდის და ქვემძრომივით მიიკლანება,
კარის ჭრილიც, როგორც ვატყობ, აკრთობს ნაკლებად,
ლელვას არ იმჩნევს თრითინების ყრუ ფორიაქზეც,
თუმც ვინ რა იცის — რანაირი ელდა მიაქცევს.

კარმა გზა მისცა, მოლიავდა ყველა სარკმელი
და მოძალადის შეკავება კვლავ რომ ეთავა, —
იძალა ქარმა, ჩაუბჟუტა სანთელ-საკმელი
და აღანძული ავხორცობის აღსაკვეთავად
კვამლი და ჭვარტლი შეახრჩოლა პირში ერთთავად...
მაგრამ გულისთქმა თავის საქმეს მაინც ინალდებს,
ახალ კვარს ანთებს მისი ჟინი, ახალ ჩირალდნებს.

და იმ ნათელში ხელთათმანი გაკრთა ჭილოფთან,
დასწვდა მამრი და, მე თუ მკითხავთ, თავსაც გავიდა:
იმ ხელთათმანის დაუფლებას როცა ცდილობდა,
ოითში შეერჭო უცაბედად ქინძისთავი და
დაუცაცხანა: „— მოგვშორდიო, მოგვწყდი თავიდან!
ნემსიც, ხომ ხედავ, ხელთათმანში ჩუმად ეფლობა,
რომ უზრუნველყოს ქალბატონის ხელუხლებლობა!..“

თუმცა უდღეური აკრძალვები ვეღარ აყოვნებს
 და ეჭვს რომ ბლანდავს — ჰაიპარად ფიქრში

ნასტუმრებს, —

ქარს და ხელთათმანა შეგნებაში განასახოვნებს,
 ვით ხელოვნურად შემზადებულ ბედის საცდურებს,
 რასაც საათის აღნაგობაც დაგვიდასტურებს:

თითქოს ქანქარა: შეჩერდითო! — ისრებს აქეზებს,
 ჟამი მაინც რბის ჟამთაღრიცხვის ციფერბლატებზე...

რაკი ასეა, გავიღოთო ეს საზღაური,
 მზე დათბობამდე ყინულებში ბევრ წრეს გადათვლის,
 რომ გაგვიმძაფროს ყვავილობის დღესასწაული
 და ფრინველები შეამზადოს გალობათათვის,
 რა მტკივნეულად გვეძლევაო ჯილდო მკათათვის!..
 ო, ზღვაოსანო, გაუმაგრდი ზღვას და პირატებს,
 არ შეეპუო მთას და კბოდეს, ქარს — უპირატეს!..

ამასობაში გამოჩნდება კარი პალატის,
 ესლა აკლია — გასაღებიც დაჰყვეს ნებას და
 გაუხაზიროს ანგელოზი, ცით რომ დანათის,
 და აზიაროს უზენაეს ნეტარებასთან;
 მაგრამ ამ კაცის მკრეხელობა როგორ შეფასდა? —
 ცას შეჰღალაღებს — მიშველეო! — არკი განიცდის,
 ღმერთს რომ ანუხებს საკუთარი ცოდო-ბრალისთვის.

და როს ქალისკენ მიაქცევდა ფიქრი ანგარი,
 შუა ლოცვის ჟამს უცნაური ჩქამი ჩაესმა
 და ამოშაქრა მყისიერი გულისკანკალით —
 ვეჭვ, სიხარულში გამრიოსო უზენაესმა!
 და, რომ, თავის მხრივ, ეჭვებისთვის მსჯავრი დაესვა,
 სთქვა: „ეტყობაო, ზენაარი კრულვას მომისთვლის,
 მე შენ გეტყვი და, გაირჯება თანადგომისთვის!

წინ, წინ წარმიძღვეს სიყვარული მზედ და მთიებად,
 თავდაჯერებას მივეცემი უანგარიშოდ,
 ჟინს რომ ავიხდენ, შეცოდებაც მეპატიება,
 ვნების ცეცხლი სძლევეს თავდაჭერის სუსხს და ქარაშოტს,
 ზეცის თვალი კი სათნოებას ვეღარ დარაჯობს:
 სძინავს ღამეს და, იმედია, ძილში მიცხრება
 ჩემი ძრწოლა და ვნებიანი თავდავიწყება“.

ურდულს მოსწია, აგერ-აგერ კარსაც მოიღვეს,
 ხმა, ლამისაა, აღტკინებამ გადაუქანოს,
 მტრედს კი სძინავს და ჯერ ვერ ამჩნევს ჭოტის ოინებს,
 ქსელს რომ ბლანდავს და დანრილებს ასე უგვანოდ,
 გველს რომ დალანდავ, — წესი ითხოვს, — უნდა უგანო:
 ასულს კი სძინავს, სიმწრისაგან ჯერ არ სავსავებს,
 ჯერაც ვერ ამჩნევს ქვებუდანის შხამს და სამსალებს.

მა, შეიჭრება, შეიყოლებს ამ სიგარენრეს,
რომ უმნო მსხვერპლს დააცივდეს, როგორც ზმანება,
მაგრამ ფარდა ჰყოფს ლუკრეციას წმინდა სარეცელს
და ამღვრეულ გულს უხამსობა მოუძალება,
რომ ცოდვილ ხელებს უკარნახოს ურცხვი ბრძანება;
და, მა, ხელები სურვილებმა ააფრთოვანეს
და საბურველი ჩამოჰხადეს მზეს და მთოვარეს...

როგორც მზე ჯაბნის სიკაშკაშით ზეცის ბინადრებს,
ტარკვინიუსსაც — ტარტაროზის ძმას და ამჰანაგს —
მოსჭრა თვალები რომელი ქალის სინათლემ
და წამნამები მეყსეულად აუხამხამა,
ჩინი წარტაცა, დააბრმავა, მაგრამ ამჰანად
იქნებ, სინდისმა გაამჟღავნა მისი ცვლილება
და უდროო დროს მოევლინა გასანბილებლად?..

ნეტავ, ეს მზერა ჩანთქმულიყო თვალის გუგებში —
დაიხშობოდა ბოროტების ციხე-სახლი და
ლუკრეციასაც შერჩებოდა სულის ნუგეში
და ქმრის აღერსიც ძველებური ეშხით დაღლიდა,
მაგრამ, ვაი რომ, ბოროტება ფრთებს შლის ახლიდან,
რომ გამოსტაცოს ლუკრეციას — როგორც ინება —
სიტყბო, სიცოცხლე, სიყვარული და აღტკინება.

სახე — ყირმიზი, პირი — ვარდი, ხელი — შროშანი,
პირქვეშ ბალიში, ბალიშიდან ცრემლი მიღეთის...
წევს სარეცელზე ნებიერი მანდილოსანი,
ბალიში ორ მთად აზიდულა, და ღამიეთის
ვნებათღელვაში ბანოვანის ჩანთქმას მიელტვის,
რომ განარიდოს ბინძურ თვალებს ის, ვინც უმეტეს
ხიბლით გვაგონებს სილამაზის მძლე მონუმენტებს.

თუკი ამქვეყნად სრულქმნილებას ვინმე ელოდა,
უბინობის სრულქმნილებაც ალბათ ეგ არი:
ვით მარგალიტის ნამცვრევებში ვარდი მდებოდა,
მკლავჩამოშლილი, სარეცელში წვა სეფქალი
და მის თვალებში ჩასარკული თვლემდა სპეკალი,
რომ, უთენია, მთელი ეშხით, რაც კი ებადა,
მზის სიტურფისთვის ეგალობა ქება ქებათა.

ლივლივებს თმა თუ ოქრომკედი, თითქოს ფარული
მეტოქეობა გაუმართავთ რიდს და სიანცეს,
თითქოს სიცოცხლის გამარჯვება ტრიუმფალური
სიკვდილს ნიშნავს და მიძინებულს მისკენ მიაქცევა
და სასიკეთოდ აღზევებულ ადამიანზეც
სიკვდილ-სიცოცხლე, როგორც ხედავთ, მალაყს
გადადის,
რომ ერომანეთი წააქეზონ ქმედებათათვის.

ხოლო ძუძუებს სანუგეშოდ ისლა ურჩებათ, —
სპილოსძვლისდარი მჭვირვალეობით, ასე მარტორნი
რომ ანათებდნენ სილამაზის ციხე-ბურჯებად
და ქმარი იყო ერთადერთი მათი პატრონი,
დღეს კი, როგორც ჩანს, მედიდური უზურპატორი —
ტარკვინიუსი უსირცხვილოდ მიტომ პარპაშებს,
რომ მბრძანებელი განარიდოს სეფე-დარბაზებს...

თვალს შეავლებს და ოცნებებში ისევ ეფლობა,
ო, ანთებული სულის ფრთონვა, სულის ფოფინი!
ჩიხში რომ იმწყვდევს სურვილების მამამებლობა
და ქალს მიელტვის მლოცველივით ხელაპყრობილი, —
აგოცებს ძონის ბაგეები, ვარდის პროფილი,
შუქში რომ ჭვივის თოვლისფერი ალღებატრებით
და გულს უყინავს მყისიერი თვალის წასწრებით.

როგორც აფთარი — საბუღრაოდ თუკი მიუშვით —
მსხვერპლს მოაშთობს და დასთამაშებს, ჯერ ჟინს
იოკებს, —

ასე იყუჩებს ვნებათღელვას ტარკვინიუსიც
და ქალს ვიდრემდე ხვადაგურად დაანოკებს, —
დაიყოლიებს ამბუვნებულ ძვლებს და იოგებს,
რათა — როგორც კი შესაფერი ჟამი დარეკავს,
მეტი გზა მისცეს სურვილების გამძვინვარებას...

გაგრძელება იქნება

ინგლისურიდან თარგმნა ჯემალ აჟიშვილმა

შტეფან პერმლინი

არგონავტიები

თესალიის აშრამში, ქალაქ იოლკოსის ბაზრის მოედანზე, თავის ქვეშევრდომებთან ერთად, მეფე პელიასი ზღვათა მეუფეს — პოსეიდონს მსხვერპლად პირუტყვს სწირავდა, უცებ მიწისფერი რომ დაედო. ისეთი არაფერი მომხდარა; ერთი უბრალოდ ჩაცმული, მხარზე შუბებგადებული ცალწალიანი ქაბუჯი მისკენ გაემართა.

რამდენიმე წლის წინათ, ქალაქის დამაარსებლის უმცროსმა ვაჟმა პელიასმა უფროს ძმას ეზონს სამეფო გვირგვინი წაართვა და ძალუფლება თვითონ ჩაიგდო ხელში. ერთხელ ორატულმა პელიასი გააფრთხილა, ცალწალიანებს უფრთხილიყო.

ტახტიდან ჩამოგდებულმა ეზონის შვილმა იაზონმა, ურიცხვ გმირთა სახელგანთქმულ აღმზრდელთან და მასწავლებელთან, კენტავრ ქირონთან პოვა თავშესაფარი. იმ დღეს იაზონი სამშობლოში ბრუნდებოდა. ქალაქის შორიახლოს გამავალ მდინარესთან ერთი უცნობი ქალი შეეხვეწა, როგორმე გაღმა გაიყვანეო. იაზონმა ვერ იცნო ღმერთების დედა — პერა და უცნობი მეორე ნაპირზე გადაიყვანა. სწორედ იმ დროს ჩარჩა ის ერთი წლა შლამში, მაგრამ იაზონმა ეს ამბავი არაფრად ჩააგდო და რაჟილა მიზანს მიიღწია. პირდაპირ მეფისკენ გაეშურა.

პელიასი უცებ გონს მოეგო, შიში დასძლია და სტუმარს თავაზიანად შეხვდა. იაზონს წამიც არ დაუჟარავს უქმად და მეფეს დინჯად და მტკიცედ მოახსენა თავისი სურვილი.

— შენ ხომ იცი, კანონიერი მეფის ძე რომ ვარ: შენგან არაფერს ვითხოვ, სამეფო კვერთხის გარდა, დანარჩენი ავლადიდება კი შენთვის დამითმია, რადგან სულაც არ მჭირდება ის სიმდიდრე, რაც შენ მაშაჩემს წაგლიჯე.

— კეთილი, რაც შენ თქვი, ყველაფერზე თანახმა ვარ, სამეფოს უყოყმანოდ დაგიბრუნებ, ოღონდ ერთი პირობით: კარგა ხანია ფრიქსოსის სიზმარში ვხედავ, იგი წამდაუწუმ ჩამჩიჩინებს, კოლხეთში გაემგზავრე, იქიდან ჩემი ნეშტი გადმოასვენე, ხოლო ოქროს საწმისი საბერძნეთში ჩამოიტანეო. მე მოვხუდდი, შენ კი, თუ სათავგადასავლო მოგზაურობა კეთილად დასრულდა, ჯან-ღონით სავსეს, ნამდვილად ძალგის, მეფობას დიდი ზარ-ზეიმით შეუდგე, — უთხრა პელიასმა.

ოქროს საწმისის ამბავი ასეთია: დიდი ხნის წინათ, დედინაცვლის ჩაგვრისგან თავი რომ დაეღწიათ, ბეოტიის მეფის შვილები ფრიქსოსი და პელეღეთიურ ვერძზე შესხდნენ და გაქცევით თავს უშველეს. ოქროსფერმატყლიანმა ვერძმა კამარა შეკრა, ისინი ცაში ააფრინა და ბევრ ქვეყანას გადაუქროლა თავზე, მაგრამ ერთ ადგილს პელე ზღვაში ჩავარდა და დაიხრჩო. იმ ზღვას დღემდე პელესპონტი ჰქვია. ფრიქსოსმა კოლხთა ქვეყანამდე ჩააღწია, სადაც ის მეფე აიეტმა თავაზიანად მიიღო და მაღლ თავისი ერთ-ერთი ასულიც კი მიათხოვა, ფრიქსოსმა ვერძი ზევსს შესწირა, ხოლო ოქროს საწმისი მეფეს უბოძა. ომის ღმერ-

თის არსის პატივსაცემად აიეტმა ოქროს საწმისი მუხნარში ერთ წმინდა მუხაზე დაჰკიდა.

ფრიქსოსის გარდაცვალებიდან დიდმა დრომ განვლო: მართალია, საბერძნეთის მიწაზე ოქროს საწმისისთვის კაციშვილს თვალი არ მოუტრავს, მაგრამ არნახულ, მგრწყინავ განძზე ხმა შორს გავარდნილიყო. კარგად იცოდნენ, კოლხეთი უცნობი ქვეყნებისა და ზღვების იქით დიდ მანძილზე რომ მდებარეობდა, იმისთვისაც მოეკრათ ყური, ოქროს საწმისს საშინელი ურჩხული რომ დარაჯობდა და დედამიწის ზურგზე მისი გამკლავებელი არავინ იყო. ყოველ ბერძენს ნატვრად ჰქონდა გადაქცეული, ოქროს საწმისი როგორმე ხელთ ეგდო და წინასწარ ვერც კი წარმოედგინა, თუ რა სიხარულს, სახელსა და დიდებას მოუტანდა იგი მის მფლობელს.

როცა იაზონმა პელიასის ნაუბარი მოისმინა, უყოყმანოდ დაეთანხმა. ის მამაცი, განათლებული ჰაბუკი იყო და სხვებივით უნდობელი არ გახლდათ. იაზონს გულშიც არ გაუვლია, პელიასი მას მახეს რომ უგებდა. მეფე კი იმედოვნებდა, იგი სამეფო ტახტისთვის ჩამოეცილებინა და ამ გზით თავისი ძალაუფლება საბოლოოდ განემტკიცებინა. იაზონი მხიარული გუნება-განწყობილებით მგზავრობისთვის სამზადისი იწყო.

პელიონის მთავრების ძირას, ყველაზე განთქმული ხელოვანი არგო იმ ხომალდის აგებას შეუდგა, რომელსაც იაზონი და მისი მეგობრები უცნობ კოლხეთში უნდა მიეყვანა. ოსტატის სახელის მიხედვით, ხომალდსაც არგო შეარქვეს. ხომალდის აგებისას არგოს თვით ღმერთჟალი ათენა მეთვალყურეობდა. ვინაიდან დოდონას წმინდა მუხისგან აგებული ნავი წყალში არა ლბებოდა, ამიტომ წინასწარმეტყველი ძელი ხომალდის ხერხემალი ჩაატანეს. ნავი საკმაოდ გამძლე და მყარი, მაგრამ იმავ დროს ისეთი მსუბუქი იყო, რომ

თორმეტდღიანი მგზავრობის მიუხედავად, მისი მხრებით გადატანა გაუჭირვებლად შეეძლოთ.

ლაშქრობის მეთაურობა იაზონს მიანდევს. მის დამახილზე მთელი საბერძნეთის სახელგანთქმულმა გმირებმა მოიყარეს თავი და პირობა აღუთქვეს, რომ მასთან ერთად გაემგზავრებოდნენ ტიფისი საჭეს მიუჯდა, ლინკეცს კი ლოცმანობა ერგო. იგავმიუწვდომელი საგმირო საქმეების ჩამდენი პერაკლევ იქვე იყო. მათთვის გვერდი დაემშენებინათ აქილევის მამას პელევსს და აიაქსის მამას ტელამონს. ლომგული აქილევის და მამაცი აიაქსი მოგვიანებით ტროას ომში მონაწილეობდნენ. თითქმის ყველანი ღმერთებს ენათესავებოდნენ: ტუჰები კასტორი და პოლუქსი, ასევე ბორეასის ვაჟები კალიონი და ძეტესი, ნესტორის მამა ნელევესი, კალედონის ტახის სულის გამფრთხობნი ადმეტოსი და მელეაგრე, დიდი ბერძენი მომღერალი ორფეუსი, პატროკლეს მამა მენოიტიოსი, სასიქადულთ გმირი თეზეუსი, მისი მეგობარი პერიითოოსი, პერაკლეს მუდმივი თანამგზავრი ჰილასი და სხვა მრავალნი, მაშინვე მხარში ამოუდგნენ იაზონს.

როცა ხომალდის აგებას მორჩნენ, კარგი დარი გამოვიდა. ლურჯად მოელვარე უკიდვარო ცა თავზე გადმომხოზოდა მათ და ლაინისფერ წყნარ ზღვას უერთდებოდა; მოგზაურებს თვალწინ ეხატებოდათ ურიცხვი გამარჯვებებითა და საგმირო ფათურაცებით აღსავსე გამოუცნობი შორეთი; ანძასთან მდგომი ორფეუსი ქნარს აჟღერებდა და თავისი კეთილზმომადი სიმღერებით ამხნევებდა მენიჩბებს. მაგრამ რამდენიმე დღის შემდეგ ქარიშხალი ამოვარდა და ხომალდი ლემნოსის ნავმისადგომთან გარიყა. ლემნოსელ მამაკაცებს ცოტა ხნის წინათ ცოლები მიეტოვებინათ და მეზობელი თრაკიიდან ქალები ჩამოეყვანათ. დიაცებს მამრებისთვის ღალატი არ ეპატიებინათ, მათთვის მუხარი გაეფლოთ და ამიტომ იმხანად კენძულზე

მხოლოდ დედაკაცები ბინადრობდნენ. არგონავტებმა ქალებსა და მათ დედოფალს სთხოვეს, რათა მცირე ხნით ნათსნებისთვის თავშესაფარი მიეცათ.

ლემნოსელი ქალები გაუბედავად გამოეფინენ ქუჩებში. ჩადენილი დანაშაულის გამო ისინი თრაკიელთა გამოლაშქრებასა და შურისძიებას გაუბრუნდნენ და წარმოდგენა არ ჰქონდათ, კარს მომდგარ უცხოელებს თრაკიელებთან რომ არაფერი აკავშირებდათ. რაკილა ძალე დარწმუნდნენ არგონავტების გულისიანობასა და უეშმაკობაში. დიაცებმა მამაკაცების შეკედლება გადაწყვიტეს. დედოფალმა პიტსიპილემ იაზონს სთხოვა, ჩემს სამფლობელოში იმეფეო, რაზეც იაზონმა უარი მოახსენა, რამდენიმე დღეს კი სიამოვნებით დავრჩებით, უთხრა.

ქალთა სტუმართმოყვარეობამ არგონავტთა შორის განხეთქილება გამოიწვია. გამრჩე და მკაცრი ჰერაკლე ამხანაგებს კუნძულზე არ გაჰყვდა და ხომალდზე დარჩენა ამჯობინა. ის აფრთხილებდა, თანამგზავრებს, ქალებისთვის თავი არ გაეყადრებინათ და მათში არ გააქვეფილიყვნენ, მაგრამ რამდენიმე დღე კი არა, იაზონი კარგა ხანს განცხრობით ცხოვრობდა დედოფლის სასახლეში; კუნძულზე მოხვედრილ გმირებს ლემნოსელი ქალები შეუუყვარდათ და ჰერაკლეს ძალდატანებით სანამ იქიდან გაემგზავრებოდნენ, ამასობაში ორთა წელმა განვლო. ლემნოსელი დიაცები სასწრაფოდ ნაპირს მიაწყდნენ და თვალტრემლიანი შესცქეროდნენ როგორ გაუჩინარდა მოქნილი და მძლავრი არგო.

რამდენიმე ხნის ცურვის შემდეგ, არგონავტთა ხომალდი კუნძულ კიზიკოსს მიაღწა, სადაც ორი, ერთმანეთისგან განსხვავებული მოდგმის ხალხი ცხოვრობდა. ბუმბერაზთა შთამომავლებს ექვს-ექვსი ხელი ჰქონდათ; მათ მეზობლად კეთილი დოლიონები ბინადრობდნენ. დოლიონთა მეფეს ორაქულმა ურჩია, ბერძენ გმირებს გულთბილად და

მეგობრულად შეხედო. ანაზად არგონავტებს თავს დაესხნენ გოლიათები, მაგრამ ბერძნებმა მუსრი გაავლეს ბუმბერაზებს. ცოცხლად დარჩენილები გაიქცნენ. კუნძულ კიზიკოსზე არგონავტებმა უნებურად ერთი დიდი ცოდვა ჩადინეს: მიმავლებმა ის-ის იყო აფრა აუშვეს, რომ უკუნ ლამეში საშინელმა ქარიშხალმა მათი ხომალდი კვლავ ნაპირს მიაგდო. მოგზაურებს ის უცხო ადგილად მოეჩვენათ, სინამდვილეში კი ისევ კიზიკოსის ნავმისადგომთან ამოეყვით თურმე თავი. დოლიონებმა წყარაშში ვერაფერი გავარჩიეს, ეგონათ, შეიარაღებული რაზმი დაგვესხაო თავს და უცხოელებს ხელჩართული ბრძოლა გაუმართეს. მოგვიანებით ორივე მხარე მიხვდა, საბედისწერო შეცდომა რომ ჩადინეს; იმ შეტაკებას უამრავი დოლიონელი შეეწირა. იაზონმა საკუთარი თვალთა ნახა დოლიონთა კეთილზნაიანი მეფის უსულო გვამი. მეორე დღესვე მოსულ-დამხვედური ერთად გლოვობდნენ დაღუპულებს, მერე ცრემლების ფრქვევით დახოცილები მიწას მიაბარეს და ღმერთებს მსხვეპრლი შესწირეს.

ქალაქ კოოში მცხოვრები მიზიელბიც სტუმართმოყვრულად შეეგებნენ არგონავტებს. სანამ ხომალდი ნავსადგურში იდგა, ჰერაკლე ტყეში გაგაციკებით დაეძებდა ისეთ ტანკენარ ნაძვის ხეს, რომელიც არგოს ნიჩბად გამოადგებოდა. ბოლოს ერთ ნაძვს დაადგა თვალი, ძალ-ღონე მოიკრიბა, ხეს დაეჭაჭაურა და მიწიდან ფესვებიანად ამოგლჯა. როცა გულდაჭერებული ჰერაკლე არგოსკენ უნდა გაბრუნებულიყო, გზაზე ტელამონი შეეჩეხა და ამცნო საზარელი ამბავი, თუ როგორ ჩაითრია ერთმა ნიმფამ მისი უახლოესი თანამგზავრი ჰილასი წყლის სიღრმეში.

მწუხარებით გაოფებული და გააფთრებული ჰერაკლე დაბურულ ტყეში გაიქრა და ჰილასს მოუხბო. რაც მას აქამდე გადაუდებელ და საშურ საქმედ მიაჩნდა, უცებ გადაიფიქრა. ამ ამბის

შემტყობინებელ ტელამონსაც აღარ სურდა ხომალდზე დაბრუნება. არგონავტები ამოდ ელოდნენ თანამგზავრებს. მათ შორის დავა ატყდა; უმრავლესობა იმ აზრისა იყო, ისინი დეტოვებინათ და დაუყოვნებლივ ცურვა განეგრძოთ. მათი შეხლა-შემოხლა ნამდვილ ჩხუბში გადაიზრდებოდა. ანაზღად ზღვის ღმერთს გლავკოსს აქაფებულ ტალღებიდან რომ არ ამოეყვინათ. მან ყველას აუწყა, ზევსის ბრძანებით ჰერაკლეს ისეთი საგმირო საქმეები აქვს განსახორციელებელი, რაც დღემდე არავის ჩაუდენიაო. არგონავტებში სიმშვიდე ჩამოვარდა; გმირებმა მალე ანძა აუშვეს და ზღვის დინებას გაპყვნენ. მიზიელებთან დარჩენილმა ტელამონმა შემდგომში მათ ქალაქი დაუარსა, ჰერაკლე კი, როგორც თქმულება გადმოგვცემს, უკაცრიელ გზას გაუღდა.

მეორე დღეს გმირები იმ ადგილს მიადგნენ, სადაც ბებრიკები ცხოვრობდნენ. მათი სამეფოს ბელადი ამიკოსი იყო. ველურთა მოშულლარი წინამძღოლი მის სამეფოში მისვლელ ყველა უტყუარს აიძულებდა, მუშტი-კრივში შებმოდნენ. შეტაკებისას ბევრი მათგანი კიდევ შემოაკვდა. ახლაც უშვერი სიტყვებით მიმართავდა არგონავტებს, თქვენ შორის ერთი მაგარი დამრტყმელი ამოარჩიეთ და წინ დამიყენეთო. გმირთა შორის გამოირჩეოდა საბერძნეთის უბადლო მოკრივე, ლედასა და ზევსის ვაჟი, კასტორის ტუუპისცალი, ნახევარღმერთი პოლუქსი. ამიკოსი გაშმაგებით უტევდა პოლუქსს, მაგრამ იგი მოხდენილად იცდენდა მის ძლიერ დარტყმებს და მოწინააღმდეგის სუსტ მხარეს აკვირდებოდა. ამიკოსი გულადი მეტოქე გამოდგა, ზერხებიც კარგად იცოდა და ორივემ ისეთი ძალადანი დარტყმები აგვიტოვა ერთმანეთს და მათი შერკინება იმდენ ხანს გაგრძელდა, სანამ ამიკოსმა თავი დამარცხებულად არ სცნო. არგონავტები გამარჯვებას ზეიმობდნენ, მაგრამ ბებრიკებმა თავიანთი მეფის მარცხი ვერ აიტანეს. ია-

რალს ხელი სტაცეს და არგონავტებს შეუტყეს. გაჩაღდა სისხლისმღვრელი ბრძოლა. ბებრიკები დამარცხდნენ და გაქცევით თავს უშველეს. არგონავტები მათ საქონელსა და სხვა ქონებას დაეპატრონენ. გმირები მთელ ლამეს ილხენდნენ. ტაბილმოვანი ორფეუსი კი გამარჯვებულ პოლუქსს ჰიმნებს უმღეროდა.

მეორე დილასვე არგონავტები გზას გაუდგნენ და ახალი თავგადასავლების ძიებაში რამდენიმე ხნის შემდეგ ერთ ქვეყანას მიადგნენ, სადაც ფინევი მეფობდა. მას დიდი უბედურება დასტყდომოდა თავზე, მზის ღმერთის წინასწარმეტყველება ბოროტად გამოეყენებინა, რისთვისაც მკაცრად დასჯილიყო და დაბრმავებულიყო. შემზარავი და საკვირველი ფრინველები, პარპიები, რომლებსაც ადამიანის სახეები ჰქონდათ, ყოველ ცისმარე დღეს მეფეს მოსვენებას არ აძლევდნენ; მეფე ჰამას შეუდგებოდა თუ არა, უცებ საიდანღაც მოფრინდებოდნენ, გამზადებულ საკმელს თვითონვე შეჩანხლამდნენ, ყველაფერს გადააპირქვავებდნენ და წაბილწავდნენ ხოლმე, მაგრამ ფრინველს ორაკულის წინასწარმეტყველება ასულდგმულებდა, ერთ დღეს შენ სამეფოს ბორეასის შვილები მოადგებიან და საბოლოოდ გიხსნიანო.

როცა არგონავტებმა მიწაზე ფეხი დაადგეს, თვალი მოჰკრეს მათვენ მიმავალ შესაბრაღის მოხუცს, გაძვალტყავებული მეფე იმდენად დასუსტებულიყო, რომ მათ წინ უცებ მუხლები მოეკეცა. მისი შემხედვარე არგონავტები შეძრწუნდნენ და დაჩაჩანაკებულს გარს შემოეხვივნენ. რამდენიმე ხანს ლოდინი კი დასკირდათ, რათა მცოვანის მიერ ჩუჩხულით წარმოთქმულ სიტყვებს როგორმე მიხედრილიყვნენ.

— დამეხმარეთ, გმირებო. — შეევედრა ფინესი. — თქვენ სწორედ ისინი მწვევებიართ, წინასწარმეტყვეტის ვარაუდით, მე რომ უნდა მიხსნათ. ბერძნები არა ხართ? მეც თქვენი მიწა-წყლის კა-

ცი, ბერძენ აგენორის შვილი — ფინე-სი გახლავართ. დიდი ხნის წინათ თრა-კიის სამეფოს მპყრობელი ვიყავი; თქვენ შორის მყოფი ბორეასის ძენი ჩემი ნათესავეები არიან.

ბორეასის ვაჟები მოხუცს გადაეხ-იენენ, დახმარებას შეჰპირდნენ და პარ-პიების მისატყუებლად სადილი მოამზა-დებინეს. მეფემ საკმელს ხელი წაატა-ნა თუ არა, საზარელი ფრინველები თვალის დახამხამებაში იქ გაჩნდნენ. მა-თი დანახვა იმდენად შემზარავი იყო, რომ შიშისგან არგონავტებიც კი აწრია-ლდნენ. პარპიებისთვის ამას ხელი არ შეუშლია. ატყდა თქლაფათქლუფი, კერძი ლოშლოშით შესანსლეს, გაფ-რინდნენ და უკან მოიტოვეს საძაგელი ზინზლის სუნი. ბორეასის შვილებმა ყეტემ და კალაისმა ხმლები იშოშვლეს და ფრინველებს დაედევნენ. იმ წამს ზევსმა ძმებს ფრთები გამოასხა და ისე-თი ძალა შემატა, მანამდე არასოდეს რომ არ ჰქონიათ. გმირები ის-ის იყო პარპიებს დაეწივნენ, როცა ღმერთების მაძნე ირისი მათ წინ გადაელობა და უჩრია, პარპიები ღმერთის მამის — ზევსის მონადირე ძაღლებია და ნუ დახოცავთო, ქალღმერთმა ირისმა ძმებს ისიც შეატყობინა, ღმერთების მიერ შეჩვენებული ფინეცა ამიერიდან აღარ დაიტანჯებაო. ამ სიტყვების შემ-დეგ ბორეასის ვაჟებმა პარპიების დევ-ნას თავი ანებეს და თავიანთ თანამ-გზარებთან დაბრუნდნენ.

ამასობაში არგონავტებმა ფინეცს სადილი გაუმართეს და დიდი ხნის შემდეგ, პირველად მოხდა, რომ მეფე გულდინჯად მიუხდა სუფრას და ნაირ-ნაირი საკმელები იგება. იგი გმირებს მადლობის ნიშნად თავის ნაწინასწარმე-ტყველებს უზიარებდა და მომავალი მოგზაურობისთვის რჩევა-დარიგებას აძლევდა. განსაკუთრებით აფრთხი-ლებდა, როგორ მოქცეულიყვნენ, რო-ცა სიმძლევადებს მიადგებოდნენ, რომ-ლებსაც ის მეორენაირად კიანეს კლდე-ებად მოიხსენიებდა. სიმპლევადები შა-

ვი ზღვის შესასვლელ ყელში მდებარეობდნენ და ფსკერიდან კი არ იყე-ნენ ამოზრდილნი, თავისუფლად მიმო-დიოდნენ ზღვის ზედაპირზე. მეფემ უჩრია, სიმპლევადებს შორის გაცურ-ვამდე ჯერ საცდელად მტრელი გაეშ-ვათ, მერე კი ნიჩბები მარჯვედ მოეს-ვათ, რათა ხომალდით ამ ფრინველის სისწრაფე განევითარებინათ. მეფემ და-წვრილებით აღუწერა აგრეთვე შემდ-გომი სათავედასავლო ფათერაკები, მათ რომ მოელოდათ.

არგონავტებმა ორმოცი დღე ადგი-ლიდან ფეხი ვერ მოიცივალეს, რადგან ძლიერი ქარიშხალი მძვინვარებდა და ხომალდის ცურვაში ხელს უშლიდა. ზღვა დაწყნარდა თუ არა, გმირებმა ცურვა განაგრძეს, მაგრამ სულ მალე საშინელი გრუზუნისა და გრგვინის ხმა მოესმათ. ეს კიანეს კლდეების ზრი-ალი იყო. ენით უთქმელი შიში დაეუ-ფლათ, როცა ვეებერთელა კლდე მათ თვალწინ ორად გაიბო. ეფემეს ფინე-სის დარიგება გაახსენდა და მტრედის გაშვება ბრძანა. მტრელი ისარივით მო-სწყდა ადგილს და კლდეებს შუა გაი-ჭრა, მაგრამ კლდეებმა უკან დახევა იწყეს, აბორგებული და აზვირთებული ზღვა კლდე უფრო აბობოქრდა. კლდე-ები ერთმანეთს შეეჯახნენ და კინაღამ მტრელი გაჰყლიტეს, თუმცა ფრინვე-ლის ბოლო მოიყლოეს და ბუმბული წააცალეს. როცა კლდეები კვლავ და-შორდნენ ერთმეორეს, მესავე ტიფის-მა მეხოფეები გაამხნევა და მოუწოდა, უკანასკნელი ძალ-ღონე მოეკრიბათ, რათა ხომალდს გაცურვა მოესწრო. მოულოდნელად წამოსულმა უზარმა-ზარმა ტალღამ ხომალდი მიასლოებულ კლდეებს შორის მოქცეულ გამძვინვა-რებულ ტალღაზე შეაგდო და, ის-ის იყო, ორივე მხრიდან დაძრულ კლდე-ებს ნავი უნდა გაეჰყლიტათ, რომ მაომა მფარველმა ქალღმერთმა ათენამ, ვინც თავიდანვე არგონავტთა თანამდგომი იყო, ხომალდს შეუმჩნევლად უბიძგა და წინ წააგდო. გმირები გადაარჩნენ.

ზოგიერთი ფიქრობდა, ყველაზე სახიფათო განსაცდელი უქან მოვიტოვეთ, მაგრამ იაზონი მათ აზრს არ იზიარებდა.

მოულოდნელად მოგზაურებს დიდი უბედურება დაატყდათ თავს. ხომალდის მესაჭე ტიფისი ავად გახდა და გარდაიცვალა. მისი შემცვლელი ანკეოსი, სანამ მესაჭეობაზე დათანხმდებოდა, დიდხანს ყოყმანობდა, მაგრამ უზენაესმა ქმერთაქლამა ჰერამ გაამხნევა მებოფეების წინამძღოლად ანკეოსის არჩევის შემდეგ, თორმეტი დღე იტურეს და მდინარე კალიხოროს შესართავს მიაღწენ, სადაც გმირებმა ერთ ბეჭობზე სთენელოსის საფლავის ქვას მოჰკრეს თვალი. ოდესღაც ჰერაკლეს წინააღმდეგ ამხედრებულმა ამძონებმა საბრძოლო ველზე იგი ისრით სასიკვდილოდ დაჭრეს. არგონავტებმა გადაწყვიტეს, აკლდამისთვის გვერდი აეგლოთ, მაგრამ საიჭიოდან წამოდგარი სთენელოსის აჩრდილი ანაზღად მათ წინ მალლობზე აღიმართა და გმირებს თვალიერება დაუწყო. თავით ფეხამდე შეიარაღებულს, როგორც მაშინ, ახლაც თავზე წითელფრთიანი მუზარადი ეხურა. რამდენიმე წამში მოჩვენება კვლავ ქვესკნელს დაუბრუნდა. არგონავტებს შეეშინდათ და ნიჩბები ხელიდან გაუცვივდათ. მხოლოდ წინასწარმეტყველმა მოჰსოსმა მოახერხა მომხდარი ამბის ახსნა. მან მოუწოდა არგონავტებს, სთენელოსის სულის მოსასვენებლად მსხვერპლი შეეწირათ, გმირები ხომალდიდან გადმოვიდნენ, ბორცვზე დაკრძალული სთენელოსის საფლავს გარს შემოერტყნენ, სამარის მიწაზე ღვინო დაასხურეს, ბატკნები დაკლეს და ცეცხლზე შეწვეს.

არგონავტები მოგვიანებით მდინარე თერმოლონის მრავლად დატოტვილ შენაკადებს მიაღწენ, სადაც ომის ღმერთის არესის მოდგმის მებრძოლი ქალები — ამძონები ბინდრობდნენ. ამორძალებს ბრძოლაში რომ არ ჩაეთრიათ, გმირებმა თავი გააჩრდეს. ზუა განაგრძეს

და ხალიბების ქვეყანაში ჩავიდნენ. ხალიბები არც ზენა-თესვას ეწეოდნენ და არც მესაჭეონობას მისდევდნენ. არამედ მთის წიალიდან ამოდებულ მადანს ამუშავებდნენ. მოქურუხებულ ცაში განუწყვეტლივ ამავალი სქელი კვამლი მზესაც კი აბუნდოვანებდა.

ერთ დღეს, როცა გმირები კუნძულ არესის გასწვრივ მიცურავდნენ, მათ ხომალდს რომელიღაც ფრინველი მიუახლოვდა. არგოს რომ გაუსწორდა, თავისი ბასრი ფრთები ისეთიარად მოიქნია. მეხოფეს ერთი წაწვეტებული ფრთა მხარში ჩაესო და შიგ ჩარჩა. დაკრილს პირალმასი ფრთა ბელდახელ ამოაცალეს და ნაჭიროლობევი შეუხვიეს. მეორე ფრინველმა ნავთან კამარა შეკრა თუ არა, იქვე მყოფმა ბერძენმა ისარი ჰკრა და ძირს ჩამოაგდო. მოგზაურები მიხვდნენ, ფრინველის წინასწარმეტყველება რომ აუხდათ და სტიმფალიდების კუნძულთან იმყოფებოდნენ. მაგრამ იმდენი ისარი სად მოექცებოდათ, საშიში ფრინველები ერთიანად გაეწყვიტათ. ერთ-ერთ არგონავტს აზრად მოუვიდა, ფრთიანი მუზარადები დაეხურათ, ფარებით თავი დაეცვათ, შეტები მღლა აღეშრათ და საზარელი ჟივილ-კივილით ფრთოსნები დაეფრთხოთ. ასეც მოიქცნენ. ფრინველები უზარმაზარი ღრუბლებივით წამოიშალნენ და მოგზაურებს თავს დააცხრნენ, მაგრამ არგონავტებმა ფარები მოიმარჯვეს და სტიმფალიდების მჭერლმა ფრთებმა ამჭერად მათ ვერაფერი დააკლო. როცა ფრინველები გაუჩინარდნენ, გმირები კუნძულზე გადავიდნენ.

ის-ის იყო მიწაზე ფეხი დაადგეს, მოულოდნელად ოთხი შიშველ-ტრტველი ყრმა რომ შემოეყარათ. ჰაბუკების ნავი ზღვაში ჩაძირულიყო და არგონავტებს დახმარებას სთხოვდნენ, თან უხსნიდნენ. ჩვენ იმ ფრიქსოსის ვაჟები გაზღავართ, ვერძზე ამხედრებული კოლხეთს რომ ეწვიათ. როგორც მამამ სიკვდილის წინ გვაუწყა, მას ქალაქ ორქომენში განძი დაუტოვებია და იმ

ავლადიდების ჩამოსატანად მივდიოდითო. იაზონი ყმაწვილებს მიესალმა და, რადგან ახლო ნათესავებად შეიცნო, შინაურულად გადაეხვია, როცა იაზონმა თავისი თავგადასავალი უამბო, მომავალი საფათურაკო საქმის ვითარება აუხსნა, განზრახვა გაანდო და მხარში ამოდგომა სთხოვა. სახტად დარჩენილმა კაბუკებმა შეთავაზებული წინადადება შორს დაიჭირეს და იაზონი გააფრთხილეს, აპოლონის ძე აიეტი უღმრთელი და ამავე დროს უდიდესი ძალის პატრონიაო. ერთ-ერთმა არგონავტმა მოსწრებულად მიუგო, მერე რა, ჩვენც ხომ ღმერთების შვილები ვართო; თუ აიეტი ოქროს საწმისის მოცემაზე უარს გვეტყვის, რა ძლიერი და მრავალრიცხოვანი ხალხიც უნდა ჰყავდეს, მაინც ძალით წავიღებთო. ბოლოს და ბოლოს ფრიქსოსის ვაჟებმა გადაწყვიტეს, იაზონისთვის ხელი გაემართათ და მეორე დღეს მასთან ერთად გზა განაგრძეს.

არგონავტები მთელი დღის განმავლობაში მზით გაჩახჩახებული ცის ქვეშ ლაინისფერ და თეთრად აქაფებულ ზღვის ტალღებზე მიცურავდნენ. დილაადრიან მოგზაურებმა თვალი ჰკიდეს ჭერ კიდეე შორს, კოლხთა ქვეყნის ჩრდილოეთით აღმართულ თოვლით დაფარულ კავკასიონის მწვერვალებს. ამის შემდგომ გმირებს ერთი დღე კიდევ დასჭირდათ, სანამ ნაპირს მიაღწევდნენ. შებინდებისას მაღლიდან მათ ყურთასმენას საზარელი ყაშყაშის ხმა მისწვდა. ფოლადისფერ დაისის ცაში ზევსის წადილით ხალხისთვის სინათლის ჩამომტანის — პრომეთეს მტანჯავმა არწივმა მთებისკენ გადაიფრინა. უხსოვარ დროში ადამიანთა გამოკითხავი პრომეთე ზევსმა კავკასიონის მთაზე მიაჯაჭვინა. არწივი პრომეთეს ყოველდღიურად ღვიძლს უკარტნიდა და მას მერე, რაც არგონავტთა თვალს მიეფარა, საკმაოდ შორიდან ტიტანის შემადარწუნებელი ოხვრა-კენესა მოისმა.

არგონავტებმა იმავე ღამეს ფაზისის შესართავამდე მიაღწიეს, ანძა დაუშვეს

და არგო მდინარის პირისპირ შეჩერდნენ, მარცხნივ, მთიანეთის კეპსში, კოლხეთის დედაქალაქი კიტაია მდებარეობდა, მარჯვნივ კი მოჩანდა ომის ღმერთის, არესის წმინდა მუხნარი. სადაც მუხაზე დაკიდულ ოქროს საწმისს გველეშაპი დარაჯობდა. არგონავტებმა მსხვერპლი შესწირეს ღმერთებსა და იმ გმირებს, ვინც კოლხეთამდე ვერ მიაღწია. იაზონმა ბრძანა, არგოს ღუზა იქვე, უბეში ჩაეშვით. მოგზაურები დასაძინებლად დაწვნენ, მაგრამ ღამე უცბად გაილია.

მეორე დილით გმირებმა ბჭობა გამართეს.

— ფრიქსოსის ვაჟები და ორი თქვენგანი აიეტის სასახლეში რომ წამოწყვეთ, სავსებით საკმარისია. არა მგონია, მეფემ ოქროს საწმისის მოცემაზე უარი გვითხრას. თუ ნებით არ დაგვითმობს, შეიძლება შევებრძოლოთ კიდევ, მაგრამ, ხომ უნდა ვივარაუდოთ, დაუნდობლობასთან ერთად, შემთხვევით, სულგრძელიც რომ იყოს? განა მეფემაც ეგ განძი ერთ დროს ფრიქსოსისგან არ მიიღო? დანარჩენები ხომალდზე დარჩით და შეტაკებისთვის იარაღი მომზადებული გქონდეთ, — უთხრა იაზონმა.

იაზონმა სამშვიდობო კვერთხს ხელი დაავლო და მეგობრების თანხლებით დედაქალაქისკენ მიმავალ გზას დაადგა. ქალაქი საკმაოდ დიდი იყო, მრავალრიცხოვანი და მეგრძოლი ხალხით დასახლებული. გზაში რაიმე ხიფათს რომ არ გადაჰყროდნენ, ჰერამ სტუმრები სქელ ნისლში გააჩვია და აიეტის სასახლემდე სიარული გაუადვილა. როცა ისინი სასახლეს მიაღწენ, ნისლიც გაიფანტა. ბერძნები გაოცებული შესცქეროდნენ მკვრივად ნაგებ კედლებსა და ვეებერთელა კიშკრებს, ღმერთ ჰეფესტოს თაოსნობით გამოყვანილ ოთხ წყაროს, რომელთაგან სულ ერთთავად მოჩუჩხუხებდა რძე, ღვინო, სურნელოვანი ზეთი და წყალი. სასახლის ეზოში თვალი მოჰკრეს რკინის გუთანსა და ბრინჯაოს ხარებს, რომლებიც

ჩაბებიდან ცეცხლს აფრქვევდნენ. ყოველივე ეს ჰეფესტომ მეფის წინაბრის. მზის ღმერთის აპოლონის მადლიერების ნიშნად შექმნა, რადგანაც ფებოსმა იგი ერთხელ ბუმბერაზების თავდასხმისგან იხსნა. არგონავტებმა დაათვალიერეს მეფისა და მისი ვაჟის — აბსირტოსის დარბაზები. მბრძანებლის ქალიშვილების — ქალიკოპესა და მედეას ოთახები, მათი მოახლეების საცხოვრებლები, მეფის უმცროსი ქალიშვილის მედეას ნახვა სასახლეში იშვიათად ხერხდებოდა; რადგან იგი კვესელის ქალღმერთის ჰეკატეს კულტის მიმდევარი იყო, იმ დღეს სასახლეში დარჩენა კი ქალღმერთმა ჰერამ ჩააგონა. როცა მედეამ იაზონი და მისი მხლებელი იხილა, მოულოდნელობისაგან შეცბოვდა. კივილზე ქალიკოპე და მისი მოახლეები შინიდან გამოცვივდნენ. მამაკაცებს შორის ფრიკოსის ვაჟებიც რომ დაინახა, ქალიკოპეს სიხარულის შეძახილი აღმოხდა.

აიეტის გამოჩენას მხიარული შეძახილებით შეხვდნენ. სასახლის წინა ეზო მონებით გაივსო. ისინი აქეთ-იქით მიმობრობდნენ, რათა სტუმრებისთვის სანადიმო სუფრა გაეშალათ. ამ დროს ღმერთების ნება-სურვილით ანაზღად სიყვარულის ღმერთი — ეროსი მოფრინდა, მან მედეას სასიყვარულო ისრით გული დაუყოლა და იმ წამიდან ქალიშვილი იაზონის ნდომით გამსჭვალა.

ამასობაში მხატვრებმა საქმელ-სასმელი შემოიტანეს. არგონავტებმა ჯერ წყაროს წყალს მიაშურეს, მერე კი მხიარულად მიუსხდნენ სუფრას. შვილიშვილები აიეტს თავიანთ თავგადასავალს მოუთხრობდნენ, იაზონსა და მის მხლებლებზე უყვებოდნენ, მათი მოსვლის მიზანს აცნობდნენ. ისინი გამოუტყდნენ პაპს, იაზონი ოქროს საწმისის სათხოვნელად გესტუმრა. რადგან მეფემ, ვინც მას სამეფო და მთელი ავლადიდება წაართვა, ამ საოცარი განძის ხელში ჩაგდება და სამშობლოში

ჩატანა დაავალაო. მეფე ვარაუდობდა. იაზონი დაილუპებო. მაგრამ ქალღმერთი ათენა დაეხმარა, ჯერ იყო და. ზომალდის აგებაში შეუწყაო ხელი, გამომგზავრებისას კი საბერძნეთის საუკეთესო გმირები ამოუყვანა გვერდში. როცა აიეტმა შვილიშვილის ნათქვამი მოისმინა. ელდა ეცა. მეფე ეკვიანი კაცი იყო და იმის ნახევარიც არ სჭეროდა, რასაც ეუბნებოდნენ ხოლმე.

— ოქროს საწმისისთვის კი არა, თქვენ ჩემი სამეფო ძალაუფლების წასართმევად ხართ მოსულნი. სტუმრები რომ არ იყოთ, ყველას აქვე ამოგწყვეტდით. აბა ახლავე აბრძანდით და, სანამ დროა, სასწრაფოდ აქედან მოუსვით! — ისე ხმამაღლა გააყვიროდა. მისი მუქარა მარტო შვილიშვილებს კი არა, იაზონსა და მხლებლებსაც კანთიელად ესმოდათ.

— გარწმუნებ, მეფეო, ჩვენი აქ მოსვლით შენი ძალაუფლების წართმევაზე არც გეფიქრია. როგორც შენმა შვილიშვილმა არგონსმა გადმოგცა, ჩვენი მეფის დაყენებული თხოვნის შესასრულებლად გამოგვშურე. ამიტომ გთხოვ. მომეცი ოქროს საწმისი; მთელი საბერძნეთი შენს ქება-დიდებაში იქნება. ჩვენ საწმისის ასე იოლად ხელში ჩაგდება კი არ გესურს, არამედ გვინდა, საკადრისი მოგიწლოთ და ურთიერთკავშირისთვის მადლობა მოგახსენოთ და თუ ვინმესთან რაიმე უთანხმოება გაქვს შენს გვერდით გვიგულო. — უპასუხა წყნარად იაზონმა.

იაზონი მეფის დაწყნარებას ცდილობდა, მაგრამ აიეტი ფიქრობდა; ამ ბერძენს ახლავე სული გაავრთხოვინო, თუ ჩემებურად გამოვცადოო. ბოლოს თქვა:

— კეთილი, თუ თქვენ მართლა ღმერთის შვილები და ჩემი თანასწორნი ხართ, მაშინ დამილოცნია ოქროს საწმისი, მაგრამ შენ, იაზონ, წინასწარ უნდა გამოვცადო. მე ორი ცეცხლისმფრქვეველი ბრინჯაოს ჩლიქებიანი ხარი მყავს, რომელსაც არცის ველს ვაბენე-

ვინებ და ხნულში ჩვეულებრივ მარც-
ლეულს კი არა, ურჩხულის კბილებს
ვთესავ. კვლებიდან მამაკაცები ამოდი-
ან, რომლებიც მეც მერჩიან და ერთმა-
ნეთსაც ეომებიან, ამიტომ შუბით ერთი-
მეორეს მივაყრებ ხოლმე. მუშაობას
დილაღრიან ვიწყებ და მისავლს შელა-
მებისას ვიმი. თუ შენ ამ დავალებას
შეასრულებ, მაშინ ოქროს საწმისს ულ-
აპარაკოდ მოგცემ.

იაზონი ჩაფიქრდა, რადგან კვლავ
სამეცდრო-სასიცოცხლო გამოცდის წი-
ნაზე დადგა. შიშისგან გული გადაუ-
ქანდა, მაგრამ არ შეიმჩნია, ბოლოს,
როგორც იქნა, ძალ-ღონე მოიკრიბა,
დათანხმდა, წამოდგა და თავის მხლებ-
ლებითურთ სასახლიდან წავიდა. პერამ
გმირის სილამაზეს ისეთნაირი შუქი
მოაქვინა, მედგა მის მოხდენილობას
თვალს ველარ აცილებდა. იგი გრძნობ-
და, იაზონის ბედი მისი ბედ-იღბლის-
გან განუყოფელი რომ იყო და პნე-
ლეთის ქალმწერთ პეკატეს გულში
ვედრებოდა, ბერძენ გმირს ხელი მოუ-
მართო.

ფრიქსოსის ვაჟებიდან ხომალდზე
სტუმრებთან ერთად არგოსიც დაბრუნ-
და. მთელი გზა არგოსს ენა არ გაუჩე-
რებია და იაზონს მედგაზე ყველაფე-
რი ჩაუყენა, დეიდაჩემი სწორუპოვარი
ქადოქარია, ნაირ-ნაირი სამსალების დამ-
ზადება თვით ქვესკნელის ქალმწერთმა
შეასწავლო და ურჩია, მედგა იქნებ
როგორმე გადმოვიბიროთო.

იაზონი არგოსს არ შედავებია. მან
მომხდარი ამბავი ირგვლივ შემოკრე-
ბილ არგონავტებს მოუთხრო, მათ კი
ერთმანეთში მოითათბირეს, არგოსმა
ახლა თავისი მოსაზრება გმირებსაც გა-
უთხარა. საუბარი დაამთავრა თუ არა,
მტრედი, რომელსაც მიმინო გამოსდევ-
ნებოდა, იაზონს შეეფარა, მიმინომ კი
ხომალდზე ზღართანი მოადინა, ეს ნამ-
დვილად ღვთის სასიკეთო ნიშანი იყო.
მაშინ მოგზაურებმა თვალსჩინდაკარ-
გული ფინიქსის ნაწინასწარმეტყველევი
გაიხსენეს, სიყვარულის ქალმწერთი

აფროდიტე შინ მშვიდობა
ნებთო და ზომილთა შეკრებთა შიდა
გნენ.

ამსობაში აიტემა ხალხი შეკრება
თავისიანებს არგონავტების გამაზრდა
და საკეთარი გეგმა გააქრო, რასაცორ-
ცელია იაზონი ჩაბრუნდა ევროპის
გააწყობს, ისინი მას უფროდ ზოლოს
მოუღებენო; ცეცხლისმტრეველი ზა-
რები იაზონს სიციხესს გამოასულ-
ებენ თუ არა, აიტემა მშვიდ ტყესს
აკლფინებს, შეშას ჩაბრუნე მდგომ ზო-
მალს, შემოაწყობინებს და მგზავთა
ბიანად ცეცხლს მოაქვინებს; შეკრება
შვილებსაც სასტკიფ ამანებს ჩადნოლ
დანაშაულს და კოლხეთში არგონავტე-
ბის ჩამოყვანისათვის შეკრად დასცეს.

ამ დროს არგოსი დედამისს, ქალკო-
პეს ევედრებოდა, ევების შენა დამ
მედიამ, არგონავტებს ხელი შეუწყოს
დეიდაჩემის დაქვამბრებლად იაზონი, რა
თქმა უნდა, იმ საბოლოო დაჯილდოს ვერ
შეასრულებსო, არგოსმა დაიფიქრა
ქალკოპე, სანამ დედა-შვილი სახეს
რობდა, მედგა საწოლში იწვა და ხაზ-
მარს ხედავდა, მას ეხმარა, მოთქოს ია-
ზონი ოქროს საწმისს გამოსახსნილად
კი არა, მის ხელში ჩამაგდებდნენო
და, ამიტომაც ჩამოეფარებოდა მდგე-
რი შუღლა აიტემა და არგონავტებს
შორის, რომელთა შემავალიც თუ-
თონვე უნდა ყოფილიყო, რაკილა ია-
ზონის მხარი დაეკრავებოდა მშობლე-
ბის ხმამალდი ეუბოლო შემოსება და
ახანად გამოევიდა.

ქალკოპე იმ დროს შეეფარა დამ
ოთახში, როცა თვალცრემლიანი მედგა
იატაკზე იწვა, მედგას გულში ჩაეფარ-
ნილი სიყვარულისა ქალკოპემ არაფე-
რი იცოდა; იგი შეპირდა დას, ესათუ-
ოდ ეოზრუნებ ჩემს დისწულზე, რადგან
ისეთი საზარელო სახმარო ეხატე ეშა-
შობ, მამაჩემმა არგონავტებს მიეცა თან
არ მიმეყოლოსო, ამა იმ წიგნში რა
იცოდა, ამ გამონაკლისით სიმართლეს
რომ ლაღადებდა, თუთ ქალკოპეს გუ-
ლი ეცხოვრდა ურდოენს დაეპოოთ.

ლებინათ და გამოუცნობ შიშს შეეპყრო; მან ფიქრით აღთქმა დაადებინა მედესა. იაზონის მხარეს დამდგარიყო, რათა საკუთარი დისწული განსაცდელი-სგან ეხსნა.

მედესა დის ნათქვამზე სიხარული არ გამოუხატავს. პირიქით, ჯერ დაფიქრდა, მერე თავისთვის რაღაც გადაწყვიტა და ბოლოს აღუთქვა. ჰეკატეს ტაძარში იმ ჯაღოქარს გამოვიხმობ, რომელიც იაზონის ველური ხარბისგან დაიქცევსო. გახარებული ქალკოპე შინ დაბრუნდა და შეიღუბს სასიამოვნო ამბავი მიუტანა, არგოსმა კი იაზონის ყველაფერი მაშინვე ზუსტად ჩაუკვლა.

მედეა დილაადრიან წამოდგა, ტანზე სურნელოვანი ნექტრის ზეთი წაისვა, სადღესასწაულო ტანსაცმელი ჩაიცვა და მოსახლეობის თანხლებით, ჰეკატეს ტაძრისკენ გასწია. იქ თანამგზავრები აქეთ-იქით მიმოფანტა, რათა თვითონ იაზონს მარტო დალოდებოდა. ქალღმერთმა ჰეკამ ამჯერადაც თავისი ჯაღოქრობით იაზონი ისეთი დიდებული და ბრწყინვალე წარუდგინა მედესა, რომ მეფის ასულს ტანში ერთდრულმა დაუღარა. მან მალამოთი საეცე კოთხო იაზონს გაუწოდა, რომელიც იმ ფესვებისგან დაამზადა. კავკასიონის მთების ძირას რომ ხარობდა, სწორედ იქ, სადაც კლდიდან პრომეთეს სისხლი მოწვეთავდა. კინც ტანზე იმ მალამოს წაისვამდა, კერავითარო მახვილი იმ დღით ვერაფერს დააკლებდა, ხოლო თუ ხმაღს გაპოხავდა, მაშინ წინ ეკლარავინ დაუდგებოდა.

მედემ იაზონს კოთხო რომ გაუწოდა, თან დაარბა:

— ისინივე ჩემი რჩევა: როცა მამა-ჩემი ურჩხულის კბილებს დასათესად მოგცემს, მდინარეში მარტოდმარტომ იბანავე, მერე შავი ტანისამოსი ჩაიცვი და ორმო ამოთხარე, შიგ კეცხლი გააჩაღე, კრავი დაკალი, შეწვი, თათღოან ერთად ჰეკატეს მხვერპლად შესწირე და, რაც უნდა ხმაური მოგესმას, უკან-მოუხედავად იქაურობა მოშორდი.

დღით, როცა ამ ჯაღოსნურ მალამოს წაისვამ, ჩან-ლონით ყველა მომავლდავს გადააჰარებებ, მახვილის გაპოხვაც არ დაივიწყო. ერთი რჩევეც დაიხსომე: როცა ურჩხულის კბილებს თესლიდან შეიარაღებული ბუმბერაზები ამოიზრდებიან, მათ შუა ერთი დიდი ღრდი გადაისროლე, ისინი ლოდისთვის ერთმანეთს დაქრევიან და მათი გაქვლეტა აღარ გავიჭირდება. ამის შემდეგ ოქროს საწმისი შენ დაგრჩება, საბერძნეთში წაიღებ და ვიმედოვნებ, მედესა სახელს გულიდან არასოდეს ამოგდებ.

იაზონმა მიუგო:

— ნუთუ შენი დავიწყება კიდევ შეიძლება, მეფის ასულო? რასაკვირველია, ოქროს საწმისის ხილვა ყველა ბერძენს სწყურია და, რა თქმა უნდა, მისი ჩატანით სამშობლოში სახელი გამოივარდება, მაგრამ, შენ რომ საბერძნეთში ჩამოხვიდოდე, ჩემი მიწა-წყლის ხალხი, როგორც ღმერთს ეთაყვანებოდა, ისეთივე თაყვანს მოგაგებდნენ და მეც შენგან ველარავინ დამამორებდა.

ამ სიტყვების გაგონებაზე მედესა ხელახლა გააერგოლა. რასაც იაზონი სთხოვდა, ისიც იქითვე მიისწრაფოდა და სამშობლოსთან განშორებისა და მომავალი უბედურების შიში წინასწარვე დაიუღლა, მაგრამ, წადილი სჭარბობდა, იაზონს გააყოლოდა, მისი ზურგი გაემავრებინა, რადგან თვით ქალღმერთ ჰერას სურდა, მედესა იოლკოსში წასულიყო და პელიასზე შური ეძია. ასეთნაირად დასცილდნენ ერთიმეორეს და იაზონი თავის თანამგზავრებთან დაბრუნდა.

მეორე დღეს იაზონმა აიეტს ორი მოციქული გაუგზავნა, რათა მისთვის ურჩხულის კბილები ეთხოვათ. მეფემ დესპანებს ბუმბერაზების არამი თესლი მისცა, თან გულში ვიცინებოდა, რადგან დარწმუნებული იყო, ბერძენი დავალებას ვერ შეასრულებდა. იაზონი ისე მოიქცა, როგორც მედემ ურჩია, ჯერ იბანავა, მერე კი ჰეკატეს მხვერპლი შესწირა: საზარელი გველებით, მუხის

ტოტებიტა და ბნელეთის მყეფარე ქო-
ფაკებით გარშემორტყმული ქვესკნე-
ლის ქალღმერთი ჯოჯოხეთიდან ელვა-
კეკით ამოიჭრა. თვით იაზონი შიშმა
აიტანა. მაგრამ ერთგულად ასრულებ-
და მედვას ნაბრძანებს და ირგვლივ არ
მიმოუხედავს. სანამ საღამო ეამს თავი-
სიანებს არ გადაეყარა.

როცა იაზონი არესის ველზე გამოჩ-
ნდა, შეიარაღებული მეფე უკვე თავის
ოთხთვალაზე იდგა. იაზონის თანამგზავ-
რებმა თავიანთ წინამძღოლს მიჰბაძეს
და მახვილები მედვას ჯადოსნური წამ-
ლით წინასწარ გაიხოხეს. იაზონის იარა-
ღი მტრისთვის მიუწვდომელი და ბელ-
შეუფალი იყო და თვით ბერძენი გმი-
რიც ისე მორკმულად გრძნობდა თავს.
არასოდეს რომ არ უგრძნობდა. ცალ
ხელში ურჩხულის კბილებით სავსე მუ-
ხარადი ეჭირა და მინდორზე უძლე-
ველი ღმერთივით დააბრჯებდა. მალე
იმ ადგილს მიაღწა, სადაც ხარებისთვის
ქედზე დასადგმელი ბრინჯაოს უღელი
იდო, მის გვერდით კი რკინის გულთანი
მოემზადებინათ. ის-ის იყო იქაურო-
ბას თვალი შეავლო, მიწისქვეშეთიდან
მოულოდნელად ცეცხლისმფრქვეველი
ხარები რომ ამოცვივდნენ და მას ეძ-
გერნენ. იაზონი მათ თვდასხმას ელო-
და და ამიტომ წინდაწინვე მომზადე-
ფარი. ხარები რამდენჯერმე ეძგერნენ
ბერძენ გმირს. მაგრამ ადგილიდან
ვერც ერთხელ ძვრა ვერ უყვეს. იაზო-
ნი, როგორც იქნა, ორივე ხარს რქებში
სწვდა, დააჩოქა და რის ვაი-ვაგლახით
უღელი დაადგა. მათ მიერ ამოფრქვეუ-
ლმა ცეცხლმა იაზონს ვერაფერი დაე-
ლო. მან ხარები გულთანში შეება, ერთი
ხელით შუბი ჩაბღუჯა, მეორე კი ურ-
ჩხულის კბილებით გალიცლივბულ
მუხარადს წამოავლო.

თვალუწვდენელი მინდვრის ხენა-თე-
სვა იაზონმა შუადღისას უკვე მოამთავ-
რა. მერე მდინარიდან მუხარადით
წყალი ამოიღო და გულიანად შესვა.
სამუშაოსთვის თავი უნდა მიეხებებინა,
ყველებიდან ნელ-ნელა შეიარაღებული

ბუმბერაზები რომ ამოიზარდნენ. მთელ
ველს მოედნენ. ურცხვო ლაშ-
ქარი მასთან შებმას ამირებდა ანაზად
მედვას რჩევა გააზნუნდა. ევებერთელა
ლოდს ხელი წამოავლო და პირდაპირ
ბუმბერაზებისკენ ისროლა: მისი ნამო-
ქმეღარბო გაკორეებულმა კალხებმა
ერთი კი ამოიგდინეს, რომ აწასობაში
ბუმბერაზები ერთმანეთს დაეირივნენ.
მალე მარცხნივ თუ მარჯვნივ, ყველგან
სამკდრო-სასიცოცხლოდ შემბული გო-
ლიათების გვამები ეყარა. ბოლოს ია-
ზონმაც მახვილი იშოშვლა და თევზებ-
სა და მხრებში დაჭრილების გარდა,
ცოცხალი აღარავინ დაუტოვებია. დაღ-
ვრილი სისხლი თანდათანობით ყვლე-
ში ჩაიწროტა და ცოტა ხანში ტრიულ
მინდორზე აღარადღერა იძვროდა.

მიწის ხენა და შემდგომი სისხლის-
მღერელი ხოცვა-გლეჯა აიეტმა მომავ-
ლისთვის გადაიტანა, მაშინვე ხმის
ამოულებლად შეტრიალდა და ქალაქის-
კენ გასწია, გაბოლებულმა არგონავტებ-
მა კი იაზონს აღუა შემოარტყეს და გა-
მარჯვება მოულოცეს.

მეფე მთელი ღამე ეთათბირებოდა
თავისი ზალხის რჩეულებს, თუ რა ბერ-
ხი ეხმარათ არგონავტთა გასანადგურებ-
ლად. აიეტისთვის სათელი იყო, იაზონ-
მა მხოლოდ და მხოლოდ მისი ქალი-
შვილის დახმარებით რომ მიაღწია მი-
ზანს; ღმერთების დღიამ ჰერამაც შეი-
ცნო ის საშიშროება, რაც იაზონს მოე-
ლოდა. ქალღმერთმა მედვასაც ჩააგონა.
მამამისმა მომხდარ ამბავს აღლო რომ
აუღო: ქალწული გამოსეგდის ვერ პო-
ულობდა და ჩაუფიქრებლად საწამლავს
სწვდა, მაგრამ სურამ გაამზნევა და გუ-
ლისხმაში ჩაავდო, რათა სასწრაფოდ
ოჯახი და სამშობლო მიეტოვებინა, ჯა-
დოსნური სიტყვების წარმოთქმისთანვე
სისახლის აღიყფის კარი გაიღო და მა-
ლე მედვა ზღვის სახაპბოისკენ მიმაველ
გზას დაადგა. სადაც იაზონის პატრისა-
ცმად არგონავტებს სამხიარულო კო-
ცონი გაეჩაღებინათ. იაზონი ზომალდზე
თავის თანამგზავოებთან ერთად გამარა-

ჯვებას ზეიმობდა, როცა მედემ დაუძახა; მედეას ჩმის გაგონებაზე ზომადი მისკენ გაემართა. ქალიშვილმა უცხოელებს დახმარება სთხოვა: მამაჩემი ყველფერს მიგვიჩხვდა, მომავალზე ფიქრი უკვე ზედმეტია და ერთადერთი თქვენთან ყოფნა თუ გადაამარჩენსო.

იაზონმა მუხლებზე დაჩოქილი მედეა ფეხზე წამოაყენა და მეგობრების თანდასწრებით ხმამაღლა განაცხადა, იმავდროულად მალაღი ღმერთებიც დაიმოწმა, რომ იგი მედეას საბერძნეთში ჩაიყვანდა და თავის სასახლეში ისე მიიღებდა, როგორც კანონიერ მეუღლეს შეჰფერის, ამ სიტყვების შემდეგ მგზოფეხებმა ნიჩბები სწრაფად მოუსვეს და ზომადი წმინდა მუხნარისკენ დაძვრეს, რათა ოქროს საწმისი ხელთ ეგდოთ, ზომადიდან ჩამოსული იაზონი და მედეა დილის ბინდბუნდში ჩქარი ნაბიჯით გაემართნენ არეის ქალებში მდგომ იმ მუხისაკენ, რომელზეც საწმისი ეკიდა. გველეშაპმა შორ მანძილზევე შენიშნა ჩიკენ მიმავალი, მუქარის ნიშნად თავი მალა ასწია და ცოტათი რომ მიუახლოვდნენ, საზარელი კუდიც ააშლივნა. მედემ უზენაესთა ყოვლისმძლე ძილის ღმერთს შესთხოვა, მათთვის დახმარება გაეწია და არც ქვესკნელის ქალღმერთი ჰეკატე დაეწყებია. გველეშაპმა ზმორება და თვალების ბლატუნი რომ იწყო, მედემ დრო იხელთა, კიდევ უფრო მიუახლოვდა და ჯადოსნური სიტხტე შესახტრა, რის შემდეგ ძილქუშმა ურჩხულს თავი წაართვა. იაზონმა ზიდან საწმისი ჩამოგლიჯა, თვალის დახამხამებაში მედეასთან ერთად იქაურობა მიატოვა და ზომალზე ამოყო თავი, სადაც მათი მეგობრები საწმისს გარს შემოერტყნენ და გაოცებული შეჰყურებდნენ მის ბრწყინვალეობას. ყველას სურდა, ხელით შეხებოდა, მაგრამ იაზონმა მაშინვე მოსასახამი გადაადარა, რადგან საფრთხე ჯერ კიდევ ახლოს იყო და თანამგზავრებს უბრძანა, სასწრაფოდ ნიჩბებს მისხდომოდნენ:

— დარწმუნებული ვარ, აიეტი სადაცა აქ გაჩნდება და ხელს შეგვიშლის გამგზავრებაში. ნიჩბებს რიგრიგობით უნდა მივუსხდეთ და მგზავრობისას თავი მახვილით დავიცვათ.

იაზონს ჯერ სიტყვაც არ დაემთავრებინა, ბაგირი რომ გადაჭრა და იარაღსხმული მესაქე ანკეოსის გვერდით დადგა. ასე ფართულად დაადგნენ გმირები სამშობლოსკენ მიმავალ გრძელ გზას.

ამასობაში მედეას მუხანათობასა და გაქცევაზე კოლხებში ხმა გავარდა, რამაც ხალხში დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია. მათ ბაზრის მოედანზე მოიყარეს თავი და მეფის წინამძღოლობით მდინარის დაუყვნენ. აბჯარასხმული აიეტი საბრძოლო ეტლზე იდგა და მარჯვენაში შუბი ეჭირა, მისი ვაჟი აბსირტოსი კი ცხენთა რაზმს ხელმძღვანელობდა. როცა კოლხები მდინარის შესართავს მიუახლოვდნენ, არგონავტთა ზომადის ანძა ძლივსა მოჩანდა ჰორიზონტზე. მაშინ კი გაცოფდა აიეტი, ზევსსა და აპოლონს მოწმებად უხმო და კოლხებს უბრძანა, არგონავტებს დასდევნებოდნენ და შური ეძიათ მათზე. თუ მოლაშქრენი გაქცეულებს ვერ დაეწეოდნენ, მაშინ ყველანი სიკვდილით დაისჯებოდნენ. კოლხებმა თავიანთ მკვრივ და სწრაფ ნავეებზე ანძები აუშვეს და თვალის დახამხამებაში ზღვაში გავიდნენ, მაგრამ არგონავტებისთვის ხელშემწყობი ზურგქარი ამოვარდა და მესამე დღეს მათ უკვე მდინარე პალისს მიაღწიეს. მგზავრებს უცებ გაახლისსენდათ წინასწარმეტყველ მეფე ფინევსის რჩევა, სამშობლოში დაბრუნებისას სხვა გზა გამოძებნეთო. ფრიქსოსის ვაჟმა, არგოსმა ძველი წარწერა გაარჩია და მდინარის სახელი — ისტროსი ამოიკითხა, რომლის ერთი ტოტი თითქოს იონიის, ხოლო მეორე სიცილიის ზღვას ერთვისო. არგოსმა ამის თქმა ძლივს მოასწრო, ცაზე ცისარტყელა რომ ამოიქარგა და არგონავტებს მანამ უნათებდა გზას, სანამ მდინარე ისტრო-

სმა მოგზაურები იონიის ზღვაში არ შეიკურა.

არგონავტები იმ ადგილს რომ მიადგნენ, კოლხებს თავიანთი სწრაფმავალი ნავეებით უკვე მიესწროთ და მათ მდინარის შესართავთან ჩასაფრებოდნენ. არგონავტებს შეეშინდათ კოლხების ძალთა სიჭარბისა, დარწმუნებულნი იყვნენ, მათ ალყას რომ ვერ გაარღვევდნენ და კუნძულზე დაბანაკდნენ. კოლხები შეტაკებისთვის მოემზადნენ, ბერძნებმა კი მოლაპარაკება ამჯობინეს. მათ უნდა გადაეწყვიტათ, ოქროს საწმისი არგონავტებს რომ დარჩენოდათ. მედია კი მეორე კუნძულზე არტემიდეს ტაძარში წაეყვანათ, რათა მსაჯულს გაერკვია და დაედგინა, ქალიშვილი მამისთვის დაებრუნებინა თუ იაზონს გაჰყოლოდა. როდესაც მედიამ ამ ამბავს ყური მოჰკრა, იაზონი ცალკე გაიხმო და საყვედურებით აავსო:

— ხომ არ დავაფიწყდა, რაც შემომფიცე? შენი გულისთვის მივატოვე მშობლები და მიწა-წყალი, ოქროს საწმისიკი მე მოგაპოვებინე, რისთვისაც ჩემიანების ზიზღი დავიმსახურე. ახლა შენ დამიცავი და უცხოელთა განსასჯელად ნუ გამხდრი. თუ მამაჩემს მიმგერიან, ვიცი, სიკვდილი არ ამცდება, მაგრამ გეფიცები, ჩემი შურისძიება ფეხდაფეხ გამოგედევნება, ოქროს საწმისი კი ხელიდან გამოგეცლება და სიმშვიდეს ვედარასოდეს ჰპოვებ.

იაზონმა სცადა, მედია დაეშოშმინებინა და დაერწმუნებინა, მთავარი, მოწინააღმდეგე ანკესზე წამოეგოთ და მოლაპარაკება ისე წარემართოთ, როგორმე დრო მოეგოთ.

— ვერ ხედავ, რამხელა ძალას ვაწყდებით? ნუთუ არ იცი, აქაურებს კოლხებთან ახლო ურთიერთობა რომ აქვთ და უეჭველად აბსირტოსს დაეხმარებიან, რათა შენი თავი მამაშენს დაუბრუნონ? — უთხრა იაზონმა.

— ერთხელ ზომ ჩავიდინე საზარელი ბოროტება შენი გულისთვის? ახლაც მომისმინე და ჩემ მძას მოხერხებულად

ჩავიდებ ხელში: დაეპატარებ, ტყვედგე, საუბარს გავუბამ და როცა მის გულს მოვინადირებ, შენ დრო იხელთე და სიცოცხლეს გამოასალმე. — ურჩია მედემ.

იაზონმა და მედიამ აბსირტოს ძვირფასი საჩუქრები გაუგზავნეს. აბსირტოსის მოციქულები მედეას მოელაპარაკნენ, რომ მეფის ძე ღამით არტემიდეს ტაძარში მივიდოდა, მის დას კი უნდა ეზრუნა, რათა ჰბატესისთვის ოქროს საწმისი როგორმე დაებრუნებინა. თვით მედია ამ საიდუმლოს ფრქვსის ვაყების პირით არგონავტებს გაუშველდა. როცა მაცნეები წავიდნენ, მედიამ ჰაერში ჯადოსნური ზეთი მიასხ-მოასხა, რის შემდეგ მის მიზიდულობას ველარავინ გაეჭეოდა. მედეას ჯადოქრობით ასეთნაირად მიიტყუეს აბსირტოსი ღამით არტემიდეს ტაძარში. მეფისწულს მღელვარება და უნდობლობა ჯერ კიდევ ცინცხლად ჩარჩენოდა გულში, მაგრამ მედიამ სიტყვა დასძრა თუ არა, ჰბატეი დის მაძღუნებელ ხელოვნებას ველარ გაუძალიანდა. და-ძმა საუბარში იყო გართული. უცებ საფარიდან მათ სამყოფელში მახვილშემართული იაზონი რომ შეიჭრა, მედიამ ზურგი შეაქცია და სახეზე საბურველი გადაიფარა, რათა მძის აღსასრული თვალით არ ეხილა, მაგრამ საბურველსა და სამსლეზე აბსირტოსის სისხლი წაეცხა, რისი მოწმენი შურისძიების ქალღმერთები — ერინიებიც გახდნენ.

იაზონმა მკვდარი ხელდახელ მიწას მიაბარა. მედიამ კი წინასწარ დათქმული პირობის თანახმად, მომხდარი ამბავი არგონავტებს მაშხლით ანიშნა. ისინი უმაღ აბსირტოსის ნაგზე მყოფ მოლაშქრეებს დაერივნენ და იქიდან არც ერთი ცოცხალი არ გაუშვიათ. არგონავტები მდინარის შესართავიდან თავპირის მტვრევით დაიძრნენ და უმეთაუროდ დარჩენილ არეულ-დარეულ კოლხებს ხელიდან გაუსვლტნენ. რადგან ქალღმერთი ჰერა ეხმარებოდათ და საბოლოოდ მღევრებისგან რომ ეხს-

ნა ისინი, ცაზე ელვა რომ გაიკვეთებ-
გაიკლანება ბოლომე, ისეთნაირად უნა-
თებდა მათ გზას, მოკლე სკა პიანის შემ-
დეგ, პერტენმა მოგზაურებმა გადაწყ-
ვიტეს, აივტის რისხვას განრიდებოდ-
ნენ და ისტროსის შესართავთან მდებარე
კუნძულზე დაბანაკებულყვნენ.

არგონავტებმა უამრავ სანაპიროსა და
კუნძულს ჩაუარეს და უკვე თავიანთ
მიწა-წყალს უახლოვდებოდნენ. როცა
მათმა მფარველმა ქალღმერთმა ჰერამ,
ზევის რისხვას რომ გაუბრძოდა, ხელ-
შესაშლელად ქარიშხალი ამოავდო და
მგზავრები კვლავ ზღვისკენ გააბრუნა.
მოულოდნელად დოდონას წმინდა მუ-
ხის წინასწარმეტყველი ძელი, რომელიც
ქალღმერთმა ათენამ ზომალდის აგები-
სას ზერხებელში ჩაატანებინა, აღაპრა-
კდა და მოგზაურებს უბრძანა, ჩადოქა-
რი ღმერთქალი კირკე მოძებნეთ, რათა
აბსირტოსის დაღვრილი სისხლისგან
განიწმინდოთ. მაშინ კასტორი და პო-
ლუქსი ღმერთებს შეევედრნენ, კირ-
კესკენ სავალი გზა გაგვიკვლიეთ.

არგონავტებს ტანში ქრუნატელმა
დაუარათ, წინასწარმაუწყებელი ძელის
ნათქვამი რომ მოისმინეს. კასტორი და
პოლუქსი ისე მოიკენენ, როგორც
ძელმა ურჩია. ამასობაში ზომალდმა
ზღვის იმ ყურეს მიადწია, სადაც ერთ
დროს ფაეთონის მზის ეტლი ჩავარდა.
ზღვა ისეთნაირად ბოზოქრობდა, თით-
ქოს დუღს და ორთქლი ასდისო, იმ პა-
ბანაქებასა და ქარბუქივით დატრიალე-
ბულ ვეება ტალღებს ვერც ერთი ნავი
გვერდს ვერ აუვლიდა და სამშედობოს
ვერ გააღწევდა. ერთადერთი მხოლოდ
და მხოლოდ არგო იყო, რომელიც ამგ-
ვარ ზარდამცემ ზიფთს გადაურჩა. არ-
გონავტებმა ნახეს და მოისმინეს, ალ-
ვის ზეებად გადაქცეული, ზღვის ნაპი-
რას მდგომი ფაეთონის დები — ჰელი-
ადები რა მწარედ მოთქვამდნენ და
ქარვის ცრემლებად იღვრებოდნენ. ამ
სანახაობით თავზარდაცემული ბერძნე-
ბი დაიბნენ და მოულოდნელად მდინა-
რე როდანოსის შესართავთან შეეტუ-

დნენ. რაც მათ აღსასრულს მოასწავებ-
და, რადგან იქ მეომარი და სისხლმო-
წყურებული ხალხი ბინდრობდა. მაგ-
რამ განსაცდელისგან გმირები კვლავ
ჰერამ იხსნა და არგო ნისლში გაახვია.
რათა დაუზოგველი მცხოვრებლებისთ-
ვის ისინი უჩინარი გაეხადა. რამდენიმე
დღე-ღამის ცურვის შემდეგ, მოგზაუ-
რები ბოლოს და ბოლოს კირკეს კუნ-
ძულს მიაღწენ. შიშის მომგვრელი
ცხოველებით გარშემორტყმული კირკე
ზღვის ნაპირას ბანაობდა, მაგრამ არ-
გონავტებს სული კოკებში მაშინ გაეპა-
რათ, როცა შეიტყვეს, ჩადოქარი
ღმერთქალი თურმე აივტის ალალი და
ყოფილაო.

იაზონმა მოგზაურებს ზომალდზე და-
რჩენა უბრძანა, თვითონ კი ზმელეთზე
გადავიდა და მედეაც თან გაიყვლა.
კირკემ ისინი მაშინ შეინშნა, როცა სა-
სახლეში შედიოდნენ და შეატყო, მფარ-
ველობას რომ ითხოვდნენ, რადგან აჩ-
ქარებული ნაბიჯით კერისკენ გაეშურ-
ნენ და იქ მუხლი მოიყარეს. მედეას და
იაზონს სიტყვაც არ დაცდენიათ, კირ-
კე ისე მიხვდა, ჩადენილი მკვლელობის
მონანიება რომ სურდათ. ვინაიდან კირ-
კეს მოგზაურთა მფარველის — ზევის
რისხვისა ეშინოდა, ამიტომ მას მსხვერ-
პლი შესწირა, მათი სურვილი მოახსენა
და შესთხოვა, ყველა ცოდვა აპატიეთ.
რადგან ღამით საზარელი სიზმარი ეშმა-
ნა, კირკე განსაკუთრებული ცნობის-
მოყვარეობით დააკვირდა ორივეს და
მედეას ოქროსფრად მზრწყინავ თვა-
ლებს რომ შეაკერდა, რომელიც მზის
ღმერთის შთამომავალთათვის იყო ნიშ-
ნეული; გულმა უბრძნო, მისი ნათესავი
უნდა ყოფილიყო. კირკემ მედეას სთხო-
ვა, ჩემ მშობლიურ კოლხთა ენაზე მო-
მითხრე ბოლო წლებში სამშობლოში
მომხდარი ამბებიო, რაც მეფის ასულმა
შეუხრულდა კიდევ, თუმცა აბსირტო-
სის სიკვდილზე კრინტიც არ დაუძრავს.

კირკემ მედეას უთქმელადაც ყველა-
ფერი გამოიცნო და ესაღ უთხრა:

— იცოდე, რახან ჩემი ნათესავი ხარ

და შემწეობას მთხოვ, ჩემგან ეს ნუ-
რაფერს ელი, ოღონდ ძმის მკვლელს
ხელს ვერ მოგიმართაე და ვერაფერში
დაგეხმარები. ერთადერთი, რაც მე ძა-
ღიძი, ის არის, რომ დაუსჯელად გაგა-
ტან მაგ უცხოელს.

ამ სიტყვების გავგონებაზე მედღე
ცრემლად დაიღვარა, ვიდრე იაზონმა
მხარზე ზელი არ გადახვია და იქიდან
არ გაიყვანა. მაშინ ქერამ ზღვის ქალ-
ღმერთ თეტიდას უხმო და ხომალდ
არგოს მფარველობა სთხოვა. იაზონი
და მედღე თავიანთ თანამგზავრებს შე-
ურთოდნენ თუ არა, სასიამოვნო ნიაგმა
დაჰქროლა და არგონავტთა ნავი ზურგ-
ქარმა ზღვაზე გააქანა.

არგონავტების მოგზაურობა უფათე-
რაკოდ არც მერე გაგრძელებულა. მა-
ლე მათ სირინოზთა კუნძულს ჩაუარეს
გვერდით, სადაც წელზემოდ ქალწულნი
და წელქვემოთ ფრინველები ბინად-
რობდნენ, მათ გზად მიმავალი ვერც
ერთი მგზავრი ვერ ასცდებოდა. სირი-
ნოზთა ჯადოსნური სიმღერებით მოხიბ-
ლული ყველა მეზღვაური იქვე იღუპე-
ბოდა. არგონავტებსაც იგივე დღე მოე-
ლოდათ, მაგრამ, როცა ხომალდი კუნ-
ძულს უახლოვდებოდა, სახელმოხვეჭი-
ლი ორფეუსი ფეხზე წამოიჭრა და ისე-
თი დიდებული სიმღერა წამოიწყო, რომ
სირინოზთა მომჯადოებელი ხმები
მთლიანად დაფარა. მათი ტკბილზმოვა-
ნი გალობა გმირთა შორის მხოლოდ
ბუტეს ყურს ჩასწვდა, ცდუნებას ვეღარ
გაუძლო, ნიჩბები მიატოვა, ზღვაში გა-
დაეშვა და უსათუოდ დაიხრჩობოდა,
ღმერთქალ აფროდიტეს რომ არ გადა-
ერჩინა. ქალღმერთმა ბუტე აქაფებულ
ტალღებს გამოსტაცა და სიცილიის
ერთ-ერთ მთაზე აიყვანა, სადაც, იმ
დღიდან მოყოლებული, უნდა ეცხოვრა.

არგონავტებს ზღვის ეიფრო, სახიფათო
სრუტეში დარაჯობდა ორი უზარმა-
ზარი ფრილო კლდე — სკილა და ქა-
რიბდა, რომლებმაც ბერვი განთქმული
მეზღვაური გამოასალმეს წუთისოფელს.
ასეთ განსაცდელს ისინიც ვერ გადაურ-

ჩებოდნენ და უეჭველად დაიძახებოდ-
ნენ. ქალღმერთ თეტიდას თვითონ რომ
არ წაეკლო ხელი საჭისთვის და ხო-
მალდი თავის ნებაზე არ წაეყვანა,
ზღვის ღმერთის — ნერეუსის ასული
ნიმფებიც თეტიდას მხარში ამოუდგნენ.
მოხერხებულად აცილებდნენ საშიშ
ადგილებს და ხომალდს მარჯვედ გადა-
სცემდნენ ხოლმე ერთიმეორეს.

მას შემდეგ, რაც არგონავტებმა სიძ-
ნელეები გადალახეს და ხიფათი თავი-
დან აიცილეს, მშვიდობიან ხალხთა —
ფეაქების ქვეყანას მიაღწენ, რომელ-
საც მეფე ალკინოე მართავდა.

ფეაქებმა სტუმრები გულთბილად მი-
იღეს და უხვად გაუმასპინძლდნენ. მაგ-
რამ მოულოდნელად კოლხთა მოლაშ-
ქრეები გამოჩნდნენ, რომლებიც სხვა
გზით წამოსულოყვნენ და ბერძნებს იმ
კუნძულზე წამოეწივნენ. კოლხები
კვლავინდებურად მედეას უკან დაბრუ-
ნებას მოითხოვდნენ. მეწინავე რაზმი
საქმად მრავალრიცხოვანი იყო. მას კი,
თვით მეფე აიეტის მეთაურობით, კი-
დეე უფრო ძლიერი ლაშქარი მოჰყვე-
ბოდა. კოლხებს გადაეწყვიტათ, ბერ-
ძნებისთვის დაუყოვნებლივ ზელჩართუ-
ლი ბრძოლა გაემართათ, მაგრამ ალ-
კინოემ მოახერხა მოშუღლეთა დაშოშ-
მინება. მეფეს სურდა, მათ შორის ჩა-
მოვარდნილი უთანხმოება უბრძოლ-
ველად მოეგვარებინა. ამასობაში მე-
დეა ფეაქთა დედოფალსა და ბერძენ
გმირებს ევედრებოდა, როგორმე გან-
საცდელისგან მისენითო. მეფე ალკი-
ნოემ და მისმა ცოლმა არეტემ ღამით
მედეას მომავალ ბედზე მოილაპარაკეს.
არეტე მეფეს არწმუნებდა, სანამ იაზო-
ნი მედეას საბერძნეთში ჩაიყვანს, უმ-
ჯობესია, იგი კანონიერ მუდლულად გა-
მოაცხადოსო. ალკინოემ მიუგო, მართო
არგონავტები კი არა, კოლხებიც ჩვენი
სტუმრები არიან და ამიტომ სტუმართ-
მოყვარეობის წესს ვერ დავარღვევ, თა-
ნაც ვშიშობ, ძლევაშოსილი მეფე აიეტის
მტრად არ გადავიკიდოო.

— მე ასე გადაწყვიტე: მედეა თუ

იაზონთან შეუძლებელი არ არის, იგი აუცილებლად მაშინ უნდა დაებრუნდეს, მაგრამ თუ გვირგვინდადგმულია, მაშინ თანამეცხედრებთან მისი გამორება დაუშვებელია. დასვენა შეფეშდევთაგანმა არტემ იაზონი სასწრაფოდ თავისთან დაიბარა და ურჩია, ახლაც შეფის ასულზე იქორწინეო. იაზონი მაშინვე თანამგზავრებს მოეთათხიზა და, როცა მათგან თანხმობა მიიღო, იმავე ღამეს შედეას შეუუღლდა. მეორე დღეს ფეაველები იმ ადგილას შეკრიბნენ, სადაც შორაახლოს შეიარაღებული კოლხები იდგნენ, სასაბლიოდან გამოსულ ალკიონეს უკან დიდებულით ამაღა მოჰყუებოდა. შეფეს ქალვასი შედი უნდა გადაეწყვიტა, როცა ალკიონე საბჭოთა ტახტზე დაჯდა. იაზონი მის წინაშე წარდგა და შეჰფიცა, შედეა ჩემი ეთნობიური კოლიაო, ალკიონემ იაზონის ფიცს და მოწმეთა დასტურით რომ მოიპოვა, საკვეყნიოდ განაქადა. შედეა სამშობლოში კი არ უნდა დაბრუნდეს, არამედ, უფრო უპრაბოა, იაზონს საბერძნეთში გაეყვოსო. კოლხები შეფეს შეედევნეს, მაგრამ ალკიონემ უკან აღარ დაბრუნა და ასე მოაქცენა, ჩემ ქვეყანაში ბნ შვიდობიან სტუმრებად დაირჩია, ან არადა, ნავსადგური მოატოეთო. შეფე კოტის რისხვით დაშინებულმა კოლხებმა ფეაქია ეუნძულზე დაირჩია მჭობრეს, იაზონისა და შედეას კორწილი ფეაველებმა შეიდი დღე-ღამის განმავლობაში დიდი ხარზემით გადაიხადეს. მერე კი შეფე ალკიონეს მიერ უხეად დასაჩუქრებული არგონავტები თავიანთ გზას გაუდგნენ.

არგონავტთა ხომალდმა კიდევ ბევრ ქვეყანას ჩაუარა გვერდით, სანამ გმირება თავიანთ სამშობლო პელოპონესს ბოლოს და ბოლოს თვალს შეავლენდნენ. სწორედ იმ წამს ჩრდილოეთიდან ისეთი საშინელი ქარიშხალი ამოვარდა, რომ მოგზაურებმა ველარაფერი იღონეს, გრივალმა ხომალდი ხმელთაშუა ზღვის სამხრეთისკენ გაიქცა და აფრიკის ჩრდილოეთ სანაპიროზე მიავლო.

რომელიც შეშინებული ბერძნების დაეკრებოთ, ლიბიის უდაბნო უნდა ყოფილიყო. ამობოქრებულმა ტალღებმა ნავი ნაპირზე გასტყორცნეს. ხომალდის დამჭრა შეუძლებელი იყო. როცა გმირებმა ირგვლივ მიმოიხედეს, ქვიშარაში არც წყარო ამოდიოდა, არც რაიმე მცენარე ხარობდა და არც არსიდან ჩამიქუმი ისმოდა. ისინი ნაპირზე გადავიდნენ, თან ბედ-ილბალს იწყევლიდნენ. მომავალ სამიშროებაზეც ბევრი იმსჯელეს და იმაზე ფიქრობდნენ. გაკირვებიდან თავი როგორ დაეღწიათ, რადგან მოგზაურებს ადგილმდებარეობა ისე არ აფორიაქებდათ, როგორც იქ გამეფებული სამარისებური სიჩუმე, საღამო ხანს ყველანი ნაპირზე დაეყარნენ და სასწრაფოკეთილნი ელოდნენ მეორე დღის პაანაქებას, რაც მათ სიკვდილს უქადა.

მაგრამ, სწორედ მეორე დღეს, ლიბიის სამი ნახევრად ღმერთქალი დედოფალი მოგზაურებს მფარველებად მოეკვლინენ და იაზონი ანუგეშეს. უიმედობას ნუ მიეცემო:

— როგორც კი ზღვის ქალღმერთი თეტიდა პოსეიდონის ეტლიდან ცხენებს გამოხსნის, სამაგიერო პატივი მიგეთ დედებს, რომლებმაც მუცლით იმდენ ხანს გატარეს და მხოლოდ ამის შემდეგ შეგემლებათ სამშობლოში დაბრუნება, — გაანდეს ღმერთქალებმა თავიანთი ფარული ფიქრი იაზონს.

როცა ქალღმერთთა მოლანდება გაქრა, იაზონი დიდხანს ფიქრობდა ორაკულის ნაწინასწარმეტყველებზე. სანამ ის ფიქრებში იყო გართული, უცებ ზღვიდან ოქროსფარფრიანი უზარმაზარი ელავი გამოვარდა და ნაპირზე გაქენდა. გმირმა პელესესმა მაშინ კი შეძლო ორაკულის წინასწარგანკვერტის ახსნა:

— რაკილა ეს რაში მიქენაობს, ეტყობა, თეტიდამ პოსეიდონის ეტლიდან ცხენები გამოხსნა. დედა, რომელმაც ამდენ ხანს მუცლით გვატარა, ჩვენი არგონავტები ხომალდს მადლობა უნდა

გადაეხადათ. მხრებზე შევიდგათ და ბედაურებს ევალდაველ მიეცემა.

არგონავტებმა რჩევა ყურად იღეს. აღრინდელიც გაიხსენეს, ზომალდი მხრებზე შეიდგეს და თორმეტი დღე-ღამის განმავლობაში ულავის ნატერფალს მიჰყვებოდნენ. იმ ხნის მანძილზე წყლის ნასახს ვერსად მიაგნეს და უწყლობით იტანჯებოდნენ, მოულოდნელად ორფევის გზაზე წმინდა ოქროს ვაშლის მფლობელებს — ჰესპერიდებს გადაეყარა. ორფევის შეევედრა მათ, იქნებ სადმე წყაროს წყალი გეგულეობდეთო. ნიმფებმა აღუწვეს, სწორედ ამ დღეებში, ერთი შემოიჭვეის წყალობით, ჩვენგან შორიახლოს ფშანი გაჩნდა. ამ რამდენიმე დღის წინათ, გოლიათური აღნაგობისა და უდიდესი ძაღლისა კაცმა, გზაზე გავლისას, რადგანაც წყლის ასავალ-დასავალს ვერსად მიაგნო, ოქროს ვაშლი წაგვართვა და გააცეცხლებულმა კლდეს ქუთსლი ჰკრა, საიდანაც ერთბაშად წყაროს წყალი გადმოჩნებულა.

— იმ კაცს მხრებზე ლომის ტყავი ესხა, ხელთ ვეებერთელა კომბალი და ბოძალი ეყრა, რითაც ვაშლის მოდარაჟე ჩვენი ურჩხული მოკლა. — მოუთხრეს ჰესპერიდებმა.

აღწერალობის მიხედვით არგონავტებმა მაშინვე თავიანთი ძველი თანამგზავრი პერაკლე შეიგნეს, რომელიც დიდი ხნის განშორების შემდეგ, ვასაოცარი საზოგადოებითა და მოხერხებულობით გადარჩა უცხო მხარეში. მადლოერვებით აღსავსე მოგზაურები მხიარული ყოყიებით დაეწაფნენ წყაროს წყალს, დარწმუნებულებმა კი ნაბიჯი აჩქარეს, იქნებ ჩვენს მეგობარს სადმე შეეჩენათო. ამ დროს ყველაზე თვალგამჭრიახმა ლინკეისმა უცაბედად მოჰკრა თვალი, მაგრამ პერაკლე ისე გამალბებული შიამიჯებდა, დარწმუნდნენ, რომ ვერ დაეწიოდნენ. მართლაც იგი თვალის დათამამებაში საღდაც გაქრა. არგონავტებმა ნაეი ერთ-ერთ ყურში ჩაუშვეს და ზღვაში გასვლა სცა-

დეს, მაგრამ ნაოსნობისთვის კვლავ არახელსაყრელი კარი ქოდა. ამიტომ ქველანი ერთხელ კიდევ გადმოვიდნენ ნაბიჯზე და ღმერთებს მსტვერპლო შესწირეს. უცებ წინ ზღვის კაბუჯი ღმერთი — ტრიტონი შემოეყარათ, რომელმაც სტუმარ-მასპინძლობის ნიშნად ეფემეს მიწის ბელტი გაუწოდა და ის ადგილი მისწავლა, საიდანაც ბერძენი გმირები ისევ ზღვით იმოგზაურებდნენ.

მალე კენძული კრეტაც გამოჩნდა, მაგრამ უცერად მოგზაურებმა უზარმაზარ გოლიათ ტალოსს მოჰკრეს თვალი, რომელიც ქალაქის მისასვლელს დარაჯობდა. ურიცხვ მოკვდავთაგან ის უკანასკნელი შთამომავალი იყო და ზევსმა ევროპას ზღურბლის მცველად მიუჩინა, სხეული ბრინჯაოსი ჰქონდა, მხოლოდ და მხოლოდ კოქში იყო მოწყველადი. თუ ვინმე იმ ადგილს მოახვედრებდა, ბემბერაზი ცოცხალი ვერ გადაჩნებოდა. როცა არგო კენძულს მიუახლოვდა, გმირებმა დაინახეს, კლდეზე მდგომი გოლიათი ზღვაში ვეებერთელა ლოდებს რომ ისროდა, ამის მხილველმა მეზოფეებმა ნიჩბები სწრაფად მოუხვეს, რათა იჭაურობას მშვიდობიანად გასცლოდნენ, არც დასვენებაზე უფიქრიათ, მაგრამ ისინი შედეგად შეაჩერა. იგი ჩადოსნურ სიტყვებს წარმოთქვამდა, სიციხლის მომსწრაფებელ და შემომკლებელ ჰეკატესა და პარკებს უხმობდა; რამდენიმე ხნის შემდეგ არგონავტებმა შენიშნეს, უშველებელმა ტალოსმა თანდათანობით ძილს როგორ მისცა თავი, გაბრუებულმა გოლიათმა კოქი წვეტიან კლდეს გამოსდო, უცებ კრილობდაც შეემა სისხლმა გადმოხეთქა, ტალოსს თავბრუს დაეხვა და ზღვაში მოადინა ზღართან.

არგონავტები კენძულ კრეტაზე გადავიდნენ და შეორე დილაშდუ იქ დარჩნენ, ჩავსადგურს ოდნავ გასცდნენ თუ არა, მოულოდნელად ჩამობნელდა, უკენ ცაზე მოვარე და ეარსკვლევები არსად ჩახდა და მთელი არაბარე ისეთ-

მა წავდიოდა მოკლე, ეკო თვალთან
თითქმის წითელად, პერძენ გმარებს
მედიან ჩანს წითლად, არ გათავისუფლოდა
და ამოღოდა, შევედრებინ ამ კუნძუ-
რად, მთავრად, გვირგვინი, შინს ღმე-
რად, მათ თხოვნა შეისმინა, ზღვის
დაჭრა სანაოსნოს ისარი გასტყორცნა.
საღვთო გარღვევაზე მგზავრებმა ერთი
პატარა კუნძული დაიპყრეს, ხომალდი
საღვთოს მიღებას და ას ღამე იქ გაა-
ტარეს, რაკოა მშვიდი დილა გათენდა
და ზღვრებელი ეს გამოჩნდა, არგონავ-
ტების კოლეა გაჩაგრეს, უცებ ეფუქმეს
წილა ღამის საზმარი გააჩნდნენ, საზ-
მარად იქ გველმა, რომელიც მას ტრი-
ტინმა მოიღო, ეს ამოიღეს და ეფუქმეს
უფროდნა, ზღვაში გადამოხვეო, იაზონმა
მეგობრის ტრია საზმარად ნანახი აუ-
ცვლილად შეაბრუნო, ეფუქმა ასეც
მოიქცა, ზღვის ფრეზიდან მათ თვა-
ლად მოკლეთვლილად თვალწარმტაცი
და საოცრებო კუნძული ამოიზარდა,
რომელიც არგონავტებმა კალისტეს
გაღმა შეაოცეს, რაც უმწვენიერესს
აქ შეიქცა, იქ დღეობს ეფუქმა იქ დარჩა
და ახალი მოღვმის მამამთავრად იქცა.
იქ უცნაური ამბავი, არგონავტთა სამ-
შობლოში დაბრუნებამდე, უკანასკნელი
თავდასადავო იყო, ამის შემდეგ ბერ-
ძის კოლემა კუნძული ეფუქმა უკან
მოიბრუნა და მალე იოლკოსის ნავსად-
გურს მიუღწეს, იაზონმა არგო კორინ-
თის ზღვზე მოსივლინა შესწირა, კარ-
გა სანა მიუღწე კ დროვადასული და
საბავსხელი სომხლად ღმერთებმა ცად
აგაძლეონ და კრავრთ თანავარსე-
ლად ეფუქმა.

მართალია, იაზონმა იქროს საწმისი
საბავსხელში წაიტანა, მაგრამ სასწაუ-
ლად უნდა მივიჩნიოთ, რომ იოლკოსის
მეფე ზარც ვერ გახდა მედეას ქაღოქ-
ათობა, განხალგავრდაეხელმა იაზო-
ნის შინა, ეზონმა რამდენჯერმე დიბ-
რეს საბავსო გვირგვინი, კოლბი ასუ-
ლი, მსახიობი და მოჩუბებულობით
იქ იაზონმა კორინთში ღირსეულ თა-
ნადგობას მოაწყო, იაზონმა და მე-

დეამ ათი წელიწადი იტოვრეს ერთად
და სამი დიდი ეყოლათ, მშვენიერებითა
და საზოგადოებით გამოჩენილი მედეა
ამ ისინი გახმავლობაში იაზონს ძალიან
უყვარდა, მაგრამ, როცა კოლბი ასუ-
ლის სინორზე და სინარნაზე წარსულს
ჩაბარდა, გულში კორინთოს მეფის
კრეონის ასული ჩაუვარდა და მასზე
დაქორწინება გადაწყვიტა, მას შემ-
დეგ, რაც იაზონმა კრეონს თავისი სურ-
ვილი გაუმელოვნა, სცადა, მედეა გან-
ქორწინებაზე დაეყოლიებინა და არწ-
მუნებდა, მასთან შეუღლება იმიტომ
გადაწყვიტე, მომავალში ჩვენს შვი-
ლებს ძლევაშოსილი მეფე კრეონის შემ-
წეობა რომ არ მოაკლდესო, მედეამ მა-
შინვე მტკიცე უარი უთხრა და პირში
მიახალა, რასაც შენ სიადიხარ, ძალზე
სახიფათო და მუხანათური საქციელი-
აო, იმ დღეებში მეფე კრეონიც ჩამო-
ვიდა და თუ აღრე მედეასთან შეხვედ-
რას ყოველთვის გაუბოდა, ახლა მკა-
ცრად უბრძანა, დაუყოვნებლივ ჩემი
სასახლე და ქვეყანა მიიტოვეო, მედე-
ამ მოიწადინა, მეფის გული ტბილი
სიტყვით მოენადირებინა, მაგრამ კრე-
ონმა ბოლოს მხოლოდ ერთი დღით
დარჩენის უფლება მისცა, რათა კოლბ
ასულს გამგზავრების თადარიგი დაე-
კირა.

მედეა მარტო დარჩა სიბნელეში, სა-
დაც ღმერთებსა და ბოროტ სულებს
დიდხანს გვერდს უვლიდა, მაგრამ ახ-
ლა ისინი უშალ მასთან გაჩნდნენ, მკვა-
ზე სიტყვებით ერთხელ კიდევ სცადა
იაზონისთვის გულის ნაღები გადაეფი-
ქრებინა, მაგრამ ბერძენი მითქარებელი
აღმოჩნდა და ცოლ-შვილს იმასლა შეჰ-
პირდა, ფულსა და სარეკომენდაციო
წერილებს გაგატანოთ, როცა იაზონმა
რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა, მედეამ
თვალი გააყოლა და თავისთვის ჩაილა-
პარაკა: წადი, მაგრამ ეგ ქორწილი და
მხიარულება მალე სანანებლად გაგიხ-
დებაო, მედეა კვლავ შევედრა იაზონს,
მოვილაპარაკოთო, თითქოს დაიყოლია
კიდევ, განგებ განრისხებაც ჩანა და

თავი ისე მოაჩვენა, ვითომცდა მის სურვილს ეთანხმებოდა. მედღამ ასიც უთხრა, იმედია, რამდენიმე ზნის მერე, კრეონის ასულობა რომ ბავშვები გეყოლება, ამ შენს ეაყვება შენთან წაიყვან და ერთად აღზრდიო, იაზონს ძალიან გაეხარდა მეუღლის შემრიგებლური სიტყვები რომ მოისმინა და, როცა მედღამ სთხოვა, მე ჩანდაბადის გზა მქონია, ოღონდ შვილები მაინც შეიკვლეო, იაზონი ხმის ამოუღებლად დასთანხმდა.

მედღამ იაზონს უთხრა, რაკილა მეფე კრეონმა ასეთი გულმოწყალება გამოიჩინა, მსურს, ახლაც მის ასულს გლავეს საპატარძლო ტანსაცმელი მივართვაო, ძვირფასი ქსოვილისგან დამზადებული სამოსელი მედღამ ჩადოსნური შხამით გაყდინათა, იაზონი შვილებითურთ საცოლისკენ გაემართა და საჩუქარი გადასცა, რამაც გლავე ძალზე მოხიბლა, როცა იაზონმა და მისმა ვაჟებმა გლავე მარტო დატოვეს, საპატარძლომ რაღაცნაირი სიხარბით ტანსაცმელი ხელდახელ გადაიყვანა და სარკეებს შორის გაოცებული მიმორბოდა, მაგრამ მოულოდნელად ფერი დაკარგა და იატაკზე გაიშრტა. სამოსელმა სიკვდილის პირამდე მიიყვანა, ხოლო მოოქროვილი გვირგვინი, რომელიც აგრეთვე მედღამ გაუგზავნა, გლავემ თავზე დაიდგა თუ არა, მაშინვე აბრიალდა. ქალიშვილი რომ ასეთ ყოფაში იხილა, კრეონი შემაძრწუნებელი ყვირლით მის გვაშს გადაეხზო და სამოსელის შხამით მოწყმელური აღარც განძრეულა.

მოხდარა ამბავი ელვისებურად გავრცელდა, მთელ ქვეყანას მოედო და მედღას ყურამდისაც მიადწია, მაგრამ კოლხ ასულს შერი ჯერ კიდევ ბოლომ-

დე არ ჰქონდა ნაძიები, იგი იმ ოთახში შევიდა, სადაც მის შვილებს ტყველად ეძინათ. ამასობაში ის დაუჩერებელი ამბავი იაზონმა შეიტყო და ჩმალაშოწვილილი მედღას საძებნელად სასახლეში შეიჭრა. მან თავისი თვალით იხილა მომკვდავი ბავშვები, თავიანთ საწოლებში სისხლისგან რომ იცლებოდნენ, იაზონი ერთხანს გაოგნებული იდგა, მაღლიდან რაღაც შრიალი რომ მოესმა, როცა ზევით აიხედა, დაინახა, რაროგ მიაქროლებდა მედღა ეტლში შემბულურჩხულებს და თვალის დახამხამებაშიცაში როგორ გაუჩინარდა, იაზონს იმწამს თვალწინ წარმოუდგა მის მიერ განვლილი ცხოვრება. მან უდიდესი მცდელობა გამოიჩინა და არანაშულომგულოვნობა გამოამყვანა, ყველასთვის სასურველ ოქროს საწმისის კვალს რომ მიაგნო, ბერძენთა რჩეული ვაჟაცები თავის გარშემო რომ შემოიკრია, მათთან ერთად იგავმიუწვდომელი საგმირო საქმეები რომ ჩაიდინა, ბევრ განსაცდელს, შიმშილს, წყურვილს ეინვასა და პაპანაქებას რომ გაუძლო და რამდენჯერმე ჩასაფრებული სიკვდილის კლანჭებს გადაურჩა, ბერძენმა გმირმა ამჟამად ყველასგან მივიწყებული, წმინდა მუხაზე დაკიდებული ოქროს საწმისი ზომ თავის სამშობლოს დაუბრუნა, დიადი მიზნისთვის ტყუილიც იკადრა, ლალატიც იკისრა და ბევრჯერ დანაშაულიც ჩაიდინა.

იაზონის აღსასრულზე ზუსტად არაინ არა იცის რა: ერთნი ამბობენ, შვილების სიკვდილისა და მედღას გაქცევის შემდეგ, საკუთარ მახვილზე წამოეგო, მეორენი კი ამტკიცებენ, ყველფრის უნარი დაკარგა და ღრმა მოხუცებულობამდე ისე იბოგინაო.

გმრბანულიდან თარგმნა

ნიკტორ კახიკაშვილმა

ლევ ტროცკი

ს ტ ა ლ ი ნ ი

„პროფესიონალი რევოლუციონერი“

სოსო ოთხოდ წლისაჲ არ იქნებოდა, როცა 1888 წელს კავკასიის ნავთობის დედაქალაქ ბაქოსა და შავიზღვისპირეთის ქალაქ ბათუმს შორის რკინიგზის რელსები გაიდო. კავკასიის ქედის გასწვრივ სარკინიგზო „ქედის“ გადაიქცემა. ნავთობის მრეწველობას მხარში ამოუდგა მარგანეცის წარმოება.

1898 წელი. სოსო უკვე შეუპყრია კოხად გადაცემაზე ოცნებას, თბილისელი რკინიგზეულები კი პირველ გაფიცვას აცხადებენ.

არაპარტო წარმოების განვითარების, უკუღმგვარი იდეის დამკვიდრების თვალსაზრისითაც, კავკასიის ბუქსირზე გამოხდული მიათრევს ცენტრალური რუსეთი. ოთხმოცდაათიანი წლების მეორე ნახევარში, მოყვანილი პეტერბურგიდან, მთელი ქვეყნის რადიკალურად მოაზროვნე ინტელიგენციის ფენებში გაბატონებულ ტენდენციად იქცა მარქსიზმი.

კოხა ჯერ ისევ სემინარიის ლთისმეტყველების დოგმებით დაზოტულ ატმოსფეროში იტანებოდა, როცა სოციალ-დემოკრატიულმა მოძრაობამ უკვე ფართოდ გაშალა ფრთები. გაფიცვათა მღელვარე ტალღამ გადაურა მთელ ქვეყანას. ასეულობით, შემდგომ უკვე ათასეულობით ინტელიგენტი თუ მუშა ვერ გადაურჩა დაპატრებისა და გადასახლების. რევოლუციური მოძრაობაში ახალი ბანა იწყება.

1891 წლისათვის, როცა კოხა თბილისის კომიტეტის წევრი გახდა, ამიერკავკასიის 4000-მდე საწარმოში, სახელობების ჩათვლითაც, 40000 მუშა იყო. ეს ძალზე მწირი ციფრია ორ წლვს შუა გადაქიშული მდიდარი მხარისათვის, მაგრამ, ფაქტია, — აქ უკვე გაჩნდა სოციალ-დემოკრატიული პროპაგანდის დახარჯენი ჰუნტები. ბაქოს ნავთობის შადრევნებში, კიათურის მარგანეცის პირველმა ტონებმა, რკინიგზის მჭიდვარე ცხოვრებამ არა მარტო მუშათა საგა-

ფიცვო მოძრაობას მისცა ბიძგი, არამედ ქართული ინტელიგენციის თეორიული აზროვნების განვითარებასაც შეუწყო ხელი. ლიბერალური გაზეთი „კვალი“ უფრო გაცილებით, ვიდრე აღმფრთხილებით, აუწყებდა მკითხველს პოლიტიკურ არენაზე ახალი ფორმაციის მომხრეთა გამოჩენას.

„1898 წლიდან ქართულ ლიტერატურაში აქაიკ გამოჩნდნ ახალგაზრდები, რომელთაც უჩვეულო მიმართულება და თავისებური პროგრამა აქვთ. ისინი ეკონომიკური მატერიალიზმის მომხრენი არიან“.

წინა ათწლეულებში გაბატონებულ პროგრესულ-მემამულურ და ბურჟუაზიულ-ლიბერალური მიმდინარეობისაგან განსხვავებით, მარქსისტები ერთიანდებიან „მესამე დასში“, რაც მესამე ჯგუფს ნიშნავს. „მესამე დასი“ სათავეში უდგას ნოე ერდანი. მომავალში კავკასიელი მენშევიკების ლიდერი და ეფემერული დემოკრატიული საქართველოს მოაზრობის მეთაური.

ლეგალურ ბეჭდვით ორგანოებში ნოე ერდანი გაუმოადგინედ ქადაგებდა „ნაციის“ ინტერესების ერთიანობაზე. რომელშიც გულისხმობდა პროლეტარიატისა და ბურჟუაზიის კავშირის აუცილებლობას თვითშეზღუდვების წინააღმდეგ საბრძოლველად. სწორედ ამის შედეგად იქცა აღნიშნული კავშირის იდეა მენშევიკების პოლიტიკის ქვეყნობიდან და საბოლოოდ გამოიწვია კიდევ მათი დამხობა. ოფიციალური სახეობა ისტორიკოსები დღემდე ათასნაირად წყნავენ მოვლენათა განვითარების გამო დიდი ხნის წინათ ყავლგახსულ ეორდანის ამ კონცეფციის და თვალს ზუკავენ იმაზე, რომ სამი ათეული წლის შემდეგ სტალინი მენშევიკების პოლიტიკას გამოიყენებს არა მარტო ჩინეთში, არამედ ისლანდიასა და თვით საფრანგეთშიც კი. ე. ი. ისეთ პირობებში, სადაც ამ პოლიტიკას გაცილებით ნალები გამართლება მოეძებნება, ვიდრე ნახვარად ფეოდალურ, კარიზმის უღელქვეშ მყოფ საქარველოში.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ უორდანიას იდეებს არც იმ წლებში მოუპოვებია საუკეთესო აღიარება. 1898 წელს „მესამე დახს“ შეუერთდა საზოგადოებრივ, შემარცხებელთა ერთ-ერთი გამოჩენილი პრაგმატიკი. იგი 1898 წელს ტბერტულოზით გარდაიცვალა და დაგვიტოვა ბევრი პუბლიცისტური შრომა, რომლებიც აღსტურებენ მის საქმიან კარგ მარქსისტულ მომადლებასა და ლიტერატურულ ნიჭიერებას. 1897 წელს მესამე დახს რიგებში შევიდა ლაღი კეცხოველი, რომელიც, ისევე როგორც კობა, გორის საწვადელისა და თბილისის სემინარიის უფრო აღსაზრდელი იყო. ოღონდ მასზე რამდენიმე წელი უფროსი. სწორედ კეცხოველი იყო რევოლუციის გზაზე კობას პირველი მასწავლებელი.

1893 წელს, როცა შემოარბიებთ ქარ კიდეც ხაყეთ თავისუფლებით სარგებლობდნენ, ენუქიმე იკონებდა: „სტალინი ზნირად გაიკეთებთ უსკამდა ზაუს განსვენებული კეცხოველის დიდ შესაძლებლობებს. მას უწყდომოდ შეეძლო დაეყენებინა ესა თუ ის საკითხი რევოლუციური მარქსიზმის სულიკეთების შესაბამისად“. ეს მოგონება, განსაკუთრებით კი ხიტუვა „გაიკეთებთ“, უარყოფს შემდგომი დროის მტკიცებას, თითქმის უკვე იმ დროისათვის შეთაურება კობას ევლენოდ, წულუკიმ და კეცხოველი კი მხოლოდ მისი „თანაშემწეები“ იყვნენ; ამახ ისიც უნდა დაეფიქროთ, რომ ახალგაზრდა წულუკიმის სტატები. როგორც ზინარსი, ისე ფორმით, გაიკეთებთ მალა იდგნენ უვლადურ იმასთან შედარებით, რასაც 2-3 წლის მოგვიანებით წერდა კობა.

შემარცხებელთა შორის თავისი ადგილი რომ დაიკავა, ერთი წლის შემდეგ კეცხოველმა მესამე დახს მოიყვანა ახალგაზრდა ქულაშვილი. საქმე, ბოლოს და ბოლოს, ეხებოდა არა რევოლუციურ ორგანიზაციას, არამედ თანამოაზრეთა ქაუფს, რომელიც შემოიყრბა ლეგალური გაზეთის „კვალის“ ირგვლივ. ლიბერალური „კვალ“ უკვე 1898 წელს გადავიდა ახალგაზრდა მარქსისტების ხელში. რომელთაც ხათავში ედგათ უორდანიას, „ზნირად შეეპარულათო „კვალის“ რედაქციაში, — იკონებს ჩრემპშვილი, — ჩამდენქერებ კობაც წამოგვევა, მაგრამ იქიდან წამოსული უკველთის დახცინოდა რედაქციის თანამშრომლებს“.

„პირველი სოციალ-დემოკრატიული დაქვეყნებით თბილისში — ყუბა ერთ-ერთი პირველი თანა; — უკვე 1898-97 წლებში წარმოიშვა, აქ არჩებოდა წრეები, რომელთა წევრების უმეტესობა მუშები იყვნენ. ეს წრეები თავდაპირველად წმინდად განმანათლებლურ ხასიათს ატარებდნენ... მათი რიცხვი გაუმდებლად იზრდებოდა, ისე რომ, 1899 წლისათვის უკვე ათეული ათასობით დაითვლიდნენ. თითოეული წრე 10-15 წევრს აერთიანებდა“. წრეების რაოდენ-

ნობივ ზრდასთან ერთად თანდათან უფრო გაზრდილი ხდებოდა მათი საქმიანობაც.

ქარ კიდეც სემინარიაში სწავლის პერიოდში, 1898 წელს კობა უკავშირდება მუშებს და სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის წევრი ხდება.

„ერთ საღამოს მე და კობა — ზგონებს ირემ-მავლი, — სემინარიიდან რუბად გაფიქრებთ მთავრინდავ, კლდეს შეუღულ პატარა სახლში; რომელიც თბილისდ ჩრინგზელს ეუფლებოდა, ფხედაფხე მოგვეყვანე ჩვენი თანამოაზრეიც, ასევე სემინარიიდან გამოპარულები. ჩვენთან ერთად შეიკრბა, აგრეთვე, ჩრინგზელთა სოციალ-დემოკრატიული მუშათა ორგანიზაცია“.

აი, რა თქვა ამ საკითხთან დაკავშირებით თვითონ სტალინი თბილისში 1894 წელს გამართულ ერთ-ერთ ზიტინგზე: „მასხენდება 1894 წელი, როცა პირველად მანდეს ჩრინგზის სახელისწილების მუშათა წრის ხელმძღვანელობა. ვიგონებ, როგორ მივიღე სიბიბისტრო ქაბლარისა (ის მაშინ ჩემი ერთ-ერთი მასწავლებელი გახლდათ)... და ხევა მოწინავე თბილისელი მუშებისაგან პრაქტიკული მუშაობის დაკვეთილები მამს. სტურუას ბინაზე... აქ, ამ აშხანავების წრეში მოხდა ჩემი პირველი რევოლუციური წათკობა; აქ, ამ აშხანავების წრეში მე მაშინ რევოლუციის მოწინავე გახდილი...“

1898-1900 წლებში ახალგაზრდა სოციალ-დემოკრატების აქტიური მონაწილეობითა და ზოგჯერ მათი უშუალო ხელმძღვანელობით ჩრინგზელთა სახელისწილები და თბილისის ბანდენიშე ფაბრიკაში ეწყობა გაფიცვები. მუშებს შორის ვრცელდება პროკლამაციები, რომლებიც იატაკქვეშა სტამბაში მარტივი წვნიით, ხელით იწყობოდა და ხანაზოო ჩაგბისის გამოყენებით იბეჭდებოდა.

მოძრაობა ქარ კიდეც „ეკონომიზმის“ სფეროსკეთებით მიმდინარეობს. არალიგალური მუშაობის ნაწილი კობას დაეკისრა, ახლა რთულდა იმის გარკვევა, კონკრეტულად რა ნაწილი იყო ეს; ერთი კია, კობამ, როგორც ჩანს, უკვე მოახწრო „ზნირაი“ გამხდარიყო რევოლუციურ იატაკქვეშეთში.

1900 წელს, ციშიბრის გადასახლებიდან ახლად დაბრუნებული ლენინი ხალვარგარეთ მიემგზავრება გაზეთის დასაარსებლად, რათა მისი საშუალებით გაერთიანოს სხვადასხვა მიმართულებად დაყოფილი პარტია და საბოლოოდ გადაიყვანოს იგი რევოლუციური ბძოლის რუბსენზე. იმადროულად, ციშიბრიდან თბილისისკენ მიეშურება ძველი რევოლუციონერი, ლენინის თანამოაზრე ვიქტორ კურნატოვსკი. სწორედ მან და არა კობამ, როგორც ახალი ბიზნითელი ისტორიკოსები ირწმუნებიან, გამოიყვანა თბილისის სოციალ-დემოკრატია „ეკონომისტური“ შეზღუდულობიდან და მის მუშაობას რევოლუციურის მიმართულება მისცა.

1900 წელს, ეჭვგარეშეა, კურნატოვსკის იმ

იკითხვიან, იქნება სოციალ-დემოკრატიული პარტიის თბილისის კომიტეტი რომელიც მხოლოდ ინტელიგენტებს აერთიანებდა, როგორც ჩანს, კიმა, ისევე როგორც მეორე სხვა, მალე მოექცა ეურნატოვსკის გავლენის ქვეშ, თუმცა კომიტეტში, რომელსაც, სხვათა შორის, დიდხანს არ უარსებია, იგი არ შეუფერავიათ.

მაისიდან აგვისტომდე თბილისის საწარმოებს გაფიცვების ტალღამ გადაურა. ჩკინიშვის სახელისონის გაფიცულობა შორის არის შეინკალი კლინიკის, სამკურნაო რესპუბლიკის მომავალი თავმჯდომარე და კიდევ ერთი რუსი მუშა — ალი-ლუგოვი, სტალინის მომავალი ხიმამბრ.

თბილისი ყვეს უწყობს ზრდადლოში მიმდინარე მოვლენებს სამიწველამისო დღეხასწოული — მუ დაიწყო. რუსეთში ჭერ ისევე მჭელი კლენდარია — აღინიშნება 1901 წლის 22 აპრილს ქალაქის ცენტრში მოწეობილი დემონსტრაციით, რომელშიც 2000-მდე კაცი მონაწილეობდა. პოლიციელებთან და კანკეტთან შეტაკებისას დიკოვი 14 და დაპატიმრებს მისე მეორე დემონსტრანტი, „სესკან“ არ დაუხანებია, მისი გახება თბილისის დემონსტრაციის მინიშნელოვანი ხიმამბრატური რადიოსათვის: „მ დილიდან კაცისაში იწეება აშკარა რევოლუციური მოძრაობა“.

ეურნატოვსკი, რომელიც მოსამადებელ საბუთების ზედმძღვანელობდა, დემონსტრაციამდე ერთი თვის დრე, 1891 წლის 22 მარტს დაპატიმრებს ამავე დამეს ზრეკა ზატარდა ობსერვატორიაში, ზადაც კიმა მსაბურობდა, მაგრამ ამ დროს იგი სამსაბურში არ იმყოფებოდა. ეანდარმერის სამშროველომ დაადგინა: „ოვალური ადენიტი დასაზღვრელად იისე ქულაშელს და დიკონიტი, როგორც დამნაშავე“. ასე გადავიდა კიმა „არალიგალურ მდგომარეობაში“ და დიდხანს ითვლებოდა „პროცესისონალ რევოლუციონერად“. ამ დროისათვის იგი 22 წლის იყო. გამარჯვებამდე რჩებოდა 16 წელი.

დაპატიმრებას გადარჩენილი კიმა კიდევ ჩამდინებ ეკირას დარმა თბილისში და საპირველმასის დემონსტრაციამ მონაწილეობის მიღება მოახერხა. მერის მთელი კადეგორიულით ამტკიცებს ამ ფაქტის სსწორებს და, როგორც ურველთვის, უმეტებს, რომ სტალინი „პირადად ზედმძღვანელობდა“ ამ მანიფესტაციას. სამწეხაროდ, მერის წდომა შეუძლებელია, მაგრამ ამ ფაქტების შესახებ მოგვეცემა არემაშვილის ზეგნებიც, თუმცა ის არ არის თვითმხილველი, რადგან ამ დროს გორში იმყოფებოდა. „კიმა, ერთ-ერთმა მესხილმა ზედმძღვანელთაგანმა... ეგების ირემამაღო... მასწრო მსრის მოედნიდან მამადა... და მშობლიურ ქალაქ გორს შეაფარა თვის დედისთან ცხოვრება შეუძლებელ შეიქცა, რადგან, უპირველესად სწორედ აქ მოაკიბნენ. ასე რომ, გორში უწევდა დამალვა. დამალობით იგი მზიარდ მოდიოდა ზოლზე ჩემთან“ ამ დროისათვის ირემამაღლი

უკვე მშობლიურ ქალაქში მასწავლებლობს.

კიმაზე დიდი შთაბეჭდილება მოუტენია ობილისის მანიფესტაციამ. ირემამაღლი „ერთგვარად შეშფოთებოთ“ ამწევს, რომ მის შეგობარს სწორედ მანიფესტაციის სსხლიანი ფინალი აღფრთოვანებდა. „კიმა მინდა, რომ სავდილ-სიკუცლის რაზანზე პარტილაში უნდა გასტკიცებულიყო პარტილა. სსხლიანი ბრძოლის უნდა მოეხდინა სწრაფი გამარჯვება... ირემამაღლი ვერ ზედებოდა, რომ მისი შეგობარი მხოლოდ იმეორებდა „სსხრის“ ქადაგებას.

გორიდან კიმა, როგორც ჩანს, კლავ ახალევალურად დაბრუნდა თბილისში, უანდარმერის სამშარველოს ცნობით „1901 წლის შემოდგომაზე ქულაშელს ირემამაღლი თბილისის კომიტეტის შემადგენლობაში... მან მოსწავლეობა მიაღწია კომიტეტის ორ სხდომაში. 1901 წლის ბოლოს კი პარტილანდის მოწილი მავლინებს სასულში...“

რამდენადც ეანდარმერს არ შეიძლებოდა პქონიდა სხვა „ტენდენცია“, გარდა რევოლუციონერების გამოცდებისა და ამათთან შანუარი ავენტურის წეაღებით, როგორც წესი, კარგად იცნობდნენ მანიფესტაციონერებს, შეგობარს კემონტირებად შეიქნაობა, რომ 1899-1901 წლებში კიმა სულაც არ ეკავა ის ზედმძღვანელი როლი, რომელსაც მან ამ უკანასკნელ მანს მიაწერეს. 1891 წლის შემოდგომაზე იგი აღგოლობით კომიტეტშიც კი არ შედიოდა და მხოლოდ რავათი პარტილანდის, ანუ წარსულ ერთ-ერთი ზედმძღვანელთაგანი იყო.

1901 წლის ბოლოს კიმა თბილისიდან თურქეთის საზღვრის მახლობლად მდებარე შაიზღესპირა ქალაქ ზათიში გადის. მისი ეს გადასახლება მალე იდელი მანსხელია კიმათვის ავოცლებელია. ვაერადოს თბილისის პოლიციის ფინეულ თვალს, გარდა ამისა, უკვე დროა, რევოლუციური პარტილანდის ვაერადის პაროციკუნშიც.

რაც შეეხება მწეწევერ გამოცემებს, ისინი სულ სხვა ვერსიის გეოგრაფიკის: მათი ცნობების თანახმად, მუშოა წრეებში ზიჯლის პირველადვე დადებით ქულაშელმა უტრადებმა მიაქციო თბილისის ორგანიზაციის ზედმძღვანელის, კიმალდის წინააღმდეგ წარწეწეული ინტრაგებობა გაფრთხილების მოქმედავად. იგი განაგრძობდა ცილისწამების კმ მოწილი, რომ დაუმტკიცებია ორგანიზაციის ცნობადი და აღიარებული წევრები და დიკავებში ზედმძღვანელი პოზიცია. პარტიულმა სამმაროლომ კიმა დამნაშავედ სცნო არასაკადრის ცილისწამებები და ერთმდე ვაროცა იგი ორგანიზაციიდან.

ამ მომართობის დამამტკიცებელი საბუთები, არა მტონია, არხეობდნენ იგი, ნუ დავიწვეწებო, სტალინის დაუმტკიცებელი მტრების გამოცემაღლია. თბილისის ეანდარმერის სამმაროველოს დიკუმენტები, ურველ შემოსევაში, ისინი, რომლებიც დილისათვის არის გამოკიყნებული, არა

ფერს გვაშენებენ იოსებ ჭულაშვილის პარტი-
იდან გარიცხვის თაობაზე, პირიქით, აღნიშნუ-
ლია მისი ბათუმში „პროპაგანდის მიზნით“ მიუ-
ღინების შესახებ, ასე რომ, შეიძლება, სა-
ერთოდ უფურცელად დაგვტოვებინა მენშე-
ვიკების ზემოთ მოხმობილი ვერსია, რამდენიმე
ბათუ მოწმობაც რომ არ მიგვანიშნებდეს: კობას
ხალხში გადამსვლის ნამდვილად ვერ იყო
უვალაფერი რიგზე.

კავკასიის მუშათა მოძრაობის ერთ-ერთი პირ-
ველი და სახვებით კეთილსინდისიერი ისტორი-
კოს ტ. არკომელი 1910 წელს ენეცაში გამო-
ცემულ წიგნში გვოყვება იმ მძაფრი კონფლიქ-
ტის შესახებ, რომელიც თბილისის ორგანიზა-
ციაში გამოიწვია 1901 წელს კომიტეტში მუშა-
თა წარმომადგენლების მიღების საკითხმა. „წი-
ნააღმდეგი გამოვიდა ერთი ახალგაზრდა, უველა
საქმეში ენერგიული, ინტელიგენტური ამხანაგი,
მან წამოაყენა კონსპირაციული მოსაზრებები
და განცხადა, რომ წინააღმდეგია მუშათა წარ-
მომადგენლების მიღებისა მათი მოუშვადებლო-
ბისა და გაუთვითცნობიერებლობის გამო. მუ-
შებისადმი მიმართვა მან ასე დაასრულა: „აქ
მუშებს ეპირფერებია. გულზე ზელი დაიდეთ და
მისასუბეთ: არის თქვენ შორის ვინმე, თუნდაც
ერთი ან ორი, კომიტეტისათვის გამოსადეგი?“
მუშებმა კი უფრად არ იდეს ორატორის სიტუ-
ეები და ხმა მისცეს თავიანთი წარმომადგენლე-
ბის კომიტეტში არჩევაზე.

არკომელი არ გვიხმებს „ერთობ ენერგიუ-
ლი“ ახალგაზრდა კაცის სახელს, რადგან იმ
წლებში, გარემოებთა გამო, დაუშვებელი იყო
რევოლუციონერთა დახატელება. 1922 წელს,
როდესაც ნაშრომი ზელმერედ დაისტამბა საბ-
კოთა გამომცემლობაში, სახელი, ვფიქრობთ,
არც მთლად შემთხვევითი, — კვლავ გაუმზადი
დარჩა. მაგრამ წიგნი მაინც გვანდის უახესელ
პირდაპირ მინიშნებას: „ზემოთ ნახსენებმა ახალ-
გაზრდა ამხანაგმა — განაგრძობს არკომელი, —
მალე დატოვა თბილისი და სამოღვაწეოდ გა-
დავიდა ბათუმში, საიდანაც თბილისში მოდიოდა
ცნობები მის ანარქისტულ მოქმედებაზე.
მტრულ და დეზორგანიზაციულ აგიტაციაზე
თბილისის კომიტეტისა და მისი მუშაკების წი-
ნააღმდეგ“. ავტორის სიტყვით, მტრული და მო-
კიდებულება ნაკარნახევი იყო არა პრინციპუ-
ლი მოტივებით, არამედ „პირადი ქირველო-
ბით და ძალაუფლების ზღვრი ჩაგდებას სურ-
ვილით“. უვალაფერი ეს გვაგონებს იმას, რაც
ირებუშვილისაგან მოვისმინეთ სემინარიის წრე-
ში წარმოშობილი განუთქმელების შესახებ.
„ახალგაზრდა“ ძალიან გავს კობას — ეპვარე-
შეა, რომ საქმე სწორედ მას ეხება, რადგან,
როგორც მრავალრიცხოვანი მოგონებები გვი-
დასტურებენ, 1901 წლის ნოემბერში თბილისი-
დან ბათუმში კობას მტერი არავინ გადასულა.
აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, ვფიქროსთ,
რომ კობას მოღვაწეობის არენის შეცვლა თბი-

ლისში შექმნილი მდგომარეობით იყო განი-
რობებული — აქ მას უკვე აღარ დაეფიქრებო-
და. თუ არ უთქვამს „გარიცხვა“, მაშინ, რო-
გორც ჩანს, ადგილი ჰქონდა ატმოსფეროს გა-
ჩანსალების მიზნით თბილისიდან მის გაძევებას.
აქედან მოდის თბილისის ორგანიზაციისადმი კო-
ბას „ანარქისტული და მოკიდებულება“ და
მოგვიანებით გავრცელებული ხმა მისი კომიტე-
ტიდან გარიცხვის თაობაზე. ჩვენ მაინც დავიხს-
ნოთ კონფლიქტის მიზეზი: კობა „ანარქისტ“
ქვემოდა დაწოლისაგან იცავს.

მიმდინარე ასწლეულის დასაწყისში ბათუმი
40000 სულ მოსახლეს ითვლიდა და, მაშინდე-
ლი მასშტაბების მიხედვით, კავკასიის მნიშვნე-
ლოვან სამრეწველო ქალაქს წარმოადგენდა.
ქარხნებში მუშათა რაოდენობა 11 000 აღწევდა;
სამუშაო დღე მთელ 11 საათს გრძელდებოდა
და, თუ ამას დავუმატებთ მუშათა მახოვრულ
ზელვას, აღარ გავიკვირდება, რომ პროლე-
ტარიატი დიდ დაინტერესებას იჩენდა რევოლუ-
ციური პროპაგანდისადმი. ბათუმშიც, თბილის-
ის მსგავსად, კობას რევოლუციური საქმი-
ნობის ნულიდან დაწყება არ დაკვირვებია: აქ
ჩემი კიდევ 1896 წლიდან არსებობდა არალეგა-
ლური წრეები. კობან ეთნო-ერთი მუშის, კანდე-
ლაკის დახმარებით გააფართოვა მათი ქსელი.
საბაზლერო საღამოზე უველა ეს წრე გაერთი-
ანდა ორგანიზაციად, რომელიც კვლავ თბილისის
ორგანიზაციას ემორჩილებოდა და დამოუკიდებ-
ლობა არ მიუღია. როგორც ჩანს, ენეს იყო
ერთ-ერთი მიზეზი იმ უთანხმოებისა, რომელ-
ზედაც მოგვიტოვრბოს არკომელი — კობა ვერ
მეფეობდა სხვების უფროსობას.

1902 წლის დამდეგისათვის ბათუმის ორგანი-
ზაციაში შემდეგი დაეარსებინა ძალზე პრინციპუ-
ლი არალეგალური სტამბა, რომელიც იმავე
ბინაში მოთავსდა, სადაც კობა ცხოვრობდა.
კონსპირაციის წესების ასეთი დარღვევა, აღ-
ბათ, მხოლოდ მატერიალური სახსრების ნაღუ-
ბობით თუ აიხსნება.

„ვიწერა ოთახს ძლივს ანათებს ნავთის ღამ-
სა; ატარა მრავალ მაგიდას სტალინი მიქლოშია
და წერს. მის გვერდით საბეჭდი დაწვავა, რომ-
ლის ირგვლივაც ასოთაწყობები ტრიალებენ.
შრიფტი პაპირისიხა და ასანთის კოლოფებში
აწყვია, ნაწილი ქაღალდებზეა მიმოფანტული.
სტალინი მაღიშალ აწვდის ასოთაწყობებს და-
წერილ ფურცლებს“, — იგონებს ორგანიზაცი-
ის ერთ-ერთი წევრი.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ პროკლამაციების ტექ-
სტი ისეთივე დონისა იყო, როგორიც მათი ბეჭ-
დვის ტექნიკა. მოგვიანებით სომეხი რევოლუ-
ციონერის, კამოს დახმარებით — მას ჩვენ მო-
მავალში უფრო ახლოს გავიცნობთ, — თბილი-
სიდან ჩამოიტანეს რადაც საბეჭდი დაწვას

საგვგონაში მას. როგორც თვითონ წერს, თავის „შეორე სიზმრის“ ემახად. ამგვარად, სრულიად აფანტება ეჭვები ამ შენად უსაყულო მოგონებების მიხედვით. რომელთაც უნარყოფენ ოფიციალური საბჭოთა ისტორიკოსები.

როგორც ოქმიდან ჩანს, დაციხვისას კობახ ალიარა, რომ ინსტრუქცია, რომლის გადაცემაც სურდა დედისათვის. მიხნად ისახავდა. მოტუეუბინა ეანდარმები ბათუმში ჩამოსვლის დროის განსაზღვრაში. რაც დაენბარებოდა მას. თავი დაედნა მოხლოდნელი პრაცესისათვის. კობახ ამ ედამი მიუღებელი. რახაკვირველია. არაფერია. ეანდარმების მოტუეუბა შედიოდა იმ სერიოზული თამაშის წესებში. რომელიც რევოლუციურ კონსპირაციად აწოდებოდა. ეს კია. შეუღლებელია. განცვივრება არ გამოიწვიოს იმ წინდაუხედაობამ, რომელიც კობახ თავისი ორი ამხანაგი საშინოოების წინაშე დაუეხა. არახაკლები ურბადლებას იმხანურებს ამ საქმის წინდაპოლიტიკური მხარეც: რევოლუციონერს. რომელიც ისე ტრაგიკულად დათმავრებული დემონსტრაციის მომზადებაში მოხაწილებოდა. ბუნებრივია. უნდა გახტებოდა სურვილი, რიგით მოხაწილებებთან ერთად მოხვედრილიყო განსასჯელის საქმეზე — არა სენტიმენტალური მოხაზრებებით. არამედ იმ მიზნით, რომ პოლიტიკურად გაეხალიწებინა მოქლებები და ეშხილებინა ხელისუფალთა საქციელი. ანუ გამოეყენებინა სასამართლოს ტრიბუნა რევოლუციური პროპაგანდისათვის. ასეთი შესაძლებლობა ზომ არც ისე ბზირად გვეძლევა! მხოლოდ თვალსაწიერის სიშორით შეიძლება აიხსნას ის, რომ კობახ არ აღმოაჩნდა ასეთი დისწრაფება. მან აქცარად ვერ გაიხატებოდა დემონსტრაციის პოლიტიკური მნიშვნელობა და ერთადერთ მიზნად განუდარჩენა დაისახა.

შეუღლებელია ამ ჩანაფიქრის განხორციელებაზე სერიოზული დუფიკა კობახს თუ იგი მართლაც ზღმდღვანელობდა დემონსტრაციას, წინ მიუდგოდა მანიფესტანტების და ერთგვარ „სახაზვნის“ წარმოადგენდა ასეთ შემთხვევაში აჯი, რა თქმა უნდა. ვერ შეიძლება ეანდარმების მოტუეუბას: სულ ცოტა. ათობით ეთიშობაღვეული ზიანც ამოცნობდა დასარისპარებისას.

სასამართლოდან თავის დადებრვას კობახ აღბათ. მხოლოდ მაშინ მოახერხებდა. მისი დემონსტრაციაში მოხაწილებმა გასაიდუმლოებელი. ანონიმური თუ ანგნობდა. მართლაც. წინასწარ გამოძიებაზე მხოლოდ ერთადერთმა მოქმედ პოლიციის ბოქალუმმა ჩიკავამდ უჩვენა. რომ დაიხასა კულაშეული „ტრობოში“. ციხეებთან მაგრამ მართოდებს პოლიციელის ჯევენებს არ შეიძლება. თუკი მოკნობდა მტკიცების ძალი. ეთველ შემახვევაში. ამ მოწინასა და იმის მიუხედავად. რომ კობახ ბარათების ზედში ჩაეკოდა პოლიციამ. იგი დემონსტრაციასთან დაეკვირბინა აღმრულ საქმეში არ გახუდა.

პროცესი გამართა ერთი წლის შემდეგ და

„დღეს გრძელდებოდა მისი პოლიტიკური დინამიკა. მთლიანად ლიბერალი ადვოკატების ხელში აღმოჩნდა. რომლებმაც მართალია. მოაღწიეს. რომ 21 სრადდებულისათვის მიმზადდარი მსჯავრი დაედოთ. მაგრამ ეს მოხდა ბათუმის მოქლებების პოლიტიკური რილის დაქინების ხარჯზე

პოლიციის ბოქალუმი. რომელმაც ბათუმი განიჯაციის ზელმდღვანელები დაახატირა ვის პატაკში ასე ახასიათებს კობახ: „სახალურ რო სემინარიადან გარაცხული. ბათუმში ჯაუწერლად მტკიცებით. გაურკვეველი საქმიანობის და საცხოვრებელი ადგილის. გარში დაბადებულ იოსებ ქულაშეული...“ ბოქალუს არავითარი დრეუმენტი არ გააჩნია იმის დახატკიცებლად. რომ კობა ზამდვილად გარცხნეს სემინარიდან ვინაიდან პოლიციის უზარდო ზედამხედველს ხელი არ მიუწვდებოდა საარქივო მხასლებზე. ამდენად. აჯი წერდა იმას. რაც უურმოკვრით რცოდა. მის ჯვენებაში გაცილებით დამაყვრებელია ის. რომ კობახ არ მკონდა არც პასპორტი არც გარკვეული საშუალო და არც ზინა: რევოლუციური ტრაგიკლირის სამი კლასიკური ნიშანი.

ბათუმის ქუთათის და შემდეგ ისევ ბათუმის ქველ და გავერანებულ. პროვინციულ ციხეებში კობახ წელაწადანახვარზე მეტი გაატარა — საქამოდ ჯეულებრივი დრო ძიებისა და გადასახლების გახუდებელი მოლოდინისა.

ციხის რეჟიმი. ისევე როგორც მთლიანად ქვევინა. ბარბაროსულ და პატრიარქალურ წესებს ეფუძნებოდა. აღმზრისტრაციასთან პატარების საყოველთაოდ მშვიდობიანია და თოქმის ფაშიზალური დამოკიდებულება ზნირად არღვეოდა მდელდებ ქროტეხებით. რომლის დროსაც ციხის ზინადარბი სავენების კარს ჩექმებს უზრახუნებდნენ. ევრილითა და სტენერთ ანსხვ. რევედნენ კერქელს. საწოლებს. ქარაშხლის შემდეგ კლავდ ისადგურებდა სიშხვედ. ქუთათის ციხეში ერთ-ერთი ასეთი აფეთქების შესახებ. რომელიც. აქვეუც მინავდებოდა. „სტალინის ინიციატივითა და ზელმდღვანელობით მოცეწა“. მოკლულ მოკვრეხობის დღელთა. რა თქმა უნდა. ციხის შიდა კონფლიქტებში კობახ უკანასკნელი ადგილი არ ეკირებოდა და ადამიანისტრაციასთან ურთიერთობისას აჯი შემდეგად როგორც საყოფარო თაქის ისე სხვენის დაყვას. „ციხეში მას შემოიღო მინაგანაწევი. — ამ წლის შემდეგ გეოპოლის კლავდათ — დღითი ადრე დგებოდა. ვარჯიშობდა შემდეგ ჯერმანულსა და ეკონომიკურ ლიტერატურას სწავლობდა... უფვარდა ამხანაგებისათვის წაციხბულის შესახებ აზრის გაზიარება...“

მაღზე იოლად შეიძლება ამ წიგნების სიის შედგენა. ა.ა. ისინიც: სოსოტარული გამოცემები

ბუნებისმეტყველებაში — რაიმე დარჯინის შრომებშია. თანამედროვე ევოლუციონისტების ისტორია: შესაძლოა, სიკვდილი და დრეკა. მისი წლები — თანამედროვე ადამიანის ბიოგრაფიები. პავლოვის გამოცემით: მარქსის ეკონომიკური სწავლება, დამუშავებული რუსი პროფესორის ზიბერის მიერ; რაიმე რუსეთის ისტორიაზე. ბელტოვის [ამ ფსევდონიმით ქვეყნდება] ლეგალური ლიტერატურაში ემიგრანტ პლუზინკის შრომები; ცნობილი წიგნი ისტორიულ მატერიალიზმზე და, ბოლოს, ვადასხლე-ბაში მეოფე, ვ. ულიანოვის (ლეგალური ფსევდონიმი — ვ. ილინი). მომავალი ლენინის 1918 წელს გამოქვეყნებული კაპიტალური გამოკვლევა რუსული კაპიტალიზმის განვითარების შესახებ.

ეველუფერი ეს ბერძენი იყო და ცოცხალი. ანა-ლაგორდა რევოლუციონერის თეორიულ სისტემაში, თქმა არ უნდა. უფრო მეტი ხარვეზი არგობა, ვიდრე შევსებული ადგილები, მაგრამ, უკიდრია, იგი საბოლოოდ კარგად შეიარაღებული აღმოჩნდა ეკლესიის, ლიბერალებისა და, განსაკუთრებით, ზალსონსური ცრურწმენების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

ამდენადაც კობას დემონსტრაციაში მონაწილეობა არ დადგურდა. თანდარბობა საქმის მიხედვით განაგრძო. საიდუმლო მიხედვით მეთოდები, ისე როგორც ციხის რეჟიმი, ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეში განსხვავებულ იყო. დღეაქტუალის თანდარბობები უფრო ფრთხილები და კულტურულად იყვნენ, ვიდრე პროლეტარის უბნში თანდარბობები. კავკასიაში, აქ შემორჩენილი პარკულუფილი წვრილისა და კოლონიური ჩამოტყვევების გამო, თანდარბობი მიმართავდნენ ეველზე უბნე ძალას, განსაკუთრებით უკუღმართო, გამოუცდელ და სუსტი ნებისყოფის მქონე მსხვერპლთან. „შეშინებულნი, შეუპოვნი, დაშინებნი, წამებნი, უაღბო ჩვენებები, მოსყიდული მოწმეები, საქმის შექმნა და გახერხება, საიდუმლო აგენტების ჩვენებებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მინიჭება — აი, თანდარბობა მიერ წარმოებული საქმეების დამახასიათებელი ნაშრომი“. ამ სტრაქონების ავტორი, ჩვენთვის უკვე ცნობილი აკოპოვი გვიამბობს, როგორ აღწევდა ინკუიციის მეთოდების გამოყენებით ცრუ „დასაბუთებებს“ თანდარბობის ოფიცერი ლავროვი. ეს შეხვედრადღებები, როგორც ჩანს, წარუშლელად შემორჩა მომავალი სტალინის მესხიერებას, რადგან, მოგესხენებთ, 30 წლის შემდეგ მან შეიძლო როტმისტრ ლავროვის მეთოდების გრანდიოზული მასშტაბებით გამოყენება.

ციხეში გატარებულ პერიოდს რომ იგონებს, ლოლუა გაკვირვით მოიხსენიებს, რომ „ამ, სოხომს არ უფერად აშხანაგებთან თქვენი სიუზნარი“, რადგან მიმართვის ამ ფორმის იყენებდნენ მეფის მსახურები, როცა რევოლუციონერებს ეშაფოტისავე მოაცილებდნენ საერთოდ.

შენობით მიმართვა გავრცელებული იყო რევოლუციონერთა წრეებში, განსაკუთრებით, კავკასიაში. რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ სოხო ეშაფოტის გზას გაუყვანეს ბევრ თავის ძველ მეგობარს, რომლებსაც ის „მეფის მსახურთაგან“ განსხვავებით, ახალგაზრდობის წლებიდან მოყოლებული, მუდამ შენობით მიმართავდა, მაგრამ მანამდე ჟერ კიდევ დიდი დროა.

უცნაურია, რომ დღემდე არ გამოქვეყნებულა კობას პირველი, ისე როგორც შემდგომი პატიმრობის, დაციტების ოქმები, ორგანიზაცია „იხრა“ თავის წევრებს ავადმყოფებზე, უარს ეთქვამ ჩვენების მიცემაზე, რევოლუციონერები, როგორც წესი, წერდნენ: „მე, ესა და ეს, ჩემგან სოციალ-დემოკრატია, ჩემდამი წამოყვანულ ბრალდებას უარყოფი; უარს ვაცხადებ საიდუმლო მიხედვით მონაწილეობაზე“; ისტრუქცია გაშლილი დროში გამოდიოდნენ მხოლოდ ღია სახმართლოზე, რომელსაც ზღისუფლებმა განსაკუთრებულ შემთხვევაში თუ მიმართავდა. ჩვენების მიცემაზე უარს თქმა, ერთის მხრივ, გამართლებული იყო პარტიის საერთო ინტერესებიდან გამომდინარე, მაგრამ ცალკეულ შემთხვევაში პატიმრის მდგომარეობას ძალზე ამძიმებდა.

ჩვენ უკვე ვიცით, რომ 1912 წლის აპრილში კობას მიერ ალიბის შესაქმნელად გამოყენებული ფანდის წყალობით ასხუბისგებლობა სხვებს დააწვათ სივრცე. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სხვა შემთხვევაშიც იგი საკუთარი მოზერებულობას უფრო ენდობოდა და არაფრად დაგიდედათ იმ ნორმებს, რომლებიც აუცილებელი იყო ევოლუციონისტთა თუ ეველურ აშხანაგოთა ვითარებისწინაა, არ გატყვევებულა დაუცველად, რომ მისი ჩვენებების გავრა ხელდა არ გამოიყურება მიმსიხვედრელად. მით უფრო, შემთხვევაში „გმირულად“, აი, ასეთი აშხანა თუ მოეძებნება იმას, რომ სტალინის ჩვენების ოქმები დღემდე ასე გულდაგულ არის ჩაყვრილი ცხრალეთულში.

რევოლუციონერთა დიდი ნაწილი განწირული იყო „ადმინისტრაციული ხასქელისათვის“. ადგილობრივი თანდარბობის ბარათიდან ჩანს, რომ პეტერბურგის „განსაკუთრებულ საკრებულოს“, რომელიც შინაგან საქმეთა და იუსტიციის სამინისტროების ოთხი მაღალჩინოსანი მოხელისაგან შედგებოდა, დაუსწრებლად გამოქვეყნდა განაჩენი, შემდეგ კი მას შინაგან საქმეთა მინისტრი ანკიცოვსა.

1903 წლის 21 ივლისს თბილისის გუბერნატორმა დედაქალაქიდან მოიღო განაჩენი: პოლიციის ღია ზედამხედველობით გაიგზავნოს აღმოსავლეთ ციხიბრში 16 პოლიციური დამნაშავე, გადასახლებულთა ვინაობა დასახლებულთა იყო, როგორც უკვე დავით. მათი მნიშვნელობის ან დანაშაულის ზომის გათვალისწინებით, რომლის შესაბამისადაც მათ შემდეგ ციხიბრის შედარებით უარეს ან უკეთეს დასახლებაში ანწი-

ლებდნენ. სიაში პირველად მოიხსენიებულია კურნატოვსკი და ფრანკესკი, რომლებიც 4 წლით გადასახლება. 14 კაცი სამწლიან გადასახლებაში გააძევეს. ამ უკანასკნელთა შორის პირველად დასახლებულია ჩვენთვის ცნობილი ხილიბისტრო კიბლაძე. ისინი ჭულაშვილი სიაში მეთერთმეტე. როგორც ირკვევა, ეანდარმერიის ხელისუფალნი ჭერ კიდევ არ მიიჩნევდნენ მას მნიშვნელოვან ფიგურად.

ნოემბერში კობას სხვა გადასახლებულებთან ერთად ბათუმის ციხიდან ირკუტსკის გუბერნიაში აგზავნიან. ეტაპიდან ეტაპზე ჭაა მ თვემდე გაიჭიბა. ამ დროისათვის რევოლუცია დედდა. უველა ცდილობდა, თავი აეღწია პატიმრობისთვის და რაც შეიძლება მალე გაქცეულიყო. 1904 წლისათვის გადასახლება ცხრილს დაემსგავსა: გაქცევა შეტყობილად ვაიოლდა. უველა გუბერნიაში არსებობდა საიდუმლო „ცენტრი“. ეალბი პასპორტები, ფული, მისამართები. კობამ ერთ თვეს დამყო სოფელ ნოვია უდაში, ზუსტად იმდენ ხანს, რამდენიც დაჭირდა, რომ მიეხედ-მოეხედა, აუცილებელი კავშირები მოეწინა და მოქმედების გეგმა შედგინა.

აღიღუფი, კობას მეორე ცოლის მამა, უვეა, რომ გაქცევის პირველი ცდისას კობას სახე და ყურები მოეყინა და იძულებული გახდა, უკან დაბრუნებულიყო. მან შედი თბილი ტანსაცმელი მოიშარაგა. მალე ციხიდან გასაშვებამ, სიაშიყო შეტყობილად, საფრად გაასრიალა თოვლიან ტრაქტზე რკინიგზის უახლოესი სადგურის მიმართულებით. ურალის გავლით უკან დასაბრუნებლად მას აშერადა, მ თვის ნაცვლად, სულ რაღაც ერთი კვირა დაჭირდა.

დაიხ, რევოლუცია წინ მიიწვდა. რუსი სოციალ-დემოკრატების პირველმა თაობამ, პლენარის ხელმძღვანელობით, თავისი კრიტიკული და პროპაგანდისტული მუშაობა დაიწყო ოთხმოცდამ წლების დამდეგს. პოინერები ჭერ ერთუფლები აუწნენ, შემდეგ ათეულობით ითვლებოდნენ. მეორე თაობა, ლენინის მეთაურობით, რომელიც პლენარულზე 14 წლით უმცროსი იყო, პარტიკულარ არწნაზე გამოდის წმინანი წლების დასაწყისში. ამ დროისათვის სოციალ-დემოკრატები ასეულები არიან, მესამე თაობა, რომელიც ლენინზე ათიოდე წლით უმცროსთაგან შედგებოდა, მოძრაობაში ჩაება გასული საუკუნის დასასრულსა და მომდინარე ასწლეულის დასაწყისში. ამ თაობას, რომელიც უკვე ათასობით წევრს აერთიანებს, ეკუთვნის: სტალინი, რიკოკი, ზინოვიევი, კამენევი. ამ წიგნის ავტორი და სტეტი.

1898 წლის მარტში პროვინციულ ქალაქ მინსკში მიმგზავრებიან ათი რაიონული კომიტეტის წარმომადგენლები და იქ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშაობა პარტიას აუალიბებენ

უველა მათგანი მაშინვე დააპატიმრეს. კარგ ხანი გაივლის, სანამ ურლობის რეჟიმულია ჩააწევდეს თბილისამდე, სადაც სემინარისტი ჭულაშვილი სოციალ-დემოკრატობისთვის ემზადება.

1900 წლიდან „ისკრა“ ცენტრალიზებული ორგანიზაციის შექმნას შეუდგა. ლენინი, რომელმაც კარგა ხანია, უკან აღწნე გადასწია „ებრები“ პლენარის მეთაურობით, უდავოდ იმსახურებს ბელადობას. პარტიულმა მშენებლობამ დასაურდენი პოვა მუშაობა შეუდარებლად ფართო მოძრაობაში, რომელმაც შედლო აემოძრავებინა ახალი რევოლუციური თაობა, გაცილებით მრავალრიცხოვანი, ვიდრე ის, რომლიდანაც გამოვიდა თვითონ ლენინი. „ისკრის“ უახლოესი ამოცანა იყო, ამოერჩია ადგილობრივ მუშათა შორის შედარებით ფართო მასშტაბის მოღვაწენი და შეექმნა მათგან ცენტრალური აპარატი, რომელიც უხელმძღვანელებდა მთელ ქვეყანაში გაშლილ რევოლუციურ ბრძოლებს.

ამ პასუხსაგებ სამუშაოებში კობა არ მონაწილეობდა. იგი ჭერ თბილისელი, ბოლო შემდეგ ბათუმელი რაგიით სოციალ-დემოკრატი, ანუ ისევ ადგილობრივი მასშტაბის რევოლუციონერი. „ისკრასთან“ კავსახის კავშირებენ უკანისი, კურნატოვსკი და სხვები. მთელი მუშაობა ცენტრალიზებულ პარტიაში რაიონული კომიტეტებისა და ჭულაშვილის გასაერთიანებლად კობას გარეშე მიმდინარეობდა.

ეს ვითარება, რომელიც უმჯვენად დასტურდება იმდროინდელი მიმწერის, მემუარებისა და სხვა საბუთების გაცნობით, ძალზე მნიშვნელოვანია სტალინის პოლიტიკური ფორმირების შესასწავლად. იგი წინ ნელა, არადაშერებლად, ხელის ცდებით მიიწევს.

1900 წლის ივნისში კრახინი პასუხსაგებ თანამდებობას იკავებს ბაქოში, როგორც ცნობილი ახალგაზრდა ინჟინერი. „არანაკლებ ინტენსიური“ წერს თვითონ კრახინი, — მუშაობა მიმდინარეობდა სხვა მხრივაც. ეერძოდ, იატაკქვეშა სოციალ-დემოკრატიული მოღვაწეობა გაიშალა ბაქოში და, საერთოდ, კავსახიში — ბათუმში, ქუთაისში, თბილისში, სადაც მე დროდადრო მიხედვითა ბოლშე გამგზავრება იკაურ ორგანიზაციებთან კავშირის დაშერების მიწით.

როგორც ვახუთ, ბაქოში კრახინი 1904 წლამდე ჩავიდა. ოფიციალური მდგომარეობით ელმეკრული, იგი მახებთან უშუალოდ მუშაობას ვერ შეძლებდა, ასე რომ, მუშებმა არც იცოდნენ მისი ქვეშაირი როლი და მოგვიანებით მისი ელმეტროსადგურის დირექტორობიდან განთავისუფლების მოთხოვნა წამოაყენეს. კრახინი უკავშირდებოდა მხოლოდ ადგილობრივი ორგანიზაციების ხელმძღვანელებს — იგი ადგილობრივი ხელმძღვანელების ხელმძღვანელი იყო. რევოლუციონერებთან, რომლებთანაც მას უშუ

აღო თანამშრომლობა უწყვედა, კრახინი ასახე-
ლებს ძეგს ენუქიძეებს, ლადო კიციშვილს.
აღიღუპეს შედგენილი, გალგერის და სხვებს.
ჩვენს უფრადლებს მივაპყრობ, რომ ადამიანი,
რომელიც ბელმძღვანელობდა კავკასიაში რევო-
ლუციურ მუშაობას 1900-დან 1904 წლის ჩათ-
ვლათ, არის ან ასეულებს სტალინს. არსალებს
მნიშვნელოვანია, რომ კრახინის ეს დუმილი
1927 წლამდე არავის შეუშინებია და მისი ავ-
ტორიტეტული უფრადგარი შენიშვნებისა და
შესწორებების გარეშე დასტავა სახელმწიფო
გამოცემლობაში.

ასევე, არავითარი ადგილი არ განუყოფენ
სტალინს სხვა ბოლშევიკების მოგონებებშიც.
რომელიც იმ წლებში კავკასიაში მოღვაწეობ-
დნენ ან რამითი უკავშირდებოდნენ მას. იგუ-
ლისხმება, ჩაღო თქმა უნდა, მოგონებები, რომ-
ლებიც პარტიის ისტორიის ოფიციალურ გად-
ასწავლებელ, ანუ არა უკვირებს 1929 წ. არის და-
წერილი.

1902 წლის თებერვალში კიციშვილს უნდა გამარ-
თულიყო ისკრელების საზღვარგარეთული ცენ-
ტრის აგებულების კრება, „ამ კრებაზე — წერს
პიარტიკი, — თავი მოიყარეს რუსეთის უკვე
კუთხის წარმომადგენლებმა“. მიჩენილი ქაშუ-
შები რომ შეიზნეს, შეკრების მონაწილენი სას-
წარფოდ გაემგზავრნენ უკან, მაგრამ მაინც
უკვე დასაბრუნეს — ზოგი კიციშვილს, ზოგი უკ-
ვე ზაღო მიმავალი, რამდენიმე თვის შემდეგ
დასაბრუნებულებმა მოაწვეეს კიციშვილის ციხიდან
ორგანიზებული დაკვეთა. კობა, რომელიც იმ
დროს ბათუმში მუშაობდა, შეკრებაზე არავის
მოუწვევია და, აღბათ, არც არაფერი იცოდნენ
მის შესახებ.

1903 წლის ივლისში ბრიუსელში, ბოლოს და
ბოლოს, შედგა „ისკრის“ მიერ მომზადებული
პარტიის კრება. მეფის დიპლომატიისა და
მისი პირილი ბელგიის პოლიტიკის დწროლი
იგი იძულებული გახდა, მუშაობა განეგრძო
ლონდონში, ყრილობამ მიიღო პლენარის მიერ
შემუშავებული პრეგამა და გამოიტანა რეზო-
ლუცია ტაქტიკის შესახებ, მაგრამ როცა საქმე
ორგანიზაციულ საკითხებს შეეხო, ისკრელებს
შორს, რომლებსაც ყრილობაზე გაბატონებული
მდგომარეობა ეკრიათ, მოულოდნელად თავი
ჩაიხა უთანხმოებებმა, ორივე მხარე, „მეგრებიც“,
ლენინის ბელმძღვანელობით, და „არბიტრებიც“,
რომელთაც მარტოც ედგათ სათავეში, ფიქრობ-
და, რომ უთანხმოების ფესვები არსებო ღრმად;
მით უფრო გასაოცარი აღმოჩნდა, რომ იგი ასე
მწვავე ფორმით გამოვლინდა და ეს-ესაა ჩამო-
ყალიბებულ პარტიას განხეთქილების საშიშ-
როება დაემუქრა.

„ჩერ კიდევ 1903 წელს, ციხეში უფრადსას,
მეორე ყრილობიდან დაბრუნებული ამხანაგები-

საგან გებულობს სტალინი მენშევიკებსა და
ბოლშევიკებს შორის მომხდარი სერიოზული
უთანხმოების თაობაზე და მაშინვე მტკიცედ
დგება ბოლშევიკების მხარეზე“. — აქსალებს
თვით სტალინის კარნახით დაწერილი პირგა-
ფია, რომელიც პარტიის ისტორიკოსთათვის ერ-
თგვარ ინტერუქციას წარმოადგენს.

ჩვენი ზრით, გაუფრთხილებლობა იქნებოდა,
ბოლომდე ვნდობოდით ამ ბოგრაფიის, ყრი-
ლობას, რომელზეც განხეთქილება მოხდა, კავ-
კასიიდან მ დელეგატი ესწრებოდა, საინტერე-
სოა, რომელ მათგანს და როდის შეხვდა კობა,
რომელიც მაშინ ციხეში იჯდა? როგორ და რა-
ში გამოიხატა მისი ბოლშევიკებისადმი სლოდი-
რობა? სტალინისეულ ვერსიას ადსტურებს ერ-
თადერთი ირემაშვილი: „კობა, რომელიც მუდამ
ლენინური ძალმომრეობითი მეთოდების გატაცე-
ბული მომხრე იყო, — წერს იგი, — არა თქმა
უნდა, მაშინვე დედგა ბოლშევიზმის მხარეს და
საქართველოში მის თავგამოდებულ დამკველად
და ბელადად მოგვევლინა“.

მიუხედავად ამ მოწმობის კატეგორიულობისა,
იგი აშკარა ანაქრონიზმა, ყრილობამდე არა-
ვინ, არც თვითონ ლენინი, არ უპირისპირებდა
„ლენინური ძალმომრეობით მეთოდებს“ რედაქ-
ციის სხვა წევრების, მენშევიზმის მომავალი
ბელადების მეთოდებს, არც ყრილობაზე ყო-
ფილი რამე უთანხმოება მეთოდების თაობაზე;
ტაქტიკური უთანხმოება ჭრჭერობით არ წარ-
მოშობილა, ირემაშვილი აშკარად ცდება და ეს
არც არის გასაკვირი: მთელი 1903 წელი კო-
ბამ ციხეში გაატარა, ასე რომ, ირემაშვილის
შთაბეჭდილებები მასთან უშუალო შეხვედრათ
მიღებული არ არის, საკმარის მიგვაჩნია, აღვ-
ნიშნოთ, რომ „მეორე სოსოს“ ყოფილივრები-
თი და ფსიქოლოგური მოგონებები თუ ძალზე
დამაქრებელია და შემოწმებისას თითქმის ყო-
ველთვის დასტურდება, მისი პოლიტიკური დაქ-
ვირებების შესწავლა ამ დასკვნის გაყეთების
საშუალებას არ გვაძლევს. მას, როგორც ჩანს,
არ ეყო არც მომზადება, არც აღლო, რათა შე-
ეცნო ერთმანეთის მოწინააღმდეგე რევოლუცი-
ურ მიზნმარობათა ევოლუცია, ამ მხრივ იგი
გვაძლევს რეტროსპექტულ ვარაუდებს, რომ-
ლებიც გვიანდელი შეხედულებებით არის გან-
პირობებული.

მეორე ყრილობაზე კამათი გამწვავდა იმ სა-
კითხის ირვვლივ, თუ ვინ შეიძლება ჩათვლიდეს
პარტიის წევრად; ბოლოდ არალეგალური პარ-
ტიის წევრები თუ ვება, ვინც ადგილობრივი
კომიტეტების ბელმძღვანელობით რევოლუცი-
ულად მონაწილეობდა რევოლუციურ ბრძოლებ-
ში, კამათის მიმდინარეობისას ლენინი ამტკი-
ცებდა: „მე სხუდუდობით არ მიმანია ჩვენი
უთანხმოება ისე მნიშვნელოვნად, რომ მასზე
იყოს დამოკიდებული პარტიის „ყოფნა-არყოფნის
საკითხი, წესდების უხეირო მუხლი ჩერ კიდევ
არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენ ვიღუქებით“.

კავკასიისათვის, სადაც დახალი სოციალური და პოლიტიკური დონე იყო, უკრაინაზე დატრიალებულნი ამებში უფრო ძნელად გასაგებია აღმოჩნდა, ვიდრე ქვეყნის ნებისმიერი სხვა კავკასიისათვის. მართლაც, ლონდონში სამხრეთ კავკასიელ დელეგატორ ცხელ გულზე უმრავლესობას მიემხრო, მაგრამ შემდგომში სამივე მენ. შევიცო გახდა: თოფურძე ბოლშევიკებს ეჩრკოდე უკრაინისა დასახარის გადუდგა, ზურა-ბოძე და ქონიანოვი კ უახლეს წლებში გადავიდნენ მენშევიკების მხარეს:

კავკასიის ცხოვრება არაღმკაცრად ხტამბა, ხედავთ ბოლშევიკებს ჰქონდა ხიშტითი უფროები, დანა, 1918 წელს მენშევიკური „ისკრის“ გად-
გვრევის განაგრძობდა „ისკრა“ კვლავ რჩე-
ბოდა პარტიის ცენტრული ორგანოდ, „ჩვენი
უთანხმოებანი, — წერს ენუქიძე, — აბსოლუ-
ტურად არ აიხიებოდა მუშაობაში“. მხოლოდ
პარტიის 11 კრიტიკის შემდეგ, მაშასადამე,
მხოლოდ 1919 წლის მეორე ნახევრიდან გად-
ვიდა ხტამბა ბოლშევიკური ცკ-ის განკარგუ-
ლებაში.

ახეთ პირობებში, წარმოუდგენელია, ვიფიქროთ, ყოვან. ჩოწილიც მაშინ ერთ მიერუხელ ციხეში იჭდა, მოვლენების განვითარებისთანავე შედოლ შეფასებამა, რომ განმეკიდებოა „ძალ- ზე სერიოზული“ იყო. ანტიკაპაიცია არასოლუ- ნოვდებო მისი მღიერო შხარე, რემო არტო, დე- უშველიც აიბის ფრთხილად, ამაღგაზრდა რეპოლუციონერს ბრალად წაუყენო, რომ ციმ- ბარში „გაღდასალები“ მოჰმოლინებდ შიდაპარ- ტიულ ბძროლაში გამოკეცილი პოზიცია ვერ დაკავა.

ციმბირიდან კობა პარდაპირ თბილისში ბრუნ-
დებოდა. არ შეიძლება ამ ფაქტმა არ განგვა-
ვიტროს; მეტ-ნაკლებად ცნობილი ლტოლვილე-
რი იშვიათად ბრუნდებოდნენ საშობლოში, სა-
დაც იხინი ადვილად მოხვედროდნენ თავაღში
პალიცას, მით უმეტეს, რომ ამ შემთხვევაში
საქმე ეხებოდა არა, ვიქტორ, პეტერბურგს, ან
მოსკოვს, არამედ იხეთ პატარა, პრცვიცყულ
ქალაქს, როგორც იყო თბილისი, მაგრამ ესე-
ცა — ახალგაზრდა ჩუღაშვილს ჯერ არ გადაუ-
ტარია ვიწარსი, ეკაცისათვის. პროპანდისთვე-
ვლად იუენებს ათიქმის მხოლოდ ქართლის; ამ
დროისათვის იგი არ გერძობს თავს პოლიცის
სურათდების ფრაგმენტი მონვედრილად; ამასთან,
ქვერქვერითი ვერ ბედავს, მოხიბვოს საყუთ-
არი ძალევი ცენტრალურ რუსეთში, რაც შეე-
ძება უცხოებს, იქ კობა არავინ იცნობს და არც
უთიონი მიუწევს გულში იქით. თუ არამბაშვილ
პროპანდოგის იცავს, მაშინ უნდა ვივარაუდოთ,
რომ არხეობდა ამის ერთი ინიციატივა მიზეზიც
ამ დროისათვის კობა უფეე კოლიაბი იყო,
ქმრის პატიმრობისა და დახმარების ექსპედი-

სი ახალგაზრდა ცოლი თბილისში იშვუპებოდა. გერგენული
მხელისუფლება
„სტალინის მუშაობა 1904-05 წლებში მიმდინარეობდა“
წარმოებს მენშევიკებთან გაყვარებული ბრძოლის
დროშით! — გვამცნობს რუსიკოალური ბიოგრაფი-
ყაი. „მან უშუალოდ თავის პასკაზე გადაიტანა
კავკასიაში წარმოებული მთელი ბოძობა მენ-
შევიკების წინააღმდეგ, დაწერებული 1904 წლი-
დან და დათვარებული 1908 წლით!“. — წერს
ენუქიძე თავის ზედმეორედ შექმნილ მოგონე-
ბებში. ბერია ამტკიცებს, რომ გადასახდებიდან
გამოქცეული სტალინი „იწუებს და წარმოადგენს
ბრძოლას მენშევიკების წინააღმდეგ, რამდენიც
პარტიის მეორე ყრილობის შემდეგ, ა.შ. სტალი-
ნი არუფნის პერიოდში განსაკუთრებით გააქ-
ტიურდნენ“.

ჩვენი ავტორები შეტისშეთად მონდომებულ-
ნი არიან, თუ დავაყრდნობთ, რომ უკვე 1901-03
წლებში სახლიანი ზღმძღვანელ პოსტზეა ეკ-
სპედი სოციალ-დემოკრატიას, რომ უკვე 1905
წლიდან ავი მივხედო ბოლშევიკებს და 1906
წლიდან დაიწყო მენშევიკების წინააღმდეგ ბრძო-
ლა. მაშინ განცვივრდნენ უზღა შევჩერდნენ იმ
უაქტის წინაშე, რომ მათელა მისმა მონდომებამ
სახალალო შედეგი მოტანა:

1908 წლის რევოლუციის დამდეგს ქართველ ბოლშევიკები სულ ერთმედრობა იუყვნენ: ბერძენი მტაკიცება, რომ მენშევიკები განსაყურდნენ გაჭირვრდნენ „ხელისის არყუფის პერიოდში“. თითქმის ირონიულად ედერს. წვრილბურჱუაზიული საქართველო, თბილისის ჩათვლით, კლდე მთელი ორი ათეული წელი რბოდა მენშევიკების ციხე-სამაგრედ იმისად მიუბე-დავად, სად იმყოფებოდა ესა თუ ის პარტენე-და; 1908 წლის რევოლუციასში ქართველი მუ-შები და გლეხები გაუფრედ ვაჭარში იყვნენ მენშევიკურ-ფრაქციასთან, ოთხივე საათთან ორი საქართველო წამოადგენილი იყო მენშე-ვიკებთან, 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის დამს ქართულმა მენშევიკმა წამოაყენა სრულ-ლიად რუსების მასშტაბის ბედლაძე; წერეთელ-ნი, ჩხიფი და სხვ. და ბოლოც, საქართველოში საბჭოთა ბელისუფლების დამყარების შემდეგაც მენშევიკები დიდ ვალენას იხარჩუნებდნენ, რაც შეგვიანებით ცხადყო 1924 წლის აქანუყამ. „მთელი საქართველო უნდა გადაიხანს“ — აყ-თი დასცემა გააკეთა სტალინმა 1924 წლის მე-ბრდგომაზე. აწუ მთელი 20 წლის შემდეგ იმ-ბრდოდან, როცა მან „დაიწყო“ გაყოფრეწ წელი ბრძოლა მენშევიკების წინააღმდეგ.

ამდენად, ფიქრობ, თვით სტალინთან მიმართებაში სწორი და მართებული იქნება, თუ/ არ შევცდებით საუკუნის პირველ წლებში კობახროლის გადაჭარბებულ შეფასებას და შეტის-მეტად ტიტანურ ზაფხუში არ წარმოვადგენთ

კობა გადისაბლებიდან დაბრუნდა კავკასიის
კომიტეტის წევრის ტიტულით. რომლის შემად-
გენლობაშიც იგი პარტიზნობის დამს. ამიერკავ-

კასიის ორგანიზაციების კონფერენციაზე დაუსწრებლად აირჩიეს. შესაძლოა, რომ კომიტეტის წევრთა დიდი ნაწილი — ისინი რვათა იყვნენ — 1904 წლის დასაწყისში უკვე უთანაგრძნობლად ლონდონის ურილობის უმრავლესობას, მაგრამ ეს არაფერს გაუეხებდა თვითონ კობას სიმათიებზე. ადგილობრივი კავასიური ორგანიზაციები აშკარად იბრებოდნენ მენშევიზმისაკენ, პარტიის შემრიგებლური ცენტრალური კომიტეტი კრასინის ხელმძღვანელობით ამ დროს ლენინის წინააღმდეგ გამოდიოდა. „ისკრა“ მთლიანად მენშევიკების ხელში იყო. ამ პირობებში კავასიის კომიტეტი თავისი სიმათიებით პაერს გამოკიდებულს ჰგავდა. კობა კი უკველთვის არჩევადა, მუარა ნიდაგა ჰქონოდა ფეხქვეშ. იგი აპარატს უფრო აფანებდა, ვიდრე იდევას.

ცნობები 1904 წელს კობას მიერ ჩატარებული მუშაობის შესახებ მეტისმეტად ბუნდოვანი და ნაკლებ სარწმუნოა. ჩვენთვის უცნობია, ეწეოდა თუ არა იგი ამ დროს რაიმე საქმიანობას და თუ ეწეოდა, რაში გამოიხატებოდა ეს მუშაობა. ძნელი დასაყვრებელია, რომ ციმბირელ ლტოლვილს გაეხებდა მუშაობა წრეებში გამოჩენა — აქ მას ბევრი იცნობდა, ალბათ, სწორედ ამ მიზეზით იყო განპირობებული უკვე ივნისის თვეში კობას ბაქოში გადასვლა. მისი იქაური საქმიანობის შესახებ შემორჩა სტერეოტიპული ფრაზები: „წარმართავს ბაქოელი ბოლშევიკების ბძოლას... ამხელს მენშევიკებს“...

არც ერთი ფაქტი, არც ერთი მოგონება! თუ ამ თვეების განმავლობაში კობას აღაშენა რაიმე შექმნა, მაშინ ისინი გულდაგულთა გადაშალული და, ვფიქრობ, არცთუ შემოხვევით.

მეორე მხრივ, აზარით არ მართლდება ნავაინივი ცდები — წარმოადგინოს სტალინი ბაქოს სოციალ-დემოკრატიის დამაარსებლად.

ამ გაზურულ და პირქუშ ქალაქში, რომელსაც გაზულდებით წამლავდა სომეხ-თათართა მტრობა, მუშათა პირველი წრეები ჭერ კიდევ 1896 წელს ჩამოყალიბდა. ბოლო უფრო მაღალ დონეზე ფორმირებულ ორგანიზაციას მოსკოვიდან ჩამოსულ რამდენიმე მუშასთან ერთად სამი წლის შემდეგ საფუძვლილი ჩაუყარა ა. ენუქიძემ, იმავე ენუქიძემ დალოცავდა ერთად საუკუნის გარიგრაზე ჩამოყალიბდა „ისკრული“ მიმართულების ბაქოს კომიტეტი. კრასინთან მჭიდრო კავშირში მყოფი მძევი ენუქიძეების დამახურობა, რომ 1903 წელს ბაქოში შეიქმნა დიდი იატაკქვეშა სტამბა. მან განსაკუთრებული როლი ითამაშა პირველი რევოლუციის მომზადებაში. ეს სწორედ ის სტამბაა, რომელშიც 1903 წლის შუა ხანებამდე მეგობრულად მუშაობდნენ მენშევიკები და ბოლშევიკები. როცა მოხუცი ახელ ენუქიძე, ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის ღვაწლმოსილი მდივანი, შერისხულთა შორის აღმოჩნდა, იგი აიძულეს 1903 წელს ხელმოეწერა შეთანხმება 1923 წელს დაწერილი მოგონებები, რომელიც მოყვა.

ნილი ფაქტებისთვის დაეპირსპირებინა ენუქიძეს ლი ფრაზები კავასიაში და, კერძოდ, ბაქოში სოსოს ხელმძღვანელ და შთამავგონებელ როლზე. ენუქიძე ამ დამტკიცებით ხასჯელს ვერ გადაურჩა, თვით სტალინის ბიოგრაფიას კი არც ერთი ცუცხალად შტრიხი არ შემატებია.

1904 წლის ივნისისთვის, როცა კობა პირველად გამოჩნდა ბაქოს პორიზონტზე, ადგილობრივ სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციას ჰყავდა წლიანი ისტორია ჰქონდა, ბოლო ამ წელს „შავი ქალაქი“ თავის დიდ როლს ასრულებდა მუშათა მოძრაობაში.

წინა გაზაფხულზე ბაქოში იფეთქა საუკველთაო გაფიცვა, რომელიც ერთგვარ სიგნალად იქცა გაფიცვა-დემონსტრაციების იმ მძლავრ ტალღისა, რუსეთის სამხრეთის რომ გადაურჩა. ვერა ზასულიშვა პირველმა შეაფასა ეს მოვლენები, როგორც რევოლუციის დასაწყისი, ბაქოს გაცილებით უფრო პროლეტარული ბუნება ჰქონდა, განსაკუთრებით თბილისთან შედარებით. რისი წყალობითაც, ბოლშევიკები აქ უფრო ადრე და მტკიცედ დაემკვიდრდნენ, ვიდრე კავასიის რომელიმე სხვა კუთხეში. მანარასის ცნობით, — ეს ის მანარაჲ გახლავთ, რომელიც სტალინის დასახიზათებლად ოდესღაც იყენებდა თბილისურ ტერმინს „კონტროლ“ — ნავთობის მრეწველობის ჩამორჩენილ მუშებთან, თანრებთან (აზრებიაჩანდებთან) და სპარსელბთან რევოლუციური მუშაობისათვის „სოსოს უშუალო ხელმძღვანელობით“ ბაქოში 1904 წ. შემოდგომაზე შეიქმნა სპეციალური ორგანიზაცია.

ეს ინფორმაცია ნაკლებ ეჭვს გამოიწვევდა მანარაჲს იგი თავისი მოგონებების პირველსავე გამოცემაში რომ შეეტანა და არა ათი წლის მოგვიანებით. როცა მან, ბერკას შოლდით დაშინებულმა, კავასიის სოციალ-დემოკრატიის მრედი ისტორია გადააკეთა. ოფიციალურ „გეშ მარტებასთან“ თანდათანობით მიასლოების მეოდი შეიცვალა იმით, რომ წიგნის უკველა ადრინდელი გამოცემა ბოროტი სულის ნაყოფად გამოაცხადეს და მხარებიდან გააქრეს.

ციმბირიდან დაბრუნებული კობა, როგორც ჩანს, ხვდებდა ლენინის ერთ-ერთ პირველ ახალგაზრდა მიმდევარს, თბილისში დაბადებულ კამენევს. შესაძლოა, სწორედ უცხოეთიდან ახლად დაბრუნებულმა კამენევმა უბიძგა კობას, მიმხრობოდა ბოლშევიკებს. თვით კამენევის სახელი ამოიკვეთა ისტორიიდან რამდენიმე წლით ადრე, ვიდრე მას ფანტასტიკური ბრალდების საფუძველზე დახვრეტდნენ.

უკველ შემოხვევაში, კავასიური ბოლშევიკების ნამდვილი ისტორია იწყება არა კობას გადასახლებიდან დაბრუნების შემდგომ, არამედ 1904 წლის შემოდგომიდან. ამ თარიღის დადგენა ხერხდება თვით ოფიციალური ავტორების მეშვეობით, რადგან ისინი ამყარებდნენ უცხოეთში არ არიან, სპეციალურად სტალინის შესახებ აღაპარაკან.

1901 წლის ნოემბერში ბოლშევიკების კონფერენციამ, რომელიც კავკასიის ადგილობრივი ორგანიზაციების, უმეტესად წვრილ-წვრილი გაფუხების 1-ს დელეგატს აერთიანებდა, მიიღო გადაწყვეტილება პარტიის ახალი ურილობის მოწვევის მხარდასაჭერად. ეს იყო ომის გამოცხადების პირდაპირი აქტი არა მარტო მენშევიკების, არამედ შემრიგებლური ცენტრალური კომიტეტისადმიც. კავკასიის ბოლშევიკების ამ პირველ კონფერენციაში კობას მონაწილეობა რომ მიეღო, ბერია და სხვა ისტორიკოსები აუცილებლად გვაცნობებდნენ, რომ იგი ჩატარდა „ახ. სტალინის ინიციატივითა და ზედმძღვანელობით“. მაგი სრული დუმილი შევამჩნიებ. რომ კობა, რომელიც ამ დროს უკვე კავკასიაშია, კონფერენციის მუშაობაში არ მონაწილეობდა. ე. ი. არც ერთ ბოლშევიკურ ორგანიზაციას არ წამოუყენებია იგი დელეგატად.

კონფერენციამ არჩია ბიურო. ამ ზედმძღვანელ ორგანოში კობა არ შეუყვანიათ. ეს კი წარმოუდგენელი იქნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ მას მართლაც ეჭირა რამდენადმე მნიშვნელოვანი ადგილი კავკასიელ ბოლშევიკებს შორის.

კონფერენციის დელეგატი ბათუმიდან, შემდგომში პარტიის ცკ-ის წევრი ვ. ტარატუტა ჯუსტ და უეჭველ ინფორმაციას გვაწვდის იმის შესახებ, თუ ვის ეკავა ზედმძღვანელი პოსტები კავკასიელ ბოლშევიკთაგან. „კავკასიის სამხარეო კონფერენციაზე, 1904 წლის ბოლოს ან 1905 წლის დასაწყისს, — წერს იგი, — ...მე პირველად შევხვდი ახლ. კამენევსაც. ლევ ბორისის ძეს, რომელიც ზედმძღვანელობდა ადგილობრივ ბოლშევიკურ ორგანიზაციას. ამ კონფერენციაზე ახლ. კამენევი აირჩიეს ქვეყნის მასშტაბით გამსვლელ აკრატორად და პარამაგანდისტად, რათა ზედიზე წყალობით პარტიის ახალი ურილობის მოწვევისათვის, ამასთან, მასვე მიენდო, შემოეღო ქვეყნის ყველა კომიტეტი და დაეკავშირებოდა ჩვენს იმუაზინდელ საზღვარგარეთულ ცენტრებს“. კობას ამ მუშაობაში მონაწილეობის შესახებ ეს

ავტორიტეტული მოწმე არც ერთ სიტყვას არ ამბობს.

ახეთ პირობებში, რასაკვირველია, შეუძლებელია ლაპარაკი უოფლიყო კობას სრულად რუსეთის ბოლშევიკების ცენტრში შეყვანაზე. ეს ცენტრი გახლდათ შვილი წევრისაგან შენდგარა „უმრავლესობის კომიტეტთან ბაჟრო“. რომელიც ჩამოყალიბდა ურილობის მოსაწყვედად. კავკასიიდან ბიუროს შემადგენლობაშია კამენევი. შემდგომში ცნობილ საბჭოთა მოღვაწეთაგან ბიუროს შემადგენლობაში შედიოდნენ რიკოვი და ლიტვინოვი. უადგლო არ იქნებოდა აკიმის აღნიშვნა, რომ რიკოვი და კამენევი სტალინზე უკეთესი უმცროსები იყვნენ, საერთოდ, ბიუროს უმეტესობას „მესამე“ თაობის წარმომადგენლები შეადგენდნენ.

1901 წლის დეკემბერში, ე. ი. თბილისის კონფერენციიდან სულ მალე, კობა ზედმეორედ გადის ბაქოში. მისი ჩასვლისას ნავთობის სარეწაოებსა და ქარხნებში ზოგილი ქვეყნისათვის მოულოდნელად იწყება საყოველთაო გაფიცვები: პარტიული ორგანიზაციები ქერ კიდევ სრულად ვერ ფლობდნენ მასების გაწვეობილებას, რომელიც განსაკუთრებით გაამძაფრა ომის პირველმა წელმა, ბაქოს გაფიცვა ზამთრის სასახლისაგან მღვდელი გაპონის ზედმძღვანელობით მუშათა ტრაგიკული სვლის. 1905 წლის 8 იანვარის სისხლიანი კვირის უშუალო წინამორბედი. ერთ-ერთი „მოვლენა“, რომელიც 1903 წელს არის შექმნილი, გაკრით აღნიშნავს, რომ ბაქოს საგაფიცო კომიტეტს ზედმძღვანელობდა სტალინი და უველაფერი მიმდინარეობდა მისი უშუალო მეთაურობით.

მაგრამ როგორ ვენდოთ ავტორს, რიცა იქვე აღნიშნავს, რომ კობა ბაქოში გაფიცვის დაწყების შემდეგ ჩამოვიდა და სულ 10 დღე დარჩა აქ. სინამდვილეში, იგი ბაქოში ჩამოვიდა სპეციალური დავალებით, რომელიც, შესაძლოა, ურილობის მომზადებას ეხებოდა. ამ დროისათვის კი მას უკვე ნამდვილად ჰქონდა გაეყობაზული არჩევის ბოლშევიკების ხსენებები.

გაგრძელება შემდეგ ნომერში

უშანგი თბილისი

„იანანა რა ჰქმნა?“

ამ პატარა მოთხრობამ, რაც უანგო თვალ-საზრისით ფსიქოლოგიურ საწყისებზეა დაფუძნებული, ჩვენი პედაგოგიური ფრონტის წინაშე შეასრულა ორმაგივე როლი. ამ ორმაგივობის შემდეგ გავხიოთ.

მან, პარველუკოსა, დამაყრებლად გვიჩვენა, რომ დანაწევრებულ, ბგერით შეტყვევებულ თან ერთად, რასაც ორი ძირითადი ფუნქცია აქვს — სემიონიკური-საერთოებრივი და ცნობად-განსაცხილელი და რასაც ეროვნული წინადაგი ჰქმნისა და შევებაზე, არსებობს კიდევ სხვა თავისებური ენა, მანების, მუსიკის ენა. ეს ენა თავისი წარმომადგომლობითა და შინაარსით, მთელი თავისი შინაგანი ბუნებით აგრეთვე თვითარსით, თვითრქულია და წარმოადგენს ეროვნული სულიერის წყობის ფუძეულ ნაწილს მკერდად შეისხმებორკებულს მთელთან, სხვაგვარად რომ ითქვას, მშობლიური მუსიკალური ენის უფლებამოსილება მონარდის სულიერი სამყაროს ფუძეზე-დაფუძნებამაში არსებითად იგივე განსომილებიანა, რაც დანაწევრებული შეტყვევებისა. ამით კი სწავლურ სკოლის ეროვნულ ჩადაგზე დაფუძნების საქმეს კიდევ ერთი მმლაგრი საბუთი შეემატა. ამ თვალსაზრისით „იანანა რა ჰქმნა?“ შეიძლება წარმოვიდგინოთ და განვიხილოთ, როგორც მხატვრულად დაწერილი ფსიქოლოგიური ტრაქტატი. რაც შეეხება პეორე ფუნქციას, რასაც პარმონულად ითავისებს და იტყვს — „იანანა“, ეს ამ ნაწარმოების წნეობ. რეაღმშრდებლობით ზეგავლენის ძალისხმევით გამოისახება; სახელმწიფოდ გამოისახება იმით, რომ იგი აღიიქვს, აღიიქვს, ნერვებს და ანკითარებს ინტერესს სხვა და სხვა ეროვნების ბავშვებს შორის, იწვევს ურთიერთგაგების წეურბლს და ქმნის პარობებს განსაცხილელ დონედდე ჰქნეს ამაღლებული გრძნობადი შინაარსი ხალხთა შორის მშვიდი კეთილშეშობდური, მეგობრული ურთიერთდამოკიდებულებისა.

ზოგადად რომ ითქვას „იანანა რა ჰქმნა?“ სურეთესი ნაწარმოებშია ამ მხრივ, რათა საამისოდ ბელსაყრელ პარობებში მის ჩადაგზე

ეპტორად შეეწყოს ბელი სხვა და სხვა ტომის ადამიანთა შორის ურთიერთგაგების წარმატებით დაფუძნებებსა და მომწიფებას. ამ თვალსაზრისით „იანანა“ წარმოადგენს მალალი მხატვრული ოსტატობით დაწერილ წნეობრავ-ქედა გოგიური ხასიათის ტრაქტატს ბოლოს. აქ აუცილებელია მკაფიოდ მივუთითოთ იმის შესახებაც, რომ ზემოთ აღწერილ თავ-თავის დამოუკიდებელი შინაარსის მქონე ამ ორ ძირითად ფუნქციას იაკობი ისე ოსტატურად ათავსებს ერთმანეთთან, რომ ბელდვური ნაწიბური აღარ რჩება; მხატვრული თვალსაზრისით ეს ნაწარმოები ერთ მშვენიერ, ფერადოვან მტევანადაა შეკრული და იაკობ გოგებაშვილის, როგორც საბავშვო მწერლის, სიმწიფის ბეჭედს წარმოადგენს.

„იანანა რა ჰქმნა?“ პირველად ცალკე წიგნად გამოქვეყნდა 1898 წელს და ამთავითვე მიიქცია ფართო მკითხველი საზოგადოების ყურადღება. მას თავიდანვე თვლიდნენ საუთოეთსო საჩუქრად საერთოდ მოსწავლე ახალგაზრდობისათვის, თვითონ იაკობი თავის ამ მოხრობას პირდაპირი დანიშნულების თვალსაზრისით ე. წ. საშუალო სასკოლო ასაკის, ე. ა. 12-13 წლის მომდევნო ასაკისათვის განკუთვნილ წიგნად თვლიდა და ამას იმით ასაბუთებდა, რომ სწორედ ამ ასაკიდან ახერბებს მოზარდი თანდათანობით გაუწეროს თვალის განსაცხილელ აზროვნებას, რაც აუცილებელია წიგნში გატარებული აზრების სრულყოფილად ათვისებისათვის. მიუხედავად ამისა, ამ მოთხრობას შედარებით უმცირესი ასაკის მოსწავლეობიცა და მოზარდობის მოსახლეობაც ინტერესი კითხულობდა. სულაც არ ჩქნება გადაკარბება თუ ვიტყვი, რომ „იანანა რა ჰქმნა?“, რევილუციამდე, რევილუციის შემდეგ და დღესაც ერთერთი უველზე პოპულარული ნაწარმოებია იაკობის საემაწვილო მოთხრობებს შორის იგი იაკობის ხიცოცხლში ოთხეკრ გამოიცა და საბკოთა პერიოდშიც რამდენეკრმე დაისტამა ცალკე წიგნადაც და იაკობის საემაწვილო მოთხრობის

სახელს „გაგაუთაჲნი“ დედა ენის“ ანუ წლისთავის აღნიშვნისათვის დაკავშირებით. 1918 წელს გაბრიელისგანვე უკმა კავშირსაჲს რა ჰაენაჲნი“ თარგმანის გამოცემა უნაო ღამწად გაფორმებულია. აღნიშნულს ხაზით წიგნი ეწაზე — ქართულ რუსულ ინგლისურ ფრანგულ გერმანულ ენებზე.

„გაგაუთაჲნი“ მთლიანად მოხსენიებულია და რუსულ ენაზე მისი თარგმანითაც დიდხანს იყო დაბეჭდვრებული. „როგორც ვიცი შენთვის...“ აღნიშნულს ამ მოთხრობის თარგმანისათვის ვარს კაპანაძე, ადრევე კერძო ბიბლიოთეკის ამ მოთხრობის რუსულშიც დამხმარება მოწოდებს. 1901 წელს ავსო პეტერბურგშივე ანთოლოგიად იგეგმე მანათლეს. რომ „თარგმანს“ თანამშრომლად მიმადგინე ზოგადრითმა ანთოლოგიად, დამა „უთარგმანად“ და სხვაოვდა მის „ავსო“ გარგამაჲლს ჰქონდა მომეცის ნებას, რომ ვადარებოდე იქნეს მკის კავშირსაჲს რა ჰაენაჲნი“ დაშვლილ აქ ინსტრუქციის ძალიან მოხსენიებდა — თუ „ავსო“ სადარგმანად, რომ ავსო დიდმა ავსო გაგაუთაჲს მოთხრობა გამოჩინელ რუს პედაგოგთა თარგმანს ირცევა გარგამაჲლს თარგმანს მოთხრობის რუსულ ენაზე თარგმანის თანამშრომის გარეგნულად ატყუებდას. საშუალოდ, „გაგაუთაჲნი“ და „ავსო“ — ვერ არ არის ცნობილი, მართლაც გამოცემა თუ არა. „გარგამაჲლის“ „ავსო“ რა ჰაენაჲნი“ რუსულ ენაზე პეტერბურგში ამ პერიოდში (ი. გარგამაჲლი, თხზულებათა, ტ. III, გვ. 313, 1904 წ.) ეს „საშუალობა“ დიდხანს ძალიანაჲს რადგან ამ 1917 წლის გარეგნულად უნაოთაჲს სახელდავადლოდ არაფერი შეუძლია.

გაგაუთაჲნი რუსულენოვანად „ივენიანა“ მხოლოდ „საქარა“ ენაზე თარგმანს და ცალკე წიგნად გამოიცა 1907 წელს. თარგმანს ცნობილ ინტერესთა შეხება სომხეთს შეიძნელი სარგებლობის მის შესახებ დიდებითაჲს რუსულენოვანი გამოცემაჲს იმე წელს „სომხურსა და რუსულ ენებზე“ „უკონსენსა“ და „ავსო-გარგამაჲლი“ (სომხურსა, 1907, № 42, „საქარაჲნი“ — 1907, № 133, კავშირსაჲს რა ჰაენაჲნი“ საბოლოო თარიღად აღნიშნავს მოთხრობა 1904 წლის ბოლოს იანვარ-სექტემბრის გამოცემა. რომელიც იაკობ გარგამაჲლის თარგმანის მესამე ტომშია შეყვანილი. ინტერესობისათვის იხილეთ ვ. კაპანაძის „ინტერესობისაჲს გარგამაჲლი, თხზულებათა, ტ. III, გვ. 321, 326).

ამ პირველ გამოცემებში შემდეგ ჩვენს ნებას მოვცით იაკობ წიხნაჲს შემოშვებულად სტეპის მოხვედრად „ავსო“ — ვერ გახეზილობთ, მოხვედრად ფსიქოლოგიურ ტრაქტატო, შემდეგ ეს უკვე გაგაუთაჲს როგორც ზნეობით-მედაგოგურ მოხატვისაჲს რუსულ.

„ავსო“ რუსულად დიდი რეზოლუციის შემდეგ, მის შემდეგ რაც რუსულენოვანად გამოცემა და ხაყარაჲს შემდეგ გაერთიანება მშრომობელური და საჯარო ცხოვრებაჲს ცნობისაჲს, სადგევბო,

ისეთი ცნობილი მორალური დებულებანი, რომ „გარკიჲ იყო „მშობა, ერთობა, თავისუფლება““ და რომელთა სახელითაც ბურჲუაზიასთან ერთად მხარდამხარ იბრძოდა ხალხი, თანდათან დაიწრობდა რეალური შინაარსისაჲს და შოშველ ცნებებად იქცა ამაჲს. სასაკერძოლო, ვერ შეუთრგმნელიდგენ ხალხთა მანები. ასე დაიწყო და თანდათან ფართო ფრონტით გაიშალა ბრძოლა ევროპის ბურჲუაზიულ სახელმწიფოთა მხართველ წრეებსა და ხალხის დემოკრატიულ ნაწილს შორის დასახელებული რეზოლუციური ლოზუნგების რეალური შინაარსით აღჭურვისათვის.

განსაკუთრებით XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან თანდათან ვრცელი, ფართო და თანაც მწვერვალ ხასიათი მიიღო ხალხების ბრძოლამ განათლების სფეროში თანაბარი უფლებისათვის, რადგან, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, მალეუფლება რომ აიღო ხელში, ბურჲუაზიამ დაიწყო რომ იგი ხალხს, უკელა ახალგაზრდას პაირდებოდა ეოველგაკარი შეზღუდვის გარეშე უზრუნველყო მათთვის თანაბარი განათლება. ამ თემაზე საუბარშია შორს რომ არ წავიკეთებინოს, მოკლედ მოკვრათ: ჩვენი სამოცანელდებისა და, ერმოდ, იაკობ გარგამაჲლის მოღვაწეობის პერიოდში საქართველოში და, საერთოდ, სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის თვალსაზრისით საქართველოსთან ანალოგიურ მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნების (პოლონეთი, ბალტიისპირეთის ქვეყნები, ჩეხოსლოვაკია და ავსტრია-უნგრეთის ტერიტორიის შვედური სლავები და ა. შ.) ხალხები ორმხრივი ჩაგვრის ქვეშ აღმოჩნდნენ; მათ არა თუ სრულყოფილ განათლების მიღების გზას უხშობდნენ, არამედ ზაგუნიდან აგდებდნენ დედაენისაჲს და მათი თვითმოყოფი, თვითთარი კულტურის დამიცვებას უსწრფოვოდნენ.

ჩვენს ახლა აქ იმის გამოძიებას არ შევუდგებით თუ რა საშუალებებით ებრძოდა ჩვენი სამოცანელობა ანთილიტორული სიკვდილის ატლანქ შემოტყუას, მხოლოდ იმას ვიტყვით, რომ იგი მტკიცე პოლიტიკურ წინააღმდეგობასთან ერთად, უკელა იმ საშუალებებს იყენებდა, რაც XIX საუკუნეში შემოქმედა ხალხთა სულიერი წიაღის კვლევისათა და გამოძიებით შეცნობადი მონაპოვრის სახით.

თავის მხრივ, ი. გარგამაჲლი უნარიანად იყენებდა პედაგოგიის, ფსიქოლოგიის, ენათმეცნიერების უახლეს მონაპოვრის ენისა და აზროვნების ურთიერთობის ბუნებისა და მუსიკის პანგების ენის წარმომავლობისა და შინაგანი ხასიათის შესახებ სწორედ ამ უკანასკნელის — მუსიკის ბუნებისა და როლის შესახებ — კაცობრიული მეცნიერული აზრის შემოქმედებითად გამოუღების სანიშნო წამოღებაჲს წარმოადგენს „ივენიანა რა ჰაენაჲნი“, რითაც იაკობმა ამ მიმართულებით თავისი სიტყვა თქვა და თქვა ისე დამაჯერებლად, მანებულად და სწორად.

ნამდებ მიღის. „ჩვენი აზრით, მოთხოვნა „იკანანაშა“ რა. 3366-97“ იმდენად ღრმა გაგება ადამიანის სულიერი ცხოვრებისა, რომ მისი ავტორიც თამაშად დიღობის მიერ ნაკულისმხვე შერაღობა რაგს უნდა მოეკუთვნოთ. მაგრამ ერთის დამატებით — „იკანანაშა“ მოცემულ გაგებას ზურგს უმაგრებს თანამედროვე მეცნიერული ფსიქოლოგიის მიღწევები“.

ზემოთქმულს, ჩვენი მხრივ, ზოგი აუცილებელი რამ უნდა დავუმატოთ.

პირველყოფილია, მაგნიოდ უნდა იქნეს აღნიშნული, რომ აზრი სიმღერასა და სამეტყველო ენას შორის გენერალური ნათესაობის შესახებ, იკობის დროს მეცნიერთა დიდი ნაწილისათვის დასახუთებულ კეშმარტებად ითვლებოდა. რაც შეეხება სიმღერასა და, საერთოდ, მუსიკის დიდ ემოციური ზეგავლენის ძალას, ეს მოკლედნა უძველესი დროიდანვე იყო ცნობილი და მოთქმული განვითარებული. იგი მაგნიო გამოხატულებას პოულობდა ბერძნულ ლეგენდაში ორფეოსის შესახებ, პომეროსის „ოდისეაში“; მასვე ლამაზად უხდებდა ხარკს ჩვენი შოთა რუსთაველი ავთანდილის სიმღერით:

რა ესმოდის მღერა ყმისა, სენად მხეცნი

მოკლიდან;

მისვე ხმისა სიტკბოსაგან წყლით ქვანიცა

გამოსილიან;

ისმენდიან, გაჰკერდიან, რა ატრდის,

ატრდიან;

იმღერს, ლეკსთა საბრალოთა, ღვარსიანებ

ტრემლი სიდან.

ზოგი მკვლევარი ჭერ კიდევ XVIII საუკუნის ბოლოს თვლიდა, რომ ადამიანის პირველი ენა იყო სიმღერა. თუ კონკრეტულად ე. თ. რუსო ამის შესახებ საერთოდ და ზოგადად მოუთხოვდა, დენე, პერდერი, მაგალითად, ამ აზრს ცალმხრივად ავითარებდა. იგი წერდა: „გვიანაც კი, როცა ენა უფრო სწორი, ერთგვაროვანი და მოწესრიგებული გახდა, იგი კვლავ რჩებოდა თავისებურ სიმღერად, როგორც ამას ამტკიცებს აქცენტირება; რაც დამახასიათებელია ბევრი პირველყოფილი ხალხის ენისათვის, ზოლო სწორად ამ სიმღერადან რომ წარმოიშვა შემდეგ სრულყოფილი და გაყოფილი სიმღერები უძველესი პოეზია და მუსიკა, ეს ბევრისათვის დამტკიცებულად ითვლება“ (იოჰან გოტფრიდ პერდერი, რჩეული თხზულებანი, რუსული თარგმანი, გვ. 139, 1959 წ.).

3. პუშკინოლტისა, ვ. შტეინტალისა, მ. პოტენიასა და ენისა და აზროვნების აგრეთვე სასაზღვრო და მუსიკალური, პოეტური და მუსიკალური მეტყველების ურთიერთობის მკვლევარ სხვა ცნობილ მეცნიერთა თაობების გულმოდგინების შედეგად, იმ დროისათვის, როცა „იკანანაშა“ დაიწერა, ე. თ. XIX საუკუნის ბოლოსათვის, ამ მიმართულებით ბევრი რამ იყო შეტყუებული და დადგენილი. სასკოლო ცხოვრების სფეროშიც შეათუო გამოხატულებას პო-

ულობა მისწრაფება ლიტერატურის სწავლება-სა და მუსიკალურ აღზრდას შორის კოორდინირების გაღრმავების შესახებ. მეტიც, სწორედ იკობის სიცოცხლეშივე წარმოიშვა მძლავრი მისწრაფება ენისა და ლიტერატურის სწავლებასა და საერთოდ ესთეტიკური კაცის საგნებს შორის — მუსიკა, რიტმიკა, სახვითი ხელოვნება — სავალდებულო ურთიერთკავშირის დაფუძნების შესახებ... მაგრამ მიუზერუნდეთ ისევ — „იკანანაშა“.

მიუთითოთ იმის შესახებაც, რომ ისიც კი, რაც გოგებაშიღმა, როგორც გეოსანმა, ხელოვანმა და ფსიქოლოგმა დამაქერებლად დადასტურა თავისი „იკანანაშა“, ემპირიულად ამ ორასიოდ წლის წინათ, უკვე ცნობილი იყო იმავე პერდერისათვის. ადარებდა რა ერთმანეთს ფსიქოლოგიურ-ემოციური ზეგავლენის ძალის თვალსაზრისით, ერთის მხრივ, ლოგიკურ მეტყველებასა და დასკვნებსა და პოეტურ შეტყულებას — მეტაფორებით და ფიგურებით, ერთად აღებულს, და, მეორეს მხრივ, უბრალო მელოდის რიტმს — სიტყვა-სიმღერას უთვალავი მრავალფეროვანი სახეებით, იგი შემდეგ დასკვნაზე მიდიოდა: „ბავშვებზე, ხალხსა და მათი უშუალო გრძნობისეული აღქმებით, ქალეზზე, ფაქიზი გრძნობიერებით დაჭილდობულ ადამიანებზე და სხვა და სხვ., სიტყვა-ტონი, სიტყვა-მელოდია ასევე უფრო მეტ გავლენას ახდენს, ვიდრე მოახდენდა თვით კეშმარტება ზედიდან გადმოცემული წყნარი და ნაზი ხმებით“. პერდერის ფსიქოლოგიური წარმოსახვის ადლო თითქმის გვიხატავს კიდევ პატარა ქეთოს ზოგადპროტოტის, იგი განაგრძობს, სიტყვა-ტონი, სიტყვა-მელოდია გადმოცემული რომელიმე რომანის, რაც ბავშვობის წლებში მოგვასმენია, ისე მძლავრად იკრება ჩვენში, რომ უამრავ განცდებს წარმოშობს უთავალავი ნიუანსებით და მტკიცედ აღიბეჭდება ფსიქიკაში, გაიხმა იგვე მელოდია, გაქრა სიტყვა, დარჩა მხოლოდ ტონი და ჩვენი ბავშვობის განცდები გასაოცარი ძალით აღორძინდებიან, აღდგებიან. ასეთია სიტყვის, ტონის, მელოდიის არაჩვეულებრივი ემოციური ძალა“. აქედან პერდერს შემდეგი დასკვნა გამოჰქვს: „მსჯელობებსა და განსჯებზე როდია დამყარებული ეს მოქმედება, არამედ ბუნების უბრალო კანონზე ჩვენმა გრძნობამ, ამიტომ უკლებელმა ბაერებში, ამგვარისავე სახით უნდა განაწილოს ჩვენი თანამგრძნობი არსება“. (იოჰან გოტფრიდ პერდერი, რჩეული თხზულებანი, გვ. 139, 1959 წ.).

ეს გარემოება სრულებითაც არ ჩრდილავს იკობის დამახატურებას, პირიქით, — ძალისა და ღონის მატებს მას. მართლაც ის ფაქტი, რომ მუსიკის გავლენის ძალა ადამიანებზე თავიდანვე ასე აღელვებდა კაცობრიობას, იმაზე მოუთხოვს, რომ „იკანანაშა რა. 3366-97“ ხელოვნურად კი არ არის მოგონილი, არამედ მასში ასახული განც-

მეტი რთულად რთული დამაინტრიგოებელია და მათში გარკვევისა და წყდარებისკენ ყოველი აზრი და გული ურევდების ღრმა ინტერესით მიისწრაფოდა. სახელდებულად კი, იაკობ გოგებაშვილის დამსახურება აქ იმაშია, რომ დასახელებული პირობებების გადჭყდერებისას მან რეალური გარემო და რეალური ხელიერი დისპოზიციები შეარჩია, პარალელურად მოიხსნა მისტიკური და მითოური საბერძნული და მის გახსნა-ტყუილად სათანადო წინამძღვრებით თვით ბავშვობავე ფსიქიკაში მოქმედნა. ზეტი, ამა, რაღა ვთქვათ, აღზოთ მხოლოდ ის, რომ ამის იაკობი ბუნებითაააა მომადგენელი ხალხის მუხიკალური ნაჭის გარეშე ვერ მოახერხებდა.

ეს, რაც ზემოთ იქნა აღნიშნული „იანანან“ ღრსების შესახებ საქმარისი უნდა იყოს საიმი-სოდ, ანდა იმაში დაწინაურებისათვის, რომ ცნობიერ ბგერით მერტყელებსთან ერთად მუსიკალური მერტყელებაც წარმოადგენს ხალხთა გარკვეული ისტორიული ერავეული ერობის წი-ადში აღმოცენებულ და დაფიქსირებულ შემოქმედებითი საქმარისის წარმოადგენს, დიდი-დღეი წარმოადგენს იმ წნულისა, რასაც ჩვეულებრივ ხალხის ხელეტი წერობს ვერცხვებზე ზოღზე. და, რაც ასე რიგად ამჟღავნებს და ამარაღფეროვნებს ყოველი და, საერთოდ, ხალხთა ცხოვრებას, და შევჩ, ვინა ეს ცოტაა — ცოტა კი არა, ძალიან მეტიანა ერთი პატარა ვერცხვებისა. მაგრამ მისი ღრსება და მწიფელობა, როგორც შემოთავაზოთ, მარტო ამით არ გამოიხატება და ამოიწურება.

ამასთან ერთად, ა. გოგებაშვილის „იანანან რა ქმნა“ წარმოადგენს დიდი მორალურ-მე-დოგოური ძალისხმევის მქონე ნაწარმოებს, ქმნალებს, რომელიც ღრსეულად ისახავს ქართული სამოციანელობისა და მისი მომდევნო თაობების მორალის ფილოსოფიას — აქ ცნების ფართო განმარტებებითა და მასშტაბებით, უფრო მეტეხვად რომ ვთქვათ, „იანანან რა ქმნა?“ არის საშუალო სასკოლო ასაკის ბავშვთათვის განკუთვნილი შესანიშნავი მედოგოური ძეგლი, რომელსაც სახელდადგოდ მკაფიო დანიშნულება აქვს — შეუფეროს ქართველ ბავშვებს არაქართველი მთიელი ხალხები, აი, ამით გამოიხატება მისი ძირითადი დანიშნულება, ეს როგორ, მარტო მთიელი ხალხები? — ცხადია, სხვა ხალხებიც, მაგრამ თუ აქ მინიშნებულად მთიელ ხალხებზეა ღამაგაღ, — ამან თავისი აზ-ნისა აქვს და გამარტებდა.

ქართველ ხალხსა და ცენტრალური კავკასი-ისის ჩრდილო ღრმა ხეობებში განლაგებულ სხვადასხვა ეთნიკური წარმომადგენლის ხალხთა და ტომთა შორის ეკონომიკური, სამხედრო-პო-ლიტიკური და კულტურული ურთიერთობის პრობლემა უძველესი და თანაც რთულად-რთუ-ლი და მწვავე პრობლემაა. ცხადია, აქ ჩვენ მის ქვეშევს კვალში ვერ ჩავუდგებიან, — მარტო უარსაგანისა და ეხტანჯე გორაკისღრს სახელი

მის გახსენებაც იქმარებს საიმი-სოდ, რაღა ვთქვათ, ზეღმა სახელდებულად წარმოადგინოს პრობ-ლემის სიმწვავე, რაც არსებითად იმით გამოი-ხატებოდა, რომ ეს ხალხები ისტორიულად მთა-თვის ბელსაურელი პირობებისა, არღვევდნენ ბე-ნების მერ დაწინებულ ცენტრალური კავკა-სიონის მაღალგენილგან ზღვარს და ჩრდილო-ეთიდან მის სამხრეთ კალთებზე ცდილობდ-ნენ დაფიქსირებას ქართველ ტომთა მღდმევ საც-ხოვრისზე, აქვე აღვნიშნოთ ისიც, რომ და-ვით აღმაშენებლისა და თამარის შეფიცებისა ქარ-თველებისა და არაქართველ მთიელ ტომთა შო-რის მწიფეობა და ნორმალური ურთიერთობა იქ-ნა დამაურებელი, რამაც დიდად შეუწყო ხელი ამ ხალხების ეკონომიკურ მდონიერებას და მათ გამოეყენას ცივილიზებულიობისა და კულტურის ფართო გზაზე, მათს ერთიანობას ქართველ ხალხთან, და თუ ეს ერთიანობა XIII საუკუნე-დან თანდათანობით დაქინდა და დასუსტდა და ხალხის, XIV-XV საუკუნეებისათვის, საბო-ლოდ დაიცხრიდა და დაიშალა, ეს იმით კი არ იყო გამოწვეული, რომ თავისი ფროსიანის დასახლებული კავშირ-ურთიერთობა ზეღოვნურ საწყისებს ემყარებოდა, არა, ეს საწყისები მტე-ცე იყო, მაგრამ მათი სიკაცებელ მომადგე-რად ხელყო და გააუქმა იმ დიდი ძალადობის ტალღებთან მარისხანება, რასაც მხოლოდ მას-შტაბების მოძალადურ-დამპყრობნელი მოქმე-ბეწვებზე და რის სარბიელიც გახდა მთელი კავკასია და, კერძოდ, საქართველო მონღოლო-ბიდან დაწეხებული ხელი-ეჭვის საუკუნის გან-მეღობაში, რუსეთის იმპერიის მფარველობაში მის შესვლაში — XVIII საუკუნის ბოლოში.

იაკობ გოგებაშვილის „იანანან რა ქმნა?“ ხი-უდებით და ავტორის იდეურ განწყობასთან და-კავშირებით, ჩვენ აქ ცალკე უნდა გამოვეყო-დოთ მოკლედ მარტო გავაშუქოთ ე. წ. ლეკიანობის არსა და მისი ბნელი, შავი უგაველების ძალა ქართველ ხალხსა (განსაკუთრებით კი კახელებ-სა და ქართველებს) და ჩრდილო კავკასიის მთიელ ხალხებს (განსაკუთრებით დაღესტურ ტომებს) შორის არსებულ მერტყეულ ურთიერ-ობაზე, და ეს იმიტომ, რომ ლეკიანობა „იან-ანანან რა ქმნა?“ დროულ-ხეივანული მოქმე-დების საერთო ფონს წარმოადგენს და მასში გარკვევის გარეშე წინ ვერ გავიკავფიქრო გზას.

ლეკიანობა იყო საერთო სახელი იმ მკაცრი, დამარბეველი, სისხლიანი თარეშისა, რაც ქარ-თველ მოსახლეობას ატუდებოდა თავს საუკუ-ნების მანძილზე ჩრდილო კავკასიის მთიანეთში მკეოვრები ხალხების მხრე, რით გამოიხატე-ბოდა სახილდებულად ეს დაუსწრებელი რბევა-ობაგეში. — ცოცხალი პირუტყვის გარეკვა, მომ-რავი კონების წაღებვა, ნათესების ამხრება და ხალ ვენახების აჭრა, ბავშვებისა და ახლგარდა ქალ-ვათა გატაცება დიდი ფუღადი გამოხას-უიფის ადების მიზნით, სახლკარის დაარბევა და დაწევა, უდარაშეულო დამაინტრიგოებელი მკველულობა.

სისხლი და დაუსრულებელი სისხლი. — აი ამით გამოიხატებოდა თითქმის ორი საუკუნის მანძილზე, XVIII-XVIII საუკუნეებში ფიქტივადი სახით მშენებარე ლეიანობა.

ლეიანობას ათწლეულების განმავლობაში მწუხრიდან გამოჰყავდა სამეურნეო ცხოვრება — ქარაველი გლეხკაცის მარჩენალი მიწათმოქმედება, ხელოსნობა. შინამრეწველობა, მესაქონლეობა, კულტურული ცხოვრების მაჩისცემა, მწიგნობრობა და წიგნიერება. კახეთის სოფლების ქიზიუსა, ალაზნისა და იორისა და აგრეთვე ქართლისა, განსაკუთრებით ქსნის მთელი დინების ტერიტორიაზე, ბოშათა ბანაკებს ჰყავდნენ. ხალხი კლდე-ღრეხებსა და გამოქვაბულებს აფარებდა თავს. ამ წინადაგზე ხალხში მტკიცედ იდგადა ფეხს უნდადგომის გრძნობა და შოში, გრძნობა სისხლისა და რბევის შუარისგებისა სისხლითა და რბევით.

ვინ იუვენ და რას წარმოადგენდნენ თავისი შინაგანი ბუნების მიხედვით ის ცოცხალი ძალეები, — რომლებიც ასეთ სასტიკ რბევას ახორციელებდნენ? ესენი იუვენ დღეი, ხანგრძლივი თვითმყოფადი ისტორიული სიცოცხლის მქონე, მაღალ დონეზე მდგარი მესაქონლეობი, კეთილშობილი ლითონების ცივად და ცხელი დამუშავების უებრო ოსტატები, იმ დონეზე, მდგარი ხალხები, როცა ტექნიკური წიგნიერება ხელოვნების უერთდება და ადამიანთა უკვედდლიური ყოფა-ცხოვრების წესი, მორალური შეხედულებანი ცივილიზებულიობის მაღალ საინშონებს აღწევს. საკუთარი მიწა-წყლის ისტორიული წარსულის, ადამიანური ღირსების შეგნების თვალსაზრისით ჩრდილო კავკასიის მთიელები უკველთვის მაღალ დონეზე იდგნენ და გონებრივი გამჭრიახობით, პირდაპირობით, შრომისმოყვარეობითა და სტუმართმოყვარეობით, შინაგანი ორგანიზებულიობით გამოირჩეოდნენ. ისინი თავიდანვე გამოირჩეოდნენ გარეგნული სილამაზისადმი მისწრაფების ღრმა გრძნობით, რასაც კავკასიონის დიდებულ ბუნებასთან ერთად, როგორც ჩანს, დიდათ უწყობდა ხელს მათი რაზმობრივი წარმომავლობაც. დახვეწილი სისხლის ცხენზე ამხედრებული ლეკი თუ ჩერქეზი, უპარადილი თუ ინგუში გამოწყობილი მორგებული ტანსაცმლით, შეიარაღებული ნატიფი გემუნებით ნაკეთები ხმა-ხანჭლით — ცოცხალი სილამაზის, შინაგანი მობილიზებულიობის შესაინშნავ განსახიერებას წარმოადგენდა.

რაკილა გარეგნულ იერ-სახესა და სილამაზეზე ჩამოვარდა ლაპარაკი, მონაწილეობდა ჩავთვალეთ ამ საგანზე მკითხველს ორი სანტერგის მონაწიერი გავაცნოთ.

„ახლაც არსებობენ მთელი ხალხები, რომელთათვისაც სილამაზე სურდობითაც არ ითვლება პირადად უპირატესობად, რადგან ყველა ლამაზია. მოგზაურნი ამას ეროზმად ამოიბენ ქართველებზე. ამასვე მოგვიოხრობენ უპარდინელებზე“ — ეს სიტყვები ეკუთვნის ახალი ევ-

როპული ესთეტიკის ფუძემდებლად აღიარებული იოჰან ვინტელმანს (ი. ვ. ვინტელმანი, რჩეული თხზულებანი და წერილები, რუსული თარგმანი, გვ. 91, 1933 წელი). ახლა ამავე საგანზე ი. კანტის აზრიც გავიცნოთ, იგი წერს, რომ „ჩერქეზ და ქართველ ქალღმერთებს, უკველა ისინი, ვისაც მათ კვეთებში უმოგზაურია, უკველთვის თვლიდნენ ძალზე ლამაზებად“. და იქვე დასძენს — „ამით აიხსნება, რომ არაბებს, თურქებს, სპარსელებს აქედან პაქტიულოდ დასვენები გამოჰქონდათ და მათი კეთილშობილი სისხლის გამოყენებით ცდილობდნენ საკუთარი მოდგმის გაყეთილშობილებას, რასაც სპარსელები, გარკვეული ზომით, აღწევდნენ კიდევ“. (ი. კანტი, თხზულებანი, რუსული თარგმანი, ტ. 2, გვ. 162, 1984 წელი).

და სავსებით კანონზომიერად ისმება კითხვა — რატომ უნდა ეთლიტა ამ მშვენიერ ხალხებს ერთმანეთს — ვის აწყობდა ეს, რა ამოძრავებდა ამ სიავის, ნგრევას, სისხლს. ცხადია, რომ უკველთვე ეს თვითონ ამ მთიელ ხალხსაც ნივთიერად აჩანავდა, სულიერად აკინებდა. ფოქიურად ეთლდა და იგი თავისი ნებითა და სურვილით ასეთ სისხლიან მარბილობაზე ვერ წავიდოდა და არც წავიდოდა. და თუ ეს უებრო ოქრომუდელნი, მეზარნიშენი, თითბრისა და სპილენძის ჭურჭლეულის დახელოვნებული მკეთებელნი, ცხენოსნები, რომელთაც წმინდა სისხლის შესანიშნავი ბედაურები გამოჰყავდათ, ამ კეთილ, შრომითი საქმიანობას ზურგს აქცევდნენ — ამას იძულება აკეთებდა, ამას მათ აძლულებდნენ. და მერე ვინ? — ის სახელმწიფოები, ის ფენები და ის წრეები, ვისაც ეს აწყობდა, — ირანი და ოსმალეთი, რომლებიც მთელ ამიერკავკასიას კასიიდან შავი ზღვის ჩრდილო სანაპირომდე თავ-თავიანთ საუფლოდ თვლიდნენ, ამ მთიელი ტომების მფლობელი ფეოდალები და ისლამის ნების აღმსრულებელი სასულიერო წრეები, რომლებიც ამ რბევა-წიოკებასა და სისხლის ღვრას საკუთარი ინტერესებისათვის იყენებდნენ.

მას შემდეგ, რაც თვითმპყრობელურმა რუსეთმა ამიერკავკასიის სახმელეთო ეწილი დაიუფლა, რასაც ახე გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა მისი ინტერესების გამტკიცებისათვის სამხრეთით. მას შემდეგ, რაც ხანგრძლივი ბრძოლების შედეგად დამორჩილებული იქნა ჩრდილო მთიანეთიც, სისხლის წვიმებიც შეწყდა. მაგრამ შინაგანი მშვიდობა ქართველებსა და მთის ხალხებს შორის მაინც არ დამყარებულა — დარჩა ლეკი, უნდობლობის დვრიტა, შურისძიების დაღლილი გრძნობა, იჭვი და ირიბი მწერა. სხვაგვარად არც შეიძლება უკველ დამპყრობს, ოდითგანვე აწყობდა, აწყობდა აგრეთვე თვითმპყრობელთასაც ის უპასუხება მის ინტერესებს.

საქართველოს ხვალისდელი დღისათვის სამოციანელობის საბრძოლო პროგრამა საგანგებო

მნიშვნელობას ანიჭებდა ქართველი ხალხის ურთიერთობის მოწესრიგებას შიშის ხალხებთან შურისგების გრძნობის ძარშივე აღმოფხვრა და ამ ხალხების ცივილიზებულიობისა და თვითარსის, მაღალი შინაგანი კულტურის ღირსეულად დაფასება, ზრუნვა მათი დამოუკიდებელი არსებობისა და კულტურული წინსვლისათვის. მათი ფიზიკური არსებობის შენარჩუნებისათვის, — აი, ასეთი მტკიცე ჰუმანური პრინციპები ედო საფუძვლად ამ ზრუნვას. და ეს სულაც არ იყო ლიტონი სიტუაცია: როცა უიარისრობის დასასარულს ნივთიერი და ეროვნული თვალსაზრისით უკიდურესად შეწირვებულ მაჰმადიან მთიელების ოსმალეთში თავშესაფარი შესთავაზა, ნაცვლად იმისა, რომ მათი მდგომარეობა შეემუშებუქებინა, თვითმკაცრობელობამ სასიკვდილოდ გახსნია ისინი და მათი ბედი შავი ზღვის ტალღების მიანება, სამოციანელობა ერთსულოვნად აღდგა ამ მახინკი საქციელის წინააღმდეგ — ამ ბრძოლაში აქტიური მონაწილეობა მიიღო გრიგოლ ორბელიანმაც, მთელმა ქართულმა არცსამ სერგეი მესხის „დროების“ მოთავეობით.

მაგრამ ამით ცოტაა ნათქვამი, იმ თემამ, თემამ მთიელი მცირე ერებისა და ხალხების სულიერ ღირსებათა შესახებ, მკედარი ადგილი დაიფუძნა ქართულ მწერლობაში და უკვდავების შარავანდედით შემოსა ქართული სიტუაციაში მწერლობა, ნამდვილად ძნელია კაცმა სათანადო ცნებები გამოძებნო იმ გულმზრუნვადების სიღრმის გამოსახატავად, რაც ვაჟს „სტუმარ-მასპინძელსა“ და „აღლდა კეთილდღეობა“ ჩაქოვითი ამ ხალხების მიმართ, ერთობის ცნობისა, დანდობისა და ძმობის მიმართ, განა შემთხვევითია ის, რომ აკაკიმ თავის „გაზრდელში“ ზნეობრივი პატრიონების ნიშნად აფხაზი ხალხის შვილი ბათუ გამოიყვანა. განა შემთხვევითია ის, რომ დიდმა მაგსანამ ღრმა კეთილად გონება ზნეობრივი უმწიკლეობა უპარდოვალ ბრძენ კაცში, მაკი იუსუფში შეაუღლა და ადამიანური ღირსების გრძნობა ტრაგიკულ დონედ აღიყვანა. აღექსნადურ ყაზბეგმა ბომ თავისი „ელგუჯათი“ და „ელისოი“ ამ ხალხების სულიერ სიწმინდეს უკვდავი ძეგლი დაუდგა ეს მოტივები, სხვადასხვა ხალხთა შორის მეგობრობის, ძმური ურთიერთობის მოტივები, საერთოდ, ოღონდნევე, ძირდნევე მოხდგამდა ქართულ საზოგადოებრივ აზროვნებასა და ლიტერატურას — საამისოდ საცმარისია შოთა რუსთაველის მარტო სახელის სხენავე კი. მას შემდეგ, რაც ჩვენს სკოლაში სწავლება დედანას დაეფუძნა და თავისი საკუთარი სახე გაიკვლია და წარმოაჩინა, ჩვენი ახალგაზრდობის თაობანი ხალხთა შორის სიუვარულისა და გულითადი მეგობრობის სამკვიდროს ამ მარგალიტების შესწავლაზე აფუძნებდნენ...

აქ ჩვენ ამ საუბარს ვეღარ გავაგრძელებთ და იგი, არსებითი გარემოების გამო, ერთი უმნიშვნელოვანესი მოტივით უნდა შევავსოთ. პეკ-

ველობაში გავცეს ის გარემოება, რომ მოზარდის სულიერი ძალების განვითარების თავისებურებათა დაკვირვებაზე დაფუძნებული ქედაგოგიური სიბრძნე ავალბედა იაკობს. — ესრუნა იმისათვის, რათა მოსწავლე ახალგაზრდობას ჰყოლოდა შუამავალი, რომელიც მკვიდრად გაუკვლევდა მას ზნის ისეთ მაღალ ზნეობრივ ღირებულებებში შესაძლებელად. როგორც არის ხალხთა შორის შეგავსება და რითაც ასე მდიდარია ჩვენი სიტუაციაში მწერლობა, ეს განზრახვა იაკობმა „იავნანამ რა ჰქმნას“ მეშვეობითა და შუამავლობით გაჩვენვალედ შესრულა. ჩერ კიდევ ბევრად ადრე, ვიდრე ქართული საშუალო სკოლა, რომლის მომავალი ბევრს არც სჭეროდა, დაიბადებოდა.

საერთოდ აკაკიანთელ ხალხებთან და, კერძოდ, მაჰმადიან მთიელებთან ქართველი ხალხის ურთიერთობის გოგებაშვილისეულ თვალსაზრისს ერთ-ერთ ძირითად საფუძვლად, აი, ეს პრინციპული სქემა ედო.

იაკობ უკვლევთის მტკიცედ იცავდა მთიელებს, რაც მან თავისი მღელვარე გამოსარჩელებით დაამტკიცა კიდევ მათთვის სახედისწერო დღეებში — იმუღებებითი ემიგრაციის დღეებში, „იავნანამ რა ჰქმნას“ გარკვეული ზომით ამ გამოსარჩელების სულით არის გამსჭვალული. ფსიქოლოგიური სიმართლის, სიუვეტური სიმართლისა და ამის მიმზიდველი თბრობის გარდა, „იავნანამ“ ქედაგოგიურ ღირსებას დიდად განაპირობებს ის გარემოება, რომ მასში გვერდავლილია ის წყნა და ჭავრი, რასაც ისტორიულად ლეკიანობა აუენებდა ქართველ ხალხს. საინტერესოა, რომ საქმის ამ მხარეს საგანგებოდ გამოჰყოფდა „იავნანამ“ სომხური თარგმანის რეცენზენტი, რომელიც წერდა, რომ იაკობ გოგებაშვილს მარტო ქეთოსა და მისი შშობლების ბედი როდი აინტერესებს, არამედ ავიყნის იქნა დამყარებული ქეთოს ნამდვილი მამისა და მისი ლეკი მამობილი ნაიბის ოჯახებს შორის. (ი. გოგებაშვილი, თბუღებანი, ტ. 10, გვ. 323-326). „იავნანამ“ ქეთოს კი არ იტაცებენ, არამედ იბარებს ორი წყალწაღებულ ლეკი, რომლებსაც თვითონ ლეკები მაწანწალებად თვლიან; ქეთოს თავისთან იტოვებს ლეკთა ნაიბი და მისი მუედლ, რომელიც შვილი არა ჰყავთ და უნდათ ბავშვი შვილივით გაზარდონ; ნაიბი დაარწმუნებს, რომ ბავშვი მოტაცებული კი არაა, არამედ ნაპოვია, როგორც მოტივებული; ნაიბი კი არ უიღულობს ქეთოს, არამედ საჩუქარს იხდის იმ ბედნიერებისათვის, რომ მის ოჯახში ბავშვი გაჩნდა. ბოლოს, თუ ნაიბი ქეთოს ვერ თმობს და გოგონას თავის ნამდვილ დედამას ვერ უბრუნებს, ეს იმით, რომ ნაიბის ოჯახს ქეთოს გარეშე სიკიცხედ წარმოუდგენლად მიანაა.

ის ფაქტი, რომ საბოლოოდ „იავნანამ“ მეშვეობით ლეკი ნაიბისა და ქართველი თავადის

ოჯახებს შორის საშვილიშვილო სიახლოველობა მყარდება, წარმოადგენს ამ წარწერების მორალურ ბეჭედს, ხოლო ის კი, რომ ქეთოს თავისიანად მიაჩნია ქართველებიცა და ლეკებიც და ამ დსკვნამდე 12-18 წლის ასაკის ქეთო თვითონ მიდის — მაღალი პედაგოგიური სიბრძნეა ამ მშვენიერი ეტიუდისა. ამით აქცა — „ივერიაში რა ჰქმნა?“ საშუალო სასკოლო ასაკის ბავშვების სწორი პოვნა რეკლამ და შეგუებად ჩვენი მშობლიური ლიტერატურის იმ საგანძურისა, რომელიც ასე პირასხვია ხალხთა შორის ძმური, უღრუბლო, ანკარა ურთიერთობის წრფელად ასახვის მოტივებით. ამ შეგურობას ხანგრძლივი სისხლსახვე, პირუტყვებელი ისტორია და უცდავი მომავალი აქვს და ეს ისტორიაცა და ეს მომავალიც დიდი ხანია საჭიროებს საკითხის საგანგებო განხილვას, მონოგრაფიულ დამუშავებას. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ეს საქმე უმოკლეს ხანებში დადებითად გადაწყდება. რითაც ბევრს სარგებლობას ნახავს ჩვენი პედაგოგიური ფორმები და არა მარტო პედაგოგიური ფორმები, არამედ მშობლიური ფართო საზოგადოებრიობაცა და ჩვენი უმაწილკაცობაც.

მიწანაწირი

ბოლოს, ჩვენ აქ საჭიროდ ვცანიო მკითხველს შევახსენოთ რევოლუციამდელი რუსეთის სიმპერატორო აკადემიის ნამდვილი წევრი, მსოფლიოში სახელმწიფოებრივი ფიზიკოლოგი ივანე თარხნიშვილი, რომელმაც ხანგრძლივი თეორიული და ექსპერიმენტული საქმიანობის ნიადაგზე, თავისი სიცოცხლის ბოლო წლებში, შეიმუშავა დამაინის ფსიქიკისა და ორგანიზმზე მუსიკის კეთილმუშაოელი ზეგავლენის თეორია და იგი ცხოველი ინტერესით ეწეოდა ამ თეორიიდან გამომდინარე პრაქტიკული რეკომენდაციების ექსპერიმენტირებას. ივანეს ეს საქმიანობა იმდენად ფართო დიპლომატიკა იყო, რომ მან გამოხატულება მოკვა საზღვარგარეთულ სპეციალურ ლიტერატურაშიც. თარხნიშვილის ამ თეორიის შესახებ ძალიან მოკლედ და ცალკეადაც, საუბარია, მაგალითად, ფსიქონალიტიკური სკოლის „ზიგმუნდ ფროიდის ფსიქოლოგიური სკოლის, ერთ-ერთი ცნობილი წარმომადგენლის გერმანელი ფსიქოლოგის — ერნსტ იანჩის წიგნი „მუსიკა და სული“ (იხ. ამ წიგნის მისამდე თავი — „სმენითი და რტემული გამღიზიანებლების გავლენა“, რუსული თარგმანი, 1914 წელი).

ცნობილია, რომ იაკობი დიდი იმედებით ადგენებდა თავადურს ივანე თარხნიშვილის წინაშეს მუსიკურულ ასპარეზზე, და ეს იმიტომაც, რომ ივანე სამოციანელობის კალთაში იყო აღ-

ზრდილი. მისი უმაწილობის წლები შესანიშნავი სიტყვებით აქვს დახასიათებული იაკობ — ივანეს ჰქონდა „ბედნიერება“ ახალგაზრდაობაში თავი დაედწია კაზიონური საწვლულობის მკვლევარებისაგან; მის შინ, მშობლიურ სოფელ ახალქალაქში (ქართლის ახალქალაქი), აშაფებდნენ და შეუძლებელი იქნებოდა ასეთი განათლება ცალმხრივი არ ყოფილიყო; მიუხედავად ამისა ივანემ შეძლო თავი დაედწია ამ ცალმხრიობისათვის ორი გარემოების გამო — ერთის მხრივ, გამორჩეული ნიჭითა და უნარით, მეორეს მხრივ, კი იმის შედეგად, რომ მისი მასწავლებელი იყო სამოციანელობის ცნობილი წარმომადგენელი, ჭკუაგონებით, განათლებულობის სიღრმით, ზნეობრივი სისაქტეკითა და პედაგოგიური ტაქტით ისეთი გამორჩეული პიროვნება, როგორც იყო ბესარიონ ლევანის ძე ლოღობერიძე (იხ. ი. გოგებაშვილი, თხზულებანი, ტ. 4, გვ. 241).

1906 წელს იაკობი იმედოვნებდა, რომ მომავალ წელს, ე. ი. 1907 წლის ზაფხულზე საფუძველი ჩაეყრება სახანულო ქართულ უნივერსიტეტს და მის საქმიანობაში ჩვენი პრეტესტორებთან (პეტრიაშვილი, ცაგარელი, მარი, მედიკიშვილი, ხაზანაშვილი) და ქართველ პრეტესტორებთან ერთად თარხნიშვილიც „მოხუცობის დროს თავის სამშობლოს გახსენებს და თავის მოწაწილობას არ დაიშურებს ამ მეტად სიმართლურსა და მიზნოვრულ საქმეში“ (ი. გოგებაშვილი, თხზულებანი ტ. 4, გვ. 168).

მიუხედავად იმისა, რომ ივანე თარხნიშვილის მუსიკით მკურნალობის თეორიის შესახებ არის მსჯელობა ისეთი ცნობილი სწავლული ექიმების, როგორც იუვენე კ. ერისთავი და სააკაშვილი ნაშრომებში, ეს საკითხი იმსახურებს იმას, რომ იგი საგანგებოდ აქნეს შეხვედრილი. და ეს თუნდაც იმიტომ, რომ ე. იენჩის ზემოთდასახელებულ წიგნი ეს თეორია უდავოდ ცალმხრივად არის შეფასებული და სხვაგვარად აღბათ არც შეიძლებადა ყოფილიყო, რადგან ე. იენჩი მუსიკის საზოგადოებრივი ძალისხმევის განსაზღვრის საქმეში „შეფიქრებული უკრის მხარს ფრთხილად ეკომპლექტებს“. მისი აზრით მუსიკალური გემოვნების ცვალებადობას განსაზღვრავენ მუსიკალური გენიები, რომლებიც ამას აღწევენ პათოლოგიური და სხვა სახის აფექტების დაძლევის შემოქმედებით აღტიერების გზას — არასწორი და ქვეცნობიერი გზით (ე. იენჩის დასახელებული წიგნი, გვ. 102-104). ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ამ საქმეს გაუჩნდებიან მზრუნველი და ამით ჩვენი კულტურის ისტორიას მნიშვნელოვანი შენაძინე შეემატება.

ვლადიმერ გაგუა

მსოფრმეა და ამაგი იაპოზ გოგებაშვილისა

იაკობ გოგებაშვილის მდიდარი შემეხედრობის გაგება შესწავლა შესაძლებელია მხოლოდ მისი მსოფლმხედველობის, მრწამსის, კრდოს ღრმა ანალიზისა და შეფასების საფუძველზე.

იაკობ გოგებაშვილის მსოფლმხედველობა უაღრესად მრავალსაუფუნოვანი ქართული ტრადიციების, მე-19 საუკუნის რევოლუციურ-დემოკრატიული და საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ზეგავლენით არ შეიძლება აქ არ აღინიშნოს ის, რომ ჭერ კიდევ სტუდენტობის წლებში იაკობი დაინტერესდა დარვინის, ფოტის, სენსერის, კანტის, მეტელის და სხვა მოაზროვნეთა იდეებით, კითხულობს ბელინსკის, გერცენის, ჩერნიშევსკის, დობროლუბოვის, პისარევის თხზულებებს, განსაკუთრებით ინტერესს იჩენს კომუნისკის, რუსოს, პესტალოცის, დისტერვეგის, პიროგოვის, უშინსკის, კორფის პედაგოგიურ მოძღვრებათა მიმართ. როგორც სწორად აღნიშნავს გიორგი თავიშვილი: „იაკობ გოგებაშვილი... უფროს თავისი ხალხის საამყო წარასული, მაგრამ არ მისტიკის მას... გოგებაშვილის მიზანი ახალი საქართველოა... არასდროს დავიწყებია იაკობ გოგებაშვილს, რომ ბრძოლა ახალი საქართველოსათვის იყო პირველყოელისა ბრძოლა კოლიტური. მას კარგად ჰქონდა შეგნებული რომ ახალი საქართველო უნდა აშენებულიყო რუსეთის ცარიზმისა და მისი კოლონიური, დამპყრობლური პოლიტიკის ნაგრევებზე, ხალხის გამანადგურებელი მონობისა და ადამიანის ღირსების დამამცირებელი რეჟიმის დაშობის შედეგად“.

რუსეთის იმპერიის დამუყებელი სინამდვილე იწვევდა არა მხოლოდ ნაციონალურ უმცირესობათა წარმომადგენლების პროტესტს, არამედ თვით რუსეთის ინტელიგენციის გამოჩენილი ადამიანების შეუპოვარ გულისწყრომას.

იაკობ გოგებაშვილი სხვა ქართველ სამოციანელებთან ერთად იბრძოდა პროგრესული მოაზროვნეების მხარდახარ. „კაცობრიობა მისი აზრით, — ვერადროს ვერ ეღირსება კეთილდღეობას და ნორმალურ კულტურულ განვითარებას, ვიდრე ძირაინად არ შეიცვლება აწინდელი წესწუობილება, რომლის წყალობით გაშფებულია ისეთი უდიერი ნივთიერი უთანასწორობა, რომ ერთი მხარე „შუაის სიმდიდრისაგან და შერეული სიღატაკისაგან“.

ამ სოციალურ მსოფლმხედველობასთან ორგანულად დაკავშირებული იაკობის პედაგოგიური იდეალი — „ახალი ქართველის“ აღზრდა. ამ იდეალს ხორცი უნდა შესახს სახალხო სკოლამ, რომლის მთავარი დანიშნულებაა ემსახუროს ხალხსა და მის ნათელ მომავალს. სოციალური თანასწორობა არის მთავარი საფუძველი, რომელზეც კემშარტი სახალხო განათლება აიგება. იაკობმა მკიდროდ დაუკავშირა ერთმანეთს აღზრდა-განათლების პრაქტიკა და თეორია პოლიტიკურ წყობას, საზოგადოებრივი ურთიერთობის სისტემას. თავის ნაშრომში: „როგორ გავაუმჯობესოთ კავკასიის სახალხო სკოლა“, იაკობი წერდა: „უკველივე ის რაც კემშარტად პედაგოგიურია, არ შეიძლება არ იყოს კემშარტად პოლიტიკური“.

იაკობს საუურადღებო მოსაზრებები აქვს გამოქმული ადამიანთა სოციალური თანასწორობისა და თავისუფლების შესახებ; „პირადად მთელს ჩემს სიცოცხლეში გულწრფელის მომხრენი ვიყავით თანასწორობისა და უკველგარი ბატონობა გვძულდა და ვეწინააღმდეგებოდით მას; ვძულდა ბატონობა თავდაწანურობისა, ბიუროკრატის, ბურჟუაზიისა... მშრომელის ხალხის სრულს განთავისუფლებას — კი ჩვენ უკველთვის წრფელი გულით ვნატრობდით და, რაც კი შეგვეძლო, ვეშარებოდით“.

აღზრდა-განათლების მთავარი მიზანი იაკობის აზრით იმაში მდგომარეობს, რომ ახალგაზრდობა მოამზადოს უკველმხრივ, მისცეს მას ზოგადოებრივი და პირადი საქმიანობისათვის საჭირო ცოდნა და უნარ-ჩვევები. უნდა მივადწიოთ ბავშვისა და მოზარდის „სხულის მარმონილად განვითარებას, რაც შეადგენს იდეალს სწავლისა და აღზრდისა“.

„ახალი ტიპის ქართველის“ აღზრდა ი. გოგებაშვილის ერთ-ერთი არსებითი მოთხოვნაა და ის ამ ცნებაში გულისხმობს განათლებულ, ცხოვრებისათვის მომზადებულ, ბეჭით, შრომისმოყვარე, მსურველ პატრიოტს. უველა ზნეობრივი თვისებებით შემკულ ახალგაზრდასას. „ახალი ტიპის ქართველი“ დაიარსებადებულია ძველი თაობის ფუჟსავად, ზერელე ხალხისაგან მოწვევით, მეფის ხელისუფლების ერთგულ მოხელე ადამიანად. „ახალი ტიპის ქართველი“ აღზრდება მხოლოდ ეროვნულ საწვავლებელში, რომელიც შეითვისებს უველა ზემოთ ჩამოთვლილ თვისებებს, უნდა შეიქმნას განათლების ისეთი სისტემა, ისეთი სასწავლებლები, „როგორცაა შეუძლიან გამოუზარდონ ჩვენს ქვეყანას ახალი ტიპის ქართველები“.

იაკობ გოგებაშვილი აღზრდის ოთხ შემადგენელ ნაწილს აღიარებს: გონებრივი აღზრდა, ზნეობრივი აღზრდა, ფსიქოტური აღზრდა და ფიზიკური აღზრდა და გამოთქვამს დიდმნიშვნელოვან მოსაზრებებს თითოეული მათგანის შესახებ.

ცალკე უნდა ითქვას ქართული მეცნიერული პედაგოგიკის ჩამოყალიბებაში იაკობ გოგებაშვილის დამახაურების შესახებ, პედაგოგიკის, როგორც მეცნიერების გაფორმება ქართული კულტურის ისტორიაში დიდ მოვლენა იყო. უკვე სამოციანი წლების მიწურულში პედაგოგიკის როგორც მეცნიერების ჩამოყალიბება მთელი ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების მოწოდებებს მოასწავებდა, პედაგოგიური მეცნიერება რუსეთში სამოციან წლებში ჩამოყალიბდა. ამ პერიოდში ეს პრობლემები ძირითადად გადაჭრა დიდმა პედაგოგმა კ. დ. უშინსკიმ, რომელიც დაასრულა რუსული პედაგოგიკის მეცნიერული ჩამოყალიბება და მისი მესვეურის გახდა.

ქართული პედაგოგიური აზროვნების საწყისები შორეულ წარსულში იკარგება. ეს მოსაზრება დამტკიცებულია შ. ნუცუბიძის, კ. ყაუხჩიშვილის, ვ. ზამბაიძის, ვ. ქაქიაის, ო. კიწქაძის, ეთ. ლორთქიფანიძის, დ. გურგენიძის, ი. ჭდარკავას, ვ. ჯანტურაის, გ. სიხარულიძის, სვ. გამსახურდიას და სხვათა ნაშრომებში.

პედაგოგიური წერილები და სტატიები, მართალია, იხვედებოდა ქართულ პერიოდულ პრესაში, ზოგჯერ ცალკე წიგნებადც გამოდიოდა, მაგრამ ეს საკმარისი ჯერ კიდევ არ იყო. თეორია ჯერ კიდევ გზას ვერ უკაფავდა პედაგოგიურ პრაქტიკას, ჯერ კიდევ არ იყო დამუშავებული აღზრდისა და სწავლების თეორიის ძირითადი საკითხები. ი. გოგებაშვილის შეფასებით „ამ საკითხების (პედაგოგიკისა და სახალხო განათლების, ვ. გ.) დაწვრილებით განხილვა კი შეცდამად და პირველხარისხიანი მნიშვნელობა აქვს, იგი აუცილებელი პირობაა სახალხო განათლების საქმის რაციონალურად დაყენებისათვის, რაც სრულიად სამართლიანად ადამიანთა შორის უკველგვარი ცრურწმენის, მანიერების,

ტანჯის შემცირებისა და ცხოვრების სიამოვნებას გამოავლენს ძლიერ საშუალებად ითვლება“ (გოგებაშვილი, 1977, გვ. 100). როგორც ვხედავთ, პედაგოგიური თეორია განიხილება, როგორც სახალხო განათლების პრაქტიკის გაუმჯობესების საშუალება. ეს აზრი ქართული მეცნიერული პედაგოგიკის სიმწიფის მაჩვენებელი იყო.

ქართულ პრესაში გამოქვეყნებული მასალების შესწავლას მიუყვართ იმ დასკვნამდე, რომ სამოციან წლებში ქართველ განათლებულებს კარგად ჰქონდათ გაგებული პედაგოგიკის საფუძვანი და დანიშნულება, რაც არსებითი პირობა იყო პედაგოგიური იდეების აღმოცენებისა და მოქმედებისა. მოწინავე ქართველ მოაზროვნეები კარგად იცნობდნენ მსოფლიოს და რუსეთის პედაგოგიური აზროვნების მიღწევებს, სამოციანი წლების საქართველოში საკმაოდ გავრცელებული იყო კომენსკის, რუსოს, ვიტორინი და ფელტრეს, ვეკოს, ვერტეროს, ერაზმ როტერდამელის, ფრანსუა რაბლეს, პესტალოცის, უშინსკის პედაგოგიური იდეები.

ქართული მეცნიერული პედაგოგია არ იყო დასავლეთ ევროპის ან რუსეთის პედაგოგიური მეცნიერების ასლი. მან განვითარების საკუთარი გზა აირჩია და ორიგინალურ, საკუთარი ხელწერის მქონე დამოუკიდებელ ეროვნულ მეცნიერებად დაიბნობდა.

იაკობ გოგებაშვილი და სხვა ქართული განათლებულები მოუწოდებდნენ ინტელიგენციას, პედაგოგებს არ დაემაოვებოდნენ უცხოელ მოხელე პრაქტიკულ საქმიანობით, ხელი მოეყრდათ თეორიული პრობლემების დამუშავებისათვის. ის წუთს პედაგოგიური თეორიის ჩამოყალიბების გამო. თავის ბროშურის „ნორმალური პირობის“ წინასიტყვაობაში იაკობი წერს: „კავკასიის საზოგადოება უზომო გულ-გრილობას იჩენს, როდესაც საქმე იქნება ან პედაგოგიკის, ან სახალხო განათლების, ამისთანა საგნების, აღნიშნულ საზოგადოების შეხედულებით, მოსაწვევია, უბრალო გასართობი და არც მადენად საუბრად აღდგება“.

ამისთანა კითხვებით ვითომ თავს უნდა იცხედებდნენ საეციალისტები, ზოლო თვით საზოგადოებას უფლება აქვს ამას უფროდ არ ათხოვოს... განსაკუთრებით ადგილობრივ მწერალებს პირიქით ეკარგება საპედაგოგო კითხვების გამოკრევა... წინააღმდეგ ამისა დაწვრილებით განხილვას აღნიშნულ კითხვებისას აქვს პირველხარისხიანი მნიშვნელობა. ასეთი განხილვა აუცილებლად საჭიროა, რათა გონივრულ ნიადაგზე დამყარდეს სახალხო განათლება“.

მთავარი როლი ქართული მეცნიერული პედაგოგიკის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, ი. გოგებაშვილმა შეასრულა. ის ქართული მეცნიერული პედაგოგიკის ფუძემდებელია და მისი უკველზე დიდი მესვეური. ეს აზრი თვით იაკობის სიცოცხლეშივე იყო აღიარებული. 1876 წელს გიორგი იოსელიანი (წუალთუბოელი) წერს:

და... თუ კი ქართველებს ოდესმე უწერიათ მკონდით სახალხო განათლების ისტორია, მაშინ ქართველი ხალხის განმანათლებელია შორის უველაზე თვალსაჩინო ადგილს, უდავოდ, ი. გოგებაშვილი იღიკავებს. ჩვენი დროის პირველი ქართველს, რომელიც აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწევა, ისეთი პირობებით სარგებლობა არ მოუძებნა სახალხო განათლებისა და სახალხო სკოლისათვის, რამდენიც მოუძებნა მას ი. გოგებაშვილმა თავისი სახელმძღვანელოებით: ის ქართველებისათვის იგივეა, რაც რუსებისათვის განსვენებული უშინსკი“.

ი. გოგებაშვილი იყო და ჩრები ქართული მეცნიერული პედაგოგიის ფუძემდებელი და მის უველაზე დიდ წარმომადგენელად იაკობ გოგებაშვილის სწავლების პრინციპებს, შინაარსსა და მეთოდებს შესახებ დიდწილად შეზღუდულებებს გამოიკვამს. მის თხზულებებში ვხვდებით სწავლების თეორიას და პრაქტიკის უველა მნიშვნელოვან პრობლემას და მათი გადაწყვეტის გზების ძიებას. პედაგოგიკის აღიარებულია დიდაქტიკის შემდეგი ძირითადი პრინციპები: სისტემატიურობა და თანმიმდევრობა, შეგნებულობა და აქტიურობა, თვალსაჩინოება, მისაწვდომობა და დასაბუთება და ცოდნის მტკიცედ დუფულება.

იაკობ გოგებაშვილის თხზულებებში აღიარებულია უველა ეს პრინციპი და დასაბუთებულია სწავლების პროცესში მათი მნიშვნელობა. განსაკუთრებულ ყურადღებას ის აქცევს შეგნებულობასა და აქტიურობას. მისი აზრით საჭიროა „...სავსებით იქნას უზრუნველყოფილი მის (სწავლების, ვ. გ.) ცხოველუნარიანობისა და მიზანშეწონილების უველაზე არსებითი პირობა, სახელმძღვანელო — სწავლების სრული შეგნებულობა და გონიერულობა“.

იაკობი მკაცრად ილაშქრებდა სწავლების სქოლისტიკური პრინციპების წინააღმდეგ. ის კომენტის მხგავსად ენარცის ზეპირობასა და დოგმატიზმს, მკაცრად დგას შეგნებულად, გააზრებული სწავლების პოზიკიაზე. მხარს უჭერს სასწავლო პროგრამული მასალის გაცნობიერებულად, შეგნებულად შეთვისებას. მისი სავსებით სწორი აზრით უველა საგნის საფუძვლიანი დუფულება შესაძლებელი „მდებრა მაშინ, როდესაც ისწავლება იგი სრული შეგნებით და გრძნობით. ამგვარი სწავლება — კი შესაძლებელია იმ ენაზე, რომელიც ბავშვმა ყარგად იცის“, ამ მიზნის მისაღწევად საჭიროა, რომ უველა სასწავლო დისციპლინის, უველა მასალის შესწავლა სხდებოდეს გააზრებულად, სრული შეგნებით, სწავლების პროცესი მოიხოვს: „ბავშვი რასაც კითხულობს უთუოდ უნდა ესმოდეს; ამიტომ საჭიროა ყოველი უცნობი სიტყვა გადათარგმნილი იქნას დედაენაზე; თუ ეს არ იქნა, უაზრო, თუთიყუშური კითხვა იწარმოებს სკოლაში და ბავშვებს გონებას დუფუშობს“.

ეს პრინციპი დიდაქტიკაში დიდმა ჩრებმა პედა-

გოგმა იან-ამოს კომენსკიმ დაამყარა დაამყარა გოგებაშვილი ამ პრინციპის მტკიცედ დამყველად გვევლინება.

დღი ქართველი პედაგოგის მემკვიდრეობაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს თვალსაჩინოების პრინციპს. განსაკუთრებული მნიშვნელობა მას დაწუებით ელახებში აქვს, რადგან ამ საკის ბავშვთა აზრუნება საგნობრივი და ხატოვანია, ბავშვი უთუო ეუფლება ხატოვან, სახოვან სავნებასა და მოვლენებს. იაკობი სწორედ ამ პრინციპით ქმნიდა მის პირველ დაწუებით სახელმძღვანელოებს. სადაც თითქმის უველაყერი გათვალსაჩინებულია.

იაკობი ასევე იცავს მისწავდომობისა და დასაძლებობის პრინციპს. „პედაგოგიაში არსებობს ერთი კანონი, რომელიც ამგვარად გამოიხატება: ერთბაშად ბავშვს მიეცეს მარტო ერთი სიმედე, ამ კანონს მტად ღრმა საფუძველი აქვს: როდესაც თქვენ ბავშვს კითრუებ ასევეთ, მაგალითად ორ საქმეს ერთბაშათა, მაშინ თითოეული მათგანი ბავშვს ერთი-ორად უძნელდება და მთელი ჭაფა ერთი-ორად მტულობს. თუ დიდს ადვილად სწუდება წელი, როდესაც მას მომატებულ ტორტოსს პკიდებენ, უფრო ადვილად არ მოსწუდება ბავშვს გონება, როდესაც მის ტვინს, მტად აუტანებელ შრომას აუენებენ? საუბედურად, ეს გონების ჩაწუება ბავშვს მაშინვე როდი ეტყობა, არამედ შესაძრნები ხდება მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ და, როდესაც ბავშვი სრულად ყარგავს სწავლის ნიქსა და შესაძლებლობას“, დიდ ქართველ პედაგოგს გამოთქმული აქვს საყურადღებო მოსაზრებები სწავლების დიდაქტიკური ნების შესახებ: „ძირითადი პედაგოგური კანონი მოიიხოვს: იწუე ადვილადან და გადადი ძნელზედაო. ამის თანხმად ქართულმა სკოლამ პირველს ნაბეშში ბავშვებს უნდა ასწავლოს ის რუხული ფრაზები, რომლებიც შენობით ჰგვანან ქართულს ფრაზებსა, და შემდეგში გადავიდეს იმ გვარს რუსულს ფრაზებზე, რომელნიც არ შეეხებათ. ამ ქართულს ფრაზებსა“, მის თხულებებში ასევე ვხვდეთ ადვილიდან ძნელისაკენ, მარტივიდან რთულისაკენ, კონკრეტულიდან აბსტრაქტულისაკენ, ახლობელიდან შოეოეულისაკენ გადასვლის მოთხოვნებს, რაც დღესაც თოვდება დიდაქტიკის უმნიშვნელოვანეს წესებად.

იაკობი აქტიურად ჩაება დისკუსიაში რეალური და კლასიკური განათლების შესახებ, რომელიც მე-19 საუკუნის სამოცდათთხ-ოთხმოციან წლებში გაიშართა ქართულ პრესაში. იაკობი იდგა რეალური განათლების დაცვის პოზიკიაზე: „მე ყოველთვის ვიყავი, ვარ და ვიქნები მომხრე რეალური სისტემისა. იგი მიმაჩნია უველა ერთი-სათვის უფრო ნაყოფიერ სისტემად, მტადერ ქართველებისათვის... რეალური სისტემა ითხოვს უფრო მოკლე დროსა და უფრო ნაკლებ ხარჯს“.

ამვე დროს ცხოვრებასთან მკიდრო ყავშირი, ახალგაზრდობის პრაქტიკული მომზადება სწო-

რედ ამ სისტემის მეშვეობით ზორციელდება. აქ დოგმატური და შექნიერ სწავლების ნაცვლად რეალური განათლება ზორციელდება. „ზურგი უნდა შევაქციოთ ყალბს ცოდნას, ფორმულების ზეპირობას და შეუდგეთ შეძენას ნამდვილის, ქვეშაობის ცოდნის. ხოლო ამ გვარს ცოდნას იძლევა ესრეთ წოდებული რეალური სისტემა განათლებისა. ამ სისტემას ყველა უპირატესობა აქვს კლასიკურ სისტემის წინაშე. პირველად, რეალური სისტემა იმ ფორმალურს განვითარებას ანიჭებს მოწაფეს. რომელიც შეადგენს ერთადერთს ღირსებას კლასიკურის სისტემისას, და, ამას გარდა, ნამდვილ ცოდნითაც ამოადრებს“.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა რეალურ სასწავლებლებს სოფლის პირობებში აქვს, რადგან აქ უფროა საჭირო ცხოვრებისათვის. პრაქტიკული საქმიანობისათვის ახალგაზრდობის მომზადება.

სოფლად, იაკობის აზრით, უნდა დაარსდეს ისეთი სასწავლებლები, რომლებიც ცხოვრებისათვის მოამზადებს ახალგაზრდობას. სოფლად დაარსებული „სასწავლებლები უნდა იყვნენ არა კლასიკური გიმნაზიები და პროგიმნაზიები, სადაც შეუძლია გენების ზეპირობით ტვინი უწყალებდა ახალს თაობას. არამედ რეალური, სამეურნეო, ტექნიკური და სხვა სპეციალური სასწავლებლები“.

ქართველი სამოციანელები მდგრად იბრძოდნენ ქალთა უფლებებზე მდგომარეობის და პირველ რიგში მათი განათლების საქმის გაუმჯობესებისათვის. რუსეთის იმპერიაში ქალთა განათლების მდგომარეობა მეტად მძიმე იყო. მეტად მცირე იყო ქალთა დაწვებითი სკოლები. გიმნაზიები და პროგიმნაზიები. მთელი მე-19 საუკუნის მანძილზე ქართველი განმანათლებლები აქვეყნებდნენ წერილებს ქალთა განათლების ცალკეულ საკითხებზე. ქალთა სკოლების ქსელის გაფართოებაზე.

ი. გოგებაშვილი ანალიზს უკეთებდა რა თბილისის ქალთა გიმნაზიებში არსებულ მდგომარეობას წერდა: „...უზრადების ღირსია უნუგეშო მდგომარეობა დიდთა განათლებისა საქართველოში. თბილისის დიდთა პირველ გიმნაზიაში სულ 11-მ მსწავლე ქალთა და მათ შორის ქართველი — 11-მ. თბილისის ორ სხვა დიდთა გიმნაზიაში ქართველები უფრო ნაკლებნი არიან. მაგ. მესამე გიმნაზიაში ქართველები სულ 17-მ შეადგენენ... ქართველ დიდთა სწავლა განათლების საქმე უფრო უნუგეშო მდგომარეობაშია ჩვენში, ვიდრე ვეთა. ამის შედეგი კი იქნის დაცემა და განადგურება... ქართველ დიდებს ვერ მოუხერხებიათ დაუენონ იქნის მტკიცე და შეუწყველ ნიადაგზე, აღზარდონ შვილები ისე, როგორც აწინდელი სწავლა-მეცნიერება მოითხოვს“.

ქართველი სამოციანელები მიუხედავად ქალთა განათლების საქმეში არსებული მძიმე მდგომარეობისა, იმედით შეტყურებდნენ მომავალს.

მარეობისა, იმედით შეტყურებდნენ მომავალს განსაკუთრებით ახარებდა მათ ქალთა აქტიურობის სკოლების დაარსების საქმეში. ი. ჭავჭავაძემ, ა. წერეთელმა, ი. გოგებაშვილმა მალაღ შეფასება მისცეს ანა მუსხელიშვილის, ანასტასია თუმანიშვილის და სხვათა ნაუფიერ მოღვაწეობას განათლებისა და კულტურის სარბიელზე.

გასული საუკუნის სამოციან-სამოცდაათიან წლებში თითო-ორიოდა ქართული სახელმძღვანელო და დამხმარე წიგნი თუ არსებობდა.

ქართველი ინტელიგენცია კარგად გრძნობდა ქართულ ენაზე სახელმძღვანელოების შექმნის აუცილებლობას და მიუხედავად სასწავლო ოქმისა და რუსეთის განათლების სამინისტროს მიერ შექნილი ხელოვნური ბარიერებისა, უკველმზრივ ცდილობდა ქართველი ახალგაზრდობისათვის მიეცა ეროვნულ ნიადაგზე შედგენილი სახელმძღვანელოები და დამხმარე ლიტერატურა.

ი. გოგებაშვილი წერდა: „სახელმძღვანელო წიგნებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ ხალხის განათლების მსვლელობაში. ყოველი მმართველთა ამ საქმეში ცოტად თუ ბევრად უძლეურია. უფესვო და წარმავალი, ვიდრე იგი არსებობს მხოლოდ პროგრამებში, პლანებში და არ არის განხორციელებული სახელმძღვანელოებში. ამ მდგომარეობაში მუფი მმართველთა პირველზე წინააღმდეგნი მოძრაობის, პირველზე მოპირდაპირე ქარის მსხვერპლი შეიქმნება ხოლმე. მაგრამ თუ რომელიმე მმართველთა გადავიდა პროგრამებიდან სამასწავლო წიგნებში, იგი ღამათა სდგავს ფესვებს, შეიძენს სიმტკიცეს და მისი ამოფხვრა ძალიან ძნელი ხდება“.

ამასთანავე ი. გოგებაშვილის აზრით არა ყოველგვარი სახელმძღვანელო ამართლებს დანიშნულებას. საჭიროა დიდი სიფრთხილე და რაც მთავარია, ხალხის თავისებურებათა გათვალისწინება სახელმძღვანელოს შედგენის დროს. ორი სხვადასხვა ხალხის სახელმძღვანელო არ შეიძლება ერთნაირი იყოს.

სახელმძღვანელოს შედგენის ი. გოგებაშვილისეული მთავარი პრინციპია: ხალხურობა, ეროვნულ საწყისებზე მისი დაფუძნება, პედაგოგიურ და მეთოდოლოგიურ წეს-კანონთა მიხედვით მისი შედგენა.

ქართველი პედაგოგების მთავარ საზრუნავს ქართული ენის პირველ-დაწყებითი სახელმძღვანელოს შედგენა შეადგენდა, რადგან „ქარგი სახელმძღვანელონი ქართული ენისა შეადგენენ პირველ ნაბიჯს, საძირკველს განათლებისას“.

მშობლიური ენის პირველდაწყებითი სახელმძღვანელოები მეტყობამეტ ქართულის ორმოცდაათიან-სამოციან წლებში შექმნეს პლ. იოსელიანმა, ი. კერესელიძემ, დ. ფურცელაძემ, პ. უშაკიშვილმა, ს. მდივანოვმა, ვ. თულაშვილმა და სხვ. ეს სახელმძღვანელოები ძირითადად ასომთევრების მეთოდით იყო შედგენილი და ქართული ენის სწავლებას მნიშვნელოვნად აროულებდა.

ქართული პირველდაწყებითი სახელმძღვანელოები

ლოების შედგენის საქმეში ევლელად დიდი დამსახურება ი. გოგებაშვილს ეკუთვნის. 1865 წელს გამოდის მისი „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეობისათვის“, რომელიც 1877 წლამდე რვაჯერ გამოიცა (1865 წელს, 1867 წელს, 1868 წელს, 1869 წელს, 1872 წელს, 1873 წელს, 1875 და 1877 წლებში). ამ სახელმძღვანელოს ჰყავდა წინაპარი კლ. იოსელიანის „ანბანი ქართული“, რომელიც ასოთშეერთების მეთოდით იყო შედგენილი. ი. გოგებაშვილმა კი თავის სახელმძღვანელო უფრო პროგრესული, ბევრითი-ანალიზური მეთოდით შეადგინა. ამ სახელმძღვანელომ 1877 წლის შემდეგ სახელწოდება იცვალა. ამერიკიდან ის გამოვიდა სახელწოდებით: „ეკოკრი ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახლობაში სახმარებელი“. სკოლაში კი 1876 წლიდან ი. გოგებაშვილის „დედაცა ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახლობაში“ დამკვიდრდა. ეს წიგნი უკანასკნელად 1925 წელს გამოვიდა. ეს მისი ორმოცდამეექვსე გამოცემა იყო. გამოცემაში ავტორს დიდი ცვლილებები არ შეჰქონდა. გამონაკლისს შეადგენდა მეხუთე (1886 წ.), მეორამეტე (1896 წ.) და ოცდამეერთე (1906) გამოცემები. მეხუთე გამოცემაში შეტანილი იქნა სავარჯიშოები, მეორამეტე გამოცემა კი შევსებულ იქნა სურათებით: ოცდამეერთე გამოცემისას („დედაცა ანუ“ ორ ნაწილად გაიყო „დედაცა ანუ ქართული ანბანი პატარა მოთარბებით, ლექსებით, აღწერებით და დედით“ და „დედაცა ანუ, ანბანის შემდეგ საკითხავი წიგნი სკოლებში სახმარებელი“).

ი. გოგებაშვილის „ბუნების კარი და საყმაწვილო წიგნი დაბალ კლასებში სახმარებელი“ 1868 წელს გამოვიდა. მასში შეტანილი იყო ლიტერატურული, ისტორიული, გეოგრაფიული, ბოტანიკური, ზოოლოგიური, ფიზიკური, ანთროპოლოგიური მასალები, დართული ჰქონდა საქართულოს რუკა. „ბუნების კარი“ და „დედაცა ანუ“ გაგრძელებას წარმოადგენდა და განკუთვნილი იყო საკითხავ წიგნად დაწვებებით კლასების მოსწავლეებისათვის. პირველ გამოცემაში მასალა ორ განყოფილებადა იყო დალაგებული. პირველში მოთავსებული იყო რამდენიმე ლექსი და საკითხავი მასალა ბუნებისმეტყველების დან, გეოგრაფიიდან, ისტორიიდან და სხვ. მეორე განყოფილებაში კი 18 ლიტერატურული მასალა იყო შეტანილი. წიგნს ერთიოდა ვაზტანგ თულაშვილის მიერ შედგენილი „ქართა კავკასიის აქეთა მხრისა“.

„ბუნების კარი“ მეორედ 1873 წელს გამოიცა, მესამედ — 1874 წელს, მეოთხედ — 1882 წელს. მეხუთედ — 1885 წელს და ა. შ. მათე გამოცემა გამოვიდა 1893 წელს, მეორამეტე 1900 წელს.

1880 წლის 29 სექტემბერს რუსეთის უმაღლესი განათლების სამინისტროს სამეცნიერო კომიტეტის სხდომაზე მოხშინა პეტერბურგის

უნივერსიტეტის დოცენტის ა. ცაგარელის ფორმაცია მასზე გადაცემული ქართული სახელმძღვანელოების ვარჯისიანობის შესახებ.

ა. ცაგარელმა მაღალი შეფასება მისცა ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებს.

ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ ქართულ პრესაში მრავალი რეცენზიაა წერილი დაიბეჭდა. წერილების ავტორები იყვნენ ა. წერეთელი, გ. წერეთელი, ა. ლულაძე, ბ. ბოცაძე, გ. ბურჭულაძე, გ. იოსელიანი, ა. მირიანაშვილი, ნ. ჯანაშია, ვ. გვარამაძე, და სხვ. ი. გოგებაშვილი დიდი ეურადღებით და სიფრთხილით კრებდა ხალხური პოეზიის ნიმუშებს და შეჰქონდა თავის სახელმძღვანელოებში. ზოგი მათგანი განიცდიდა ცვლილებას და დეგობდა პედაგოგიური საქმის სამსახურში. ამასვე აუთებდნენ გამოჩენილი რუსი პედაგოგები (ლ. ნ. ტოლსტოი, კ. დ. უშინსკი და სხვ.).

დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ორიგინალური რუსული ენის სახელმძღვანელოს შედგენას. პირველად ეს საქმე გერასიმე კლანდარისშვილმა იტვირთა. შემდეგ, 1887 წელს იაკობმა გამოსცა „რუსისკო სლოვო“, რომელიც საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ აღიარებული სახელმძღვანელო გახდა.

1890 წელს „რუსისკო სლოვო“ ორ წიგნად გამოვიდა. ამავე წელს წიგნის პირველი ნაწილი დაამტკიცა რუსული ენის სახელმძღვანელო ქართული დაწვებებით სკოლებისათვის. მეორე ნაწილის დამტკიცება, მიუხედავად ი. კრუპინიკოვისა (საერთო სკოლების ხაზით) და თ. გორდანაის (სახელოვრო სკოლების ხაზით) დადებითი რეცენზიებისა, კიანურად მოხდა.

სიმართლემ თავისი გაიტანა, 1892 წელს სასწავლო ოქტის ხაზურუნელო სახეობა „რუსისკო სლოვოს“ ორივე ნაწილი დაამტკიცა ქართული სკოლების რუსული ენის სახელმძღვანელოდ.

„რუსისკო სლოვო“ წარმატებით ვრცელდებოდა არა მარტო საქართველოში, არამედ განქცხა და თერგის გუბერნიებშიც.

დიდი ქართველი პედაგოგ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა საბავშვო ლიტერატურასა და პრესას, რომლის გარეშე ბავშვისა და მოზარდის სრულყოფილი განვითარება შეუძლებელად მიაჩნდა. სხვა სიკეთესთან ერთად დედა-ენის საფუძვლიან შესწავლას ბელს უწევდა მხატვრული ლიტერატურა. რომლისადმი ინტერესების განვითარება ასევე სკოლის და ოჯახის მნიშვნელოვანი ამოცანაა. ...უმთავრესი და საუკეთესო ღონისძიება ენის შესწავლისათვის გახლავთ: ხალხის გონების ნაწარმოები პოეზიისა და სიტყვაკაშხული პროზა, ერთის სიტყვით ლიტერატურა. ლიტერატურა არის ერთად ერთი ცხოველი წყარო ენის სიმდიდრის შეთვისებისათვის“.

მხატვრული ლიტერატურა ხალხის სულიერი საზრდო, მისი იდეების, ფიქრებისა და ოცნებების გამოხატულებაა. ლიტერატურის საუკეთესო

თესი ქმნილებები ხალხის საუკეთესო აღმზრდელი და მომდგარი. მას ერისათვის, მისი ახალგაზრდა თაობისათვის მრავალმხრივი მნიშვნელობა აქვს.

ქართულმა ლიტერატურამ „...თავისი პირდაპირი დანიშნულების გარდა უნდა იტყუროს როლი სკოლისაც და სარწმუნოებისაც. ამ ლიტერატურაში მეთი მნიშვნელობა აქვს იმ მწერლების ქმნილებათა, რომელნიც განსაკუთრებული აღმზრდელი ბასიათით, ზედ-მოქმედებით, გავლენით... უკიდურესად საჭიროა... გენიალური პოეტი უნდა იყოს აგრეთვე გენიალური მოღვაწი, გენიალური პედაგოგი თავისი ერისათვის“. ასეთ პედაგოგად მას პირველ რიგში ილია ჭავჭავაძე მიიჩნდა. „უველა მის უკვდავ ქმნილებაში გაისმის მაღალ-ნიჭიერი ქადაგება უმაღლესი ეთიკისა, საქვეყნო დეველისა, თავად-დებულობისა, მაღლისა, სიყვარულისა და ყველა ეს განხორციელებულია საოცარი სიტყვა-კანონულობით“.

განსაკუთრებული დანიშნულება აქვს საბავშვო ლიტერატურას. რომელიც ბავშვებისა და მოზარდების უპირველესი სულიერი საზრდოა. მოზარდი თაობის სრულყოფილი გონებრივი განვითარება წარმოუდგენელია როგორც მხოლოდ, ისე ეროვნული საბავშვო ლიტერატურის შეთვისების გარეშე:

„საუმაწვილო ლიტერატურას დიდი მნიშვნელობა აქვს ერის ცხოვრებაში, მის წარმატებაში. ეს არის საუკეთესო საძირკველი, რომელზედაც შენდება მთელი ლიტერატურა და მეცნიერება ხალხისა, გონებითი მოძრაობა ერისა ქვეყნისა შენებად, თუ იგი დარბობა საყრდენ წარმოებით. საუმაწვილო ლიტერატურით, იგი მაგრა ადგამს ნაბიჯებს წინ, მკვიდრს წარმატებაში შედის მხოლოდ მაშინ, როდესაც მის მოზარდს თაობას უხვად ეძლევა გონებითი საზრდო, როდესაც მისი ურმანი გარემოცული არიან მრავალი ნიჭიერი ნაწარმოებით“.

ბავშვები თავიდანვე უნდა დაეინტერესოთ საბავშვო ლექსებითა და მოთხრობებით, ზღაპრებით, იგავებით. ამით უნდა იღვივდნენ და საზრდოობდნენ მოზარდი თაობის ინტელექტუალური ძალები, ამიტომ აღზრდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოვალეობაა ადრე ბავშვობიდანვე საბავშვო ლიტერატურისადმი ინტერესების განვითარება. მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში შეიძლება ლაპარაკი ახალგაზრდობის სრულყოფილი განვითარების შესახებ.

იაკობს აზრით განსაკუთრებული აღმზრდელობითი ძალა აქვს ისტორიულ თემებზე შექმნილ ნაწარმოებებს. რომლებიც მხატვრულ ფორმებში გადმოგვცემს ხალხის გმირულ წარსულს, მის თავდადებულ ბრძოლას დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის. ეს დიდ საგანმანათლებლო და აღმზრდელობით მნიშვნელობის სიკეთე ისტორიული ნაწარმოებებია არა მარტო

ცოდნას აძლევს ახალგაზრდობას, არამედ ზრდის კიდევ მხურვალე მამულიშვილებად.

როგორც ვთქვით, იაკობ გომბაძეშვილმა ამ საქმეს დიდი ამაგი დასდო. მან შექმნა ბავშვებისათვის დღესაც საუკარგო საბავშვო მოთხრობები: „იავნანამ რა ჰქმნა?“, „მეფე ერეკლე და ინგილო ქალი“, „სამასი თავდადებული გლეხი“, „მღვდელი თევდორე“, და სხვ. გარდა ამისა, მის კალამს ეუთვნის ბევრი მცირე, სპეციალურად „დედა-ენისა“ და „ბუნების კარისათვის“ დაწერილი პედაგოგიური შინაარსის ნაწარმოებები. ყოველივე ამით იაკობმა საფუძველი ჩაუყარა ქართულ საბავშვო პროფესიულ ლიტერატურას.

საბავშვო მწერლობის განვითარებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს პერიოდულ საბავშვო გამოცემებსაც. იაკობი წერს: „საუმაწვილო ლიტერატურაში თვალსაჩინო ადგილი უჭირავთ პერიოდულს გამოცემათა. საბავშვო თურნალი, რომელშიაც ადგილი ეძლევა მხოლოდ ნიჭიერ ნაწარმოებთა, აზრით და გრძნობით სავსეთა, ბევრს საკეთეს დასთვისაც მოზარდს თაობაში, ბევრს მაღალ აზრს ჩანერგავს მის გონებაში, ბევრს ღრმა გრძნობას ჩაუსახავს და აღზრდის მის გულში, ბევრი კეთილშობილური, ჰუმანური მისწრაფებით შეამკობს და სხვა ფაქტორებთან ერთად სამშობლოს მოუშადებს ბევრს მხნეს და გულწრფელს მამულის-შვილს“.

მე-19 საუკუნის მიწურულსა და მეოცე საუკუნის დასაწყისში გამოდის საბავშვო თურნალები: „წყარო“, „ნობათი“ (1883 წ.), „ქეილი“ (1890); „ნაქადლი“ (1904).

იაკობი განსაზღვრავს ქართული საბავშვო თურნალის დანიშნულებას, მიმართულებას, შინაარსს. „თურნალი... უნდა მოათავსოთ ვრცელი მოთხრობები, დასაბუთებული სტატიები, მეცნიერული გამოკვლევანი, მიმოხილვანი, განვითარებული საკრიტიკო წერილები და სხვანი. ყველა ეს ითხოვს ნიჭს, საფუძვლიან განათლებას, ცოდნას მეცნიერებისა და ცხოვრებისას, დიდს შრომას“.

ადარებს რა საბავშვო გაზეთთან, ქართველი პედაგოგი დიდ უპირატესობას აძლევს თურნალს. პერიოდულ ლიტერატურის დედაბობს უველგან შეადგენდა და შეადგენს თოფირი თურნალი. მაშვე დროს საბავშვო გაზეთსაც აქვს თავისი ადგილი ბავშვის ცხოვრებაში. ერის სულიერ ყოფაში: „თუ გაზეთი მარჭედ და ცოცხლად მოქმედობს, იგი აფხიზლებს საშო გადოებას, მოძრაობას მოწყავს, მის წარმატებას ეხმარება“.

იაკობი განსაკუთრებული სიყვარულითა და პატივისცემით იყო გამსჭვალული სახალხო მანერადღებლის მიმართ. რომელიც არა მარტო სწავლა-აღზრდის წარმმართველია, არამედ დიდი ეროვნული ძალაა. სახალხო მანერადღების უფლებრივი და მატერიალური მდგომარე

ობის გაუმჯობესებისათვის ზრუნვა წითელ ზო-
ლად გასდევს დიდი ქართველი პედაგოგის პე-
დაგოგიურ-პუბლიცისტურ მემკვიდრეობას.

დიდი ღირებულება აქვს იაკობის შეზღუდუ-
ბებს საოკაზო აღზრდის, სკოლისა და ოჯახის
ურთიერთობის საკითხებზე და სხვა.

იაკობ გოგებაშვილის ღვაწლის დაფასება მის
სიცოცხლეშივე დაიწყო. მას ირჩევდნენ უველა
საზოგადოებრივ თანამდებობაზე: იყო „ქართ-
ველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი
საზოგადოების“ გამგეობის წევრი, „შეუძლებელ
მოწაფეთა დახმარებელი თბილისის გუბერნიის სა-
თავადაზნაურო საზოგადოების“ გამგეობის წევ-
რი, თბილისის ქართული გიმნაზიის სამზრუნვე-
ლო საბჭოს წევრი და სხვ. ზ. კუპინაძემ 1900
წ. გამოსცა დიდი ქართველი პედაგოგისადმი
მიძღვნილი წიგნი. 1910 წელს გამოიცა მისი
„რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნა-
წერების“ I ტომი: 1913 წელს ლ. ბოცვაძემ
გამოსცა იაკობ გოგებაშვილისადმი მიძღვნილი
მოგონებების, გარდაცვალებისა და დასაფლავე-
ბასთან დაკავშირებული მასალების კრებული;
1940 წელს ი. გოგებაშვილის რჩეულ თხზუ-
ლებათა მეორე ტომი პროფ. გ. თავზიშვილის
რედაქტორობით და საიუბილეო კრებული გ.
ახვლედიანის, მ. ზანდუკელის, გ. თავზიშვილის,
დ. მგელაძის, ნ. კაცხოველის, დ. ლორთქიფანიძე-
სა და სხვთა სტატიებით. 1940 წელს თელავის
პედაგოგიურ ინსტიტუტს ი. გოგებაშვილის სა-
ხელი მიენიჭა, ამავე წელს მისი ნეშთი დიდუ-
ბიდან მთაწმინდის პანთეონში გადასვენეს. 1960
წელს ი. გოგებაშვილის დაბადებიდან 120 წლის-
თავთან დაკავშირებით პედაგოგიის სამეცნიე-
რო კვლევით ინსტიტუტს, სახალხო განათლების
ცენტრალურ ბიბლიოთეკას მიენიჭა ი. გოგე-
ბაშვილის სახელი; დაწესდა ი. გოგებაშვილის
მედალი, პრემიები, სტიპენდიები; მემორიალუ-
რი დაფა გაუკეთდა სახლს, სადაც 1901-1912

წლებში ცხოვრობდა დიდი ქართველი პედაგო-
გი (უიფიანი ქ. № 1).

საქართველოს პედაგოგიური საზოგადოების
ინიციატივითა და ზარკებით იაკობის ძეგლი და-
იდგა მის საფლავზე, მთაწმინდის პანთეონში.

1950 წელს დაიწყო იაკობ გოგებაშვილის
თხზულებათა ათრთმეულის გამოცემისათვის
მომზადება და განხორციელდა იგი 1952-1962
წლებში. ამ საქმეს დიდი ამაგი დასდეს გ. თავ-
ზიშვილმა, დ. ლორთქიფანიძემ, ზ. კიკნაძემ და
განსაკუთრებით ვ. ქაჩიაძემ.

გამოიცა გამოკვლევები, კრებულები, და ბრო-
შურები, რომელთა ავტორები არიან გ. თავზი-
შვილი, დ. ლორთქიფანიძე, უ. ოზოლაძე, ვ. რა-
მიშვილი, ვ. ქაჩია, ზ. შერაზადაშვილი, კ. შა-
პარაშვილი, დ. გურგენიძე, გ. სიხარულიძე, ე.
ბლაგიძე, ვ. გაგუა და სხვ.

1878 წელს „დედა-ენის“ 100 წლისთავთან
დაკავშირებით საფუძველი ჩაეყარა ამ სახელ-
მძღვანელოს ძეგლს. ეს პირველი წიგნია, რო-
მელსაც მაღლიერმა შთამომავლობამ ძეგლი
აუგო.

1989-1990 წლებში იაკობ გოგებაშვილის და-
ბადებიდან 150 წლისთავთან დაკავშირებით გა-
მოიცა რჩეულ თხზულებათა ბიბლიოთეკული.
მზადდება აკადემიური გამოცემა ორ ტომად.
გამოვა დიდი ქართველი პედაგოგის რამდენიმე
ნაწარმოები ცალკე წიგნად, რუსულ ენაზე გა-
მოვა მისი ერთომეული, გამოდის ქართულ
ავტორთა სხვადასხვა ნაშრომები, რომელიც
ამ საიუბილეო თარიღს ეძღვნება, სოფელ ვარ-
იანში მისი სახელობის სკოლისა და სახელმწიფო-
უმისათვის ახალი შენობები იგება, თბილისში
არსდება მისი სახლ-მუზეუმი და სხვ. იაკობ
გოგებაშვილის პედაგოგიური, ლიტერატურული
და პუბლიცისტური მემკვიდრეობა მჭიდროდ
ეროვნული განძია და მისადმი უურაღებო და
მზრუნველობა მართებს უველას, ვისთვისაც
ძვირფასია ჩვენი სათაუვანებელი საქართველო.

როსტომ ჩხეიძე

ამირანის თქმულების გარშემო

(კვლევის ორი ნაბიჯი)

როსტომი ქართულმა პოეტურმა აზრმა ამირანის თქმულებას ჩვენი ისტორიის უძველეს. ქართლის მოქცევამდე ბევრად აღრეულ ხანაში მიუჩინა ადგილი. ცხადია, ამით თავისთავად იგულისხმება, რომ აქაიკა და ვაჟაჲ ამ თქმულებაში იესო ქრისტეს სახელის გამოჩენას მხოლოდ მერმინდელ ცვლილებად თვლიდნენ.

მათი თვალთახედვით, ამირანი წარმართული ხანის მთავარღმერთის ებრძოდა და არა ქრისტეს და ტანჯვაც მისგანვე ჰქონდა მისცილი და არა ქრისტესაგან.

ქრისტიანობას თავისი კვალი დაეჩნია თქმულებისათვის, წარმართი ღვთაებანი აღარავის ახსოვდა, აღარც მთქმელებსა და აღარც მსმენელთა წრეს, ღმერთი მათთვის ერთი იყო და ამირანი ღმერთს რომ იწვევდა ორთაბრძოლაში, ეს ღმერთი სხვა ვინ იქნებოდა, თუ არა ქრისტე?

ასეთი გახლდათ ეს ახალი წარმოდგენა. მას მწერალი ან მკვლევარი თუ მიიჩნევდა მერმინდელ ცვლილებად, თორემ საერთო აზრით ცვლილებად აღარ აღიქმებოდა.

ასეა თუ ისე, ღმერთთან ბრძოლა მაინც ღმერთთან ბრძოლა იყო, თანაც პოეზია წარმართ და ქრისტიანულ ღვთაებათა გამოჩენის მტკიცებას ხომ არ მოჰყუებოდა, მთავარი ის იყო, საღვთისათვის ჩაენერგათ, რომ ეს თქმულება უძველესი გახლდათ, ასე შორეულ ეპოქებში გამოვლილი და მაინც გადარჩენილი.

ეს იყო მიზეზი, რომ ღმერთთან ბრძოლაში უკანა მხარეს გადაინაცვლა, რათა საერთო ეროვნულ რწმენადქცეული გმირის სიმბოლურ სახეს ეცვის ნატამალიც არ გამოეწვია.

ავექაიის ქედზე იყო

ამირანი მიჯაჭვული.

სრულიად დაფარულია, ვისგანა ამირანი მიჯაჭვული, მაგრამ ამის შერუბა ვითომ რა აუცილებელია, მიჯაჭვულია, მორჩა და გათავდა.

მითუმეტეს, რაც უფრო გასაიდუმლოებულია მიზეზი, მიუფერო მძაფრად აღიქმება გმირის უფლის ტრაგედიც და ასევე მძაფრი ხდება მისი გათავისუფლების მოლოდინიც.

ეს მოლოდინი და რწმენა იმისა, რომ ამირანმა ჩაქვები აღრე თუ გვიან უნდა გაწვიტოს, უდავოდ ნიშნავს, რომ სიმღერის მიხედვით ამირანის მიჯაჭვაში არ შეიძლება ღმერთი (მითუმეტეს, ქრისტი-ღმერთი) ერიოს, მაშინ ჩაქვების გაწვიტვა ხომ სრულიად წარმოუდგენელი იქნებოდა.

აკაკიმ ასე ამტკიცებს.

ვაჟაჲ, არსებითად, ასევე იქცევა, იგი მხოლოდ მკვლევებს უთვლის ბრალად ამირანის მიჯაჭვას —

რომელთაც გრდელზე გააქვერეს

მის დასაბმელად ჩაქვო.

არ შეიბრალეს მართალი,

გაგზავნეს ტყვედა მთაშო.

აქაც არავითარი შინიშნება არ გვხვდება იმი, ხა, თუ ვისი ნებით შეიძლება მოქმედებდნენ მკვლევები. თქმულების ვერსიებისეული უშუალო კავშირი მკვლევებსა და ქრისტეს (ვიგული-სხმოთ მის ნაცვლად წარმართული ღვთაება) შორის სავსებით მიჩვეულია ის აზრი, რომ მკვლევები მხოლოდ საკუთარი ნებით მოქმედებენ ერთნელ კიდევ გამოკვეთილად ჩნდება ლექსის თინაშში: როცა ამირანი ჩაქვებს გაწვიტებს, მისი რისხვა მკვლევებს უნდა დაბრუნდეთ თავს —

მკვლევები ცოდვის ნაზობდენ,

ამტრუენდენ გრდელურბა, ავეუბსო,

თვის აარაღის ნაშთებზედ

აფრქვეადნის მწარე ცრემლებსო.

რადგან ვაჟის რწმენითაც ამ დღის დადგომა შესაძლებელია, აქაც წარმოუდგენელია ჩაქვების გაწვიტვა ღვთის უნებურად ხდებოდა.

ერთი სიტყვით, გაჩვეული მოსახერხების გა-

მოღმერთი არც ერთ ამ ღმერთში მინახებოდაც არ ჩნდება. ზოლო, მათი შეხედულებით, დღე-ღამედღ ვერსიებში ქრისტე წარმართულ ღმერთების რაიმე უნდა ცვლიდეს, ორივეგან მკაფიოდ იკრძაობა, ერთგან პრომეთეს შიშის ქართულ წარმომავლობაზე მინახებით და მეორეგან — მითოსური არსის მიგნებით.

ამ ფოლკლორული ძეგლის მეცნიერული შესწავლა და გააზრება ძირითადად ამავე გზას ადგას და ამავე უმნიშვნელოვანეს პრობლემებს უტარებებს, რასაც პოეტურმა გუმანმა მიაგნო და იმთავითვე ასეთი ღრმა და ფართო მნიშვნელობის მნიშვნელობა მიანიჭა; და მეცნიერულმა კვლევამ ისევ თითქმის ერთსულოვნად აღიარა, ამირანის თქმულების დღეისათვის ცნობილი ვერსიები ნაშთი უნდა იყოს ქართულში ქრისტიანობის შემოსვლამდე დიდი ხნის წინათ არსებული ეპიკური კმნილობისა; მითოლოგიური თქმულების ან საგმირო (მითოლოგიური) ეპოსის.

ამას ირწმუნება ივანე ჯავახიშვილიც: ამირანის თქმულების შინაარსი მეტად საგულისხმო და საუყურადღებოა, ვითარცა ძველის-ძველი წარმართობის დროინდელი თქმულების სანიშნო მატალითი.

პავლე ინგოროვაც: ეს არის ერთი უდიადესი თქმულებათაგანი, რომელიც ძველმა მსოფლიომ გვიანდერძა.

შაველა ნუცუბიძეც: ქართული მითოლოგიური ეპოსის უძველესი ძეგლი. პოემა „ამირანი“, ქართველ ტომთა წინამორბედი ტომების მიერ შექმნილია.

ამ თვალსაზრისის დამოწმება, ცოტა სხვადასხვაგვარი ფარაიცით, კიდევ არაერთიხა შეგვიძლია, რადგან უველგან ასევე გამოკვეთილა. დაა ჩამოკალიბებული. ამირანის თქმულების ქრისტიანობამდელი წარმომავლობა როგორ საუფელთაოდაც არ უნდა ითვლებოდეს, მისი გაშორება მაინც აუცილებლად მიანიშნავს: ერთადერთი მიზეზით — ამ თვალსაზრისის უოველი განმეორება ჩვენს ეროვნულ გრძნობებს ესალმუნება.

გარეშე კაცმა იქნებ ამგვარ მიმართებას (თანაც ასე ზნორად განმეორებულს) ერთგვარი დაქვევებითაც შეხედოს. მითუმეტეს, რომ საკუთარი წარსულის უშორეს ეპოქებში გადატანის სურვილი ნიშანდობლივია უველა ერისათვის, მისი მოღუფედავად, არსებობს თუ არა რელიტური საფუძველი ამის მრკიცეობისათვის.

ამგვარი წადილი, თუმც სხვადასხვა მიზნით, მაგრამ ერთნაირად ამოძრავებთ როგორც მრავალრიცხოვან, ისე მცირერიცხოვან ერებს, უაღრესეს სიმწვათით კი თავს იჩენს ხოლმე დამპყრობელ და თავისუფლებადპყრულ ერთა შეგნებაში.

ერთისათვის (დამპყრობელისათვის) თავისი

უშორესი წარსული და ხანგრძლივი კულტურის არსებობა იდეოლოგიური შემოქმედების საშუალებაა, ძალით მოახვიოს სხვა ერს თავისი განსაკუთრებულობის რწმენა, დააჯეროს და სავალდებულო გაუზიადოს ამ უპირატესობის აღიარება, რათა არამარტო პოლიტიკურად, სულიერადაც დამორჩილებული მყავდეს: მეორისათვის კი (დამპყრობილისათვის), პირიქით, ეროვნული მეობისა და თვითშეგნების გადარჩენის ერთ-ერთი საშუალებაა, რათა სულიერად არ გატყდეს და თავისი ხანგრძლივი ისტორიისა და კულტურის რწმენამ შთაუნერვოს ადრე თუ გვიან პოლიტიკური კახალადან თავდაღწევის ძალა და მძიღი.

ეს როცა ვითარება უაღრესად გამწვავებულია.

და თუნდაც ასე გამწვავებული არ იყოს, მოსალოდნელი ხომ უოველთვის არის ამგვარი ვითარების შექმნა და ამიტომ ერთიცა და მეორიც საგულდაგულოდ ჩხრეკს და ეძიებს თავისი კულტურის უძველესობის დამადასტურებელ უოველ ნაშთს.

არცთუ იშვიათად თვითონვე იკონებს და წარმოდგენით ქმნის უშორეს უფსევებს.

ისტორიის, კულტურის უძველესობის გამოგონილი კონცეფცია ხან იმით იქმნება, რომ სრულიად უბრალო ან უაღრეს ცნობები უსაშველოდ გაზვიადდება ან ტენდენციურად განიმარტება, ხანაც იმით, რომ ცდილობენ სხვის მითებში გახვეული წარსულის მითვისებასა და გადასხვაფერებას.

მინიკალური სწრაფვა სხვისი წარსულის მიმართისებლად, როგორც მსოფლიო ისტორია მოწმობს, გაუთავებლად მეორდება დამპყრობელ და დამპყრობილ ერთა შორის ურთიერთობისას.

სწორედ ამ ზოგადმა და რელიტურმა თვალსაზრისმა ათქმევინა აკაკი წერეთელს: ბერძენებმა გაიტანეს სხვა ქვეყნებიდან სულ სხვა ხალხების ამბები, შეიხისხლბორცეს, თავისებურად გადააკეთეს და ფერცვალალო უკანვე დააბრუნეს.

ამ კანონზომიერების (დავაზუსტოთ: უსამართლო კანონზომიერების) გამო იყო, რომ ბერძნული მითოლოგიური პანთეონიც — საკმაოდ ნასაზრდოები სხვა ერთა მითოლოგიური წარმოდგენებით — თავის მხრივ რომაელებმა შეითვისეს და თავისებურად გადააკეთეს... რომაულ პანთეონსაც თავისი ბედი ეწია. ისიც სხვათა მითოლოგიურ წარმოდგენებში გაითქვიფა...

ერთი ზიტყვით, უოველთვის ასე იყო და ასევე მეორდებოდა.

და ასეთი მძაფრი დამირისპირების, შეუთრეგნელი ჰილილის ვითარებაში (თუ ამ ვითარე-

ბის ზოლოდინისას აღზათ ვერც ვერაინ გამტელუნეს მცირერიცხოვან ერებს, რომ არაშარტო სხვათა მიერ მიტაცებული მიწების უკანვე დაბრუნებას შეეცადონ, არამედ თუნდაც შტოებთან ან ათასწერად შეაღამაზონ თავიანთი წარსული.

სხვა გზა არ არის.

ბოლოსდაბოლოს, გამოგონილ ისტორიას, რომ ზოგად, რომ ასევე გამოგონილი ისტორია დაუსაბუთებელია.

და მიუხედავად, რადგან უფრო მნიშვნელოვანია, როცა გამოგონილი არაფერი გვირს, შეაღამაზებას არაფრისა გვირდება და იმედისა და გაუტყელობის წყაროდ ერს თავისი რეალური ისტორია ეკუთვნება მითოსურ სახეებში გახვეული სათავეებით.

ზოგადად ეს ასე ითქმის, ხოლო როცა ჩვენი ერის ისტორიული წარსულის, ჩვენი ქართული ეკლტურის თაობაზე ჩამოვარდება სიტყვა, შეუძლებელია — თუკი ვინმე შეტისმეტად ტენდენციურად არ განეწყობა — მისი ხანგრძლივობა და სიდიადე ჩვენს სურვილსა და გაუვადებულ წარმოდგენებს მიაწეროს, რადგან ბიბლიასა და განსაკუთრებით, ანტიკური ხანის მწერლობაში იმდენი და ისე მრავალმხრივ საგულისხმო ცნობებია დაცული პირველ ქართულ სახელმწიფოებრივ გაერთიანებებზე, ქართული ზოგადის წინაპარ ტომებზე და იმ უშორეს ხანაზე რომლის ფესვებიც საუკუნეთა სიღრმეში იკარგება, რომ უკიდურეს შემთხვევაში მათი არაფრად ჩაგდება ან უარყოფა.

რეალურად არსებული სინამდვილე თავსმოხვეულობს და გაუქუღმარებულ ახსნას ისევე არ ემორჩილება, როგორც ფრესკები არ ემდევრება საშუადაშო დაიწვევას კირთი შეღების მერე.

ფრესკების კირთი შეღებისასაც ის მიზანი ჰქონდა, რომ ერისათვის თავისი ეკლტურა დაეცინებინათ, ვითომდა ზელოვნება კი არ გქონიათ, დიდებული მხატვრობა კი არ შეგქმნიათ, ჩვენსავით თეთრი კედლების აშარა იყავით ეკლესია-მონასტრებში თქვენი ღმრთი და მოსწრებაო.

მაგრამ, მადლობა ღმრთის, ფრესკების კირთი შეღება მხოლოდ დროებითი მოვლენაა და ეკლტურის დგება უამრ, როცა კირი გადაიფხიკება და ფრესკები ზედახდა ამოაშუქებს გარეგნულად თოქოს ოდნავ შეღამწელი, მაგრამ მაინც ადრინდელი პრეყინაულობაო.

თავსმოხვეულობს და გაუქუღმარებულ ახსნას ვერც ამირანის თქმულება დაემორჩილებოდა, რადგან ისიც ამავე რეალურად არსებული სინამდვილის ნაწილი იყო, როგორც უძველესი ხანის ეპიკური ქმნილება.

და როცა მკვლევარები ამ თვალსაზრისს გამოთქვამდნენ, მის დასტურად და ნათელსაყოფად,

თად, პირველ ეკლტურის, ობიექტური შეცნობისა და საფუძვლის შექმნის ცდილობდნენ.

ივანე ჯავახიშვილმა ამირანის თქმულება ძველბიძეული წამართლობისდროინდელი თქმულების სანმიწერა მრავლობად რომ მიიჩნია, მისთვის — ისევე, როგორც მანამდე აქაცისთვის — გადაწყვეტი საბუთი გახლდათ ქართული თქმულებისა და პრომეთეს მითის აშკარა მსგავსება და ბერძენ მწერალთა ცნობები (მოკლედებული 1-1V საუკუნეებიდან ქრისტიან დაბადებამდე), პრომეთეს კავკასიონის მთაზე მიკვების შესახებ.

მკვლევარი მოიხიბობს სტრაბონის თვალსაზრისს, პრომეთეს თქმულებას კავკასიურ თქმულებად რომ თვლიდა, იმეფებს აგრეთვე. ციტატებით ფლავიუს არიანესა (კავკასიონის ერთი მწვერვალი გვიჩვენებს, სტრაბონის ენაზინ სახელად, რომელზედაც, თქმულებისამებრ, დიოსის ბრძანებით მეფესტოსის მიერ მიკვებული იყო პრომეთესი) და ფლოსტრატეს (კავკასიონის მთის შესახებ ადგილობრივ მკვიდრთა იმნარივე თქმულებები აქვთ, რანაირი ელნათა მგონებს, რომ პრომეთესი მისი კაცთმოკვარების გამო მთაზე არის მიკვებული... ზოგიერთნი ამბობენ, რომ იგი გამოკვებულშია და ამ გამოკვებულს ამ მთის ძირას უჩვენებენ ზოგად, ზოგნი კიდევ ამბობენ, მთის მწვერვაზეა მიკვებული) თხზულებებიდან, რათა თვალსაზრისს გააზროს, თუ როგორ გრძნობთ ავითონ ბერძენი მწერლები კავკასიურ და ელინურ თქმულებათა მსგავსებას; და რომ ეს მსგავსება ადგილობრივ მკვიდრთა (ანუ ქართულს) და იშაუა იგივეობად მიიჩნდათ.

ამ ბერძნულ ტრადიციულ შეხედულებაზე დაუბრუნებით გამოყოფა ივანე ჯავახიშვილმა ქართულ და ბერძნულ თქმულებებს შორის ორი უმთავრესი მსგავსება.

ერთი: ამირანის მიერ ზეციდან დრუბელთბატონის ასულის, ეამარის, მოტაცება, რაც მსგავსია პრომეთეს მიერ ზეციური ცეცხლის მოტაცებისა, რადგან ეამარი — მკვლევარის აზრით, ალბათ ცეცხლის გაპიროვნებული გამოხატულებაა უნდა იყოს, ზეციური ცეცხლის, იქნებ მების ცეცხლის სიმძლავრე.

მეორე: მიკვების ეპოზოდში შესაძენი იმდენად უძველესი კავშირია ამ ორ თქმულებას შორის, რომ პრომეთეს მითის ვითვლისწინებით ხდება შესაძენელი, აიხსნას ამირანის თქმულების დადგენილ ვერსიებში შემორჩენილი ერთი მომენტი — ამირანის სიძულვილი მკვლევებისადმი; პრომეთესი ბერძენის თქმულებისამებრ მიკვებული იყო ზეცის ბრძანების თანახმად მეფესტოსის მიერ, თუ შეხედულობაში მივიღებთ, რომ მეფესტოსი მკვლევობის ბელობის შემქმნელად და მკვლევების მფარველად ითვლებოდა, მაშინ ჩვენ შეგვიძლია ცო-

თა არ უფროს მიეუბნებოდა ამ ხომალტის მის
წესს. რომელიც გამკაცრებული ამირანს უყვ
თა ქართულ ოქმულეზიანებას შეედრებოდა. მ
მეორე მხრით შეედრების ეჭრის დაკრასად
ვთქვამ დიდებულობის მნიშვნელობა მიუცემა.

მეჩვევის ეპიზოდის ამ მსგავსებას ხომ აკ
კიმა მთავარი თავის დროზე უფრადდება, რაც
შეეხება უამარხსა და ცეცხლის შიკრების სი
მხოლოდ გაიგებებს, ის. რაც „ქართული ლაშ
ქრის სიმღერაში“ ინტუიციურად იგულისხმე
ბოდა. ივანე ჯავახიშვილმა აქცია მკაცრიოდ ჩა
მოკლებულ თვალსაზრისად, რაც განმეორ
დება უველა ზომდევნო მკვლევარის ნაშრომში.

საერთოდ კი, თუკია ივანე ჯავახიშვილი აკ
კი წერეთელივით პირდაპირ არ წერს, ამირან
ის ოქმულეზი ბერძენებმა ჩვენგან წაიღეს
არმოშობის მითად სახეცვლილი, მაგრამ აშკა
რავა, რომ ამ საკითხთან დაკავშირებულ მთელს
მის მსჯელობას ეს აზრი მსჭვალავს.

და ამიტომაც ეძიებს მკვლევარი ცალკეულ
პასაჟთა თუ ონომასტიკის ასხანს უძველეს წა
რმოდებებსა და ძველი მსოფლიოდან შემორ
ჩენილი მონაცემების გათვალისწინებით.

თუკით, განსაკუთრებულ უფრადებას მიაქ
ცევს ამირანის მიერ ზეციური კოშკიდან მოტა
ცებული ქალის სახელს, რომელსაც ქართულში
და კახული წერისა „კამარს“ უწოდებენ. ფშა
ვური — „უამარს“, ბოლო სვანური — „ქეთუს“,
ეს სახელი ახსენებს ელამიტელთა ღვთაების სა
ხელს, რომელიც ხაზილობურსა და ელამურ
წარწერებში „ლაგამარს“ად არის აღნიშნული,
და მათ შორის კავშირის დადგენას ცდილობს:

„საფიქრებელია, რომ ეს სახელი (ლაგამარ)
შედგებოდა თავსართ „ლა“ და თითო სიტყვი,
საგან „გამარს“ ეს სახელი შედის ვითარცა
პირველი ნაწილი ორნაწილად სახელში „ეკდო
რლაიმერს“ ანუ „ბოდოდლოგომორს“ მასმასა.
სადამე, სახელს „გამარს“ს რაღაც კავშირი აქვს
„ეოდორს“თან. ეგონებს, სვანური „ქეთუ“ უნდა
უფროდებს „ეკდორს“-ს ბოლო ქართულ-ფშა
ვური „კამარ-უამარი“ — „გამარს“ს მასინ ისე
გამოვა, რომ პირველ შემთხვევაში ძველი ორ
ნაწილადი სახელის პირველი ნახევარია შენა
ხელი, მეორე შემთხვევაში მეორე ნახევარია,
თუ ჩვენ არ ვცდებით, მაშინ „კამარ-უამარი“
და სვანური „ქეთუ“ ერთად და იმავე ასხების
სახელად უნდა ვიცნათ. ლაგამარს, როგორც
ცნობილია ელამიტურში ვენუსის ან აფროდი
ტის სახელად იოვლებსა და ისე გამოიღა, თით
ქის ამირანს ღრუბელთა ბატონის ქალი ღვთა
ება — „კამარ-ქეთუ“ აფროდიტე მოეტაცოს“.

ეს ანალოგი მკვლევარს საშუალებას აძლევს
ახსნა მოუძებნოს, თუ რატომ ხდება მკვდელთა
ნინო ქვეყნის გასამსხვრელად გრდემლზე
ურის დავისა მაინცდამაინც დიდებულობის.
იგი ოქმულეზის ვერსიებში „დიდებულობის“

არსებობას უძეკრს არა გვიანდელ, ქართლ
ნული ოკლთაზედით, არამედ უფრადლესი მ
აქცევს იმ ვარაუდებს, რომ ქართულ წარმ
თარისდროინდელ დღეთა აღრცევაში ხტომა.
სათი „ცის“ დღედ ითვლებოდა და გამოთვლას
კარავს, რომ „ქენე ამირანის დასასჯელად
კვების დავის დღედ ჩეთმებათი, „ცის დღე“
„მომომ არის დაწესებული, რომ მან ღრუბელ
თა ბატონის ქალი (ქეთუ-კამარ, აფროდიტე ვე
ნუსი) მოიტაცა, რომლის სადიდებულ დღედ
ქართველობაში სწორად ჩეთმებათი დღე არის
განუთვინილი“.

ანდა, როცა ივანე ჯავახიშვილს კვლევის არე
ალში შემოაქვს მოვსეს ბორენაცის „სომხეთის
ისტორიაში“ დაცული ლეგენდა მეფე არტავა
ზდზე (არტავაზი ერთ გამოკვეთილშია დამწე
ვდელში; რინის ჩაკვებით შემოიკლი, ორა ძა
ლი ამ ჩაჭვებს განუწყვეტელი ლოკავს და
არტავაზიად აწვევას ცდილობს, სათა ქვეყანა
განადგუროს. მაგრამ მკვლელი გრდემლზე
ურის ურტამენ და ამ ბიზსაგან საცერლნი
ცვლავ მსხვილდება), როგორც ქართული ოქმ
ლების გადასხვაფერებელი ვერსია, რომლის
ფინალიც თითქმის სიტყვა-სიტყვით მისდევს
ამირანის ოქმულეზის ზოგი ვერსიებით ასევე
ფინალურ და ზოგი ვერსიებითაც — ბოლოს
წინა ეპიზოდს. ამ ფაქტს, პირველყო
ვლისა, კონკრეტული ეპიზოდის ხანგრძლის გა
სარკვევად იუენებს, ზოგადი აზრით კი ქართ
ული ოქმულეზის ქრისტიანობის ხანაზედ არსე
ბობის კიდევ ერთ საბუთად.

რადგანაც ეს ეპიზოდი ჩვენი წელთაღრიც
ხით VIII საუკუნის სომხეთში კარგად უფრ
ლა ცნობილი, ვითარცა წარმართული ხანის
გაღმორცვა (რასაც მოვსეს ბორენაცი გვიმოწ
მებს), ბოლო მკვლევარი აქვე ამასა ითვლია.
სწინებს, რომ ამავი უკვე არტავაზზედ გა
დატანილი, როგორც მერმინდელი დამახინჯება,
მეფეობრივად დასაცნის, რომ ეს ეპიზოდი (და
საერთოდ მთელი ოქმულეზი) თავდაპირველი
სახით საუკუნეების წინათ უნდა შექმნილიყო.

თავდაპირველი ანუ: ამირანის ოქმულეზის
სახით.

ეს ივანე ჯავახიშვილი.

მავლე ინგოროვასთვისაც გადამწეველი სა
ბუთი პირმეთეს მითის ამირანის ოქმულეზიდან
წარმოშავლობა გახლდათ იმავე ბერძნულ წუა
რითა ცნობებზე დაუარდნობით.

ამასთან, იგი კვლავ დაუბრუნდა „არგონავ
ტიკაში“ დაცულ ქართულ გეოგრაფიულ ნომე
ნკლატურას (რაც აკაცის ქონდა მითითებული)
და კვლავ გამაზილა უფრადლება იმ ფაქტზე,
რომ ამ ეპოსისეული ტრონიში „ამარანტის“
განიმარებას ქართული ენის საფუძველზე და
ცრიმოლოგიურად „ამარან-მოიდან“ მომდინა
რეობს.

ამასთან, მავლე ინგოროვამ ლეონტი მარ

ველის მატანეში „ცხოვრება ქართველთა მეფეთა“ დაცული ჩენი ხალხური სიტყვიერების უძველეს ნიმუშთა განხილვისას საგანგებოდ მითითა ერთგვარი შეხედურა ერთ-ერთ ამ ნიმუშსა, „ბრძოლა გმირთა და სასტიკება მაერისა“, და ამირანის თქმულების დღევანდელი ვერსიებიც ცნობილ სასახეს შორის.

იმ უძველეს ფოლკლორულ ძეგლზე დაკვირვებამ — მითითურ ასპექტში რომ წარმოგვიდგენს კავკასიის ისტორიის უძველეს პერიოდს, ბრძოლას კავკასიელთა (თარგამოსიანთა) და მომხდელურ ნებროთიანთა, რომელიც კავკასიელთა გამარჯვებით თავდება — მკვლევარს მკაფიოდ დანახა თავიდან ბოლომდე გატარებული პარალელუმი ბრძოლის აღწერასა და ბუნების მოვლენებს შორის.

გმირთა ბრძოლისა და მაერის სასტიკების სურათები ზუსტად და თანამიმდევრულად შეეფარდება ერთმანეთს.

იწყება ბრძოლა და იწყება მაერის სასტიკობაც.

ერთი მხრივ, გმირთა „ფერხისა მტურის“, „აჭრისა ელვა“, „პირისა ხმა“, „ხერხისა პოლა“, „ქვისა ტყორცა“, „სისხლისა დათხევა“, და მეორე მხრივ — „ღრუბელი სქელი“, „ელვა ცისა“, „ხმა ქუხილისა“, „ტეხა მუხისა“, „ხეტყუა ხშირი“, „წვიმის ღუარი“.

ამგვარი მხატვრული მომთხრობა, მკვლევარის აზრით, წარმოადგენს ჰქმნის უძველესი ხანის რაფსოდების პოეტური სტილის შესახებ; და სწორედ ამავე სტილის გამოვლენად მიიჩნევა ამირანის მიერ ტაროსის ღვთაების („ღრუბელთა ბატონის“) ასულის, კამარის, მოტაცების ეპიზოდს:

„ამირანს მოჰყავს მოტაცებული კამარ და მათ გზაში პირველად „წამოეწია ღრუბელი“; ქალი ამბობს: „ეს მამაჩემის ქარი წამოვიდა და მისი ჩრდილია“. შემდეგ წამოეწიათ წინწალი; ქალი ამბობს: „მამაჩემის ქარი ზღვას გამოვიდა, იმაით ფეხის ნაშია“. შემდეგ დაიწყოება „ჰოკის-პირული წვიმა“. იწყება ბრძოლა ამირანსა და კამარის მამას (ტაროსის ღვთაებას) შორის, და ეპოსის სიტყვებით — „ამირანის ხმალი კამარის მამის მუწარადს რომ მოხვდებოდა. ნაერწყნის ცეცხლი ეთებოდა“.

ამას გარდა, როცა მკვლევარი მსგავსებას ამჩნევს ვარათაგნის ძველ-ქართული ეპიკური თქმულების ერთი ეპიზოდისა (დაცულია VII საუკუნის სომეხი ისტორიკოსის, ანანია შირაკის თხზულებაში) ამირან-პრომეთეს მიერ ცეცხლის მოტაცების ეპიზოდთან, ამ მსგავსებას აღიქვამს ამირანის თქმულების გავლენად ვარათაგნის თქმულებად.

ვარათაგანი ღვთაება ბარშაშს ჩაღას რომ მოჰპარავს და სწრაფად მიემართება უკან, ჩაღას კი ცის კაბადონზე პატარ-პატარა ნაფქ-

ვენები სცივს, საიდანაც ცაზე გაჩნდება მც-

რე ვარსკვლავთა გაბმული ზოლი — სარტყელი „ირმის ნახტომი“ (ძველი მითოლოგიური სახელწოდებით „ჩაღის ქურდის ნაკვალევი“), აი, ეს ეპიზოდი აკვლევ ინგოროვას თვალსაზრისით, ამირან-პრომეთეს ეპოსის გამოძახილი: პრომეთე-ამირანი ზევსს ცეცხლს რომ პარავს, მას სწორედ ჩალა-ღერწაში მალავს. და ვარსკვლავთა ზოლი ცაზე ჩნდება არა ჩაღის უბრალო ნაფქვენიდან, არამედ ჩალა-ღერწაში დამალული ცეცხლის ნაერწყლებიდან. ვარსკვლავთა ზოლი — სარტყელი — „ჩაღის ქურდის ნაკვალევი“ — ის ასტრალური გზაა, რომელსაც გაივლის ცეცხლის მომტაცებელი პრომეთე — ამირანი.

ჩამდენადაც ვარათაგნის ეპიკური თქმულება წარმართობის დროინდელია, თქმულება, რომელიც მასზე გავლენას ახდენს, ცხადია, კიდევ უფრო ადრინდელი უნდა იყოს.

ასეა თუ ისე, აქ მაინც კვლავ პრომეთეს მითის მოშველიება ხდება საკირო, მაგრამ მკვლევარი კიდევ ეძიებს სხვა გზასაც ჩვენი ეროვნული თქმულების შორეული და შორეული ფესვისაკენ.

მისი შეხედულებით, სომხეთში არტავაზდის ლეგენდის გარდა, ამირანის საგის გაბუნდოვანებული ვერსია შუა საუკუნეების ხალხურ საგმირო ეპოსშიცაა („დავით სახუბისცი“) დაცული უმცროსი შპერის ციკლის სახით.

უმცროსი შპერის ტრაგიკული ბედი ამირანის ტრაგიკული ბედის მსგავსია — მანაც ღმირი გამოიწვია ორთაბრძოლაში და ამის შედეგად მთის გამოქვაბულშია დატყვევებული; თანაც ეს მთა, ამირანის თქმულებისა არ იქნის, წელიწადში ერთხელ იღება.

უმცროსი შპერის ციკლის ყოველმხრივმა განხილვამ — ამასთან, მოშველიებამ ნიკო შარის საგულისხმო დაკვირვებისა, რომ „შპერი“ პარალელური ფორმაა სახელისა „ამირანი“ — აკვლევ ინგოროვას მიაგნებინა ორი ბუნდოვანი ადგილი, რომელთა განმარტებაც მხოლოდ ამირანის თქმულების საფუძველზე ხდება შესაძლებელი, რადგან სწორედ ეს თქმულებაა შპერის ეპოსის პირველწერა.

ერთი ბუნდოვანი ადგილია, როცა გაღებულ გამოქვაბულში შემთხვევით მოხვედრილ მწყემსს შეითვთება, „აქ როდემდის უნდა დარჩეო“, შპერი პასუხობს: როდესაც ზორბდის მარცვალი ნივთის კაკლის ოდენა გაიზრდება, ხოლო ქურდის მარცვალი ასკლის ნაყოფის ოდენა გახდება ჩემი დღე მაშინ დადგება.

ამ ასულის განსამარტავად მკვლევარი მოიხმობს ანალოგიურ სასახე ქართული თქმულებიდან, როცა გამოქვაბულში ასევე შემთხვევით მოხვედრილ მწყემსს ამირანი პურს გამოართმევს, ხელს მოუჭერს და სისხლს გამოადენს.

მეორე ბუნდოვანი ადგილია, როცა მჭერს დაბადებისა მოკუმულ ხელს გაუხსნიან და ნახავენ, რომ მუქაში შედედებული სისხლი უჭირავს.

„მართალია სასუნის ეპოსში ამას თავისი განმარტება აქვს მიცემული, — შენიშნავს პავლე ინგოროყვა, — მაგრამ... ეს არის სისხლი, შერჩენილი ამირანის ხელში, როცა მან პურს ხელი მოუჭირა და პურიდან სისხლის წვეთებმა გამოჰოწნა“.

ეს ცდა მჭერის ციკლის პირველწუაროს დადგენისა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, როცა ვეცნობით იმ ისტორიულ ექსკურსს, თუ რა გზით შეიძლება მოხვედრილიყო ამირანის თქმულება სასუნის თემში.

შემოკლებული სახით ეს ისტორიული ექსკურსი ისაა, რომ ჭერ კიდეც ძველი წელთაღრიცხვის მე-12 საუკუნეში, როცა იწყება ბეთს ხალხთა დიდ კულტურულ კოლექტში შემაღალი ქართველი ტომების მუშაობის (მესხების) და მუშაბლშმის (პიბერების) დიდი ექსპანსია, — მუშახების (მესხების) ერთი კლანი შემოიჭრა ბეთს სახელმწიფოს საზღვრებიდან თანამედროვე სომხეთის ტერიტორიაზე, სადაც ამ დღეს ურარტუ-მიტანელთა ტომები მოსახლეობდნენ (არმენია ჭერ არ არსებობდა), და დაიპყრო აღმისა და პურუტუის თემები, ეს ის ტერიტორიაა, რომელიც უჭირავს მუშისა და სსსუნის მხარე. და ეს კლანი აქ საკმაოდ მკვიდრად დასახლებულა და საუკუნეების მანძილზე (ძვ. წ. აღ. 12 საუკუნიდან მოყოლებული) ცალკე ორგანიზებული სახელმწიფოც ჰქონიათ. მას მერე, რაც კიმერიელთა და სკვითთა ველური ურდოების შემოსევამ ნაძვლივ კაბახტროვა გამოიწვია აღმოსავლეთში, ბეთს კოლექტივი შემაღალი ქართველი ტომები თანდათანობით გადმოიწვივნენ და გადმოსახლდნენ ჩრდილოეთით, კავკასიის თანამედროვე მიწა-წყალზე.

მეგრამ სომხეთში, მუშა-სასუნის ტერიტორიაზე, სადაც ძველად მესხთა კლანის სამეფო არსებობდა, კარგა ხნის მანძილზე დარჩა შეურცვლად ერთი თემი, რომელმაც, არმენული მოსახლეობით გარშემორტყმულმა, თვით შუა საუკუნეებამდე შეინარჩუნა ენა და ტომობრივი განცემობა.

ესაა „ხოითის“ თემი, რომლის ენაც არაბულ წყაროებში მოხსენიებულია, როგორც არტანის ენა (მკვლევარის დაკვირვებით, „ხოითი“ სახეცვლილი ფორმაა სახელისა „ხეთი“, ხოლო „არტანი“ სახესხვაობაა ქართული ტომობრივი სახელისა „ქართი“), ხოლო ეს თემი შუა საუკუნეებში უახლოესად უფილა დაკავშირებული სომხურ სასუნის თემთან.

ეს ისტორიული ექსკურსი, აგრეთვე, იმის გათვალისწინება, რომ სახელი „მეგრა“ უცნობია სომხურ ონომასტიკონსოვს, რაც ადვანტურებს მჭერის ციკლის ლოკალურ წარმოშობას, აქ-

ლევს მკვლევარს საურდენს გამოიტანოს დასკვნა, რომ მჭერის თქმულება სასუნში ხოითის თემიდან გავრცელებულა და იქ კი შემორჩენილი უფილა იმ დროიდან, როცა ამ გარემოში ქართველ ტომთა მესხების სამეფო არსებობდა.

აი, რაიც შორეული ძირებია მოჩხრეკილი და, თანაც, განსხვავებული გზა მოძენილი ჩვენი ეროვნული თქმულების კვლევისას.

ეს პავლე ინგოროყვა.

შალვა ნუცუბიძე ამირანის თქმულებას უკავშირება ქართულ წარმართულ კალენდარს, სადაც ორ ერთმანეთის გვერდით მოთავსებულ თვეს — მირაკსა და იგრიკას — საქმარის მარვენებად თვლიდა, რომ „ამირანს“ საფუძვლად სიუფეტურადაც და იდეოლოგიურადაც ქართული წარმართობა უდევს და არსიდან არ არის ნახესხები. |

ამ ორი თვის — მირაკსა და იგრიკას — ერთმანეთის გვერდით არსებობას მკვლევარი იმ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა, რომ, მისი აზრით, ამ ფაქტსაც ზუსტად ისევე განსაზღვრავდა ქართული მითოლოგია, როგორც ამირანის თქმულებაში ამირანისა და წულის ღვთაება იგრის ურთიერთობას.

მირაკა ამირანის თვეს გულისხმობდა, იგრიკა — ღვთაება იგრის თვეს.

მკვლევარი იმასაც შენიშნავს, „იგრის“ — წულის უფალისა და სიცოცხლის საწყისის იდეა — ჭერ საიგრიკოში (ეგრისში) შემუშავებულა მითოლოგიური სისტემის შექმნის ხანაში კი უკვე მთავარი ღმერთების რიგში დგება; და ეს არამარტა „ამირანის“ დამუშავების დროს ეთბევა, არამედ მისი საბერძნეთში შესვლის ხანაც უნდა უჩვენებდეს (უურადლებას მიაქცევს იმ გარემოებასაც, რომ ბერძნულ ენაში „იგრე“ ნიშნავს წყალს და ამ სიტყვის გადასვლას ბერძნულში ქართული კულტურის ადრინდელი გავლენის ნიშნად მიიჩნევს).

ერთი სიტყვით, თქმულების მითოლოგიური ფესვების ძიებისას პირველად მიეცვა საგანგებო ყურადღება ერთ-ერთ პერსონაჟს.

შალვა ნუცუბიძემ გაიხსნა პირველად ერთი ბიბლიური ასახეიც — ერთ-ერთი პატარაქის იაკობისა და ღვთის ანგელოზის შერკინების ეპიზოდი (დაბადება მშ, 24:31) — რომელშიც ღმერთთან ბძოლის იგივე მოტივი დაინახა, რაც ამირანის მეგრ ღმერთის საკიდაოდ გამოწვევის ეპიზოდში გვხვდება.

მანვე შემოიტანა კვლევის არეალში აქადური ეპოსი გილგამეშზე, რომელიც კრისტეს დაბადებამდე მესამე ათასწლეულით თარიღდება, ამირანის ეპოსს კი მეორე ათასწლეულის მეორე ნახევრით თარიღდება. საგრიკოს ძიება და ორ ეპოსსა და თვითონ გმირებს — გილგამეშსა და ამირანს შორის ტიპოლოგიური მკვლევების გარკვევის ცდით სრულებითაც არ შემოუფარგ

ლავს და მათი უშუალო კავშირის დადგენას შეეცადა.

ამ უშუალო კავშირის დადგენისათვის ძირითადი გახლდათ ორივე ძეგლის შეპირისპირებითი დახასიათება, ასე ვთქვათ, საწარმოო ძალთა განვითარებისა და ადამიანის ღმერთთან ბრძოლის სხვადასხვაგვარობის თვალსაზრისით.

იმ კულტურულ გარემოს, როცა „გილგამეშინა“ შეიქმნა, მკვლევარი იხსენიებს რკინის ცივილიზაციის ხანად, „ამირანიანის“ შექმნის დროს კი — როგორც საზოგადოებრივი განვითარების უფრო მაღალ საფეხურს — რკინის გამოწრთობის ხანად.

ისიც აღნიშნულია, რომ ბრძოლა ღმერთების წინააღმდეგ „გილგამეშინაში“ არ არის ისეთი კონსტიტუციური ხასიათის, როგორც „ამირანიანში“.

ამ ფაქტებზე უფრადღების გამაზივლება მკვლევარს იმისათვის ესაზივრება, რომ თვალსაზრისით განაღებს, თუ როგორ განვითარდა „ამირანიანის“ პრობლემატიკა „გილგამეშინათან“ შედარებით და თუ რა რიგ საგრძნობივით გრძელდება იდეური მთლიანობის კავშირი ამ ორ ეპოსს შორის.

სხვათა შორის თვალსაზრისის ერთ-ერთი დასტურება გამოკვლევაში შეპირისპირებულია ცეცხლისათვის ბრძოლის იდეის გამოვლენა „გილგამეშინას“ და „ამირანიანში“. შალვა ნუსუბიძის მტკიცებით, „გილგამეშინაში“ ზეციური ხარის სახით გამოხატული ცეცხლი მითოლოგიურ პოემა „ამირანიანში“ შეცვლილია უფრო რთული და უფრო დამოუკიდებელი სახით ცეცხლის განმარტებითი ღმერთქალისა; და ამ პოემის მიხედვით ნათლად ჩანს რომ ზეციური კოშკიდან ყაპარის (ცეცხლის პერსონიფიკაცია) მოტაცება და მიწზე ჩამოყვანა წარმოადგენს პოემა „გილგამეშინაში“ ცეცხლის ირგვლივ და ცეცხლის გამო მომხდარი ბრძოლის შემდგომ განვითარებას.

შალვა ნუსუბიძის პრობლემის მითთან დაკავშირებითაც აქვს გამოთქმული ახლებური თვალსაზრისი, კიდევ ერთ სახეობის იდეების ამ მითის ამირანიანის თქმულებიდან წარმომავლობის სასარგებლოდ, მაგრამ ვიდრე ამ თვალსაზრისის მოვიხიბოდ, ბარემ აქვე შედგენილი არ უნდა იყოს „გილგამეშინის“ თემის გაგრძელება და თქმა იმისა, რომ მკვლევარის მიერ წამოყვანილი პრობლემა კვლავაც რამდენჯერმე განმეორდა, ერთგვარად შეივსო და განიცრცო გიორგი მელიქიშვილისა თუ მისიელ ჩიკოვანის ნაშრომებში და, განსაკუთრებით, მიხეილ შენგელიას საქმიან მოწოდებებს გამოკვლევაში, უშუალოდ ამ პრობლემას რომ მიეძღვნა.

აქ დეტალურადაა შედარებული ორივე ეპოსი და, ავტორის შეზღუდვებით, „ამირანიანში“ ძირითადი იდეა და სიუჟეტის ისეთივე თანმიმდევრული ვითარდება, როგორც „გილგამეშინაში“. ეპოსის ცალკეული ფრაგმენტები და ეპიზოდები, პერსონაჟთა მოქმედებანი აშკარა

მსგავსებასა და პარალელუბზე მოდიფიცირებული მთხვევები ან პირდაპირი ან მხოლოდ ნიუანსებით გამოხატულებათ.

პარალელური ნიმუშებიდან მინიმალური ვთქვათ, გილგამეშინა და ამირანიანის პარავრული მსგავსება, როგორც წარმოშობის, ისე თვისებების მხრივ; ცალკეულ ეპიზოდთა მსგავსება ამირანიანის ბაუბუ-დევთან ბრძოლისა და გილგამეშინის ზუმბასთან ბრძოლის შორის, აგრეთვე, თვით ამ სახელთა (ბაუბაუ, ზუმბაბა) ფონეტიკური მსგავსება მათ ფუნქციურ ინტენურობასთან ერთად; მსგავსება ენკიდუს ფასკუნჩისა და ამირანიანის უფრების; მსგავსება ენკიდუს ქვესენულის ზვრელის გაღებისა და ამირანიანის მღვიმის შვიდ წელწადში ერთხელ გაღებას შორის; მსგავსება „გილგამეშინის“ მკვლელობა, კეთილ ძალად რომ არიან გამოყვანილი და „ამირანიანის“ მკვლელობა შორის, თავდაპირველი ვერსიით ასევე ამირანიანის დამხმარეები რომ უნდა უფრებიდან და ანა მტრები...

მკვლევარი „ამირანიანის“ შესწავლისას ცალკე გამოყოფს ქართული მედიცინის ისტორიისათვის მნიშვნელოვან მომენტებსა თუ მოტივებსაც და იშველებს გილგამეშინის ეპოსს იმ საზივრებათა, რომ დაახლოებით დაათარიღოს მათი წარმოშობა: მოტივები, რომლებიც მსგავსებას პოეზებს „გილგამეშინათან“ ძველი წელწადშიცხვით მტრე ათასწლეულზე გვიანდელად არ უნდა ჩაითვალოს.

მსგავსებად მინიშნულია — უცვლადების ძიება (ქართულ პოემაში ნაკლებად გამოკვეთილი); „გილგამეშინის“ სიკბულის ბალახი, რომლის სამკურნალო თვისებებიც გველმა უწყის, და „ამირანიანის“ უცვლადების ბალახი, რომლის სამკურნალო თვისებებიც თავგმა უწყის; „გილგამეშინის“ ურ-შანაბი, ვინც გილგამეშინს „სახანელში“ წაიყვანს და თმებს „განუხატაკებს“ წყალში, და „ამირანიანის“ იგრი-ბატონი, ამირანიანს წყლით რომ ამოუყვანს ცაცენილ წვერულაშს; საკრალური რიტუბი „შვიდი“, რაც თავისი ფართე გავრცელების გამო, მკვლევარის თქმით, „გილგამეშინას“ და „ამირანიანის“ კვლევისას სპეციფიკურ ნიშნად მაინცდამაინც არ გამოდგება, მაგრამ მაინც უფრადსაღები ფაქტია დასაბუთებულ მოტივთა ფონზე.

მიუხედავად იმისა — ასეთია საზოგადო დასკვნა — რომ ამირანიანსა და გილგამეშინის ეპოსები თავისთავადი მხატვრული ქმნილებანია, მათ, როგორც ჩანს, ერთი საერთო საწყისი აქვთო: „მათ ასაზრდოებდათ განვითარების ერთ ინტელექტუალურ დონეზე მყოფი ტომების მიერ შექმნილი წარმოდგენებით, ინტერესებით, მსოფლმხედველობითა და აზროვნებით; შექმნილი თქმულებები, ცალკეული ლეგენდები, რთული ამირანიანის ძეგლი, რიტუბების მეორე ათასწლეულთა დასაწყისში არამეტო უტყუარია, ვფიქრობთ, ეს თარიღი კიდევ საუკუნეებით უკან გადაინაცვლებს“.

აი, ასეთი სახით გაგრძელდა „გოგამეშინა-
თა“ ანონიმის ეპოხის მიმართების პრობლემა.
ახლა კი ამ მოკლე ჩანართის მეტე კვლავ მი-
ეგრძელებოდა შიდა ნუსხებიდან და მის იმ
თვალსაზრისს, პრობლემის მითით დაკავშირებ-
ით, რომ გამოქვეყნდა.

მკვლევარმა უარადღებამ მიაქცია იმ ვითარე-
ბას, რომ, ბერძენთა წარმოდგენით, პრობლემე
სამუდამოდ არ არის მიტაცული კავკასიის ქედ-
ზე — ზევის მის გათავისუფლებას მინდობს
პერაკლეს, ბერძენთა ეროვნულ გმირს; და მისი
დაკვირვებით, ეს იმიტომ კი არ ხდება, თითქმის
ზევის სიბრალული ან თანაგრძნობა გალიეებო-
დეს ტანჯული ტიტანისადმი, არამედ იმიტომ
რომ გამოჩნდეს პერაკლეს, როგორც საკუთარი
ეროვნული გმირის, ძალმოსილება, როცა პერა-
კლე დაღუწვას კავკასიის, რისი უნარიც თვითონ
პრობლემის არ შესწევს, ისეთიანად ჩანს, რომ
ეროვნული გმირი, გარკვეული დამბარების მი-
უხედავად, არსებითად, უპირისპირდება პრობლემ-
ის, როგორც სხვას, როგორც უცხოეთიდან
შემოტანილ სახეს.

პრობლემის რამდენადაც ამაღლებს ზევისთან
ქილილი და, თუნდაც, მარცხი ამ ქილილისას,
იმდენად ამცირებს ეს გათავისუფლება პერა-
კლეს მიერ, სწორედ ამ დამცირების მიზნით გა-
დატყავს ეს ორი სრულიად სხვადასხვა მითი
ერთმანეთს, სწორედ ამ მიზნისათვის შესრულდა
უძველესი წინასწარი განზომილებით.

ამით შეიძლება დაგვესრულებინა კონსე-
კტური მსჯელობა შიდა ნუსხების იმ ერთიან
კონსეფციასზე, ჩვენი ეროვნული თქმულების
უძველესობას რომ ირწმუნებოდა და ახალ მა-
შტაბებზე საბუთებსაც ეძებდა ამ რწმენის
გახამარებლად, მაგრამ აქ კვლავ მინდა გავი-
ხსნო მისი ზემოთ ერთხელ უკვე მოხმობილი
თვალსაზრისი.

შიდა ნუსხებში ამირანისა და წულის
ღვთაება ივრის ურთიერთობის ახსნა ქართულ
მითოლოგიურ წარმოდგენებზე დაყრდნობით
რომ სცადა და ეს ორი პერსონაჟი ქართულ
წარმართულ კალენდრსაც დაუკავშირა — რა-
დგან მათი შესატყვისი თემატა გაუფხულებს
თვეებად და ბუნების ხელახალი გაცოცხლების
სიმბოლოდ წარმოგვიდგება — ეს თვალსაზრი-
სი თავისებური მაცნე გამოდგამს ამ მხარის გაღ-
მავებისა თქმულების შემდგომი შესწავლის
დროს.

კვლევის ეს მხარე კი ნიშნავდა მეცნიერულ
აზროვნებაში ვაფა-ფშაველას პოეტური ტრადი-
ციის აღორძინებას, ამირანის თქმულების მი-
თოსური საწყისის აღდგენას რომ ესწრაფოდა.

ამ ტრადიციის აღორძინება უკველმხრივ აუ-
ცილებელი იყო, რათა ძიებანი მხოლოდ ერ-
თი მხრივ არ წარმართულიყო.

აქამდე უძველესი ძირითადი აკადემიური წერტილის
მიერ დანერგილ ტრადიციას მიჰყვებოდა.

სომხური მასალისა თუ გილგამეშის ეპოხის
შემოტანა, ამირან-პრობლემის საკითხის გაღრმავე-
ბა მხოლოდ აფართოებდა ამ ტრადიციულ ხაზს.
ახლა კი ვაფასებული ტრადიციის აღორძინება
ჰქმნიდა ახალ ნაკადს, რომელსაც ისევე უნდა
შეეხებოდა კვლევის მანამდელი გზა, როგორც თა-
ვის დროზე შეავსო ერთმანეთი ამირანის სახის
აკაცისუფლება და ვაფასებულმა პოეტურმა გააზ-
რებებმა.

ახლა თუ ისე, ვაფასებული ტრადიციაც გაგრძე-
ლდა და ეს მოვლენა დემნა შენგელაის სახელს
უკავშირდება.

დემნა შენგელაია სხვადასხვა წერილში რამ-
დენჯერმე შეხებო ამირანის თქმულების პრობ-
ლემას, ზოგჯერ ნარკვევით უძღვნა და დაბეჭე-
თებით იცავდა იმ თვალსაზრისს, რომ ამირანი
ვეგეტაციური ღვთაება უნდა უფილიყო, ბუ-
ნების ძალთა გაცოცხლების სიმბოლო, მოკვდა-
ვი და კვლავ აღდგენილი ღვთაება (მონაცვლე-
ობით ქვესქენება და სამშუგზე მუყოლი), რომ-
ლის მსგავსი ღვთაებანიც არაერთი იცის აღმო-
საველურმა მითოლოგიამ.

მწერალი იმომეებს თქმულების ერთ ერთ
ვარიანტს — „...ამირანს შავი გველშაბი გადა-
ელაპავს, ესე იგი, მიწა შთანთქმავს, მუცელატ-
კივებული გველშაბი დედას შესჩივლებს, მიშ-
ველო, დედა თავში ხელს შემოიკრავს და
შვილს ეტყვის: — აი, დაგიდა თვალში მკვდა-
რი იქნება, გაცოცხლდება, ცოცხალია და კეთ-
ილს არ დაგურისო“ — და აღძრავს კითხვას,
„რად უნდა გაცოცხლდეს ამირანი, თუ ის მხო-
ლოდ გმირია?“

როგორც ჩანს, ეს შეკითხვა რიტორიულია,
რადგან ავტორისათვის მიწაზე საცხებით მკაფ-
იოა: „არა, ის ჩვეულებრივი გმირი არ არის,
ის უნდა გაცოცხლდეს, იმიტომ, რომ ვეგეტატი-
ური ღვთაებაა, ამიტომაც გამოდის იგი გველ-
შაბის მუცლიდან თმანვერგაცენილი, რის შემ-
დეგაც წყაროზე ჩადის, პირს იბანს და მით
თმა-წვერით ხელახლა იმოსება, ე. ი. ბუნება
კვლავ აუვადდება“.

პარალელისათვის იქვე წიმუშად გახსენებუ-
ლია ეგვიპტური მითოლოგიიდან ცნობილი ვე-
გეტაციური ღვთაება გორი (ძე ოზირისისა).

როგორც ვეგეტაციური ღვთაება, ამირანი
„...ქვეყანას უკველ გაუფხულებს ფასკუნის შე-
მწერობით მოვლენილია ბოლომდე სამშუგის ქვე-
სქენილიდან და დედამიწა ჰყვოდა, შემოდგომი-
ბით იგი კვლავ ქვესქენელში (მომავალ გაუფ-
ხულამდე) ინიჭებოდა“.

ამირანისა და ქრისტეს კიდილის ეპიზოდს
მწერალი, ბუნებრივია, გვიანდელ პლასტად მი-
იჩნებს, მაგრამ მიუთითებს, რომ ამ გვიანდელ
პლასტს მაინც დაუცავს ამირანის ვეგეტატიუ-
რის ზოგიერთი მომენტები.

პალეს, რომელზეც ქრისტემ მიაქცავს ამირა-
ნი, დემნა შენგელაია აღიქვამს ცხოვრების ხედ,

ამიქანის ღვთაებრიობასთან რომ არის წყალობითი ზოლო კლდე, რომელიც ქრისტე დაიბრუნებს ამიქანს თავზე — მისიანს ზოლოდით მოიწვევს. ეს მისიონი კი, იგივე კისტი, წინადაცის შემადგენელი შეესაყვება. ეს მხოლოდო ბორცვი, რომელიც წესწინა და ქვესწინა აღაშორებს და რომელსაც შრიალეს ზე ცხოვრებისა.

ანდა იმ ეპიზოდს, სანადიროდ წასულ ამიქანსა და მის ძმებს (თუ ძმობილებს) ოქროსტყინი ირემი რომ წამოუხტებოდა, მწერალი ბუნებრივად და თანმიმდევრულს უწოდებს, რადგან ოქრო ღვთაებრიობის აღნიშვნელი ლითონია და ამიტომაც აქვთ ოქროს კბილი ამიქანს, ოქროს დაღალი დაღს და ოქროს რქა ირემს. ამდენად, ეს ირემი უბრალო ირემი როდია, ოქროსტყინა (ვატპატრონი) და მისი „დანაჴლიკი“ ასტრონომიით ცნობილი ვარსკვლავთა გამზული ზოლია — „ირმის ნახტომი“. და ამიქანის ირმის „დანაჴლიკი“, რომ მიჰყვება, არსებობდა, ამ „ირმის ნახტომით“ აღის ცაში (ვარსკვლავთა ამ ზოლს ხომ პავლე ინგოროუვაც აკავშირებდა ამიქანის თქმულებისათნ, თუმცა სხვა მოწყვეტე დაურდნობით).

მწერალი ამიქანის ძმების სახელებს — ბადრისა და უსუას — არაბიზებული ფორმებად თვლის, რომელთა ქვემო კლასტვიც სულ სხვა სახელები უნდა იფარებოდეს. სავარაუდო პირვანდელ ფორმებს კი ასე აღადგენს: ბადრი იგივე არდია (მწე), ზოლო უსუპი — ვიშაპი (თეშუბი), რათა მიადგეს იმ დასვენას, რომ ძველადმოსავლური ღვთაებრივი ტრადიის მიხედვით ამიქანი ხალდის მსგავსი ღვთაება უნდა იყოს.

თუმცა დემნა შენგელიამ თავისი მენიერული ძიებით — როგორც ითქვა — ვაჟასული პირეტური ტრადიცია განაგრძო, მაგრამ კლტევისას არც უშუალოდ „ამიქანი“ მოუშველიებია და არც იმ ციკლის სხვა ლექსები. იტყობა, მისთვის შეუმჩნეველი დარჩა, რომ „ამიქანში“ სწორედ გმირის ვეგეტაციური ბუნებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები იყო გამჟღავნებული: ამ ვითარებას მიაკვლია და გულმოდგინდაც გაანალიზა ზამაჩა ჩხეიძელმა თავის „ტრაგიკულ ნიღბებში“. და ბუნებრივად, ამ ლექსთა მითოსური მხარის, ღრმად დაფარული ნიუანსების მისაგნებად, ვაჟას ინტუიციური კვრტების გენიალობის დამადასტურებლად ხალხური ვერსიებით ცნობილი ამიქანის სახის შესწავლა და გარკვევაც დასჭირდა ამ ასექტიკო.

მკვლევარი ამიქანის მსგავს — მოკვდავ და აღდგენად — ღვთაებათა რიგში მოიხსენიებს მკერდაპიულ მითოლოგიათა პერსონაჟებს: თამუხს, ატისს, ადონისს, ფრიგიელთა და აფლადგონელთა ღმერთებს, მათგან საგანგებოდ გამოირჩევენ ორს, თამუხსა და აფლადგონელთა ღვთაებას, რომელნიც არამარტო ღრმა შინაგან

ნათესაობას აქვთ ირემებს, ამიქანს, არამედ მისიონერულ მოქმედებებსაც.

როგორც ხალხურ ვერსიებებსაც, თუ ამიქანის „კლდეში“ და „მწეში“ მოხსენიებული „მეზორიკლი“ თანეზის (ღუფეზის) მნიშვნელობა ზუსტად იგივე სახეობაა განოუენებული „მეზო-შემერულ საგალობელში: „...გული ჩემი ტენეს შესტირის, ადგოს, სად მყემე დაბმულს“ ადგოს, სად ღუფეზი „მეზორიკლი“.

აფლადგონელთა ღმერთიც ზამთრობითი შემოკლილი და დატყვევებულია, ზოლო გაწაფხულზე ბუნდებისაგან თავისუფლდება.

ამ პარალელთა მოშველიება და, საერთოდ, ამ აზრით გამსჭვალული საერთო ფონის შექმნა ამიქანის ინახავს, რომ ამიქანის სახის ვეგეტაციური თვისებანი თვალსაჩინოდ გამოიყვანოს.

ცოტა მოგვიანებით ერთ გარემოებასაც შევეცა ურადლებს.

თქმულების დღევანდელი ვერსიების მიხედვით თითქოს არა ჩანს, რომ ამიქანი, როგორც ვეგეტაციური ღვთაება, ყოველწლიურად კლდება და ცოცხალდება, მაგრამ ამ იდეის ანატიკლი ირაკლი სერგულაძემ დაინახა მიჰაჭვის ქაზრდში: მთელი წლის მანძილზე ამიქანის ჯაჭვი წვრილდება (ყურში ლოკავს), ზოლო პალარაზეცა ამიქანი დაბმული, ირეუა, მაგრამ გაწაფხულობით, დიდ ბუთშაბათ დღეს, მკედღები კვერს დატყავენ და ქაჭვიც ისევ მსხილდება და მორყეული პალაც ისევ შეარად ქდება მინაში. და ამ დეტალებმა აფიქრებინა, რომ „...ქაჭვის ყოველწლიური განწკიცების მოტივი წარმოადგენს ყოველწლიურად ხელახლად დაბმის სახეცვლილებას, ზოლო თუ ეს ასეთა, ამიქანი ალბათ ყოველწლიურად თავისუფლდება ეს სურათი უკვე დასრულებული სახით დარჩა, გვიდგენს მოკვდავი და აღდგენადი „ღვთაების“ პერიოდულ სახეცვლილებას“.

ამიქანის მონივრის ვეგეტაციური „ღვთაებად“ სახეებით იზიარებს ზურაბ კიკნაძე, ამ ავტორსაზრისზე დაურდნობით, თავის მხრივ, ამიქანსა და შუამდინარულ ღვთაება მარდტეს შორისაც რომ ავლენს პარალელს; ოღონდ, ამასთან თქმულების მითოსური არსის შესაცნობად ეძიებს და წარმოიჩენს უძველეს მითოლოგიებს, ღრმადი ყრუ ხსენავც დღევანდლამდე შემორჩენილს.

ვთქვათ, ამიქანის დაბადებასთან დაკავშირებით თავს იჩენს ერთი მომენტი: ამიქანი ნაადრევად ამოჴაუო დედის მუცლიდან, სადაც მისი შუშება არ დასცალდება; ამიტომ ამიქანსაც უბრალოდ ფაშვში ახვევენ გამოსაშუშებლად. ეს ფაქტი კი, მკვლევარის შენიშნით, უნდა მოასწავებდეს მისი მითოსური არსის დიდ სიძველეს; რადგანაც ამიქანი ყურის მითოსურის ტიპის ნაშიერად გვევლინება. ეს ეპოქა კი — როცა მზე გაწაფხულის ბუნიობისას აცეთებს ყურის სამ ნახტობს — მოიცავდა პერიოდს დაბლობიდან V.V. საუკუნიდან V.III. საუკუნემდე

ძველი წყარო აწერს კვლავ მსგავსებას ირ-
ქანსა და სპარსეთს, მაგრამ ეს ახლა უკვე არაა
აქტიური ფაქტორი, მაგრამ ისტორიული, მკვლევარ
თავს უნდა ჰქონდეს მისი მნიშვნელობის შესახებ
და წარსულს შორის ზედმეტს. როგორც
შეიძლება, ასევე შეიძლება თავდასაყდ-
რით, განსაკუთრებით კი იმ ასპექტის მიხედ-
ვით, რასაც ამირანი იწარმოებს, როგ-
ორც დემოკრატი ახლოს მყოფი ევროპული-
ზული კულტურული გზით: ცეცხლის მომტა-
ნი, კაცობრიული ცხოვრების მოწყობი და სხვა.

ცეცხლის მოტანას, რომ ახსენებს, მკვლევ-
არს მხედველობაში აქვს ცნობილი პარალელი
პრობლემის ნიშნად ანუ უაზარის გააზრება ცე-
ცხლის პერსონალიზაცია, მაგრამ, ამასთან,
უშუალოდ ამირანის თქმულების ერთ-ერთი
სეპარატი ვერსიის მიხედვით უნდა იქნას
ლესი მითოლოგიის ასახვობას, რაც ცეცხლის
მოტანის ეპიზოდს გარკვეულად ეხმარება. ამი-
რანმა შეიკრიბა რომ გამოსჭრა გველეშაპის
მუცელი — გველეშაპის სხეული ვერსია — მო-
ლაგებულ ფეხებს ზის ჩელიტა ჩაღმა, რათა
შეეშ, როცა გველეშაპის მუცელში მოხვდება,
თავისი მცხუნვარებით გამოსწავას ზის ჩელიტი
და გარტო გამოვიდეს. და ეს პასაჟი აღწერილია,
როგორც შემთხვევითი უძველესი მითოლოგიისა:
ამირანი თავისი ზედახელი დახადებით გველეშა-
პის წიაღიდან ზღას უხსნის შუხსად ანუ, სხვაგ-
ვარად, იხსნის შუხს. ეს მომენტი კი მკვლევარს
ცეცხლის მოტანის ეპიზოდს ახსენებს.

ასე მიემატა რამდენიმე მითოლოგიკა ამირა-
ნის, როგორც ევგენიკური ღვთაების, სახეს.
გარდა ამ მითოლოგიისა — ეს უნდა ირაკ-
ლი შენგელის მტკიცების მიხედვით — ცეცხ-
ლის მოტანის ეპიზოდს ანუ მისიანობის ზღის
გახსნის აქტს გარკვეულად ეხმარება სხვა მო-
ტივი: მამის დეკარგული თვალის დაბრუნება
(ცნობილია ირი სვანური და ერთი რაკული ვე-
რსიები). აღსანიშნავია: ვანანუთაგან ერთი სწო-
რედ ის გახლავთ, სადაც შუის გადარჩენის მი-
თოლოგიკა დასტურდება, ახლა კი ამ ვერსიის
საფუძვლისზე მნიშვნელობა ენიჭება სხვა დეტა-
ლის მიხედვითაც — განსხვავებით მეორე სვა-
ნურ და რაკულ ვერსიასთან, რომლებშიც სი-
უფეთრ ზღაპრული სქემის მიხედვით ვითარდ-
ება ანუ დეტალების მოკლული შეთვრდება, აქ ამი-
რანი დღეს სიცოცხლეს შეუდარებს მკვლევ-
არს ამ ფაქტს ახლოდღესი ისტორიის (ხეობრივი,
განსაკუთრებით: მკვლევარობრივი) მითების ფო-
ნზე განიხილავს და მიიჩნევს, რომ იამანის თვა-
ლის დაბრუნების მოტივი თავისი საწყისით უკ-
ვერსდება უძველეს მითს სინათლის (თვალის)
თუ შუის ნათელის მოტანისა (დაშატებით იმ-
ოფებებს ერთ ცნობილ დაკვირვებასაც, რომ ენ-
ობრივი და მითოლოგიური მონაცემების მიხედ-
ვით, ერთი სინათლის მტკიცება: თვალის —
სინათლე — მხედველობა — ცეცხლი — შუხ).

მკვლევარმა მიუთითა კიდევ რამდენიმე ტი-

პოლოგიური მსგავსება ევგენიკური მითოლოგი-
კა და პარალელი მითოლოგიის ნაირსა და სხვათა
მითოლოგიის შორის, რომ სხედვებს იმ აზრსაც
ზღს, სახელმწიფოს ტერმინი: ს. სხედვით შეიკრიბა
განვი და მ. მკვლევარის შემადგენელი კი-
ვლილი და ამას მოსდევს უაზარულად განმედილი
დასკვნა, რომ ტიპოლოგიური მსგავსებათა არსე-
ბობა შესაძლოა სტელა არ იყოს შემთხვევითი
და იქნება ადასტურებდეს მკვლევარის კონკრე-
ციას, კოლმებსა და ევგენიკების მონათესავე
ხალხად რომ თვლიდა. მკვლევარი განსაკუთრე-
ბულ მნიშვნელობას ანიჭებს იმ ვარაუდს, რომ
ბერძენი ისტორიკოსს ამ კონკრეტულის გამოთქმი-
ნის შედეგად ეხმარება არამარტო საკუთარი
ეთნოგრაფიული დაკვირვებებით, არამედ გარ-
კვეთილ მითოლოგიური მსგავსებით.

ირაკლი შენგელმა გამოკეთა რამდენიმე ვერ-
სიები შემწეული ერთი არქაული ფენაც: კამა-
თის მოტივი (გველეშაპისა და მისი მუცელში
მკვლევარის გმირის შორის, ვინც არ ეთანხმება ურ-
ხულს, რომ ან მისი პირიდან გამოვიდეს და ან
უჩიოდან), რაც არაერთ მკვლევარს დაეხმარა გუ-
ვდება (ხეობრივი, ინდური, მკვლევარობრივი).

საბოლოოდ კი ასე გადაეწყვეტა ერთმანეთს
ამირანის თქმულების კვლევის ორი, გარკვეუ-
ლად სხვადასხვა, ნაკადი. პირობითად აკაცისა
და ვიკის ტრადიციებად რომ ვისწინებთ, და
ასე გამოიკვეთა ორივე ნაკადის მიხედვით მე-
ჩიურული კვლევის ის საფუძვლები, რაც მკვლევ-
არსა თუ მკითხველს სწევს ერთგვარული თქმუ-
ლების უძველესობის რწმენას უნერგავს.

ამ ორ ძირითად ნაკადში შესამჩნევია ერთი
განსხვავებული ნიუანსი, რაც თავისებური შედე-
გით, მხატვრულ ფორმალურ დაკვირვების უძე-
გად გამოიქვეყნა და ამით თითქმის ახალი ნაკადი
სათვის უნდა დაედო სათავე, კერძოდ, ეს
გახლავთ, პავლე ინგოროვას მიერ ვერსიებში
უძველესი მოკლული სტილური ბერბის გამოყე-
ნების აღნიშვნა, მაგრამ ამ საფუძვლისზე მიმარ-
თებით ძიება მაინცდამაინც არ გაგრძელდებოდა.
ამდენად, ეს ზაზი ძალზე მკრთალადაა, არსებითად,
ჩანასახობრივი და ცალკე ნაკადი არც კი ექო-
მის, ასევე თუ ისე, ორიოდ ვარაუდს მაინც მო-
გვეპოვება და უთუოდ უნდა ვავიხსენოთ.

ვერსიითა და ნაკადობაზე, პირდაპირი ობიექტისა
და ლექსის მონაცემებზე დაკვირვება დახ-
ტანგ კვლევებს გამოაოქმევინა თვალსაზრისი, რომ
...უძველესი ნაწილი ამ ლექსებისა უფრო ძვე-
ლი უნდა იყოს, ვიდრე პაროზა: როცა სტრიქო-
ნები დროთა ვითარებაში დაიკარგა, მომდევნო
თაობებმა იგი პაროზაში ობიექტის შეცვლილი.
პაროზული ნაწილი რომ უფრო მეტად დიდობა,
ამის დადასტურება იმიტომ შეიძლება, რომ სწო-
რედ ამ ნაწილში შესული ქრისტიანული სარ-
წმუნოების ელემენტები, ე. ი. უძველესი ამა-
დო ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ, ახალი
ერის ელემენტებითა და ფაქტურით შეიკრიბა
და შეიცვალა.

ბოლო ვერსიათა ფორმის — მისი მოულოა
ზღაპრის სახით, სიმღერა-თქმითა და გუნდური
შესრულებით — სხვა ასპექტით განხილვამ და,
აგრეთვე იმ ფაქტმა, რომ რაკულ ფერხიხულ
სიმღერებში ამირანის ლექსებია ჩართული, მი-
ზეილ ჩიქოვანს აფიქრებინა, ამირანის თქმულე-
ბის გუნდური შესრულება ადრინდელი ფოლკ-
ლორული სინკრეტოზმის საფეხურს უკავშირდე-
ბა და თავისი გენეზისით უძველეს ძველიაო.
ამირანიანის ლექსებს რომ მღეროდნენ, ამის და-
სტურად კი იმორწმუნა ამ სტრიქონს — „ჩა-
დო ბადრო და ჩახაბე ხმა შენი მშვენიერია“ —
და მთელს ამ პასაჟს, ბადრომ თავისი მშვენიე-
რი ხმით ამირანს უბუზო ჩადებულობ დანა რომ
უნდა მოაგონოს; აგრეთვე, მიუთითებდა ვერსიე-
ბში არსებულ ეპიკურ განმეორებაზე, რაც გუ-
ნდური შესრულების ნაშთად მიიჩნევა.

ფორმის თავისებურებას თურმე ახეც უნდა
გამეღვანებინა თავისი ძველთაძველი წარმო-
შედგენლობა, მაგრამ მკვლევარი გაცილებით თვალ-
საჩინოა და უდავო საბუთსაც ეძიებდა, ბოლოს-
დაბოლოს, ცალკეულ ეპიკურად ნოვანების
დასადგენად. უფრო თვალსაჩინო და უდავო
კი რა უნდა ყოფილიყო, თუ დადასტურდებო-
და, რომ ამირანის თქმულების სხოვნას უფუძესი
ხანის ნივთიერი კულტურის ძეგლებიც ინახავ-
და. ეს კიდევ ერთი ახალი ნივანსაა.

მკვლევარისათვის ეს დადასტურებული გაბ-
ლდათ და ახაბუთებდა, ამ თქმულების (ეპოსის)
არაერთი ეპოზოდი შემორჩენილია სწორედ ნი-
ვთიერი კულტურის ძეგლებზე.

სახელდობრ: მცხეთა-სამთავროს გათხრები-
ნის ნაპოვნ ბრინჯაოს სარტყელზე (VIII-VII სს.
ჩვენს ერამდე) გამოხატულ ძირითად კომპოზი-
ციას — ნადირობის სცენას — აღიქვამდა, რო-
გორც ამირანიას და მისი ძმების, ბადრისა და
უსუპის, ნადირობას ცამცუმის ოსმიდან წამო-
ვლის მერე.

სტეფანწმინდაში ნაპოვნ ბრინჯაოს პლასტი-
კურ ქანდაკებათა მთელ კომპლექსს გაიაზრებ-
და, როგორც ამირანიანის ეპოზოდთა განსახიე-
რებას: 1. ამირანის დაბადება და ყრობა; 2. ამ-
ირანიას და დედის შეშმა; 3. დედის თავის მოკ-
ვითა; 4. მემუსიკე ბადრი; 5. ცბიერი შიკრიკი
და ეპარის მოტაცება და სიძე-სიმამრის ბძმო-
ლა; 7. ამირანიანის პერსონაჟები; 8. ძლიერი
ამირანი; 9. მიჭაქველი ამირანი (მკვლევარი იმ
ვარაუდსაც გამოიყვანდა, რომდენადაც ეს ეპი-
კურად მთლიანად არ ამოწურავს ამირანის თა-
ვგადასავალს. სტეფანწმინდის კომპლექსში სხვა
ქანდაკებებიც უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ისინი
ან დაკარგულია, ან ჭერ არ აღმოუჩინიათ).

ამავე რკალში შემოქმედდა თრიალეთური ვე-
რცხლის სახმისზე გამოხატული ნადირობის სა-
წესწესულებო-რიტუალური სიუჟეტიც, რომელიც
ნადირობის შფარველი ქალღმერთის, დალის,
გარშემო იკვრებოდა, იმ დალისა, გადმოცემები
ამირანის დედად რომ მიიჩნევდა; და სწორედ

ამ გადმოცემების საფუძველზე დაუკავშირა
მკვლევარმა ეს რიტუალური სიუჟეტი ამირანის
თქმულებას. რამდენადაც ვერცხლის სახმისი
ძველი წელთაღრიცხვის მეორე ათასწლეულის
შუა ხანებით თარიღდებოდა. ბუნებრივია, ეს
დათარიღება ამირანის თქმულებაზეც გავრცელ-
დებოდა.

ცხადია, ეს თვალსაზრისი — ამირანიანის ეპი-
ზოდების არსებობა (მასთან შედარებით ლეონ
მელიქიშვილის თქმულება — ამირანიანის
ცამცუმის ოსმი თავისი აღნაგობით პირვანდე-
ლი სახის ნაგებობებს, მეგალითური კულტურის
ძეგლს მოგვაგონებს), ნივთიერი კულტურის ძეგლებზე
— განსაუხრებელი ეფექტურად გამოიყურება.

ხოლო, რადგანაც მკვლევარი არ აღიარებდა
პრომეთეს მითის ამირანის თქმულებისაგან წა-
რმოშავლობას და პრომეთესა და ამირანს შო-
რის მხოლოდ ტიპოლოგიურ მსგავსებას ხედა-
ვდა (ერთმანეთის ორეულებად, მიიჩნდა და მე-
ტი არაფერი), მისთვის ეს მეორე თვალსაზრისი
გადამწყვეტი საბუთი იყო, რასაც იოლად უნდა
შეეცალა მანამდე თუ მომდევნო ხანის ცალკე-
ვა, ბერძნულ მითთან შედარებით ქართული
თქმულების ადრინდელობის დამადასტურებელ
რეალიებს რომ ეძიებდა.

ჩვენ, დღე, ნუ შევუნაცვლებთ ერთმანეთს ამ
სხვადასხვა თვალთახედვას; და თუ ძველი წე-
ლთაღრიცხვით დათარიღებულ ნივთიერი კულ-
ტურის ძეგლებზე მართლა ამირანის ეპოსის ეპი-
ზოდებია გამოქრწილი თუ ამოკეტირული, ეს-
ევ ერთ-ერთ საბუთად ვივლევთ პრომეთეს
მითის ქართულ წარმოშავლობასა, „გილაგამეში
ანსა“ და „ამირანიანს“ შორის შემჩნეულ მსგავ-
სებასა და ამირანის თქმულებაში აღმოჩენილ
მითოსურ საწყისებთან ერთად.

თუ მართლად...

ეს გამოთქმა დაიჭვებას გამოხატავს და სხვა-
დასხვა შეხედულებათა მიმოხილვისას აქ ეჭვმა
პირველად გამოიწია. პირველად არა იმიტომ,
თითქმის მთელს იმ თვალსაზრისობთან, ვარაუდ-
ბთან თუ მტკიცებებთან შედარებით, რასაც გა-
ვრიკო, ლამის თესისურად, ოღონდ მთლიანობაში
გავადევნებთ თვალს, მხოლოდ ეს ერთადერთი
შეხედულება იოლ საოკუოვო, სხვა ყველა კი
უდავო და საბოლოოდ გადაჭრილი. უბრალოდ
აქამდე, ვიდრე ეს სურათი — ამირანის თქმუ-
ლების პირვანდელი სტრუქტურის აღსადგენად,
მითოსურ თუ ეპიკურ გააზრებათა აღმოსაჩენად
მიმართულ ძიებათა პროცესის ჩვენება — მთლი-
ან სახეს შეიძინა, ყოველგვარი ჩარევისაგან
თავი შევიკავე. და ვერც ჩავერეოდი, ჩერ-
ბომ თვითონ სურათის საერთო მონახაზი უნდა
გამოკვეთილიყო, პროცესის ერთაინობა და შენ-
გან ნაკადთა ურთიერთკავშირი გვეგრძნო, რად-
გან ამ ერთიან ფონზე მისი ღირსებანი თუ ნა-
ლოვანებანი უფრო მკაფიოდ გამოჩნდებოდა.

და რაცა სურათმა გარკვეულად შეიძინა

დასრულებული საზე და დადგა მისი განცხადებით, რადგანაც დაეცემა მწერა განცხადებით, რომელიც აუცილებელი თანმხლებია, ამგვარად მწერა პირველად იმ მოსაზრებამ მიიპყრო, რომელიც სურათის მთლიანობა დააბოლოვა.

ეს არის და ეს.

თუმცა ეკვო აქ მხოლოდ ფარულადაა გამო-
ყენებული, მაგრამ ის უთუოდ გაღვივდება.
თუ მკვლევარისებულ მტიციებებს ბრძადა არ ვი-
წმუნებთ და უწარბადებს მოვაცქევთ სამდენი-
მარ შეუსაბამოს, რაც ეპიზოდთა ხანირების
გარკვევის გარეშეც თვალშისაცმია.

ამიტომ ეს რამდენიმე შეუსაბამოა აქვე შე-
იძლებოდა შეგვემოწმებინა.

მცხეთა-სამთავროს გათხრებისას ნაპოვნი ბრწყინვალე სარტყელის ძირითადი კომპოზიცია — მიხეილ ჩიქოვანმა ამირანის ეპოსს რომ დაუკავშირა — ნადირობის სცენას ასეთნაირად გაშალა: მარცხნივ ორი მხედარი გამოსახული. შედარებით ზემოთ რომელიცაა, ირემს ესვრის ისარს, ქვემოთ ცხენი უჭირავს სადვით. მის უკან დავის ნაუფიფთი დახუწილი ხე, საითაც მიისწრაფის ირემი, ზემო მხედრის უკან არტყმით ორ თევზსაა გამოსახული. ცხენის წინ ორ მწკრივადაა განლაგებული გაქცეული ირემები, ქვემო მწკრივში ირემებს შორის ორკერძა გამოსახული ფრინველი, ზემოში — ფურცლები და ციხე. კომპოზიცია დასრულებულია თავეით მარცხნივ მოზრუნებული ორი თევზით. კომპოზიციის მარჯვენა მხარე უჭირავს მხედარს, რომელიც ირემს ისარს ესვრის, ქვემო მწკრივში მოჩანს უმედეგო ცხენი, მონადირის ცენზე მარცხნივ გამობმული.

შალვა ამირანაშვილის ბრძინაოს ეს სარტყელი არაფრით განსხვავდება იმავე ხანის სხვა სარტყულოთაგან. რომელზეც კი ნადირზანის სურათებია აღებული, და აქ შენახა, „სარტყულოთა მოჭედვითაზე გამოსახულებად ადამიანთა ფიგურების ვიწარების დადგენა ჭერჭეროვით მწეუნად, საფიქრებელია, რომ ადრინდელ ხანაში უნდა უფოდიყო გამოსახულები მითითრი მონადირე, ხალხურ თქმულებათა რომელიმე გმირი“. მაგრამ ეს მხოლოდ ზოგადი მითითებაა, მაშინ, როცა, მიხედვით ჩიკოვანის აზრით, არსებობდა ნაშნადირული რეალური, რაც კომპოზიციისა და ამირანის ფიგურის კავშირს ცხადყოფდა — სამ მონადირეს კი არა რომელიმე ხალხური თქმულების გმირებად, არამედ ამირანად და მის მკებად — ზადრედ და უხუჟად — წარმოგვიდგენებდა.

„რა სპეცფიკურ გარემოებასთან გვაქვს საქმე, რომლის მიზეზებიცაა ზენე სამთავროს სარტყელზე დაშლისათვის კომპოზიციის ამრანის მუსონიკავაუნთან — წამოჭრის კიბეზას შესვლა, რათა ასეთი პასუხი გაცეს — ამის გახალისე პირველი მონადირე, მისი მარჯაჟა ცხენი და მშვილდისაირი ჯავლივერე უმჯერადი (ცხენი, რა-

მელიქ პირველი მონადირის ცხენზეა გადახმული. ჩვენი აზრით, არა „ნადირობის დროს წამოვანილი დამატებითი ცხენი“, როგორც ამას პარფ. შ. ამირანაშვილი ფიქრობს, ახამედ ბუ მებრძო წყაქუშის ის რამაა, რომელიც ამირანს საჩუქრად მიიღო ანდერძის შესრულებისათვის. მშვილდ-ისარიც ცამუშისეულია და ამიტომ განსხვავდება ზომით სარტყლის მარცხენა მხარის ზედა მწკრივში მოთავსებული მონადირის — ბედარის მშვილდ-ისარიდან.

კომპოზიციის ასეთი ახსნა ამირანის თქმუ-
ლების საფუძველზე არ გაიზიარა ელიაზარ მე-
დიტისნიც იმ მიზეზით. „ნათუ ისეთი მეორეხა-
რისიხივანი მტკიო, როგორცაა „სამცუშის რა-
ხე“, უკუ ეთუთვინდა ამირანის ციკლს ჩვეს
ერაძე VIII საუკუნეშიო?“. სამაგიეროდ სხვა
მკვლევარებმა (გიორგი მელიქიშვილი, გაიოზ
იმედაშვილი, მანანა ხიდაშელი, ირაკლი სურგუ-
ლაძე) გაიზიარეს, როგორც სახეებით დაამატრე-
ბელი დასკვნა, თასც შესაძლოა, თავის მხრივ,
ახალ-ახალი ფასსარსიები დაუარსებოდნა.

აქ ზედმეტია მოვეყუთ იმის გარკვევას, რომლის შეიძლება გაჩენილიყო „ცამუშუმის კამოში“. მოტივი ამირანის ციკლში; სარტყელის კომპოზიციისა და თქმულების დღევანდელი ვერსიების შემპირანებოთ დავუვიკრდეთ მხებიელ ჩაქვანისებულ „გახალბედა“; პირველ მონადირეს, მის მამაჟაა ცხენისა და მშვილდ-დასარსის

შეიძლება კია, რომ პირველი მონადირე ამ
ირანი იყოს, ხოლო ცხენი და მშვილდ-ისარი ცა-
მცუმის კოშკიდან წამოღებული?

ცამცუმის (იგივე: უსუპის ძმისწულის) ეპი-
ზოდი რადენიმე ვერსიის მიხედვითაა ცნობი-
ლი და მათ შორის მცირედიან ცვლელებათა
გარდა არსებითი განსხვავება არ შეიმჩნევა. აქ
„ველგან ის ამბავია მოთხრობილი, თუ როგორ
გადაწყდებიან ირეშე ნადირობისას ძმები ერთ
უცხო ალაგას კოხეს, სადაც მიტყდებული ას-
ვინია, ციკუმში, რომლის ანდერძიც („თითებ-
სა და თაბებს შუა წიგნი ედო ქალადღისი“)
ნათქვამია, რომ ვინც ამ ანდერძს შეასრულებს,
დაუ ვინც უპატრონებს, თვითონ მიტყდულენ
დამზახებს, მის ოჯახობას მიხედვს და მის მო-
ძულედ ბავუყ დებს (ვარაიანებს ვახვანებს
სა თერთ დევად რომ იხსენიებს) ბოლოს მოუღებს
ჩაღლიდ უტოვებს თავის ცხენს („ჩემი რაშა
ალად მისი“) და შუბს, წვერიც ცას რომ სწვდ
სა („ჩემი შუბი ალად მისი“), ერთ ვაირანტსა
შუბს ხმალი ცვლის, ერთში — ორივე ნახსენებ-
ბი, ერთშიაც შუბსა და ხმალს ლახტიც ემატე-
ბა, აბრეტორ ვერსიის მიხედვით არა ჩანს რომ
ამირანს ცამცუმის ანდერძის შესრულების მერე
ნაანდერძევი რაშიც მიჰყავდნენ და შუბი უნა-
ლიც თან მიჰქონდნენ. მაგრამ თუნდაც ამ სხვაო-
ბას ვარაიანებს შორის უტრადლება არ მიჰყე-
ვიოთ და ცამცუმისიკაზე გამოსახული „მარქა-
ლა ცხენი“ ცამცუმისიკულად მივიჩნიოთ, მშველედ

ისარს კი ცამცუშისეულად ვერაფრისიდეებით ედარს ჩავთვლით. შუბი შუბია და შველიდ-ისარსი შველიდ-ისარსი, როგორი განსაკუთრებული სიადრისას არ უნდა მოგვეჩვენოს.

ამასთან, ძმები ბომ მანამდე ნადირობენ და ირ-მესაც მანამ გაეციდებიან, ვიდრე ცამცუშის კოშკს წააწყდებიან — დაპირალი ირმის ყვალს მიმ-ეხებიან ამ კოშკამდე. თუ კომპოზიციასზე გამო-სახული ირემი თქმულებისეული ირემია, ბუნებ-რივია, ამირანს ცამცუშის რაში თან ვერ ეყო-ლება. და კიდევ — კომპოზიციის საერთო ფონი უცხოა თქმულებისათვის, არც თევზებსა და არც ნაყოფით დახუნძლულ ხეს ვერსიების მიხედვით არავითარი ახსნა არ ეძებნება.

ერთი სიტყვით, ცამცუშის ეპიზოდი თავდა-პირველ ეპიზოდებად რომ მივიჩნიოთ, მისი დაკავშირება არაფრით არ ხერხდება სამთავროს ბრინჯაოს სარტყელზე გამოსახულ ნადირობის სცენასთან და, როგორი ზოგადიც არ უნდა იყოს, ისევე შალვა ამირანაშვილის მოსაზრებას უნდა დაეუქვროთ, საფუძრებელია, სარტყელის მოკედლობაზე უნდა ეფუძნებოდეს გამოსახული მითითური მონადირე, ხალხურ თქმულებათა რუ-მედიმდე გვირგოთ.

რაც შეეხება სტეფანწმინდაში ნაპოვნ ბრინ-ჯაოს პლასტიკურ ქანდაკებათა მთელ კომპლექსს, ამირანის თქმულებასთან მის დაკავშირებასაც გამოიცლება საფუძველი, თუ თუნდაც მხოლოდ ერთ ფიგურასა და მის მკვლევარისეულ ანა-ლისს დავაკვირდებით.

ესაა ფიგურა შამაკისა რომელიც გამოსა-ხულია მუსიკალური ინსტრუმენტით ხელში. მკვლევარის აზრით, ეს ბადრის გამოსახულება უნდა იყოს იმ მიზეზით, რომ „ცამცუშის ანდე-რძის შესრულების ეპიზოდი, ეტყობა, საწვიმო მომენტებსაც შეიცავდა“, ხოლო სამი ძმიდან მშვენიერი ხმა ჰქონდა ბადრისა, რასაც უსუ-ლის სიტყვები ადასტურებს, „ჩაიდი ბადრო და ჩამაძებ ხმა შენი მშვენიერია“.

„ეტყობა, საწვიმო მომენტებსაც შეიცავდა“, ასე ფრთხილადაა გამოთქმული ვარაუდი, რად-გან ვერსიების მიხედვით ანდერძის შესრულე-ბას არავითარი ზეიმი არ მოჰყოლია, და, რაც მთავარია, იმავე ვერსიების მიხედვით, აუხს-ნელია მუსიკალური ინსტრუმენტი ბადრის ხელ-ში. მკვლევარი იმ ლოგიკას მიჰყვება, რადგან ბადრის მშვენიერი ხმა აქვს, სპერავეც დაუარა-დნაო! მაგრამ ვანა „ხმა შენი მშვენიერია“ მუსი-კალურ ხმას ნიშნავს? აქ ხომ ხმის სიძლიერე და მკაფიოება იგულისხმება და არა მელოდურობა. ისე რომ, მთელი ეს დაკავშირება იმაზე ნაძა-ლადევადაა გამოყურება და, მკვლევარის სურ-ვილის საწინააღმდეგოდ, მხოლოდ იმას მოწმობს, რომ ბრინჯაოს ქანდაკებათა კომპლექსიდან სპე-რავეც მომდერძის ფიგურა ვერანაირად ვერ

უკავშირდება ამირანის თქმულებას.

ხოლო რამდენადაც ეს ფიგურა მთელი კომ-პლექსის აუცილებელი რგოლია და ამირანის თქმულების არც ერთ ეპიზოდთან კი საერთო არაფერი აქვს, დანარჩენ გამოსახულებათა გან-ხილვის გარეშეც თავისთავად ცხადია, რომ არც ამ მთლიან კომპლექსს შეიძლება ჰქონდეს საერ-თო ამ თქმულებასთან. მითუმეტეს, რომ სხვა ფიგურებსა და ეპიზოდთა შორის გავლებულ პარალელები იქნებ ასე აშკარად შეუსაბამო არ იყოს, მაგრამ იქაც ხომ საკმაოდ ხელშეწყობა.

ახლა თრიანლეთურ ვერცხლის სახმისზე გამო-სახული ნადირობის რიტუალური სიუჟეტის ენახოთ. ეს რიტუალური სიუჟეტი ხომ ამირანის თქმულებას მხოლოდ იმ ნიშნით დაუკავშირებს, რომ გამოსახულების შუაგულში დალი იყო მო-ქცეული. მართალია, უფრო ნიშანსაბუნდოვი მსგავსება არა ჩანდა, მაგრამ თვალსაზრისი ამ-ირანის ეპიზოდთა გავრცელებისა ცალკეუ-ლი ნივთიერი კულტურის ძეგლებზე, ჰქმნიდა ერთგვარ საშუალებას, დალის გამოსახულებაც ამავე ძეგლებსა და, შესაბამისად, ამირანის ცი-კლისათვის დაეკავშირებინათ. და როცა იმ ძეგ-ლებზე ამირანის ეპიზოდთა გამოხატვა არ დადასტურდა, ასე ერთი შეხედვითაც კი ძნელია ვიარწმუნოთ, რომ დალის გამოსახულება მაინც-დამაინც ამირანის „ილუსტრაცია“. აქ სად-ავიც რომ არ გავხადოთ, სვანურ ზეპირსიტყუ-ერებაში კარგად ცნობილი დალისა და მონადი-რის ციკლი რამდენად ბუნებრივად უკავშირ-დება ამირანის თქმულებას, რაიმე ნიშანსაბუ-ნდოვი მონაცემის უქონლობა, რაიმე ხელჩახაჭი-დი საბუთის არარსებობა თავისთავად მეტყუე-ლებს, რომ ნადირობის ამ რიტუალური სიუ-ჟეტის გამოსახულება მხოლოდ ზოგად სცენას წარმოადგენს, ყოველ შემთხვევაში, მისი ასეთი დაკონკრეტება — ამირანის წრეში შემოტანა არ ხერხდება.

ასე რომ, ის ექვი, რაც აღძრა მტკიცებამ იმისა, ძველი წელთაღრიცხვის ნივთიერი კულ-ტურის ძეგლებზე ამირანის ეპიზოდებია გა-მოსახულები, თურმე უსაფუძვლო ექვი არა ყო-ფილა.

ეს გამოჩნდა, რომ უსაფუძვლო არა ყოფილა, მაგრამ სხვა შეხედულებანი კი უღავა?

არამარტო ის შეხედულებანი, რაც უკვე უარყოფილია ან აშკარად დაუჭერბელი, არამედ ისიც, რაც გაზიარებულიცაა და, ერთი შეხედ-ვით, არავითარ კოჭმანს არ იწვევს.

მათადმი მიმართული ექვი კი აღმოჩნდება უსაფუძვლო, თუ მათაც ასევე გამოეცლება საყრდენი?

ჭერ იმ თვალსაზრისებს შევხედოთ ხელა-ხლა, რაც უარყოფილია, ბოლოსდაბოლოს, რამდენად დამაჭერბელია ეს უარყოფა.

გერონტი გასვიანი

306 იმპერატორების

მართალია ერის ეთნოგენეზის შესწავლისათვის დიდ იმნიშვნელობა აქვს საქართველოს ოდინდელი მოზინადრე უძველესი ტომების ტერიტორიული განსახლებისა და ეთნიკური ვინაობის გარკვევას.

ამ მხრივ ჩვენს ურადლებას იპრობს ეგროსის (ისტორიული კოლხეთის) ტერიტორიაზე მოსახლე მისიმიანთა საკითხი.

ეგროსის ანუ ლაზიკის სახელმწიფო, რომელიც დასავლეთ საქართველოს მოიცავდა, მეგრულ-ლაზების გარდა სხვა ტომებიც ცხოვრობდნენ, მათ შორის: მენიოხები ანუ სანიგები, აბაზგები, აფსილები, მისიმიანები და სხვ.

ცნობილია, რომ ანტიკურ და ადრეფოდალურ ეპოქაში სანიგები, აბაზგები, აფსილები და მისიმიანები მოსახლეობდნენ შავი ზღვის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, ნიკოფსიიდან ვიდრე მდ. დალიძგა — კელასურამდე.

ჩანს, ჩამოთვლილი ტომები დროთა ვითარებაში გარკვეულ გადაადგილებას განიცდიდნენ.

ბიზანტიური წყაროებით, მენიოხები ანუ სანიგები შავიზღვისპირეთის მოსახლეობას წარმოადგენდნენ. ფსევდო-სკილაქსი, სტრაბონი, ფსევდო-ორფეოსი. პლინიუს-სეკუნდი, ფსევდო არიანე, პონტონი მელა და სხვა — სანიგებს ასახელებდნენ შავიზღვის ჩრდილო-აღმოსავლეთ სანაპიროზე ანუ სებასტოპოლისსა (ცხუმსა) და სოქას შორის ტერიტორიაზე. არიანე (II ს. ჩვ. წ. აღ-ით) პირდაპირ წერს, რომ სებასტოპოლისი სანიგთა მიწა-წყალზე მდებარეობს. პონტონი მელაჟ ასევე აღნიშნავს, რომ დიოსკურია (იგივე ცხუმი ანუ სოხუმი) მენიოხთა ანუ სანიგთა ქალაქია.

სტრაბონი (ძველი და ახალი წ. აღ. მიწა) წერს, რომ კოლხები და მენიოხები ერთი მეორის მეზობლები არიან. პტოლემეოსის (II ს. ჩვ. წ. აღ-ით) ცნობით, პონტოს გაყოფებით ცხოვრობენ აზიელები, კერკეტები, მენიოხები და სებასტოპოლები. ფსევდო-ორფეოსი (IV ს.) აღნიშნავს, რომ კავკასიის გასწვრივ ცხოვრობდნენ კოლხების, მენიოხებისა და აბაზგების ტომები.

საერთოდ, არაერთაზროვნია შავიზღვის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ტერიტორიაზე მოხსენიებულ ხალხთა განსახლების ადგილმდებარეობაზე არსებული ცნობები.

პ. ინგოროვას მიაჩნია, რომ აფსილებს ან. ტიკურ და ადრეფოდალურ ხანაში მდ. კელასურის ხეობის ზემო წელი და მისი მიმდებარე ტერიტორია ეკირათ — გუმისთიდან — ვიდრე კოდორის ხეობამდე.

ზ. ანაბაძის აზრით, აფსილები (ანუ აბსილები) ჩვ. წ. აღ-ით პირველ და მეორე საუკუნეში აწინდელი გალის ტერიტორიაზე სახლობდნენ, შემდეგ — მებუთე-მეშვიდე საუკუნეებში — გულრიფშისა და სოხუმის მიდამოებში გადაინაცვლეს. მისივე განსკით, შებასაძის დროში აბაზგები გერ აწინდელ ოჩამჩირის ტერიტორიაზე, ხოლო შემდეგ მდ. გუმისთასა და ბზიფს შორის სახლობდნენ.

ძნელია შენიშვნა ეთნიკური ვინაობის ზუსტი (უცულობელი) დადგენა. ბიზანტიური ცნობები მათ განსხვავებს როგორც მეგრულ-ლაზების, ასევე აბაზგების, აფსილებისა და სვანებისაგან.

საქართველოს უძველესი ისტორიის მკვლევართაგან ერთნი ფიქრობენ, რომ მენიოხები (იგივე სანიგები ანუ სანიხები) სვანთა წინაპრები ანუ უძველესი ქართველები იყვნენ. მეორენი მენიოხებს იგივე ქართველების ანუ მეგრულ-ლაზების თვისებებზე მიიჩნევენ. მესამენი აცხადებენ, რომ მენიოხ-სანიგები აფხაზური მოდგმის ხალხს წარმოადგენენ. ამასთან ისიც ითქვამს, რომ მენიოხები შავიზღვისპირეთის ადიღური წარმოშობის სხვადასხვა ტომთა და ჯგუფთა კრებითი სახელია.

ალსანიშნავია, რომ აფსილების, აბაზგების, მისიმიანების თუ მენიოხ-სანიგების ეთნიკურ კუთვნილებასა და ენის რაობაზე არავითარი პირდაპირი ჩვენება არ არსებობს. ამიტომ ამ საკითხებზე მკვლევართა მსჯელობა უმეტესწილად პირობითი და ჰიპოთეტურია, ზოგჯერაც — ტენდენტური.

ორდასაჟ უნდა ითქვას, რომ მენიოხ-სანიგე-

ბის დღევანდელ აფხაზეთად ან მათს თვისებრივად. მონათლას საფუძვლად მხოლოდ სუბიექტური სურვილი და ვარაუდი უდევს. ჩანს, ისინი აფხაზეთად ანუ აფხუზებად მხოლოდ იმიტომ არიან მიჩნეული, რომ ისინი აფხაზეთად წოდებულ ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ.

ძნელია აგრეთვე იმისი უდავო ცხადყოფაც, რომ მენიოხ-სანიგები უშუალოდ პართიელური ტომები ანუ სვანები იყვნენ. თუმცა ამ მოსაზრებას უფრო რეალური საფუძველი გააჩნია — ეს არის ბიზანტიური ცნობები სვანთა მრავალრიცხოვნობისა და კავკასიის მთავარი ქედის ცენტრალურ და დასავლეთ ნაწილში განფენილობის შესახებ. აგრეთვე — სახელწოდება სანიგის სვანთან სიახლოვე და სხვ.

მენიოხ-სანიგთა სვანობაზე უნდა მიუთითებდეს ისტორიულ აფხაზეთში და მის მიმდებარე ტერიტორიებზე შემორჩენილი არაერთი სვანური ტოპონიმი (ამაზე ქვემოთ).

მართალია, მისიმიანების ტერიტორიულ განსაზღვრაზე აზრთა ვარკვეული განსხვავება არსებობს, მაგრამ ბიზანტიული მწერლები შეკვირვებით მიუთითებენ, რომ ისინი აფსილეებისა და აბაზგების უშუალო მოსახლედ იყვნენ ჩრდილოეთის მხრიდან, კავკასიის სამხრეთ კალთების გაყოლებას. მაგალითად, სტრაბონის ცნობით, სვანები დიოსკურიას ესაზღვრებოდნენ უშუალოდ: „სვანებს უჭირავთ კავკასიონის მთიანი მხარე, რომელიც აღმართულია დიოსკურიის ზემოთ“⁷.

კლავდიუს პტოლემეოსის თხზულებაში შავი ზღვის ჩრდილო-აღმოსავლეთ მხარეში, სხვა ტომთა შორის, სვან-კოლხებიც დასახლებულნი⁸.

აგათა სქოლასტიკოსი წერს, რომ მისიმიელები აფსილთა ტომზე უფრო ჩრდილოეთით და ოდნავ აღმოსავლეთისაკენ ცხოვრობენ. მისივე ცნობით, მისიმიელები აბაზგიასა და სვანეთსაც ესაზღვრებოდნენ⁹.

სვანებს ცნობას გვიტოვებს მენანდრეც, რომლის მიხედვით მისიმიელებს აღმოსავლეთიდან უშუალოდ სვანები ესაზღვრებოდნენ, ჩრდილოეთიდან — კავკასიის ქედი და აღანგუ, სამხრეთიდან — ლაშქა (ეგრისი), დასავლეთიდან — აბაზგები.

აქედან გამომდინარე, პ. ინგოროვსა დასკვნის, რომ მისიმიანები კოდორის ხეობაში (წებელდიდან — ვიდრე ქლუხორის უღელტეხილამდე) ცხოვრობდნენ. მისი აზრით, მისიმიანთა მთავარი ციხე იყო ძაბარი ანუ ჩხარი (იგივე ჩხალი ანუ ჩხალთა), რომელსაც „რკინის ციხე“ ეწოდებოდა¹⁰.

ზ. ანაბაძეც დაახლოებით ასე განსაზღვრავს მისიმიანთა ადგილმდებარეობას — ისინი დღის (კოდორის ზემო წელში) და წებელდის ნაწილში სახლობდნენ¹¹.

პ. ინგოროვსაც განსჯით, ისტორიული კოლხეთის ანუ ეგრისის მიწა-წყალზე მოსახლე სვან-

ნო-კოლხების ნაწილი სვანური მოსახლეობაა. რომელიც სტრაბონის რწმუნებით, კავკასიონის ქედის ცენტრალურ და დასავლეთ ზოლის გაყოლებაზე (დიოსკურიის ზემოთ) სახლობდა¹².

უოველივე ესეც იმაზე მივითითებს, რომ, როგორც აწინდელი სვანეთის, აგრეთვე მისი დასავლეთით და აღმოსავლეთით მდებარე კავკასიის სამხრეთ კალთებზე ლიხის ქედთან — ვიდრე ისტ. აფხაზეთის (ეგრისის) ჩრდილო-დასავლეთ მთებამდე, სვანური მოსახლეობა ცნობილობდა (სხვანაირად დიოსკურიის მოსახლედ სვანები ვერაფრით იქნებოდნენ¹³).

მართალია, პ. ინგოროვსა მისიმიანებს მეგრულ-ლაზურ და სვანურ (ნარეკ) სახლად თვლის, მაგრამ უფრო ამ მოსაზრებას უჭერს მხარს, რომ მისიმიანები სვანურენოვანი პართიელური ტომი იყო¹⁴.

ისტორიულ აფხაზეთში სვანების ბინადრობაზე მიუთითებს სომები ისტორიკოსი ფავსტოს ბიზანტიელიც. რომელიც „სვანოკოლების“ მსგავსად მათ „ეგრესიანის“ სახელწოდებით მოიხსენიებს¹⁵.

თუ ვიკლავდიუსისწინებთ იმას, რომ კოლხეთის მიწა-წყალზე მოსახლე სხვადასხვა ტომი ურთიერთდაწოლისა და უცხო მტრის შემოსევის გამო ვარკვეულ გადაადგილებას განიცდიდნენ, გასაკვირი როდია დიოსკურიასა და მის მოსაზღვრე ტერიტორიებზე სვანთა (სვანური ტომების) ახიმილაცია, შევიწროება და თანდათანობით შემცირება.

მართალია, მისიმიანთა ეთნიკურ ვინაობაზე დღესაც ვარკვეული სხვაობა არსებობს, მაგრამ სპეციალისტების უმრავლესობას ისინი სვანებად მიაჩნია. მაგალითად, ს. უაუსტაშვილს (რომელსაც გ. მელიქიშვილი და პ. ინგოროვსა უტყერნ მხარს) მიაჩნია, რომ „მისიმიან“ სვანთა თვითსახელის — „მუშვანის“ სახელშეცვლილი ფორმაა და ის უთუოდ სვანს ნიშნავს¹⁶.

მისიმიანების სატომო სახელში, პ. ინგოროვს აზრით, „მი-სიმი-ანი“ ბოლოკიდური „ანი“ არის ქართული ეთნიკური სახელების ყუძის დეტერმინანტი — იმავე ტიპისა, როგორც სვანი, ზანი, ქანი, ხანი; ბოლო თავიკლური „ი“ არის ქართიელური ენებისათვის, კერძოდ, სვანურისათვის დამახასიათებელი ფორმანტი, რომელიც თავის ერთვის ეთნიკურ სახელებს¹⁷.

საისტორიო წყაროების მონაცემთა საფუძველზე პ. ინგოროვსა დადასტურებულად მიაჩნია, რომ ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეებში აფხაზეთის მხარეში, სხვა ქართული ტომების ვერადი, სვანებაც მოსახლეობდნენ¹⁸. ამას მხარს უჭერს სტრაბონის ცნობა იმაზე, რომ სვანები სიმრავლის მხრივ ყველა მეზობელ მთიულს აღემატებოდნენ და საკურობების შემოხვევაში ორასიათასი მეომრის გამოყვანა შეეძლოთ¹⁹.

ქართული და უცხოური წყაროების საფუძველზე კ. კედილიძე მიუთითებს, რომ სვანები

ცხოვრობდნენ მეგრელ-ლაზებისა. აფხილეებისა და აბაზგების მეშობლად — კავკასიის ქედის სამხრეთის გაუღებაზე. წყაროებში ისინი ევკსინის პონტოს მოსაზღვრე არიან¹⁹.

ივ. ჯავახიშვილისა და გ. მელიქიშვილის დასკვნით, ძველ დროში სვანები გაცილებით ფართო ტერიტორიაზე სახლობდნენ, ვინც ამჟამად. ისინი დასავლეთით, აღმოსავლეთით, სამხრეთისა და ჩრდილოეთით — შორს აღწევდნენ ახლანდელ სვანეთთან შედარებით. მეცნიერთა რწმუნებით, ამას მოწმობს დასავლეთ საქართველოს მთასა თუ ბარშის გავრცელებული სვანური ტომონი-მია²⁰.

უკანასკნელმა გამოკვლევებმა დაადასტურეს, რომ სვანური მოსახლეობა ეპოზოდურად ალანთა ქვეყანაში (თანამედროვე ბალუჩანეთისა და უარაჩაის ტერიტორიებზე) ვრცელდებოდა²¹.

დ. მუსხელიშვილის აზრით, მისიმიელები სვანები ანუ სვანური ტომი იყო. ის წერს: „რომ სწორედ მისიმიელების სვანური ტომი უნდა იგულისხმებოდეს სტოლენაოსის, „სუანოკოლებში“ ანუ ფავსტოს ბიზანტიელის „ეგრო-სუანებში“ იმ აზრით, რომ ესენი იუვენე ეგრისის სამეფოს მიერ დამორჩილებული სვანები, იმ სვანებისაგან განსხვავებით, რომლებიც ჯერ არ იუვენე ეგრისს დაქვემდებარებულნი და რომელთა დამორჩილება მხოლოდ IV საუკუნის დასასრულს მოხერხდა“²².

თუ უკვეა მონაცემი შევაჩერებთ, უძველესი გახდება, რომ სვანებს (ანუ სვან ტომებს, მათ შორის მისიმიანებს) ძველ დროში აფხაზეთის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი ეკავათ.

ეტყობა კოლხეთის ძველი სამეფოს დაშლის შემდეგ ჩვ. წ. აღ. I და III საუკუნეებში განცალკევებულ სვანთა გაერთიანებას, ერთი მხრივ, ჩიქები, ალანები, აბაზგები და აფხილები დაუპირისპირდნენ, ხოლო, მეორე მხრივ, მეგრელ-ლაზები და სხვ. ამიტომ სვანები თანდათან დასუსტდნენ, შევიწროვდნენ და პოპიცია დათმეს — IV საუკუნის ბოლოს მთლიანად ეგრისის (ლაზიკის) ძალაუფლებასა და სახელმწიფოში მოექცნენ.

მენანდრე პროტოკტორი გვამცნობს, რომ VI საუკუნეში მისიმიანები კვლავ დაღის (მდ. კოდორის) ხეობასა და მის მიმდებარე ტერიტორიაზე სახლობდნენ. ის წერს, რომ ალანთა წინამძღოლმა სარადიმ ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ მიმავალ აბრეშუმით მოვაჭრე კარავანს (შემარქესა და მის კაცებს) უჩიბა მისიმიანთა გზით (კოდორის ხეობით — გ. გ.) არ წასულიყვნენ, თორემ იქ სვანეთში მოყოფი სპარსელები იუვენე ჩასახლებული და ისინი ჩაივდებდნენ ხელში. აბრეშუმის კარავანი იძულებული გახდა, არევა მიეღო და შავი ზღვისკენ დაირისა გზით წასულიყო (მისიმიანთა გზა მარცხნივ დატოვა)²³.

მისიმიანთა ვინაობის გარკვევისთვის ერთგვარი მნიშვნელობა აქვს მათს პოლიტიკურ ისტორიას. როგორც ვიცით, ბიზანტიასა და ირანს სა-

უკუნოვანი ომი ჰქონდათ სვანეთის გზაზე. საუკუნეში მისიმიანები დანარჩენი სვანების კვლადკალა განუდგნენ ბიზანტიას და ირანს მიემხრნენ.

სვანები და მათი მომხმ მისიმიანები მამ წელს ბიზანტიის წინააღმდეგ აჯანყდნენ. სპარსელები სადმო მიმხრობის შემდეგ მისიმიანებმა ჯერ ბიზანტიელთა მოხელეები და რაშნი ამოწყვეტეს, შემდეგ მათთან შესარჩევლად გაგზავნილი აფხილი მოციქულები. ამის საპასუხოდ ბიზანტიამ ჯარი შეუსია მისიმიანებს, რომელთაც მუთიათასამდე მებრძოლი და ათიათასამდე ხელდობინი მოსახლე დაუხოცა. ამის შემდეგ მისიმიანები იშვითად თუ ჩანან ასპარეზზე²⁴.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ მისიმიანები შემოხვევით არ იზიარებდნენ ბიზანტიის წინააღმდეგ მებრძოლ სვანთა ბედს. ისინი ერთი მოდგმისანი იყვნენ.

ისტორიული აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოსახლე უძველესი ტომების ეთნიკური ვინაობის გასარკვევად პირველხარისხიანი მნიშვნელობა აქვს ამ ქვეყნის ძველ ტომონიმიკას.

აფხაზეთის უძველესი მოსახლეობის — მისიმიანების — ისტორიის აღწერისას ბიზანტიელი მწერლები ადვილობრივ გეოგრაფიულ თუ აღმინისტრაციულ პუნქტებს იშვითად ასახელებენ, ან თავისებურად ალიკვამდნენ და ასხვაფერებდნენ მათ. ამ შემთხვევაში ისინი ასახელებენ ტიბელეოსსა და ძაბარისს, რომელთა ზუსტი ადგილი დღეს არ მოგვეპოვება. ფეოქრობით, ტიბელეოსს საერთო აქვს ტიბ-ტვიბთან, რაც სხვანურად ზეეს (ტიბეს) ნიშნავს (შეადარე სვანეთის ტვიბს, ტვიბერს, ტვიბარს, ტვიბარს), თუ ეს სწორია, მაშინ ტიბელეოსი ზევში გავლავებულ ციხეს აღნიშნავს. ციხე ძაბარი (ანუ ჩაბარი) ქარი, თუჯი სახელწოდება უნდა იყოს (შეად, ჩაბარი, თერგლობა რ.). ყოველ შემთხვევაში მისიმიანთა ეს (უკანასკნელი) ციხე-სიმაგრე „რკინის ციხედ“ სახელდებული კოდორის ხეობის ზემო წელის დასაწყისში მდებარეობდა²⁵.

მოუხედავად იმისა, რომ ბერძნები ასხვაფერებდნენ ადგილობრივ სახელწოდებებს, ზოგჯერ მაინც რჩებოდა ქართული ძირი და იერსახე. ამ თვალსაზრისით სიანტერესოა თეოდოსი განგრილის თხზულება (VII ს.) რომელშიც აღწერილია საქართველოში გადმოსახლებული მაჰმადიან მასპარებელის და მისი თანამოაზრეების ადგილსამყოფელი პუნქტების სახელწოდებები, მათ შორის: სკოტარი, ბუკოლუსი (ბუქლოსი), მუკარიისი, ფუტხა, სხემარი, თაკირია, სვანეთის ციხე და სხვ.²⁶.

დასახელებული სახელწოდებების ვინაობა და ლოკალიზაციამ თავის დროზე მიიპყრო კ. კეკელიძის ყურადღება, თუმცა ზოგიერთი სახელწოდება აქვდა დაუდგენელია.

ნაკლებ სადავოა სხმშარის ანუ სბმშარის (სქიომარ) სახელწოდება, ორივე სვანური ჩანს. პირველი ცხუმის (რცხილა) სახელმწიფოების

ფორმა (იხე, როგორც ცხუმარი), ასევე „სოხუ-მი“. ძველი სახელწოდების — „ცხუმის“ ანუ „ცხუმისი“. მეორე კი — მთავრ წყლებიანს (სხიმ — მთავრ წყალი) ნიშნავს.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს აფხა-ზეთის ქალაქ ცხუმის სახელწოდების საკითხი.

როგორც პ. ინგოროვა აღნიშნავს, ცხუმის სახელწოდება ქართულ წყაროებში VIII საუკუნიდან მოიხსენიება²⁷. ევკი არ არის, რომ ეს სახელწოდება (იხე, როგორც ცხუმარი) რცხილის სვანურ სახელს — ცხუმს (ცხუმ-ცხიმ) უკავშირდება. ასეთი სახელწოდებები ფართოდაა გავრცელებული სვანეთსა და ნახანარ ადგილებში. მაგალითად, ცხუმარი (სოფელი მესტიის რაიონში), ცხუმელური (ლენტიხის რ-ნი), ცხუმ-ზაგარ (ცხიმ-ზაგარ) რცხილნარი ქედი — სვანეთისა და სამეგრელოს უფროდი საზღვარი სოფ. ჭვართან, ცხმარი (რაქა), ცხომარეი (ზემო იმერეთი), ცხმარისკა (ჯალის რ-ნი), რცხილის (ცხუმ-ცხიმ) სახელწოდებას უკავშირდება აგრეთვე ლენტიხის (ლი-ცხიმ, ლი-ცხუმ) სახელიც (ამ უკანასკნელის ამგვარი ასხა შესაძლებელია ენათმეცნიერულ კანონზომიერებას არ ექვემდებარება, მაგრამ ლენტიხის ლცხუმთან წარმოშედლობა ნაკლებ საეჭვოა). ამ სახელწოდების სვანურობას მხარს უჭერს ლენტიხის ტოპონიმიკის უდიდესი ნაწილის სვანურობაც და ქართველ სკოლისტის ჩვენება: „სხანთა სოფლის ციხე, რომელ არს მურის“²⁸.

ცხუმის (სოხუმის) სვანურბუნებოვანებაზე მეტყველებს არა მხოლოდ მისი სვანური შესატყვისობა და ამ ტოპონიმის ფართო გავრცელება ისტორიული სვანეთის ტერიტორიაზე, არამედ შუა საუკუნეთა სვანეთში ცხუმან-ჩხუმანი გვარეულობების არსებობაც. მაგალითად, სვანეთის სოფლებში: კიხილდაში, ლახაშულაში, ლუბაში, ეიერში, ცხუმარა და დოლში მრავლად ცხოვრობდნენ ცხუმანები, ცხვინანები და ჩხუმანები²⁹ (ლენტიხ-ლიცხუმის იგივეობასა და მის მცენარე ცხმიდან წარმოშედლობაში გვარეულობის ცხუმან-ჩხუმანი გვარეულობებიც).

აღნიშნული ტოპონიმებისა და გვარეულობების მსგავსად ცხუმიდან წარმოშობილი უნდა იყოს ცხომელიც, ცხომარა და სხვ.

ყველაფრე ეს იმაზე მეტყველებს, რომ აფხაზეთის ქალაქ ცხუმის სახელწოდების შემოქმედი თავის დროზე სვანურენოვანი მოსახლეობა იყო (შემთხვევითი არ შეილება იყოს ამ სახელწოდების ფართო გავრცელება სვანეთში და მის ცოცხლად შენარჩუნება სვანურ მეტყველებაში), ის ცხუმ-რცხილიდან წარმოდგება და პრიესტორიული ფუძე ქართული ტოპონიმა³⁰.

აფხაზეთის ქალაქ ცხუმის ტოპონიმის ნაწილობრივ სწორ ასხნას გვაძლევს ვ. ზუბანია, რომლის მიხედვით ეს სახელწოდება უკავშირდება რცხილის სვანურ სახელ ცხუმს. ვ. ზუბანია სწორად შენიშნავს აგრეთვე, რომ სოხუმის ცხუმის სახელწოდებით თურქული სახელწოდება, დრო-

ული და მიწაწმენილია აგრეთვე ვ. ზუბანია³¹. მეორე დღის წესრიგში დასმული საკითხი აფხაზეთის ქალაქ სოხუმის ძველი სახელწოდებების — ცხუმის აღდგენის მიწაწმენილობის შესახებ³².

ბიზანტიურ წყაროში დაცული მაქსიმე აღმსარებლისა და მისი თანამოაზრეების სასატიპროს „სვანეთის ციხის“ ადგილსამყოფელზე თვითონ სახელწოდება მიუთითებს, რა თქმა უნდა, ის ციხის კონკრეტულ სახელზე კი არ მიგვანიშნებს, არამედ — ქვეყანაზე. ასევე „მთაპირნი“ ლენტიხზე მოუთითებს. კ. კეკელიძის აზრით, ეს უკანასკნელი ისტორიული სვანეთის — ორბელის ციხე უნდა იყოს, ხოლო დ. მუსხელიშვილის აზრით — ზუბის ციხე³³.

ამასთან ციხე სმტორნი — კოდორს უნდა უკავშირდებოდეს, რომელიც უშუალოდ მისიმიანთა ტერიტორიაზეა სავარაუდებელი. მართალია, „მუკარისი“ ჩვენთვის უცნობია, მაგრამ მისი ეტიმოლოგია სვანურადაა უცნობი.

რაც შეეხება „ფშხტას“, ის ს. ყაუხიშვილის სარწმუნო მოძიებით, დღევანდელი სოხუმის რაიონში, სოფ. აღიქსანდროვსკოეში მდებარეობს (ციხის მდებარეობაზე დაალოებთ ამასვე იხიარებს მ. გუშაბაძე³⁴).

მთავარი ის არის, რომ ფუხტა სვანური ტოპონიმა. ეს სახელწოდება დღესაც მრავალგან გვხვდება სვანეთში და ფართოდაა გავრცელებული იქაურ ზეპირსიტყვიერებაში. ფუხტ (ლენტიხური კილო), ფუხტ (ბალსზემური) სვანეთში დღესაც მრავალ ეკლესია-სალოცავს ეწოდება. სვანურ მეტყველებაში ამ სახელწოდებამ დღითიურ მნიშვნელობასთან ერთად (ღმერთი, უფალი, მეფე, გამგებელი), შუა საუკუნეებში სოციალური შინაარსიც შეიძინა (პატრონი, ბატონი, მფლობელი, თავადი, უფროსი და სხვ.)³⁵.

აქედან გამომდინარე, ფუხტ სვანური ტოპონიმა, ხოლო ბიზანტიული მწერლის ეპიფანეს (VIII ს.) მოხსენიებული ფუხტილები³⁶ — მისიმიანები ანუ სვანურენოვანი ხალხი იყვნენ.

სვანური ტოპონიმა უცნობის ბედაში მისიმიანთა ნასახლარზე შემორჩენილი სახელწოდება ლაზბანთა. ლაგვან სიტყვისიტყვით სატირალ, საგოდეზელ ადგილს ეწოდება (შეად. მესტიამ ლაგვანაშ). ნიშანდობლივია ისიც, რომ კოდორის ლაგვანთაში დღემდე შემორჩა სასახლარის ნაშთები. იგივე სახელწოდება ჭქუა სვანეთისა და რაქა-ლენტიხის შემოერთებულ გზაქვარდინს. რომელთან დაცავსირებით ასეთი გადმოცემა არსებობს: სვანეთიდან სალაშქროდ მიმავალი უკვლა მაშაკაცი ლაგვანთას ადგილზე თითო ქვას დებდა, ხოლო უკან დაბრუნებული ქვის საერთო გროვიდან ასევე თითო ქვას აკლდებდა. ასეთიანადა დგინდებოდა შინ მოუხვედლათა რიცხვი, რომელიც ღირსახსოვრად ტირილი იმართებოდა (ამიტომ ეწოდა ლაგვან-ლაგვანაშ).

სვანური ტოპონიმა აგრეთვე კოდორის ხეობის სახელი ღალ (აფხაზეთის სვანეთის სახელი), რომელიც მისიმიანთა ნასახლარია. დალუე, რომ-

გორც ნადირობის ქალღმერთზე, სვანურ ფოლკლორში არაერთი მითი და თქმულებაა გავრცელებული. დაღ, როგორც წარმართული ღვთაება, ღრმადია ჩამქდარი სვანურ რწმენა-წარმოდგენათა პანთეონში.

შემთხვევითი არ შეიძლება იყოს ისიც, რომ მე-19 საუკუნეში სვანებმა კვლავ მიაშურეს დაღს, როგორც წინაპრებისადმი კუთვნილ მიწა-წყალს.

სვანურია დაღის სოფ. ბენწვიშის სახელწოდებაც, რაც ტირიფის სვანურ სახელიდან — გენწწ-წარმოდგება (გენწწ იოლად მოქანავ — მერხვე მცენარეს ნიშნავს). ასევე სვანურია კოდორის სათავე ხეობის ფერდობის სახელწოდება — შიშჰმარ (ში-შე ზურგს ნიშნავს). ასევე სვანურია ე. წ. სამურზაყანოს ჩრდილო მხარეზე გაულებული ტუ-ფერდობის სახელწოდება — ლაბაბად, რაც ნაჭიხის სახელთანაა დაკავშირებული.

ჩვენ არ ვეხებით დაღის ხეობის იმ სახელწოდებებს, რომლებიც აფხაზეთის სხვა მრავალი სახელწოდების მსგავსად ახალი და გვიანდელი შერქმეულია.

ეტუბა კოდორის ხეობაში განსახლებულ მისიმიანებს და, საერთოდ, აფხაზეთის სვანურ მოსახლეობას ფართო კავშირ-ურთიერთობა ჰქონდა მიმდებარე ჩრდ. კავკასიასთან, კერძოდ, ალანთა სამეფოსთან. სადაც აგრეთვე არაერთი სვანური ტოპონიმი შემოგვჩნდა დღემდე. მაგალითად, ნაქალაქარი შუშან, სადაც ამჟამადც დგას XI საუკუნის ქართული ზღვრითმომცვერი ეკლესია. საეკლესიოა, რომ ბუფანა მომდინარეობს სვანეთის თეთისახელი შვანის სახელწოდებიდან (აქედან წარმოსდგება მუ-შვან „სვანი“). ამავე ნაქალაქართან ქედსა და ფერდობს ეწოდება ბი-მარ, რაც სვანურად მიწებისა ნიშნავს. შესაძლებელია, აგრეთვე სვანური წარმოშობისაა ტი-ბმარდი (შეადარე სვანეთის ტვიზ, ტევიზა, ტი-ბეირ), რაც ხევის სვანურ სახელს უნდა უკავშირდებოდეს.

აფხაზეთის მიმდებარე ჩრდ. კავკასიის ტერიტორიებზე სვანური ტოპონიმების გავრცელება შემთხვევით ხასიათს არ უნდა ატარებდეს. საფიქრებელია, რომ სვანურ-ენოვანი ხალხი იქაც ცხოვრობდა ეპიზოდურად და თავის კვალს ტოვებდა.

ალანიშნავია, რომ თავის დროზე მკვლევარი ზურაბ ანჩაბაძე შეეცადა მისიმიანთა ტომის აფხაზეთად წარმოდგენას. ამის ერთ არგუმენტად მან აგათია სქოლასტიკოსის თხზულების ის ადგილი მოიტანა, სადაც მისიმიანლების აფხილებთან ნათესაობაზეა ლაპარაკი³⁵.

მოცემული არგუმენტი არაფერს ლაპარაკობს აფხაზეთისა და მისიმიანების იგივეობაზე, რადგან არამც თუ ისინი, არამედ არაერთ ძველ წყაროში კავკასიის ზღვრებიც კი ერთიმეორის მონათესავედ ითვლება. სინამდვილეში აფხაზები და მისიმიანები რომ სხვადასხვა იყვნენ, ეს იგივე

აგათიას თხზულების სხვა ადგილასაა ნათქვამი³⁶. ისინი „განსხვავებულ ენაზე ლაპარაკობდნენ და სხვადასხვა კანონებს მისდევდნენ“³⁶.

ასევე, მიუღებელია ზ. ანჩაბაძის მეორე არგუმენტი მისიმიანებისა და აფხაზების იგივეობაზე — თითქმის მისიმიანების ეთნიკური სახელი უკავშირდება აფხაზთა ფეოდალურ გვარეულობას — მარშანიებს³⁷.

ჭიშართლე უნდა ითქვას, რომ ასეთი მტიკების უხერხულობა და მცდელობა თვითონ ზ. ანჩაბაძეზე შეინშნა და აღნიშნა, რომ მარშანიები წარმოშობით მარშუნიანები — სვანები იყვნენ (ეს გვარეულობა XIX საუკუნეშიც ძველებურად მარშანად იწოდებოდა). ლოლნ ზ. ანჩაბაძე უთუოდ სწორია იმაში, რომ წყბედედელი მარშანიები ბოლოს გააფხაზდნენ — აფხაზ ფეოდალურად იქცნენ.

თუ ზ. ანჩაბაძე თავდაპირველად მისიმიანების უძველეს აფხაზობას ამტკიცებდა, ბოლოს ამ საკითხშიც უკან დაიხია და შესაძლებლად მიიჩნია აფხაზეთის მთიანი ზოლის ნაწილში სვანური ეთნიკური ელემენტის მოსახლეობა, მისიმიანების სვანობა³⁸. შემდეგ ზ. ანჩაბაძე ისევ დაუბრუნდა მისიმიანების ეთნობის საკითხს და კვლავ არათანამიმდევრული პოზიცია დაიკავა. აღნიშნა, რომ მათი ეთნიკური კუთვნილების საკითხი რთულია და ბოლომდე გადაწყვეტილი არ არის. ამასთან, ისინი აღმა აფხაზი ხალხის წებელდა-დაღის ეთნიკურ განშტოებად მიიჩნია იმ განსხვავებით, რომ ისინი ამჟამად ქართველების მონათესავე პალეოკავკასიურ ენოლონგვისტურ ტომად გამოაცხადა³⁹. აქვე უნდა ითქვას, რომ მისიმიანებს აფხაზეთად მიიჩნევენ სხვა აფხაზი კოლდებიც, მათ შორის მ. გუნბაც, რომელიც ამასიანებს აგათიას ცნობას, თითქმის ის წერს მისიმიანებისა და აფხაზების წინაპრების (აფხილების) ენათა ნათესაობაზე⁴⁰, განა მ. გუნბამ ისედაც არ იცის, რომ საერთოდ აღნიშნული ტომების ნათესაობის თეორია ასე შორის როდია სიმძიმედ, განა კავკასიის ზალხთა ნათესაობაზე ისედაც მრავალი ქართულ-სომხური წყარო არ ლაღდებს?

ფაქტი ის არის, რომ მარშანიები ანუ მარშუნიანები (ამჟამინდელი მარშანიები) სვანეთის ერისთავების (ფარგანიან-გარდანიშკების) ჩამომავლები იყვნენ, რასაც მოწმობს სვანეთის საეკლესიო წარწერები⁴¹.

თუმცა ზოგიერთი აფხაზი კოლეგა ზელოვნურად ცდილობს აფხაზეთის მკვიდრი ქართველი ტომების აფხაზად მონათვას, აფხაზეთში ქართული სახსენებლის შეგნებულად, გულმოდგინედ და უმოწყალოდ ამოძრკვას, უკველივე ქართულის ზელოვნურად გადასხვაფერებას, უძველესი ქართული ტოპონიმების გადაკეთებას.

მიუხედავად იმისა, რომ ქართველისათვის დიდი ხანია, აფხაზეთის ტოპონიმების შესწავლას ტაბუ ადევს, ერთი შეხედვითაც ადვილი დასანახია, რომ აფხაზეთში მრავალი ქართული წარ-

მომავლობის ტოპონიმი არსებობს, მათ შორის — სვანური. აღნიშნულის გარდა ასეთები ჩანს: ბაბუშერი, გავრა, ღიზინ და სხვა, რომელთაც სვანური შინაარსი და აზნა აქვთ.

არც ის უნდა იყოს შემთხვევითი, რომ ლეგენდა-თქმულებებით და რწმენა-წარმოდგენებით სვანებს თავი მაინათ შავი ზღვის სანაპიროს ოდინდელ მცხოვრებად, სვანური ფოლკლორი სავსეა თქმულებებით, რომელთა მიხედვით სვანები ებრძვიან ზღვის სხვადასხვა ბინადარს, თევზაობენ, გველეშაპებს კლავენ და სხვ.

ამასთან, ეტუობა სვანებს უშუალო მეზობლობა აკავშირებდა ჭიქეთან (ზიქებთან) და ჩერქეზებთან (მხედელთაშია ადიღეს), რომელთაც სვანები დღესაც ქაშეგს ეძახიან. სხვათა შორის, სვანური ფოლკლორი მათ (ჭიქებთან ერთად) სუსხიან, დაუნდობელ და მიძივარე ხალხად ახასიათებს.

ისტორიულ აფხაზეთში ქართულ-სვანური მოსახლეობის დიდ ზეგდრთი წილზე და როლზე მიუთითებს იქ შავშლინბთ სამეფო დინასტიის დაწინაურება მე-IX საუკუნის მეორე ნახევარში, როგორც მკვლევარი შ. ბადრიძე წერს, ბუენბრეგია, შავლიანები სვანები იყვნენ და მათ აფხაზთა სამეფოში თვისებრივად სათანადო დასაურდენიც ჰყავდათ¹². შემთხვევითი არ შეიძლება იყოს, აგრეთვე, საქართველოს გაერთიანება და წარმატებაში (განსაკუთრებით თამარ მეფის ეპოქაში) სვანთა დიდი ადგილი და როლი, რაც უთუოდ მათ მიერ აფხაზთა სამეფოში მოპოვებული ტრადიციიდან მომდინარეობდა.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ სვანეთის ერთ-ერთი უძველესი და მთავარი ეკლესია (კირიკესა და ივლიტას ანუ „ლაგურკა“) „შალიანად“ (ჩანს შავლიანის დინასტიის მიხედვით) იწოდება. საკმე ისაა, რომ ამ ეკლესიაში დღემდე ინახება უძველესი და უძვირფასესი ხატი, რომელიც შალიანის ანუ შავლიანის (სხვათაგანად შარლანის) სახელთანაა დაკავშირებული.

გადმოცემის მიხედვით შალიანი ანუ შავლიანი იყო უძლიერესი სვანი, რომელმაც ხსენებული ხატი ნიძღვით მოიგო აფხაზეთის მეფისაგან. გადმოცემა მოგვითხრობს, რომ აფხაზეთის ერთ-ერთმა მეფემ სატახტო ქალაქ ქუთაისში მიიწვია (გეგუთის მოსათიხად) ასი სვანი. ერთ-ერთმა მათგანმა — შალიანმა მეფეს შესთავაზა, რომ მინდორს მარტო თვითონ მოთიხავდა იმ დროში, რაშიც ასი კაცი. როდესაც შალიანი მირობა შეასრულა, მეფემ ჰქოთხა სამაგიეროდ რა სურდა. შალიანმა ხსენებული ხატის ჩუქება მოესურვა, რაც მეფემ უყოფანოდ შეუსრულა. ამის შემდეგ შალიანმა მოგვლული ხატი სვანეთში წაასვენა და იქ ხალხმა მისი სახელობის ეკლესია ააშენა¹³.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ თქმულებით შალიანიდან ანუ შავლიანიდან მომდინარეობენ სვანეთის შერვაშიძეები, რომელთაც „შორეთიდან მოსულები“ („მჭადიერი“) ეწოდებათ.

ამ ლეგენდის გარკვეულ სინამდვილეზე უნდა მტკიცებულა სვანების ისიც, რომ ხსენებულ ეკლესიაში დღესაც განსაკუთრებული პირადივით სარგებლობენ შერვაშიძეები, რომლებიც უვალასაგან განსხვავებით ამ ეკლესიაში სხვადასხვა ცერემონიის დროს (ლოცვის, დღეიძნის, წყველა-კრულების, მოწინააღმდეგესთან შერაგების და სხვ.) თავისუფალი არიან ყოველგვარი ვალასახადისაგან (ეკლესიაში გარკვეული უფლებით სარგებლობენ აგრეთვე იოსელიანები).

შეიძლება შემთხვევითი არ არის აგრეთვე უძველესი ქართველური ენის შტოს სვანურის „შეხვედრები“ თუ „პარაღელეები“ აფხაზურ და ადიღურ-ჩერქეზულ ენებთან. თუ ამ ენებს მართლაც რაიმე შეხვედრები და საერთო აქვთ, ეს ნათესაობა უნდა იყოს იმ დროის ურთიერთგავლენა, როდესაც სვანები ხანგრძლივად ცხოვრობდნენ აფხაზეთში, როდესაც უძველესი ქართველ ტომებს სვანებს (მისიძიანებსა და მენიოხ-სანიგებს სახით) და მეგრულ-ლაზებს უკართოდ ადგილი ეკავათ ისტორიული აფხაზეთის მიწა-წყალზე და მათ შვიდრო და ინტენსიური კავშირით ერთობა ჰქონდათ არა მხოლოდ აფხაზების წინაპრებთან (აფხილებთან და აბაზგებთან), არამედ მათს მომე ადიღელ აბაზიანლებთან, აგრეთვე ჭიქებთან და სხვა მეზობელ ტომებთან.

უკველვედ ესეც იმაზე მტკიცებულებს, რომ ისტორიული აფხაზეთის მიწა-წყლის მნიშვნელოვანი ნაწილი ქართველური სამყარო იყო (თავისი ენით, ყოფით, მატერიალური და სულიერი კულტურით), ის არასდროს ყოფილა მხოლოდ რომელიმე ერთი მოღვმის ტომის (თუნდაც აფხილ-აბაზგის, რომლებიც უმცირესობას შეადგენდნენ) კუთვნილება, რომ ქართულ ტერმინ „აფხაზის“ ცნებაში იგულისხმება არა მხოლოდ ეთნიკურად აფსუა (ანუ აფხილ-აბაზგი), არამედ აფხაზეთის ტერიტორიაზე უსოვარ დროიდან მოსახლედ კენიოხ-სანიგი. მისიძიან-სვანი, ლაზკანი (მეგრული) და სხვ. მასხადაზე. „კოლხის“ მსგავსად, „აფხაზი“ აფხაზეთის ოდინდელი მკვიდრი მცხოვრების ისტორიულად ჩამოყალიბებული საერთო სახელწოდებაა.

ჩვენ უადგილობის გამო აქ საერთოდ არ ვეხებით სხვა ქართველურ ტოპონიმებს, რომლებიც აფხაზეთის მიწა-წყალზე აგრეთვე უკართოდ აფხაზეთის ვრცელდებოდა და ვრცელდება.

ასეთი იყო ისტორიული აფხაზეთის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობის ზოგერთი სურათი, რომელსაც დღესაც ანგარიში უნდა გავწიოს.

3. ინგოროველი, გიორგი მერჩულე ქართველი მწერალი მეთუ საუკუნისა, თბ., 1954, გვ. 126.
3. В. Ачбадзе, И. истории средневековой Абхазии, Сухуми, 1959. Его же: История и культура древней Абхазии, М., 1964.
4. И. А. Орбели, Город Близнецов «Диокурнас» и алемия возниц «Ленинкой» ЖМНП, XXXIII 1911, გაზეთიშვილი, საქართველოს, კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის უძველესი მოსახლეობის საკითხისათვის, თბ., 1963, გვ. 50-67; დ. მუსხელიშვილი, საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის ძირითადი საკითხები, I, თბ., 1977, გვ. 99.
5. ინგოროველი, გიორგი მერჩულე... გვ. 129, 134-137, 143, 144; ს. ჯანაშია, შრომები, III, თბ., 1959, გვ. 11; მ. იხაძე, ჩრდილო-აღმოსავლეთ შავი ზღვის სანაპიროს მოსახლეობის ეთნოგრაფიკული შემადგენლობის საკითხისათვის, ე. შავი ზღვა (საზოგადოებრივი, სტრუქტურა), № 2, 1960.
6. И. Гулия, История Абхазии, т. I, Сухуми, 1925; მ. გუნდა, დასავლეთ საქართველო და ბიზანტია VI—VIII სს, თბ., 1962; 3. В. Ачбадзе, История и культура древней Абхазии, М., 1964; Его же, Очерк этнической истории Абхазского народа, Сухуми 1967.
7. Л. Н. Лапров, О происхождении народов северо-западного Кавказа, ССНК, вып. 3, 1954.
8. სტრაბონი, გეოგრაფია, XI, 2 (SC, I), გვ. 138.
9. ელადიუს პტოლემეოსი, გეოგრაფია, წ. V, 25 (SC, I), გვ. 239.
10. გეორგიკა, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, ტ. III, ს. ყაუხჩაშვილის გამოც., თბ., 1936, გვ. 86.
11. ინგოროველი, დასახლებული შრომა, გვ. 127; დ. მუსხელიშვილი, საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის ძირითადი საკითხები, თბ., 1977, გვ. 121.
12. 3. В. Ачбадзе, Очерки этнической истории Абхазского народа, стр. 44.
13. ინგოროველი, დასახლებული შრომა, გვ. 144.
14. იქვე, გვ. 130-144.
15. История Армении Фаустоса Бузанда, 1953, стр. 15.
16. ს. ყაუხჩაშვილი, მისიმიანთა ტომი, თსუ შრომები, I, პირველი სერია, საზოგადოებათმცნიერებათა, თბ., 1919; გ. მელიქიშვილი, საქართველოს, კავკასიისა და მახლობელი აღმო-

- სავლეთის უმ. მოსახლ. საკითხისათვის, თბ., 1965, გვ. 85; მისივე, К истории древней Грузии, Тб., 1959 стр. 92; საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, I, თბ., 1970, გვ. 557; 3. ინგოროველი, გიორგი მერჩულე, გვ. 145.
17. 3. ინგოროველი, გიორგი მერჩულე... გვ. 144.
18. თ. ყაუხჩაშვილი, სტრაბონის გეოგრაფია, თბ., 1957, გვ. 126.
19. К. К. Кекелидзе, Сведения груз. источн. о пред. Максиме исповеднике, труды Киевской дух. Акад., стр. 19.
20. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I, თბ., 1960, გვ. 429; გ. მელიქიშვილი, საქართველოს, კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის უძველესი მოსახლეობის საკითხისათვის, თბ., 1963, გვ. 50-67.
21. თ. მუხრანელი, მეგობრობის სათავეებთან, თბ., 1957, გვ. 126.
22. დ. მუსხელიშვილი, დასახლებული შრომა, გვ. 132-133.
23. გეორგიკა, III, გვ. 236.
24. იქვე, გვ. 171-174.
25. დ. მუსხელიშვილი, დასახლებული შრომა, გვ. 121.
26. გეორგიკა, IV, წ. I, ს. ყაუხჩაშვილის გამოც., თბ., 1941, გვ. 40-56.
27. როგორც ჩანს, სტრაბონი კ. ეპიკლეტის, ა. პრილიანტის და სხვების ლეგენდებში ამ მის მახლობლად ეგულებოდათ. შესაძლებელია ისინი სხუმ (ცხუმის) ლეგენდებში (ლეგენდებში) მომხმარებულმა შეიყვანა შედომში, როგორც დ. მუსხელიშვილი შენიშნავს, ეს ციხე-სიმაგრე უთუოდ მისიმიანეთში უნდა ყოფილიყო (საქინის ხეობაში), სადაც კიდევაც დააბოძა ტომისიმი „სტრაბონი“ (იხ. დ. მუსხელიშვილი, დასახლებული შრომა, გვ. 122). როგორც აღვნიშნეთ, „სტრაბონი“ სწავლად მთავრად წყლის მრავლობითი ფორმის (არ მრავლობითობის მაქსიმუმებისა), ნიშანდობლივია ისიც, რომ სხვანაირად აღვნიშნეთ მართლაც მთავრად წყლის მოდის.
28. 3. ინგოროველი, გიორგი მერჩულე, გვ. 147.
29. გეორგიკა, IV, გვ. 56, შენიშვნა.
30. აღნიშნული და სხვა ციხეების მდებარეობასთან დაკავშირებით სრულიად გოგებაშვილი უნდა შენიშნავს დ. მუსხელიშვილი: „მისიმიანთა ტერიტორიაზე ამ ციხეების არსებობა საყვარელით გასაგებია, რადგან ამ ტერიტორიაზე გადმოდიოდა უმნიშვნელოდენის მაგისტრალური გზები ჩრდილო კავკასიიდან აფხაზეთში და ეგრისში, ხოლო აქედან ზღვით ამ ხმელეთით — ბიზანტიაში“. მისივე აზრით, ეს ციხეები აკონტროლებდნენ სავაჭრო გზას, აღმართა და ჩრდ. კავკასიის სხვა მომთაბარე ტომთა აგრესიის სამხრეთისაკენ. ამ მხრივ მეცნიერის ფრაგმენტი უნდა მაინც სწავლის გზებზე.

²⁹ პ. ინგოროვს, სვანეთის საისტორიო ძეგლები, ნ. II, თბ., 1941, გვ. 119, 120, 129, 132, 133, 136, 138, 139, 144.

* სხვათა შორის, ამ ბოლო დროს სოხუმის ისტორიული სახელწოდების არაერთნაირი ახსნა შემოგვთავაზეს მკვლევარებმა გ. რუხაიამ, გ. ფიფიამ და სხვ. რომელთაც, მართალია, ამ სახელწოდების ახსნის სვანურობასაც გაუსვეს ხაზი, მაგრამ სხვაგვარ, მეგრულ და აფხაზურ ენებზე ახსნასაც შეეცადნენ, (იხ. ვახ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 12.10.89 წ. ვახ. „სახალხო განათლება“, 10.08.90 წ.), თუმცა ამდაგვარი ზელოვნურობა ექვეს არ იწვევს.

³⁰ ვახ. „ოქროს საწმისი“, № 3, 1990.

³¹ დ. მუსხელიშვილი, დასახელებული შრომა, გვ. 126.

³² მ. გუმბა, დასავლეთ საქართველო და ბიზანტია VI-VIII სს. გვ. 42.

³³ სვანური პოეზია, I, თბ., 1939, გვ. 28, 72, 85, 89, 103, 132, 260, 299; ტ. II, თბ., 1957, გვ. 8, 13, 81, 128, 194; ტ. III, თბ., 1967, გვ. 4, 66, 67, 89, 94, 97, 106, 110, 211; სვანური ენის ქრესტომათია, თბ., 1978, გვ. 11,

27, 60, 61, 62, 64, 66, 68, 71, 83, 93, 98, 201, 215, 238 და ა. შ.

³⁴ გეორგიკა, II, თბ., 1965, გვ. 26.

³⁵ იხ. გეორგიკა, III, გვ. 161-162.

³⁶ იქვე, გვ. 86.

³⁷ З. В. Анчабадзе, Из истории средневековой... стр. 13-14.

³⁸ З. В. Анчабадзе, История и культура древней Абхазии, стр. 183.

³⁹ З. В. Анчабадзе, Очерк этнической истории Абхазского народа, стр. 44-45.

⁴⁰ მ. გუმბა, დასავლეთ საქართველო და ბიზანტია, გვ. 49.

⁴¹ ე. თაყაიშვილი, არქეოლოგიური ექსპედიცია ლეჩქუმ-სვანეთში, 1910 წელს, პარიზი, 1937, გვ. 25-26, 144, 237, 325, 429.

⁴² კრებული, საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თავისებურებანი ფეოდალიზმის ხანაში, თბ., 1983, გვ. 24.

⁴³ ექ. თაყაიშვილი, დასახელებული შრომა, გვ. 180.

Ежемесячный литературно-художественный
и общественно-политический журнал
«Ц И С К А Р И»

ქვემოთ მოცემულია: თბილისი, 380026, შარკის ქ. № 1. ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 98-85-81; მთავარი რედაქტორის მოადგილის — 98-64-40; პასუხისმგებელი მდივანი — 98-64-38; განყოფილებების — 98-86-48; საკორექტორო — 98-64-88.

გადაეცა ასაწეობად 28.01.91 წ., რეგისტრირდა დასაბეჭდად 1.03.91 წ., ქალაქის ზომა 70×108¹/₁₆, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10, პირობით ფორმათა რაოდენობა 14, ააბლ. საგ. თაბახი 15,85. შეკვეთა 229, ტირაჟი 30.000.

საქართველოს ეურნალ-გაზეთების გამომცემლობა „სამშობლოს“ სტამბა.

380009, თბილისი, მ. კოსტავას ქ. № 14.

Типография журнально-газетного издательства Грузии «Самшобло»,
г. Тбилиси, ул. М. Костава, 14.

6³⁶/₃₃

შანი 1 მან. 20 მან.

მან. 1000